

İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ
YAYINEVİ

ISSN: 1304-0103

E-ISSN: 2548-0405

JOURNAL OF
SOCIAL POLICY
CONFERENCES

SOSYAL SİYASET
KONFERANSLARI
DERGİSİ

Yıl/Year: 2018/2

Sayı/Issue: 75

Aralık/December

İSTANBUL

SOSYAL SİYASET KONFERANSLARI DERGİSİ
JOURNAL OF SOCIAL POLICY CONFERENCES
Yıl/Year: 2018/2 • Sayı/Issue: 75 • Aralık/December
ISSN: 1304-0103 • E-ISSN: 2548-0405

Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi uluslararası ve hakemli bir dergidir.
Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Journal of Social Policy Conferences is the peer-reviewed, international journal of the Istanbul University Faculty of Economics. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın Sahibi/Owner

İstanbul Üniversitesi / Istanbul University

Yayın Sahibi Temsilcisi/Owner's Representative

Halil İbrahim Sarıoğlu

Sorumlu Müdür/Responsible Director

Sayım Yorgun

Yönetim Yeri/Head Office

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ek Bina: 2 Kat:3 Beyazıt/Fatih-İstanbul

Yayın Türü/Type of Publication

Sürelî Yayın / Periodical

Yayın Dili/Language

Türkçe ve İngilizce / Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period

Haziran ve Aralık aylarında yılda iki sayı / Two times a year in June and December

İ.Ü. Yayın No/Istanbul Uni. Pub. Number

5117

İÜ İktisat Fak. Yayın No/Faculty Pub. Number

619

Dergi Yazı Kurulu/Editorial Management

Baş Editör/Editor-in-Chief

Sayım Yorgun / İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Yönetici Editörler/Managing Editors

Emir Kayacan, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Selcan Peksan, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Muhammet Enes Kayagil, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Sera Yıldırım, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

İstatistik Alan Editörü/Statistics Section Editor

Hakan Bektaş, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Yayın Kurulu/Editorial Board

Abdurrahman Benli, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Abdülkadir Şenkal, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

Adnan Mahiroğulları, Cumhuriyet Üni., Türkiye

Ahmet Makal, Ankara Üniversitesi, Türkiye

Alexandra Kaach, University of Bielefeld, Germany

Aşkın Keser, Uludağ Üniversitesi, Türkiye

Ayhan Gençler, Trakya Üniversitesi, Türkiye

Aysen Tokol, Uludağ Üniversitesi, Türkiye

Halil İbrahim Sarıoğlu, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Mehmet Demirbağ, Essex Uni., United Kingdom

Metin Kutsal, İstanbul Gedik Üniversitesi, Türkiye

Mustafa Aykaç, Marmara Üniversitesi, Türkiye

Mustafa Delican, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Mustafa Kemal Biçerli, Anadolu Üniversitesi, Türkiye

Sedat Murat, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

Süleyman Özdemir, Bandırma Onyedli Eylül Üni, Türkiye

Talat Canbolat, Marmara Üniversitesi, Türkiye

Toker Dereli, Işık Üniversitesi, Türkiye

Tunç Demirbilek, Dokuz Eylül Üni, Türkiye

Veysel Bozkurt, İstanbul Üni., Türkiye

Zeki Parlak, İstanbul Üniversitesi, Türkiye

İngilizce Dil Editörleri/English Language Editors

Dorian Gordon Bates, Istanbul University, School of Foreign Languages, Istanbul/Turkey
Alan James Newson, Istanbul University, School of Foreign Languages, Istanbul/Turkey

Tarandığı Endeksler/Indexed by

ProQuest, ROAD, ASOS Index, CiteFactor, SOBİAD, Google Scholar

Dergi Hakkında/About the Journal

Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
Journal of Social Policy Conferences is a scholarly, peer-reviewed, open-access journal published two times a year in June and December.

Tasarım ve Uygulama/Graphic Design

Semih Edis

Baskı ve Cilt/Printing Office

Hamdioğulları İç ve Dış Ticaret A.Ş.
Adres: Zübeyde Hanım Mah. Elif Sokak No: 7/197 Altındağ, Ankara
Sertifika No: 35188
Tel: (0542) 695-7760 • **e-Posta:** hamdiogullari@hotmail.com

Basım Tarihi/Publication Date

Aralık/December 2018

İletişim/Correspondence

Dergi Koordinatörü: Emir Kayacan
Dergi Sekreteri: Muhammet Enes Kayagil

Telefon: (+90 212) 440 00 00 (11500 & 11754 & 11624)

Web: <http://dergipark.gov.tr/iusskd>

E-posta: sosyalsiyasetdergi@istanbul.edu.tr

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Editörden / Editorial9
Sayım YORGUN

Araştırma Makaleleri / Research Articles (*Göç Temalı / Migration Themed*)

**“As the Distances are Getting Closer, Our Hearts are Moving Farther”:
The Sociological Implications of Transnational ICTs Use on the Socio-
Cultural Integration of Immigrants (“Mesafeler yakınlaştıkça kalplerimiz
uzaklaşıyor”): Göçmenlerin Ulusaşırı Bilgi ve İletişim Teknolojileri
Kullanımının Sosyo-Kültürel Entegrasyonları Üzerine Etkileri).....15**
Mücahit AYDEMİR

**Dual Discrimination of Syrian Refugee Women in the Labour Markets
in Europe and Turkey: Identifying the Challenges (Türkiye ve Avrupa İş
Piyasalarında Suriyeli Mülteci Kadınlar: Çifte Ayrımcılık Bağlamında
Meydan Okumaları Tanımlamak)43**
Nihan DURAN

**Bölgeler Arası Göçün Yaşlanmaya Etkisi: TÜİK IBB2 Verileri Üzerine
Ampirik Bir Araştırma (The Impact of Intra-Regional Migration on
Aging (An Empirical Study on TSI Data Classified at Statistical Region
Level 2))69**
Tekin AKGEYİK

**Yaşlanan Alman Nüfusu ve Artan Göçmen İhtiyacı Arasındaki İlişkinin
Değerlendirilmesi: Yükselen Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve Ayrımcılık
(Assessment of the relation between Aging German Population and
Increasing Immigrant Need: Rising Racism, Xenophobia and
Discrimination)93**
Faik TANRIKULU

**Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü
Kuşak Karşılaştırması (The Process of Migration and Integration of the
Turks in Germany: A Comparison of the First and Third Generations)123**
Hülya DEMİRAĞ & Can KAKIŞIM

Almanya'daki Türkiye Asıllı Gençlerin Eğitim Başarısı ve Eğitim Fırsatları
(Educational Achievement and Opportunities among the Turkish Migrant
Youth in Germany)153

Taylan ACAR

**Birleşik Krallık'taki Göç Karşıtı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi (The
Impact of Anti-Immigration Discourses in the United Kingdom on the
Brexit Process)185**

Murat ÇOLAK & Özge BOZKAYA

**Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Evliliği
Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi (The Significance of
Women's Will in the Decision on Internal Migration: Young Women's
Way of Seeing Marriage as a Path to Migrate from Countryside to City)211**

Hayrettin ŞAHİN & Kemal ÇİFTYILDIZ & Cemile EVKAYA

**Antropojenik İklim Değişikliği Bağlamında Göç Tartışmaları (Migration
Discussions in the Context of Anthropogenic Climate Change)237**

Merve Suzan ILIK BİLBEN

**Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi:
Düzce Uydu Kent Örneği (Asylum Seekers' Social Integration Problems
and Access to Social Services: A Case of Düzce Satellite City)269**

Emel COŞKUN & Çetin YILMAZ

Araştırma Makaleleri / Research Articles (Tema Dışındakiler / Others)

**Relationship Between Trade Union Membership, Trade Union Satisfaction
and Job Insecurity: An Application on Research Assistants (Sendika Üyeliği,
Sendikal Memnuniyet ve İş Güvencesizliği İlişkisi: Araştırma Görevlileri
Üzerinde Bir Uygulama)307**

Fatih KARCIOĞLU & Ensar BALKAYA

Yazarlara Notlar327

EDİTÖRDEN

Değerli Okuyucular,

Geleneğin ve güncelin temsilcisi dergimizin yeni sayısını yayımlamanın mutluluğunu yaşıyoruz. Dergimize makale gönderme dönemlerini standart hale getirmek üzere Yayın Kurulumuz karar almış ve bu karar gereğince bahar dönemi sayımız için çağrı tarihi eylül ayı, makale gönderme tarihinin sonu ise mart ayı olarak belirlenmiştir. Güz dönemi sayımız için de makale çağrısı ocak ayında yapılacak, makale gönderme tarihinin sonu ise ağustos ayı olacaktır. Ayrıca bu sayımızdan itibaren her yıl bir sayımızı tematik, diğer sayıyı ise karma konulara ayırmayı kararlaştırmış bulunmaktayız. Bu kararımız gereği 75. sayımızı “Göç” konusuna ayırdık.

Göç, yaşanan yerlerden ekonomik, siyasal veya sosyal nedenlerle isteyerek veya zorla farklı yerleşim yerlerine ve ülkelere gitme eylemidir. Bu nedenle tarih boyunca göç önemini korumuş, yaşamı devam ettirmenin alternatiflerinden biri olmuştur.

21. yüzyılda da insanlığın önemli sosyal sorunlarından olan göç, hem gelişmiş hem de geri kalmış toplumların sorunu olmaya devam ediyor. Bazı ülkeler göç aldığı için sorun yaşarken, bazıları göç verdiği için sorun yaşıyor. Dergimizde yer alan 10 makalede göç sorunu tartışılmakta ve konunun farklı boyutları incelenmektedir. Tema dışı kabul edilen bir makalemizde ise sendika üyeliğini etkileyen faktörlerin etkisi değerlendirilmektedir.

Bu sayımızın ilk makalesi “**Mesafeler yakınlaştıkça kalplerimiz uzaklaşıyor**”: **Göçmenlerin Ulusaşırı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kullanımının Sosyo-Kültürel Entegrasyonları Üzerine Etkileri**” başlıklı olup, Mücahit Aydemir tarafından yazılmıştır. Aydemir, bu makalede bilgi ve iletişim teknolojilerinin göçmenlerin yerleştikleri ülkelere olan sosyo-kültürel entegrasyon süreci üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. İngiltere’de yaşayan Türk göçmenler özelinde yoğunlaşan çalışma, göçmenlerin artarak devam eden ulus-aşırı iletişim ve irtibatlarının göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları yerel hayata sosyo-kültürel entegrasyonu üzerinde nasıl bir etki oluşturacağı sorusunu cevaplamayı amaçlamıştır.

İkinci makalemiz, Nihan Duran tarafından yazılan “**Türkiye ve Avrupa İş Piyasalarında Suriyeli Mülteci Kadınlar: Çifte Ayrımcılık Bağlamında Meydan Okumaları Tanımlamak**” başlıklı makaledir. Duran, bu makalede mülteci kadınların, iş piyasaları başta olmak üzere, entegrasyonlarının çeşitli aşamalarında, cinsiyet ve etnisite temelli çifte ayrımcılıkla karşılaştıkları argümanı ile yakın zamanda Türkiye ve Avrupa’yı etkileyen Suriye mülteci krizine odaklanmakta ve karşılaştırmalı olarak, ilgili iş piyasalarında Suriyeli mülteci kadınların durumunu anlamaya ve incelemeye çalışmaktadır.

Üçüncü makalemiz, bölümümüz öğretim üyelerinden Tekin Akgeyik’e ait. “**Bölgeler Arası Göçün Yaşlanmaya Etkisi: TÜİK IBB2 Verileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma**” başlıklı makalesiyle Akgeyik, Türkiye’de bölgeler arası göçün yaşlanmaya etkisini analiz etmektedir. Hiyerarşik regresyon analizi bulgularına göre, bölgeler arası net göç yaşlanmanın açıklayıcı değişkenidir. Göç değişkeni ortanca yaştaki değişimi %35 oranında açıklayabilmektedir. Araştırmada ayrıca kaba ölüm hızı ve toplam doğurganlık oranı yaşlanmanın açıklayıcı diğer değişkenleri olarak tanımlanmıştır.

Dördüncü makale, “Yaşlanan Alman Nüfusu ve Artan Göçmen İhtiyacı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Yükselen İrkçilik, Yabancı Düşmanlığı ve Ayrımcılık” hakkında olup, Faik Tanrıkkulu tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada muhtemel senaryolar ışığında Alman nüfusunun gelecekte nasıl şekilleneceği ve Almanya'nın göç ülkesi olup olmayacağı nicel araştırmalarla ortaya çıkarılmaktadır. Ayrıca yabancı düşmanlığı, yükselen ırkçılık ve şiddet eğilimlerinin son senelerde artmasının olumsuz neticelerinin gelecekte ne tür sonuçlar doğuracağı incelenmektedir.

Hülya Demirbağ ve Can Kakişım tarafından yazılan, “Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması” başlıklı makale beşinci makalemiz. Bu çalışma, Almanya'ya işçi olarak giden ve orada “misafir işçi” konumundan çıkıp kalıcı olarak yerleşen Türk göçmenlerin kültürleşme, entegrasyon ve asimilasyon süreçlerini kuşaklararası karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Bu bağlamda birinci kuşak ve üçüncü kuşak göçmenlerin aralarındaki farklılıklar ele alınmakta ve iki kuşak arasındaki çatışma ve Alman toplumuna entegre olma süreçleri üzerinde durulmaktadır.

“Almanya'daki Türkiye Asıllı Gençlerin Eğitim Başarısı ve Eğitim Fırsatları” başlıklı altıncı makale Taylan Acar tarafından yazıldı. Bu araştırmada Türkiye asıllı gençlerin eğitime erişim ve eğitim fırsatları alanlarında yaşadığı eşitsizlikler nicel olarak incelenmektedir. Çalışmanın bulgularına göre, Türkiye asıllı genç nüfus, 5. ve 9. sınıf düzeyinde hem Almanca hem de matematik alanlarında en dezavantajlı göçmen grubudur. Ayrıca oransal olarak, üniversite ve meslek yüksek okullarına geçiş fırsat sağlayan akademik lise öğrencileri arasında da Türkiye asıllı öğrenciler en az temsil edilen gruptur. Türkiye'den Almanya'ya göçün ilk başladığı tarihten bu yana 50 yıl geçmiş olmasına rağmen, Türk gençler başta gündelik hayatta Almanca kullanımı, arkadaşlık ağları ve ikamete dayalı etnik tecrit alanlarında olmak üzere büyük sorunlar yaşamaya devam etmektedir.

“Birleşik Krallık'taki Göç Karşısı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi” başlıklı makale Murat Çolak ve Özge Bozkaya tarafından yazıldı. Makalede, Brexit sürecinde göçmen karşıtı söylemlerin hangi derecede etkili olduğuna yanıt aranmakta ve çalışma literatüre dayanarak ele alınmaktadır. Bu anlamda, göçmen karşıtlığının araçsallaştırılmasında önemli bir örnek sunan ve sert Avrupa şüpheci olan Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin süreçteki söylemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

“Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Evliliği Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi” başlıklı sekizinci makale Hayrettin Şahin, Kemal Çiftiyıldız, Cemile Evkaya tarafından yazıldı. Kırdan kente göç türünü inceleyen bu çalışma uzun dönemli gözleme dayanarak hazırlanmıştır. Araştırmada, köyde ikamet ettiği sürece evlenemeyen genç erkekler ve evliliği kente göç etmede fırsata çeviren genç kızlar ele alınmış ve her iki kesimin göç nedenleri ile göç sonrası sorunları irdelenmiştir. Köyde geleneksel yapıda, ürettiğini tüketme ve günlük farklı işlerin yapma alışkanlığı modern sistemde yerini, üretmediğini tüketmeye ve tek tip iş yapmaya bırakmıştır. Bu durum göç edenleri olumsuz yönde etkilemektedir.

“Antropojenik İklim Değişikliği Bağlamında Göç Tartışmaları” başlıklı dokuzuncu makale Merve Suzan Ilık Bilben tarafından yazılmıştır. Bu makalenin amacı, antropojenik

iklim değişikliğinin göç hareketleri, türleri ve düzenleri üzerindeki etkisine ilişkin tartişmaları çok boyutlu bir şekilde ele almak ve bu sayede iklim değişikliği, evre ve güç arasındaki karmaşık etkileşimi analiz etmenin önemini ortaya koymaktır. Bu amaçla literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu betimsel çalışma, iklim değişikliği kaynaklı g konusunda genel bir ereve çizmektedir. İklm değişikliğinden etkilenecek toplumlari da kapsayan geniş ve katılımcı süreçler oluşabilmesi adına küresel inisiyatif ve iştirakler kadar, yerel düzeyde danışma, bilgilendirme ve kapasite geliştirme çalışmalarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Onuncu makale, Emel oşkun ve etin Yılmaz tarafından yazılmıştır. **“Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent rneği”** başlıklı makalede Düzce uydu kentinde yaşayan Irak, İran, Suriye ve Afganistanlı sığınmacıların toplumsal yaşama uyumda ve sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunları ele alınmaktadır. Çalışma bulguları Türkiyede sığınmacılara eğitim, sağlık ve sosyal yardımlara erişim gibi bir takım sosyal haklar tanınmakla birlikte sığınmacıların bu haklara erişiminde sorunlar yaşadığını göstermektedir. Türkçe dil engeli, çalışma zorunluluğu, sağlık sorunları ve toplumsal cinsiyete dayalı sorumluluklar gibi engeller bu haklara erişimi kısıtlayabilmektedir. Dzcedeki sığınmacılar sağlıklı barınma olanaklarına erişememekte, dşuk ücretli çalışma veya ücretini alamama sorunları ile karşılaşmakta, toplumsal dışlanma ve damgalanma gibi farklı sorunlarla baş başa kalmakta ve karşılaştıkları sorunlar savaşın yol açtığı psikolojik sorunlarını daha da derinleştirmektedir. Özellikle tek ya da çocuklarıyla yaşayan sığınmacı kadınların psikososyal ve ekonomik destek mekanizmalarına kısıtlı erişimi, iş ve yardım arayışlarında onları cinsel taciz gibi toplumsal cinsiyete dayalı risklere maruz bırakmaktadır.

On birinci makale Fatih Karcioğlu ve Ensar Balkaya tarafından yazılmıştır. **“Sendika yeliği, Sendikal Memnuniyet ve İş Güvencesizliği İlişkisi: Araştırma Görevlileri zerinde Bir Uygulama”** başlıklı makalenin temel amacı, sendikaya ye olma durumu ve sendikal memnuniyetin iş güvencesizliği üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu kapsamda Atatürk niversitesi'nde 130 33/a ve 92 50/d kadrosuna sahip olmak üzere toplamda 222 araştırma görevlisi üzerinde uygulama yapılmıştır. Çalışmada sendikaya ye olma durumunun iş güvencesizliği için anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı fakat sendikal memnuniyetin iş güvencesizliği üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dergimizin her sayısını bilim tarlasına ekilmiş birer tohum olarak görüyoruz. Yeşmesi için gayret edilmesi gerektiğinin altını bu vesileyle bir kez daha iziyorum. Dergimizin yayımlanmasında emeği olan makale yazarları başta olma üzere hakemlerimize, Yönetici Editrlere, Yayın Kurulu'muza basım ve dağıtımda görev alanlara bir kez daha teşekkür ediyorum.

Yeni sayımızda buluşmak arzu ve dileğiyle saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Sayım Yorgun
Editör

EDITORIAL

Dear Reader,

We are happy to announce the publication of the new issue of our traditional and currently representative journal. With this publication, our editorial board has made the decision to standardize the submission period for articles to be published in our journal. In accordance with this decision, we would like to announce that the date of call for the spring period will now be September while the end of March marks the last permitted article submission date. The article date of call for the fall semester will be in January while the end of August marks the last permitted article submission date. In addition, we have decided to allocate a thematic issue and a mixed issue each year. Based on this decision, we have devoted our 75th issue to the topic of migration.

The term migration describes the act of moving to different settlements and countries either willingly or forcibly because of economic, political, or social reasons. Migration has maintained its importance throughout history and has always been one of life's alternatives for people all over the world.

Migration, one of the most important social problems experienced by humanity in the 21st century, continues to pose a challenge for both developed and underdeveloped societies. Some countries are experiencing problems because of taking immigrants in; some of them have problems due to emigration. In these 10 articles in our journal, different dimensions of the migration problem are discussed and examined. One of the articles evaluates the factors affecting union membership.

There are 11 articles in this issue. The first is written by Mücahit Aydemir: **“As the distances are getting closer, our hearts are moving farther: the Sociological Implications of Transnational ICT use on the Socio-Cultural Integration of Immigrants.”** Aydemir examines the role of Information and Communication Technologies (ICTs) in the process of socio-cultural integration of immigrants into receiving countries. By focusing on Turkish immigrants in the UK, Aydemir attempts to answer the question of how the increasing level of communication and contact has influenced socio-cultural integration into local life in the UK.

The second article is written by Nihan Duran: **“Dual Discrimination of Syrian Refugee Women in the Labor Markets in Europe and Turkey: Identifying the Challenges.”** In this article, Duran argues that female refugees encounter discrimination in both gender and ethnicity during their integration processes, especially in the labor market in host countries. To study this perspective, this article concentrates on the Syrian refugee crisis that has recently affected both Europe and Turkey; it examines and compares the situation of Syrian refugee women in the corresponding labor markets.

The third article is written by Tekin Akgeyik: **“The Impact of Intra-Regional Migration on Aging (An Empirical Study on TSI Data Classified at Statistical Region Level 2).”** In this article, Akgeyik investigates the impact of intra-regional migration on aging based on data from the Turkish Statistics Institution (TSI) classified at Statistical Region Level 2. The results of the hierarchical regression analysis reveal that the net migration rate is

a significant predictor of regional aging. This predictor accounted for 35% percent of the variance in regional aging. Moreover, total fertility rate and crude death rate were also observed to predict regional aging.

The fourth article is written by Faik Tanrikulu: **“Assessment of the Relation between Aging German Population and Increasing Immigrant Need: Rising Racism, Xenophobia and Discrimination.”** In light of possible scenarios and by using quantitative research methods, this study reveals the manner in which the German population might be configured in the future and whether Germany is an immigrant country or not. This article examines the increasing demand for immigrants in the context of demographic transformation, the corresponding xenophobia, the escalation of racism, and the tendency toward committing violence, all of which have been on the rise in recent years. The study also projects possible results of these factors.

The fifth article is written by Hülya Demirağ and Can Kakışım: **“The Process of Migration and Integration of the Turks in Germany: A Comparison of the First and Third Generations.”** This study investigates the processes of culturalization, integration, and assimilation of Turkish immigrants who went to Germany as guest workers and settled there permanently afterwards. The differences between the first and third generations of immigrants are examined from this perspective and their process of integration into German society is analyzed.

The sixth article is written by Taylan Acar: **“Educational Achievement and Opportunities among the Turkish Migrant Youth in Germany.”** The findings of this research demonstrate that students with Turkish backgrounds are the most disadvantaged group at the 5th and 9th grade levels in both German and Mathematics. In addition, Turkish students are the least represented group among the academic high school students who provide the opportunity of transition to university and vocational schools. It has been 50 years since migration from Turkey to Germany began, and throughout this time, Turkish youth has continually faced the challenges of using German in everyday life, resulting in limited social networks and causing residential segregation.

The article titled **“The Impact of Anti-Immigration Discourses in the United Kingdom on the Brexit Process”** is written by Murat Çolak ve Özge Bozkaya. Based on the literature, this article looks for an answer to what extent the anti-immigrant discourses are effective. It focuses on the discourse of the Eurosceptic United Kingdom Independence Party (UKIP), which presents an example of the instrumentalization of opposition to immigration.

The eighth article is written by Hayrettin Şahin, Kemal Çiftiyıldız, Cemile Evkaya, and is titled **“The Significance of Women’s Will in the Decision on Internal Migration: Young Women’s Way of Seeing Marriage as a Path to Migrate from Countryside to City.”** This study of the urban-to-rural population shift is based on long term observation. This research examines cases of young men who could not marry as long as they lived in a village and young women who transformed marriage into an opportunity to migrate to urban areas. The study shows reasons for migration as well as the problems and challenges of life after migration. The traditional village structure of consuming what they produce and doing various types of physical work is replaced by a life of ready product consumption and monotonous work. This fact negatively impacts migrants.

The ninth article is written by Merve Suzan İlk Bilben and titled “**Migration Discussions in the Context of Anthropogenic Climate Change.**” The aim of this article is to address the multi-dimensional debate of the impact of anthropogenic climate change on migration movements, patterns, and volumes, and to emphasize the importance of analyzing the complex interaction between climate change, environment, and migration. Based on literature review, this descriptive study draws a general framework about the issue of migration caused by climate change. In the last part, the author emphasizes that consultation, information, and capacity building activities at the local level should be strengthened as much as global initiatives and participation to create expansive and participatory processes for the societies affected by climate change.

The tenth article is written by Emel Coşkun and Çetin Yılmaz and titled “**Asylum Seekers’ Social Integration Problems and Access to Social Services: A Case of Düzce Satellite City.**” This article analyzes the problems that Iraqi, Iranian, Syrian, and Afghan asylum seekers face as they seek social integration and access to social services in Düzce Satellite City. The findings show that although asylum seekers are entitled to some social rights, including education, health services, and employment, they experience difficulties in accessing these rights due to the Turkish language barrier, obligation to work, health problems, and gendered responsibilities. Asylum seekers cannot access healthy accommodations and usually face issues such as low wages, informal employment, and non-payment. They also frequently encounter social exclusion and stigmatization in Düzce, and these problems intensify the psychological problems they already have that were caused by the war. This is especially true for female asylum seekers who live alone or with their children; they are exposed to gender-based risks including sexual harassment in their search for employment or aid, and they have limited access to psycho-social and economic support.

The eleventh article is written by Fatih Karcıoğlu and Ensar Balkaya and is titled “**Relationship between Trade Union Membership, Trade Union Satisfaction and Job Insecurity: An Application on Research Assistants.**” The main purpose of this study is to explore the impact of union membership and union satisfaction on job security. Within this context, a questionnaire was distributed to a total of 222 research assistants working with staff at the Ataturk University. It was observed that union membership did not have a significant impact on job security, but union satisfaction did have a significant negative impact on job security.

I believe that each of our journal issues will be like a seed laid in the field of science, and I hope that our journal causes the plant to grow leaves. Finally, I would like to thank everyone who contributed to our journal’s publication, especially the article writers, our referees, managing editors, the editorial board, and the publishing and distribution staff.

I hope and look forward to our desires and wishes being met by our new journal.

Best Regards,

Professor Sayım Yorgun
Editor-in-Chief

“As the distances are getting closer, our hearts are moving farther”: the Sociological Implications of Transnational ICTs use on the Socio-Cultural Integration of Immigrants

Mücahit Aydemir¹

Abstract

This paper examines the role of Information and Communication Technologies (ICTs) on the process of socio-cultural integration of immigrants into the receiving countries. By focussing particularly on the context of Turkish immigrants in the UK, it aims to answer the questions of how the increasing level of communication and contact has influence the socio-cultural integration into the local life in the UK. Through a qualitative conduct, this research found that the participants regard ICTs as the tools for creating social bridges with the members of different groups. However, interestingly enough, a salient emphasis among the participants argues that the online contact with the social ties in the homeland trivialises the significance of pre-migration social ties, which eventually leads to the lesser degree of online contact with the people in Turkey. Additionally, it is found that the participants are strategically consuming and re-producing the cultural codes of Turkey, and articulating their senses of belongings by referring to individualised reference points. It is clear out of the data that participants utilise ICTs for making everyday life easier and the majority are eager to use the up-to-date technology of ICTs in order to maximise the benefits in their lives. Overall, this research found an increasing level of individualism and particularism in terms of sociality, identity, cultural codes and re-formation of everyday life. Considering these findings, this research discusses that the concept of integration should be revisited and elucidated since it remains inadequate in understanding these multiple life trajectories. Furthermore, since the socio-cultural implications of immigrants' ICTs use are characterised by the individuality, temporality and hybridity, further research of which focal points different contexts and social settings is encouraged.

Keywords

Socio-Cultural integration • Transnational communication • New media

1 Corresponding Author: Mücahit Aydemir (PhD Student), The University of Sheffield, Sheffield, United Kingdom.
E-Mail: maydemir1@sheffield.ac.uk

To cite this article: Mücahit, A. (2018). “As the distances are getting closer, our hearts are moving farther”:
The sociological implications of transnational icts use on the socio-cultural integration of immigrants. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 15-42. <https://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0007>

“Mesafeler yakınlaştıkça kalplerimiz uzaklaşıyor”: Göçmenlerin Ulusaşırı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kullanımının Sosyo-Kültürel Entegrasyonları Üzerine Etkileri

Mücahit Aydemir¹

Öz

Bu çalışma, bilgi ve iletişim teknolojilerinin göçmenlerin yerleştikleri ülkelere olan sosyo-kültürel entegrasyon süreci üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. İngiltere’de yaşayan Türk göçmenler özelinde yoğunlaşan çalışma, göçmenlerin artarak devam eden ulus-aşırı iletişim ve irtibatlarının göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları yerel hayata sosyo-kültürel entegrasyonu üzerinde nasıl bir etki oluşturacağı sorusunu cevaplamayı amaçlar. Niteliksel bir çalışma sonucunda katılımcıların bilgi ve iletişim teknolojilerini yeni sosyal bağlar kurmanın bir aracı olarak gördükleri bulunmuştur. Ancak, ilginç bir şekilde, katılımcılar arasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin memleketlerindeki eski sosyal ilişkilerini önemsizleştirdiği ve bu yüzden Türkiye’deki sosyal çevreleri ile dijital münasebetin giderek azaldığı vurgusu yaygındır. Ayrıca katılımcıların stratejik bir biçimde Türk kültürel kodları ve ürünlerini tükettiği ve bunlar aracılığıyla daha bireyselleşmiş bir kimlik oluşturmak üzere referans kaynakları olarak kullandıkları görülmüştür. Katılımcılar açık bir şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerini kendi gündelik hayatlarını kolaylaştırmak için kullandıklarını belirtmiş ve birçoğunun bu ihtiyaç doğrultusunda son teknoloji araçlara sahip olma konusunda istekli oldukları gözlemlenmiştir. Temelde, bu çalışma sosyalleşme, kimlik, kültürel kodlar ve gündelik yaşamın oluşturulması gibi konularda artan derece bir ‘bireyselleşme’ ve ‘tekilleşme’ bulmuştur. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, bu tür ‘çoklu yaşam örgülerini’ karşılamada yetersiz kaldığı için, ‘entegrasyon’ konseptinin yeniden ele alınması ve açıklığa kavuşturulması gerektiği öne sürülmüştür. Dahası, göçmenlerin Bilgi ve İletişim Teknoloji kullanımını bireysellik, geçicilik ve melezlik içerdiği için odak noktası farklı bağlamlar ve toplumsal durumlar olan yeni araştırmaların olması gerektiği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sosyo-Kültürel entegrasyon • Ulusötesi iletişim • Yeni medya

1 Sorumlu Yazar: Mücahit Aydemir (Doktora Öğrencisi), The University of Sheffield, Sheffield, Birleşik Krallık. Eposta: maydemir1@sheffield.ac.uk

Atf: Mücahit, A. (2018). “As the distances are getting closer, our hearts are moving farther”: The sociological implications of transnational icts use on the socio-cultural integration of immigrants. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 15-42. <https://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0007>

“As the distances are getting closer, our hearts are moving farther”: the Sociological Implications of Transnational ICTs use on the Socio- Cultural Integration of Immigrants

The New Turn in the Concept Migration²

The world is witnessing a silent revolution which is somehow reshaping the local and global societal relations. Underpinning this unnamed revolution, there lies the two unique characteristics of this era: For Castells this age is the ‘Information Age’(1996) of which relations are maintained through a set of networks backed by ICTs, while Castles named this era as ‘The Age of Migration’ (1993) referring to the unprecedented migration flows in the human history. At the intersection of ever-increasing massive migration flows and the mind-boggling pace of Information and Communication Technologies, millions of immigrants and refugees are moving across the globe, making use of the up-to-date information and communication technologies during a vast range of circumstances varying from emigrating, finding routes, settlement to integration and returning to homeland. Today, as Bonini notes: ‘a migrant may have no place to sleep, but cannot afford not to have a mobile phone’ (2011, p. 870). In this respect, the social context of the digital technology use by migrants urged social scientists to ask whether we have the language that we need in order to understand the social and cultural implications of this process.

Since ‘the level and continuity of contact is unprecedented in human history’ (Georgiou, 2010, p. 32) some scholars declared the necessity of novel conceptual understandings of migration: for example, Diminescu (2008) put forward the concept of *connected migrant* referring to those who manage previous social and cultural ties through instantaneous mediated contact with the homeland. Nedelcu, similarly, conceptualised the ‘*contemporary/online migrants*’ who are ‘able to master new geographies of everyday life and strategically use his or multiple belongings and identifications within a ubiquitous regime of co-presence engendered by the technological developments of the twenty-first century’ (2012,

2 This paper is derived from the research project that I have undertaken during my masters’ education in the Contemporary Sociology MA program at the University of Leicester. The final report of the project has been represented by an unpublished masters’ thesis named ‘The Socio-Cultural Integration of Turkish Immigrants in the UK and the Role of Information and Communication Technologies’ which has been granted with a distinction mark in 2017. The data of this research paper consists of the combination of the data of that research and my personal observations, conversations and interviews with the participants.

p. 1340). Thus, the conventional understandings of migration were seen as inadequate in explaining the socio-cultural implications of that growing trend.

The communication of immigrants is not a novel phenomenon. The letters written by immigrants were ‘read and re-read, touched, caressed, smelled, and carried around’ have now been replaced by instant messages, video calls, check-ins and so on (Ponzanesi & Leurs, 2014, p. 12). However, while migration used to mean cutting almost all the ties related to social and spatial contexts of the ‘homeland’ in the past, today ‘social interaction and relations are no longer dependent on simultaneous spatial co-presence’(Georgiou, 2010, p. 22). Thanks to the use of ICTs, now, those ‘who are physically absent are, in fact, increasingly present in everyday situations, and a continuity of social ties develops in spite of geographical distance’ (Nedelcu, 2012, p. 1351). Diminescu summarises this transformation as ‘yesterday the motto was: immigrate and cut your roots; today it would be: circulate and keep in touch’ (2008, p. 568).

This constant contact with distant worlds brought about issues about the nature of socio-cultural integration, national belonging, citizenship, social relations, cultural reproduction and spatial understandings. This led to a new and significant research agenda; transnational mediated communication of migrants. The ultimate objective of this research, in this vein, is to explore how these new phenomena have an impact on the social and cultural lives in the countries of origin and settlement.

Conceptual Framework for Socio-Cultural Integration

Investigating immigrants’ socio-cultural integration might be a confusing task due primarily to the mess of integration concept in the literature. It is, therefore, necessary to elucidate this –what Ager and Strang (2004, p. 9) call– the ‘chaotic concept’, and frame what is meant by the term socio-cultural integration.

A brief reading of the history of the term ‘integration’ suggests that the term has led to emerging of different terms such as ‘assimilation, absorption, acculturation, incorporation, participation, cohesion-building, enfranchisement’ and so on (Favell, 2010, p. 2). Preliminary conceptual understandings of integration argued a one-way process which eventually lead to the ‘final stage’ at which immigrants and minority groups are fully-

absorbed into the host society (Gans, 1979; Gordon, 1964; Lloyd & Srole, 1945). However, the pluralism, biculturalism debates have led to the end of the hegemony of the assimilation theories, with an argument that immigrants and minority groups do not have to be absorbed into the host society instead can maintain their previous social, cultural understandings (Glazer & Moynihan, 1970). The conclusion arising from the related literature is that ‘integration is a multi-dimensional phenomenon’, involving social relations (Castles, Korac, Vasta, & Vertovec, 2001), migratory and citizenship and legal status (Zetter, Griffiths, Sigona, & Hauser, 2002), the psychological well-being of immigrants (Kuhlman, 1991). In addition, gender codes (Tienda & Booth, 1991) and migration and citizenship policies of the host nation states (Threadgold & Court, 2005) are also seminal factors in migrant integrations.

As for the concept of socio-cultural integration, it has been generally conceptualised as the combination of ‘social’ and ‘cultural’ integration. Castles et al. (2001, p. 160) classifies the ‘socio-cultural integration studies’ into six categories: religion, community, language, residential segregation and acculturation and identity. However, they also argue that creating a list of determinants of socio-cultural integration can never end because socio-cultural integration is also a process in which individual factors are also playing important roles. However, the most cited factors of socio-cultural integration are *social relations* in receiving countries (Fokkema & de Haas, 2015) and *social bridges* with different ethnic and national groups (Castles et al., 2001), the *cultural knowledge* of the host countries (Ager & Strang, 2004), *language levels* of the immigrant groups (Fyvie, Ager, Curley, & Korac, 2003) and *socio-cultural identification* of immigrant groups and social and cultural commitment to the society (Kuhlman, 1991). Therefore, this research focuses on the social relations, cultural codes, language and everyday life practices and identification processes of immigrants.

Literature Review

It should first be noted that the research phenomenon constitutes a relatively new research area (Elias & Lemish, 2008; Komito & Bates, 2009). Oiarzabal and Reips describe this field as a ‘very much under-researched area’ (p. 1334). However, within the research area of ‘transnationalism’ and ‘diaspora studies’, it is possible to mention an increasing trend and attention toward the ‘connected migrants’.

This research dissects the approaches toward linkage between socio-cultural integration and ICTs use into three categories: the first view argues that the increasing contact with the origin country will ultimately facilitate the social and cultural integration of immigrants. This view is supported by some empirical findings: for instance, conducting a qualitative research on Russian immigrants living in Israel, Elias and Lemish (2008) found that participants are utilising ICTs in order first to learn local cultural codes and train/rehearse them in a relatively safe space. They argued that ICTs serve as a kind of ‘safe arena’ which can lead to a smooth and effective way of socio-cultural integration. Moreover, this safe-space argument has also been maintained by Amichai-Hamburger & McKenna (2006) who claim that online communication can be a very effective way of reducing inter-ethnic conflicts and tensions. Investigating Chinese expatriates in the USA, Zhou and Cai (2002) found that ICTs use is very significant for the ‘new’ immigrants since it has the role of serving as a roadmap for a safe socio-cultural integration as well.

Furthermore, there are studies which maintain the idea that communicating with the homeland via ICTs can also be a positive impact on socio-cultural integration because: the communication with the homeland construes a sort of ‘ontological security’ for immigrants (Georgiou, 2012); it reduces the levels of fear and anxiety (Harney, 2013) and being able to communicate with whom you wish boosts the self-confidence and individual resilience of immigrants against possible unpleasant situations (Ponzanesi & Leurs, 2014). From this point of view, the online contact with the homeland through ICTs can play a role of a facilitator for the socio-cultural integration of immigrants.

On the contrary, one competing view argues that increasing ICTs use by immigrants will eventually end up with social isolation and segregation. Some features of digital media culture have already been characterised by individualism and isolation (see; Bauman, 2016): Personalised content recommendation and the easiness of cutting ties with the unfamiliar people in online spaces, can create ‘filter bubbles’ in which users of digital media do only interact with similar social groups. According to Praiser (2011, p. 58), these ‘filter bubbles’ reduce ‘the mental flexibility and openness’ to different cultures. Furthermore, it is also argued that living in virtual filter bubbles and in isolated online communities will lead to a radicalisation of diasporas

by stimulating the chauvinistic types of nationalistic sentiments (Erikson, 2007). One of the main reasons for such an argument is that users' eagerness to maintain their previous social and cultural codes leads to the attempts trying to create the substitutes of previous social lives online (Kissau, 2012). The outcome of this process is the attempts of creating 'virtual homelands' in which the imaginary of the homeland is created in a digital arena (Senjković & Dukić, 2005; Stamatopoulou-Robbins, 2005).

This view goes so far as to argue that these networks will be ended up with the 'irresponsible radicalisation' of diasporas (Conversi, 2012); for instance, conducting a social research on Polish immigrants in Ireland, Komito and Bates found that the participants are not eager to engage in communicating with the members of other cultures. The researchers put forward that thanks to the transnational communication, immigrants no longer feel the need for 'social and cultural integration' with the local cultures in Ireland. Thus, immigrants can probably turn into '*peripatetic workers*' who frequently moves for labour but are constantly self-segregated and isolated from the society in which they live in (2008, p. 243). Similarly, a PhD thesis investigating the ICTs use by disadvantaged women in London found that as the disadvantaged women receive help through transnational communication, they are being more isolated, marginalised and excluded from the realities of the society (Pavez-Andonageui, 2013).

However, a final approach theorise that as immigrants communicate with their homeland they can at the same time integrate into the life in their host culture. From this point of view, it would be wrong to see the integration process as a zero-sum game; integration either to the life in the receiving country or into the country of origin. The linkage between transnational communication and socio-cultural integration is different from such conceptions. Instead, this phenomenon signifies new forms of social and cultural codes, identifications, hybrid socialites, multi-contextual lives (Andersson, 2013). For example, analysing the digital space called 'Tibetboard', Brinkerhoff (2012) found that thanks to the digital communication, Tibetan immigrants are questioning the social and cultural values of Tibet. One of the most common themes he found was that the participants consider cyberspace as a 'safe haven' where the users can question and criticise social and cultural codes of their previous social and

cultural spheres. He states that even the Dalai Lama was questioned by some users, which shows that digital inter-ethnic contact does not necessarily mean that relations and discourses from homeland are strengthened. Instead what has been witnessed is a new type of hybrid and creolised form of relations (2012, p. 94). Therefore, in order to build a unique or particular identification points, immigrants can utilise the cultural codes from the country of settlement in drawing lines between them and the people in the homeland. Brouwer's work (2006) exemplifies this point clearly: analysing the contents in the Dutch-Moroccan websites, he found that Moroccan immigrants identify themselves with strong references to Moroccan cultural codes, whereas they use the Dutch language in order to exclude or distinguish themselves from the people in Morocco. Thus, rather than expecting one-way perceptions, it would be more appropriate to see the relationship between integration and ICTs use as a continuing process which can involve multiple relations with the different countries, social and cultural spheres and historical backgrounds.

Methodology

Pursuing the aim of understanding the integration processes of immigrants within the particular concept of ICTs use, this research has three major inquiries. The research questions are formed as flexible as one explorative qualitative research can ask so that all issues related to social and cultural integration can be covered by the scope of the research. Yet each of them signifies a major component of socio-cultural integration since the research questions are formed by dissecting the research phenomenon:

- What is the impact of ICTs on Turkish immigrants' pre-migration social bonds and potential new social bridges?
- How, and in what ways, do ICTs play a role in the cultural engagement of the participants?
- To what extent is the use of ICTs perceived as having influences on the sense of belonging of the participants?

Considering the tenets of qualitative research methodology, this research focuses on the 'perceptions' of participants toward the issues related to socio-cultural integration and the use of ICTs (Beuving & Vries, 2015). That is

to say, it is of paramount importance to gain an understanding of how the participants see ICTs, what kind of meaning they attribute to the notions of ‘integration’, ‘social ties’ and identities. The table below sums up the stages from the research inquiries to the ‘exploration’ of the outcomes.

Table 1
The design of the research

The qualitative conduct was the best for such an epistemological understanding because, as Kalof et.al. articulate, qualitative research engages in the ‘meanings and motivations that underlie cultural symbols, personal experiences and phenomena and a detailed understanding of the process in the social world’ (2008, p. 79). Qualitative methodology has enabled this research to explore the implications of the phenomenon and explain the trends of the participants within their embedded social contexts.

As for the method for conveying data, semi-structured face-to-face interviews and observations have been utilised. Qualitative interviewing is described as ‘conversation with a purpose’ (Burgess, 1984, p. 102) in the forms of ‘in-depth, semi-structured or loosely-structured’ (Mason, 2002, p. 62). Mason (2002, p. 63) argues that ‘people’s knowledge, views, understandings, and interactions are meaningful properties’ for qualitative interview technique. Additionally, as a researcher, I had the chance of observing the participants’ ICTs use and witnessing the social cues of the participants such as intonations of some terms, their voices, facial expressions, eye-contacts and body languages during the interview sessions (Opdenakker, 2006).

With this regard, fifteen one-to-one qualitative interviews were undertaken in Leicestershire in the UK. For determining the sample range, this research drew on two types of sampling techniques: i) opportunistic sampling which refers to determining some pre-requisites for being a participant for the

research is used. The pre-requisites of this research were being an adult (at least 18-year-old); having emigrated from mainland Turkey to the UK and having a citizenship right or ILR (Indefinite Leave to Remain) from the UK. ii) Snowball sampling method which refers to recruiting participants from a ‘small pool of initial informants to nominate other participants who meet the eligibility of the criteria for a study’ (Morgan, 2008, p. 815) is used. Out of fifteen participants, fourteen of them were male and one of the participants was female. The participants had an average of 34 years, with the youngest being 25 and the oldest 55. While eight participants have dual citizenship, seven of them have ILR (Indefinite Leave to Remain) status at the time when the interviews were conducted.

It should be noted that this research claims no generalisability of findings to the whole Turkish immigrants in the UK. Considering the epistemological foundations of the qualitative research, generalising the outcomes to the research group is not – and should not be for Becker (1970) and Stake (1980)– the primary concern of a qualitative researcher. As Myers articulates that the objective of the qualitative study is ‘to discover meaning and understanding rather than to verify the truth or predict outcomes’ (2000, p. 7). Thus, it is important to underline that the findings of this research are relevant for this particular sample group, at that particular times and spaces of the research.

In addition to this, one possible limitation might be the number of female participants in the sample group. This might create a sense of ‘gender bias’ since the sample is highly dominated by male interviewees. This was primarily due to the difficulties in the access: female participants were difficult to encounter in public spaces and to conduct interviews face-to-face. As Sirkeci et al write Turkish female immigrants are generally ‘invisible both to their households and to their community, as well as the outside world’ (2016, p. 111). Moreover, my gender role could be a handicap considering the refusal of the four initial female contacts on the basis of regarding being interviewed by a man as ‘weird’ and/or something that is ‘not culturally correct’. Future research which takes gender as a variable can be of importance in terms of revealing the role of gender in the research phenomenon. However, in order to expand the sample range, this research recruited participants from different social classes, occupations, age ranges and education levels.

Interviews have been conducted by the principles of an interview protocol designed particularly for this research. At the outset of the study, this research received the ‘Ethical Approval’ from the concerned authorities by guaranteeing to obey the University of Leicester Research Code Of Conduct (2016) and the 1998 Data Protection Act. Following the data collection phase, the recordings from interviews were transferred into texts and made ready for analysis. I have made use of the qualitative analysis application Atlas.ti 7.0 in the stages of creating/building data segments, codes, and references. Thematic analysis method has been used but in order to go beyond only identifying themes and gathering ‘things’ together, this research embraced Miles & Huberman’s (1994; 2014) three-staged qualitative data analysing method: i) the whole relevant corpus of data has been drawn together ii) the data has been classified as different titles, themes and references iii) the themes and codes have been considered in relation to the questions and objectives of the research.

Findings

The first research question is about the impact of ICTs use on social bonds: it is established that there is a strong emphasis on seeing ICTs as tools for building new social ties rather than maintaining previous social bonds. Secondly, regarding the linkage between cultural engagement and ICTs use, it is established ICTs in most cases are considered as tools for accessing and sharing the Turkish cultural products and codes. Finally, this research explored a common trend which regards ICTs as a facilitator for creating new reference points for identifications and managing the situational identities. For the reasons of clarity, findings are gathered and depicted as two overarching themes: findings related to i) social integration ii) cultural integration.

Social Integration

This section includes two sub-themes: firstly it is established that ICTs are generally seen as building new social ties based in the UK rather than protecting the pre-migratory social bonds. Secondly, it is argued that the pre-migratory social relations that are pertinent to familial relations are exempted from the above trend. In addition, this part of the research established that ICTs are mostly utilised for facilitating the everyday lives.

Weakening Bonds and Weaving New Ties

It is revealed that the participants mostly consider ICTs as tools for creating new bridges based in or out of the UK instead of continuing the pre-migration social ties instead of maintaining social ties in Turkey. Thus, contrary to the popular belief, there is not a notable tendency to regard ICTs as tools for maintaining social ties based in Turkey. What is more, in some contexts ICTs are being accused of being a hindrance on the path of maintaining social bonds based in Turkey:

Before I started to use the Internet, I used to communicate with my relatives in Turkey more than now. Believe me; I would call my all distant relatives and friends by using the Telephone kiosks on the London Road. It was really expensive; nevertheless, I used to want to hear from them. I would sometimes spend my entire wage there. But now, if you ask me, I do not call them, seldom, if ever... (Interviewee 1)

The weakening of kinship ties is surprisingly common in the sample group. In addition, some participants claim that their social ties with their friends in Turkey were also interrupted after they started to use the Internet. Interviewee 2 expressed his regrets by saying that *'it is upsetting that I had so many friends who were closer to me more than my brothers. With the Internet use, I lost contact with nearly all of them'*. When it comes to the causes of such a deep interruption process in the social bonds, nearly all of the participants were unsure about that. The Interviewee 5 articulated the 'blame' of the ICTs:

Now, I do not even miss my relatives and friends who are in Turkey. You know, missing requires being unable to see someone. Before I started to use the Internet, I did not see the faces of my relatives for months even for years. But now, I see my cousins and friends on Instagram and Facebook. That is why I do not feel the necessity to call and communicate with them. I guess they feel the same... As I always say; "As distances are getting closer, our hearts are moving farther. In the past, distances used to matter a lot to us, but now they do not at all. But this time we are remote from everybody".

However, there is a strong emphasis on making friends by using social media with the members of the host culture and the other ethnic groups. Thus, the data stresses that the participants are not liable to perceive the ICTs as

the tool for securing the relations based in Turkey rather we can see a clear tendency on seeing them as a way for creating new social bridges.

Mediated Deterritorialisation of the Notion of Family

One of the most significant outcomes of the study is about the family relations. Answers to the questions like how the participants perceive their families and how ICTs play a role in their family relations reveal an increasing communication with family members in Turkey. Most of the participants maintain that they continue their familial relations irrespective of the physical absence. As such, almost all of the participants declared that they make use of ICTs to communicate with their family members; some argued that they use ICTs just for this reason. For some contexts, the family has such a pivotal role that it is directly related to the notion of ‘homeland’:

What is memleket (homeland)? It is just my father, mother and siblings. If they did not live there, I would not have cared about the place. (Interviewee 11)

For most of the participants, the family was the red line and something they cannot ever forget, ignore and still comprises a space where they can feel safe and at ease. What is novel with this conception is that they can maintain their family roles and memories through the use of ICTs:

I have a ten-month-old baby. My parents in Turkey have not seen her yet. We couldn't go to Turkey because we thought that flying would be harmful to the baby. But, I have had video calls with my family. Even just after my wife gave birth, I had a video call with my mother and father and we decided whom my daughter looks like the most. If it wasn't for the Internet, they wouldn't have been able to see my daughter's smile for a year. (Interviewee 3)

Communication in the context of family members signifies a fertile yet equally under-estimated research area: transnational care through ICTs. For the majority of participants, communication with the family members involves care issues. The extracts below exemplify some of the questions related to care that participants asked:

Once, my son got a really high fever. It was at night; I called my mom via Whatsapp and asked what we should do. She told me to take off his clothes and splatter some water on his body. (Interviewee 6)

We couldn't find a solution to my daughter's diarrhoea. I remembered that my mom used to cook something when we had diarrhoea in my childhood. We got the recipe of 'piring lapası' (traditional Turkish rice mush) and cooked it. (Interviewee 3)

My son had small red spots on his arms. I sent the pictures of him to my sister through Whatsapp. (Interviewee 11)

The examples are of paramount analytical importance for two reasons: i) they epitomise that there is a salient social context of the use of ICTs. What is seminal in this context is the meanings ascribed to the Information and Communication Technologies. That is, ICTs are transformed into the mediums and channels by family roles can be maintained (Madianou & Miller, 2012); ii) secondly it signifies a shift for the sociology of family; in this new understanding a change occurs from the territorial understandings of family to the de-territorialised notions of family. Here, the term 'de-territorialisation', which originates in the *Anti-Oedipus* of Deleuze and Guattari³ (Deleuze & Guattari, 1983), refers to a process in which certain notions, cultural codes, practices and memories transcend the pre-defined territorialities by global technologies. That is to say, the meanings which are previously ascribed to (or at least related to) the territoriality are no longer meaningful (Clarke & Kessl, 2008). According to Deleuze and Guattari, there are two kinds of deterritorialisation: absolute and relative. While the former refers to a complete separation of cultural and social codes from territories in which the *socius* turns into a sort of 'body without organs' (1983, p. 170), 'relative deterritorialisation' process involves a re-territorialisation stage which means a process of creating new social worlds by using the previous social and cultural codes.

Therefore, it is understood that what the majority of the participants have been undergoing in Deleuze and Guattari's terms (1983) is the relative deterritorialisation of their understandings of family. On the one hand, family roles (parenthood, grandparenthood), relations, discourses are being continued through transnational communication, on the other hand through a kind of re-territorialisation process participants' family members can intervene into their lives in the UK. It has been witnessed that for the majority of the participants, the virtual space has the capacity to substitute a wide range of real-life family activities:

3 For a detailed analysis of ICTs and new technologies around the philosophical tenets of Gilles Deleuze and David Guattari please see (Poster & Savat, 2009).

Interviewee, 3: Sometimes I invite my family to tea.

Interviewer: How?

Interviewee, 3: First we arrange a time. Then, they make tea and I brew my own tea here and start to have a video call, so we are drinking tea together.

One of my brothers is working in Saudi Arabia, the other is working in Qatar and I am here. We have video calls at least twice a week. We see each other and ask after each other (Interviewee, 11).

As Benitez notes ICTs ‘constitute not only a way to keep in touch with their loved ones but also a mechanism and for reconfiguring hybrid family memories, history and identities’ (2012, p. 1446). However, one should be mindful when arguing that the physical distance does not matter at all in contexts. The de-territorialised familial relations bear three important characters: i) temporality ii) spatiality iii) relationality (Prelipceanu, 2008, p. 8). Namely, these processes are not fixed organisations but temporal and ephemeral moments. Additionally, the same conclusions should not be expected from all contexts since these effects are highly dependent upon spatial and relational settings of individuals.

With regard to integration into the life in the UK, immigrants interactions with their family members have been regarded as bearing some positive aspects in relation to integration and expressions of amelioration of being deterritorialised (Benítez, 2012; Mirca Madianou & Miller, 2012; Tsai, 2006). They in this sense provide ‘stronger sense of shared social field’ (Wilding, 2006, p. 38), emotional reassurance (Madianou, 2016, p. 196) and psychological support (Bacigalupe & Cámara, 2012).

Mapping Out Routes for Integration into Everyday Life

An increasing trend which sees ICTs as remarkable sources for facilitating their everyday life activities can be an important finding of the research. From weather forecast or map applications to dictionary and shopping apps, there are a vast range of areas where ICTs are employed in everyday life situations. The idea that ICTs are useful mostly in mundane situations is so entrenched that some participants stated that they use ICTs just for their everyday lives.

For instance, the Interviewee 10 defined ICTS as ‘they are *like my hands and feet, in daily life*’. However, the extract below shows the usefulness and practicality of ICTs employment in everyday life:

Last year my cousin came here. He hadn't been to Leicester before. I sent the location of my home to him on Whatsapp and he found my home in 15 minutes. This reminded me of my first years in the UK... Oh, the first week I came here, my boss taught me a route to go to the city centre. I had used the same route for 2 years. Now, the situation is way different... (Interviewee 13)

Interviewee 11 told me that If the Google Maps didn't exist, he could not have found his way to home! This is worth considering because for newly arrived immigrants finding directions can matter. But with the advent of ICTs, one can mention a sort of ‘freedom of movement’. Moreover, in some contexts map applications can have impacts on the mental conceptions of the space in the country of settlement. The extract below which is one of the most intriguing information I came out during the interviews exemplifies this process:

Interviewee 8: *I have two hobbies on the Internet: the first is watching cartoon movies and the other is travelling on Google Maps. I don't know why but I like it so much... In my spare time, I travel around the UK on Google Maps... By using 'street-view feature'.*

Interviewer: *Do you also 'travel' to other countries?*

Interviewee 8: *No, just the UK. Since I want to learn this country... This is functional, for example, I haven't been to Edinburgh yet, but I can give you any directions around the centre of Edinburgh now.*

The kind of ‘armchair-travelling’ that Interviewee 8 referred is worth analysing. This signifies a sort of radical transformation from being bounded by a single space to having spatial freedom which ultimately culminates in having improved mental conception of space and geospatial knowledge of the UK.

In addition to these applications, it has been understood that the participants use applications for the purposes of religion, language, music and video and so on. Finally, the use of ICTs by the participants can mean a kind of psychological support during their daily lives. For some ICTs are regarded as providing self-confidence to some participants in real life situations:

Once, I wanted to have my house painted. Where on earth could I find a house painter here? But I searched the internet and found a really nice website, there are grades and comment about painters. I chose one, it was great. That made me feel strong and powerful, knowing I can do my stuff without the help of anyone! (Interviewee, 3).

In some contexts, participants consider ICTs as connecting the person with whom they can reduce their loneliness and ‘*pour out their souls*’:

My brother has always been my best friend. The age gap between us is just one year. Here, thank God, whenever I feel depressed, I can call my brother and talk about my problems (Interviewee 13)

Indeed, the majority of the participants are highly grateful to the Internet; one of the most frequently used expressions in the interviews was ‘*nimet*’ (a present from Allah) for describing the ICTs, with 84 times. Interviewee 4 stated that ‘*May Allah send the inventor of the Internet to the Heaven*’. Therefore, it is clear that the use of ICTs is perceived as something very valuable since it is a tool for ameliorating the feelings of being displaced or deterritorialised –besides, its practical uses for mundane purposes.

Cultural Integration

Regarding the cultural integration concept, the data revealed two important explorations: firstly, the majority of the participants stated that their cultural engagements through ICTs are mostly related to their previous cultural codes. Secondly, it is established that the senses of belonging of the participants are manifold. Additionally, for the vast majority, ICTs can comprise bases for the multiplication of identifications and the use of ICTs in a strategic way.

The Continuity of Cultural Practices

A strong emphasis has been revealed out of the data that the cultural codes and practices are somehow being maintained. The role of ICTs in this process then is in a word seminal:

In the past, it was really hard to reach Turkish songs. We used to request our relatives in Turkey to send us some albums. But now, we can download everything from the Internet. For some, there is even no need to download. I

have to have some frequent visits to London. One of the greatest things in my life here is to listen to Orhan Baba's (Turkish arabesque singer) songs aloud while driving to London. (Interviewee, 1)

Listening to Turkish songs while driving to London, in his terms, gives him self-confidence. Underlying this idea, it is the tranquillity arising from the ability to bring the culture which he was born with and raised by to the abroad. Additionally, it has been revealed that most of the participants are using radio applications such as *AndroTurk*, *Avrasya Turk* for listening to different types of music from Gurbet Türküleri⁴ to the modern Turkish music.⁵

Concerning other cultural activities, it has been understood that the participants utilise ICTs for cultural activities which are related to religious rituals, cinema and TV series, watching football matches and following the news from Turkey regularly. Additionally, there are cases in which the participants learn and even sometimes experience the cultural practices of the UK. For instance, Interviewee 3 told me the documentary he watched about the Easter and explained the importance of it in British culture and how the British people celebrate it. The role of ICTs then in the continuity of Turkish cultural codes can be seen as unique in Georgiou's term: 'on the one hand, it resists the processes of assimilation and disempowerment, but it advances active and informed participation to the society' (2006, pp. 136–7).

Fragmented and Situational Senses of Belongings

One of the questions that this research aims to answer is whether the ICTs have an influence on the identifications of the participants. The data revealed two significant conclusions: i) the identifications of the participants are multiple, hybrid and fragmented ii) ICTs are utilised for maintaining and strategically using the multiple identifications in relation to different situations.

Firstly, the most common reference points for identification among the participants are as follows; the Turkish identity, the British identity, birthplace/

4 For Turkish migration, music is so important that there is genre called 'gurbet türküleri' (migration folk songs). The songs in this genre are regarded as manifestations of a 'mental state of those who have been away from their beloved ones, the places they used to live and their behaviours, and of the things they have left behind (Harmancı, 2013, p. 920).

5 There is a growing research interest on how diasporic music have influence on cultural identity of immigrants, for a review article see; (Lidskog, 2017)

village-based identifications and having a sense of belonging to Leicester. These reference points for senses of belonging are not fixed yet constantly in progress and situational depending on the socio-cultural contexts of the immigrant. For instance, the majority expressed that they tend to stick with their Turkish identity while they are in the UK or in an inter-ethnic context.

-My accent... my appearance... my ways of doings reveal that I am not British (Interviewees; 4,5,10 respectively)

-Here, I am interested in Turkish history nowadays. There are lots of material such as documentaries about the Ottoman Empire and WWI on Youtube. When I was in Turkey, I did not engage in this kind of stuff. Like a fish out of water, I only understood the value of the sea (Turkey) when I came to live here (Interviewee, 15).

However, this is also not a permanent way of feeling belonging to a particular nation following their visits to Turkey or encountering a Turkish ethnic identity based social group:

Interviewee 4: *Whenever I go to Turkey, I miss the UK, Leicester...*

Interviewer: *What do you miss the most?*

Interviewee 4: *The lifestyle of the UK, the people, everything. Look, I do like my origin and my homeland but I realise that I do not feel that I belong to there. Once, I used the word “please” a lot which is not common in Turkey. My friends mocked me and made quite a bit fan of me. That made me annoyed. Here in the UK, I use the word “please” maybe hundreds of times in a day.*

-People in Turkey do not consider me as genuine even my friends. They give me nicknames as “İngiliz” (the Englishman) or Alamancı⁶ (Interviewee 6).

In addition to this, the city of Leicester can sometimes be a source of building reference points for the sense of belonging. For instance, at the outset of my interview with Interviewee 7, I asked his origin by referring to the regions in Turkey. He replied: ‘I am Leicesterian’, in Turkish. Another

6 The word “Alamancı” is a derivative word of Turkish word for “Germany”. It refers to Turkish immigrants in Germany. Since the majority of Turkish immigrants settle in Germany, all Turkish emigrants are named as *Alamancı* sometimes regardless of the country of their settlement (Yasa, 2011).

participant named Leicester as “ilk göz ağrım” (my first love), while another participant said: *when I go to, let’s say, London for a week or 20 days, I miss Leicester. Here is my home* (Interviewee 2). Interviewee 5 claimed that he and his family miss Leicester when they go to Turkey for a summer vacation. He added that they use online media such as Leicester online newspapers, radio stations, activities on social networks sites for engaging with Leicester.

However, again, a remarkable number of participants retain a sense of belonging directly toward to the village they were born. After a second analysis, I understood that a relatively big group of the Turkish immigrant in Leicester came from the same city and even same county in Turkey but only the villages differ. Some in this sense articulate their identities with a reference to a particular village in Turkey and separate themselves from people who are from other villages. Sometimes the separation is based on ICTs; for instance, 3 different Whatsapp groups on the basis of being from the same village have been identified among the participants. Thus, we can say that the senses of belonging of the participants are manifold and hybrid yet also situational. It is also evident that ICTs are playing notable roles in demarking the boundaries of the different types of identifications.

Conclusions and Discussions

First, this research underlies that in the migration context, ‘the death of distance’ (Cairncross, 2001) does not necessarily bring about a sort of resurrection of old societal/communal social ties. More precisely, the idea that when immigrants make use of ICTs they automatically communicate with their countries of origin has been treated as a taken-for-granted postulate of transnational media studies (see Diminescu 2008, 2012). However, the data of this research revealed to the necessity to question this assumption. It is important to remember that ICTs should not be regarded as the ‘utopian alternatives to histories of dislocation’ (Ponzanesi & Leurs, 2014: 7), therefore, it is useful to approach the abovementioned postulate with caution. Moreover, some empirical studies about the psychology of the ICTs users suggest that ICTs use can boost the creation of new ties while it ‘displaces strong social ties’ with friends and relatives (Coget et al., 2002; Kraut et al., 1998: 1029).

However, this weakening process of pre-migratory social ties raises the question: Why cannot we talk about a similar trend when it comes to transnational

familial communication? There are at least two possible answers to this question; one is related to the behavioural patterns of online social relations and the other is about the changes in the structural patterns migrant families. First, the weakening of social ties confirms the idea that online social relations can bear a selective character (Madianou, 2016). Who does select the people whom they communicate with? The answer is ‘the individual’. Technology, Turkle notes, ‘makes it easy to communicate when we wish and to disengage at will’ (2010, p. 14). Wellman names this sort of social relations as the regime of ‘networked individualism’. In this networked individualism, ‘as people manoeuvre through their days, lives, and networks, the nature of their ties varies from situation to situation’ (Wellman and Rainie, 2002, p. 125). Thus, an exemption from such a weakening process can be explicable considering the sentiments, emotions related to the family.

Moreover, such an exemption leading to increasing familial contact can make it necessary to question the notions of family. The ‘de-territorialised’ notions of family show that familial relations can somehow be maintained irrespective of distant. The idea of family, in this sense, is no longer dependent on territory. It can be explored, re-formed, re-casted by its global members (Baldassar 2007, 2008). In this regard, these trend shares similarities with what Beck-Gernsheim (2002) calls the ‘post-familial family’ which signifies a process whereby the traditional solid bases of families are undermined. In this vein, what is seen is the emergence of a sort of ‘de-contextualised family’ since the scene is relatively different from the conventional answers given to the question of what constitutes a family. During my observations, I encountered a grandfather who was buying introductory Turkish language books. He told me that he would send those books to his grandchild who lives in France with his family. In this regard, people who do not share the same territory, the same interests, even the same language can constitute a family, even with close family knits. Moreover, this new landscape can be a precursor of a shift from the basic features of family such as from economic production, home creation, sexual control, being an intimate domestic social group to family discourses, memories, online family culture and , transnational care and circulation of family roles around the globe (Georgiou & Ponte, 2013; Lobel, 2003; Wilding, 2006).

As for the findings of the continuity of cultural practices, fragmented and situational sense of belongings and the utilisations of ICTs in everyday life

situations, it is clear that transnational mediated communication research should focus on the concepts of fragmentation, individualisation, and hybridisation in understanding the social implications of ICTs on immigrants. In other words, what this research calls transnational particularism. Consistent with the theory of ‘networked individualism’ (Welmann and Rainie, 2002), the data regarding the cultural integration shows that individuals do choose their types of cultural practices, produce and consume them via ICTs. Nedelcu (2012) theorises that these cultural flows bring about a sort of ‘*transnational habitus*’ by which immigrants create their own cultural spheres, everyday routines, discourses by means of different social and historical backgrounds.

Moreover, it could be argued that a set of ‘decentering’ of previous social and cultural belongings are occurring by the channels of ICTs. As Georgiou writes, ICTs can ‘challenge to national boundaries and any assumes affiliation to singular communities’ (2006, p. 72). When conceptualising the new identities S. Hall writes (1991: 47) ‘identities are never completed; that they are always as subjectivity itself’. Thus, instead of fixed affiliations toward national communities and any other meta-narratives, what this research found is that there are tiny singularities which are used for building reference points for the sense of belonging. The Whatsapp groups based on being from the same village in Turkey epitomise the fragmented identities and senses of belongings to ‘particularistic values’. Thus, these findings confirms the idea that ICTs ‘diversify ways of belongings at a distance’ (Nedelcu, 2012: 1340, 1345). The self-determined identities are self-presented on online medium, which demonstrates the relevance of transnational particularism.

Similarly, ICTs use in everyday life situations suggests that ICTs employment in different circumstances is dependent on the social context of immigrants. It is no surprise that map applications, dictionary applications are common among immigrants. Furthermore, it should be noted that ‘media do not just fit in every day; they alter repertoires, methods and practices’ (Georgiou 2006, p. 14). In the same vein, the social setting and the context of its user is also important in its use. Driving from Leicester to London with the assistance of Google Maps and listening to Turkish arabesque song of the 1980s demonstrates the re-interpretation of ICTs for the purposes of reterritorialisation. The creation of everyday life practices through ICTs is ‘fundamentally tied to household experiences and practices’ (Slette-meas 2013, p. 53). To sum up, the signs of networked individualism and transnational particularism can be clearly seen

by the findings of ‘the specialisation of and diversification personal portfolios of social tie’s (Rheingold 2006, p. 50); the continuity of local cultural flows; hybrid, and multiple identities; new subjectivities and commonalities for sense belonging and the re-territorialisation practices through effective use of ICTs.

In this world of the particularity of social relations, hybridity and the temporality of identities, the mobility of cultural codes and discourses, the term of socio-cultural integration remains a slippery and contestable concept. As Prelipceanu (2008, p. 4) notes: ‘The traditional discourses in terms of social integration, assimilation, and identity does no longer correspond to these migrants’ experiences as they live in a world of multiple allegiances’.

Thus, integration, under these circumstances, depends on how you define it, where you look at it. As Erdal and Oeppen (2013, p. 774) clearly put it: ‘If assimilation is understood as a ‘programme’, something that migrants are pushed into and expected to achieve within a given time frame, then integration and transnationalism are not compatible. However, if integration is seen as a process, as we understand it, then there is no conflict’. In this regard, beyond certain clusters around the theoretical basis of socio-cultural integration, this concept should be revisited in light of the transnational questions. For instance, what is the goal of socio-cultural integration? Is it a political project of which objective is to level immigrants and minority groups with the members of the host culture? If so, whose culture is it; for instance, which culture is ‘the host culture’ in Leicester or London? Or is socio-cultural integration a process whereby immigrants and minority groups live on and share their differences? In that case, one could argue that transnational mediated contact facilitates the integration of even the people in the countries of origin, let alone boosting immigrants’ socio-cultural integration processes.

Therefore, considering the effacement of the meta-narrative in terms of sociality, culture and identity and the rise of individualism and particularism, it should be argued that the integration process of immigrants who use ICTs is somewhat reduced into the level of individuals. As personal experiences, memories, cultural and historical backgrounds, life-views and so on are significant variables at this stage, further research which focuses on different social contexts; intersections of different social and historical backgrounds are needed in terms of understanding the contours of the transnational situation and exploring its different facets in different social contexts.

References

- Ager, A., & Strang, A. (2004). *Indicators of Integration final report. Home Office Development and Practice Report Immigration and Asylum Social Cohesion and Civil Renewal* (Vol. 28). London.
- Amichai-Hamburger, Y., & McKenna, K. Y. A. (2006). The Contact Hypothesis Reconsidered: Interacting via the Internet. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(3), 825–843. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2006.00037.x>
- Andersson, M. (2013). Multi-contextual lives: Transnational identifications under mediated conditions. *European Journal of Cultural Studies*, 16(4), 387–404. <https://doi.org/10.1177/1367549413484307>
- Bacigalupe, G., & Cámara, M. (2012). Transnational Families and Social Technologies: Reassessing Immigration Psychology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1425–1438. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.698211>
- Baldassar, L. (2007). Transnational Families and Aged Care: The Mobility of Care and the Migrancy of Aging. *Journal of Ethnic Migration Studies*, 33(2), 275–297.
- Baldassar, L. (2008). Missing Kin and Longing to Be Together: Emotions and Constructions of Co-Presence in Transnational Relationships. *Journal of Intercultural Studies*, 29(3), 247–266.
- Bauman, Z. (2016). Interview: Zygmunt Bauman: “Social media are a trap.” Retrieved July 24, 2018, from https://elpais.com/elpais/2016/01/19/inenglish/1453208692_424660.html
- Beck-Gernsheim, E. (2002) *Reinventing the Family: In Search of New Lifestyles*, Polity Press: Cambridge
- Benítez, J. L. (2012). Salvadoran Transnational Families: ICT and Communication Practices in the Network Society. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1439–1449. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.698214>
- Beuving, J., & Vries, G. (2015). *Doing Qualitative Research: The Craft of Naturalistic Inquiry*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bonini, T. (2011). The media as “home-making” tools: life story of a Filipino migrant in Milan. *Media, Culture & Society*, 33(6), 869–883. <https://doi.org/10.1177/0163443711411006>
- Brinkerhoff, J. M. (2012). Digital diasporas’ challenge to traditional power: The case of TibetBoard. *Review of International Studies*, 38, 77–95. <https://doi.org/10.1017/S0260210510001737>
- Brouwer, L. (2006). Journal of Ethnic and Migration Studies Dutch Moroccan Websites: A Transnational Imagery? Dutch Moroccan Websites: A Transnational Imagery? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(7), 1153–1168. <https://doi.org/10.1080/13691830600821869>
- Burgess, R. G. (1984). *In the Field: An Introduction to Field Research*. London: Unwin Hyman Press.

- Cairncross, F. (2001) *The Death of Distance: How Communications Revolution is Changing Our Lives*. Harvard Business School Press, Boston, MA.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society: The Information AGE*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Castles, S. (1993). *The Age of Migration*. London: Palgrave Macmillan.
- Castles, S., Korac, S., Vasta, M., & Vertovec, S. (2001). *Integration Mapping the Field*. Migration and Policy and Research and Refugee Studies Centre University of Oxford.
- Clarke, J., & Kessl, F. (2008). De-Territorialization and Re-Territorialization of “the Social” A debate. *Social Work & Society*, 6(1), 1.
- Coget, J-F., Yamauchi, Y., & Suman, M. (2002). The Internet, social networks and loneliness. *IT and Society*, 1(1), 180–201.
- Conversi, D. (2012). Irresponsible Radicalisation: Diasporas, Globalisation and Long-Distance Nationalism in the Digital Age. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1357–1379. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.698204>
- D’Haenens, L., & Peeters, A. L. (2005). Bridging or bonding? Relationships between integration and media use among ethnic minorities in the Netherlands. *Communications*, 30(2), 201–231. <https://doi.org/10.1515/comm.2005.30.2.201>
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1983). *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Diminescu, D. (2008). The connected migrant: an epistemological manifesto. *Social Science Information*, 47(4), 565–579. <https://doi.org/10.1177/0539018408096447>
- Elias, N., & Lemish, D. (2008). Media Uses in Immigrant Families: Torn between “Inward” and “Outward” Paths of Integration. *International Communication Gazette*, 70(1), 21–40. <https://doi.org/10.1177/1748048507084576>
- Erdal, M. B., & Oeppen, C. (2013). Migrant Balancing Acts: Understanding the Interactions Between Integration and Transnationalism. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(6), 867–884. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.765647>
- Erikson, T. (2007). Nationalism and the Internet. *Nations and Nationalism*, 13(1), 1–17. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2007.00273.x>
- Favell, A. (2010). Integration and Nations: The Nation State and Research on Immigrants in Western Europe. In M. Martinello & J. Rath (Eds.), *Selected Studies in International Migration* (pp. 371–404). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Fokkema, T., & de Haas, H. (2015). Pre- and Post-Migration Determinants of Socio-Cultural Integration of African Immigrants in Italy and Spain. *International Migration*, 53(6), 3–26. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2011.00687.x>
- Fyvie, C., Ager, A., Curley, G., & Korac, M. (2003). Integration: mapping the field volume II - distilling policy lessons from the “m apping the field “ exercise, II.
- Gans, H. J. (1979). Symbolic Ethnicity: The Future of Ethnic Groups and Culture in America. *Ethnic and Racial Studies*, 2(1), 1–20.

- Georgiou, M. (2006). *Diaspora Identity and the Media*. USA: Hampton Press.
- Georgiou, M. (2010). Identity, Space and the Media: Thinking through Diaspora. *Revue Européenne Des Migrations Internationales*, 26(1), 17–35. <https://doi.org/10.4000/remi.5028>
- Georgiou, M. (2012). Seeking Ontological Security beyond the Nation: The Role of Transnational Television. *Television & New Media*, 14(4), 304–321. <https://doi.org/10.1177/1527476412463448>
- Georgiou, M., & Ponte, C. (2013). Introducing media, technology and the migrant family: Media uses, appropriations and articulations in a culturally diverse Europe. *Observatorio*, 2013(SPL.ISSUE), 1–11. <https://doi.org/10.2522/ptj.20130255>
- Glazer, N., & Moynihan, D. P. (1970). *Beyond the melting pot*. M.I.T. Press.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life: The role of race, religion, and national origin*. New York: Oxford University Press.
- Hall, S. (1991). Old and New Identities, Old and New Ethnicities. In A. D. King (Ed.), *Culture, Globalization and the World-System* (pp. 41–68). Houndmills: Macmillan Press.
- Harmancı, M. (2013). Gurbet Türkülerine Arketipsel Bir Yaklaşım [An Archetypal Approach To Homesick Songs]. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 919–926.
- Harney, N. (2013). Precarity, affect and problem solving with mobile phones by asylum seekers, refugees and migrants in Naples, Italy. *Journal of Refugee Studies*, 26(4), 541–557. <https://doi.org/10.1093/jrs/fet017>
- Hiller, H. H., & Franz, T. M. (2004). New ties, old ties and lost ties: the use of the internet in diaspora. *New Media & Society*, 6(6), 731–752. <https://doi.org/10.1177/146144804044327>
- Jacobs, D., & Tillie, J. (2004). Introduction: Social Capital and Political Integration of Migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(3), 419–427. <https://doi.org/10.1080/13691830410001682016>
- Kalof, L., Dan, A., & Dietz, T. (2008). *Essentials of Social Research*. Berkshire: Open University Press.
- Kissau, K. (2012). Structuring Migrants' Political Activities on the Internet: A Two-Dimensional Approach. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1381–1403. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.698207>
- Komito, L., & Bates, J. (2008). Virtually local: social media and community among Polish nationals in Dublin. *Aslib Proceedings Report Reference Reviews*, 61(1), 232–244. <https://doi.org/10.1108/00012530910959790>
- Komito, L., & Bates, J. (2009). Virtually local: social media and community among Polish nationals in Dublin. *Aslib Proceedings*, 61(3), 232–244. <https://doi.org/10.1108/00012530910959790>
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement and Psychological Well-Being? *American Psychologist*, 53(9), 1017–1031.

- Kuhlman, T. om. (1991). The Economic Integration of Refugees in Developing Countries: A Research Model. *Journal of Refugee Studies*, 4(1), 1–20.
- Lidskog, R. (2017). The role of music in ethnic identity formation in diaspora: A research review. *International Social Science Journal*, 66. <https://doi.org/10.1111/issj.12091>
- Lloyd, W. W., & Srole, L. (1945). *The Social Systems of American Ethnic Groups*. New Haven Connecticut: Yale University Press.
- Lobel, O. (2003). Family Geographies: Global Care Chains, Transnational Parenthood and New Legal Challenges in the Era of Labor Globalization. In J. Holder & C. Harrison (Eds.), *Law and Geography*. Oxford: Oxford University Press.
- Madianou, M. (2016). Ambient co-presence: Transnational family practices in polymedia environments. *Global Networks*, 16(2), 183–201. <https://doi.org/10.1111/glob.12105>
- Madianou, M., & Miller, D. (2012). *Migration and New Media: Transnational Families and Polymedia*. Oxon: Routledge.
- Madianou, M., & Miller, D. (2012). Polymedia: Towards a new theory of digital media in interpersonal communication. *International Journal of Cultural Studies*, 16(2), 169–187. <https://doi.org/10.1177/1367877912452486>
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching*. Sage (Second). London. [https://doi.org/10.1016/S0143-6228\(97\)90005-9](https://doi.org/10.1016/S0143-6228(97)90005-9)
- Miles, M., & Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. London: SAGE Publications.
- Miles, M., Huberman, M., & Johnny, S. (2014). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (4th Editio). California: SAGE Publications.
- Morgan, D. (2008). Snowball Sampling. In L. M. Given (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of QUALITATIVE RESEARCH METHODS* (p. 692). London: SAGE Publications.
- Myers, M. (2000). Qualitative Research and the Generalizability Question Standing Firm with Proteus. *The Qualitative Report*, 4(3).
- Nedelcu, M. (2012). Migrants’ New Transnational Habitus: Rethinking Migration Through a Cosmopolitan Lens in the Digital Age. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1339–1356. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.698203>
- Oiarzabal, P. J., & Reips, U.-D. (2012). Migration and Diaspora in the Age of Information and Communication Technologies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(9), 1333–1338. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.698202>
- Opdenakker, R. (2006). Advantages and disadvantages of four interview techniques in qualitative research. *Forum Qualitative Sozialforschung*, 7(4). <https://doi.org/10.1177/1468794107085298>
- Pavez-Andonageui, M. I. (2013). *THE LATINAS’ INTERNET: MEANINGS AND PRACTICES IN THE EVERYDAY LIVES OF DISADVANTAGED MIGRANT WOMEN IN LONDON MARÍA*. London.

- Ponzanesi, S., & Leurs, K. (2014). On digital crossings in Europe. *Journal of Migration & Culture*, 5(1), 3–22. https://doi.org/10.1386/cjmc.5.1.3_1
- Poster, M., & Savat, D. (2009). *Deleuze and New Technology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Praiser, E. (2011). *Beware Online “Filter Bubbles.”* TED Talks.
- Prelipeanu, R. (2008). *Building transnational lives: using ICT to connect mobility and home* (Working Paper Series of thee Research Network 1989/19). Berlin.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rheingold, H., (2006) ‘Social Networks and the Nature of Communities’, in Purcell, P., (ed) *Networked Neighborhoods*, Springer: London.
- Senjković, R., & Dukić, D. (2005). Virtual homeland? *International Journal of Cultural Studies*, 8(1), 44–62. <https://doi.org/10.1177/1367877905050162>
- Sirkeci, İ., Bilecen, T., Coştu, Y., Dedeoglu, S., Şeker, D., Tilbe, F., & Unutulmaz, O. (2016). *Little Turkey in Great Britain*. London: Transnational Press.
- Sletteameas, D., (2013). The dynamics of localizing home in foreing territories. Perspectives in home-making and media-related practices among migrant households. *Observatorio*, 2013 (Spl. Issue), 33-59.
- Stamatopoulou-Robbins, S. (2005). *Palestine online: an emerging virtual homeland?* (RSC Working Paper Series). *Refugee Studies Centre* (Vol. 28).
- Threadgold, T., & Court, G. (2005). *Refugee Inclusion: A Literature Review*. Cardiff *School of Journalism Media and Cultural Studies*. Cardiff.
- Tienda, M., & Booth, K. (1991). Gender, Migration and Social Change. *International Sociology*, 6(1), 51–72. <https://doi.org/10.1177/026858091006001004>
- Tsai, J. H.-C. (2006). Use of Computer Technology to Enhance Immigrant Families’ Adaptation. *Journal of Nursing Scholarship*, 38(1), 87–93. <https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2006.00082.x>
- *Turkle, S. (2011) *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less From Each Other*, Basic Books: New York.
- Wellman B., Raine L. (2012) *Networked: The New Operating System*, MIT Press: Cambridge.
- Wilding, R. (2006). “Virtual” intimacies? Families communicating across transnational contexts. *Global Networks*, 6(2), 125–142. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00137.x>
- Yasa, İ. (2011). Dış Göçler ve Alamancı Aile [Migration and Alamancı Family]. In *Sosyoloji Konferansları [Sociology Conferences]*.
- Zetter, R., Griffiths, D., Sigona, N., & Hauser, M. (2002). *Draft Final Report Survey on Policy and Practice Related To Refugee*. Home Office.
- Zhou, M., & Cai, G. (2002). Chinese Language Media in the United States: Immigration and Assimilation in American Life. *Qualitative Sociology*, 25(3), 419–441. <https://doi.org/10.1023/A:1016090131463>

Dual Discrimination of Syrian Refugee Women in the Labour Markets In Europe and Turkey: Identifying the Challenges

Nihan Duran¹

Abstract

This paper argues that, refugee women encounter dual discrimination based on both gender and ethnicity, in several aspects of their harmonisation processes, especially in the labour markets in their countries of destination. With this stand point, this paper concentrates on the Syrian refugee crisis which has recently affected both Europe and Turkey; and aims to understand the particular situation of Syrian refugee women, in the corresponding labour markets, in a comparative manner. To do so, this paper first sets to identify the challenges to assessing refugee women's situation, by addressing the gaps in research and policy making; and consequently, attempts to shed light on the gender-specific challenges, stemming from the so-called dual discrimination that Syrian refugee women face in terms of their access to labour market in their respective countries of destination.

Keywords

Syrian refugee-women • Dual-discrimination • Labour-market access • Gender-specific challenges

1 Corresponding author: Nihan Duran (Postgraduate), Istanbul Bilgi University, Institute of Social Sciences, International Relations USA, Istanbul, Turkey. Email: nihan.duran@bilgi.edu.net

To cite this article: Dual discrimination of Syrian refugee women in the labour markets in Europe and Turkey: Identifying the challenges. *Journal of Social Policy Conferences*, 75, 43-67, <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0008>

Türkiye Ve Avrupa İş Piyasalarında Suriyeli Mülteci Kadınlar: Çifte Ayrımcılık Bağlamında Meydan Okumaları Tanımlamak

Nihan Duran¹

Öz

Bu çalışma, mülteci kadınların, iş piyasaları başta olmak üzere, uyum süreçlerinin çeşitli aşamalarında, cinsiyet ve etnisite temelli çifte ayrımcılıkla karşılaştıkları argümanı ile, yakın zamanda Türkiye ve Avrupa'yı etkileyen Suriye Mülteci krizine odaklanmakta, ve karşılaştırmalı olarak, ilgili iş piyasalarında Suriyeli mülteci kadınının durumunu anlamaya ve incelemeye çalışmaktadır. Bu amaçla, öncelikle, mülteci çalışmalarında ve politika üretiminde, 'kadın' temasına dair meydan okumaları tanım tanımlamakta, daha sonra Suriyeli mülteci kadınların, buldukları ülkelerin iş piyasalarına erişiminde karşılaştıkları, söz konusu çifte ayrımcılıktan kaynaklanan cinsiyet-temelli meydan okumalara ışık tutmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler

Suriyeli mülteci-kadın • Çifte-ayrımcılık • İş-piyasalarına erişim • Cinsiyet-temelli meydan okumalar

1 Sorumlu Yazar: Nihan Duran (Yüksek Lisans Öğrencisi), İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Endstitüsü, Uluslararası İlişkiler A.B.D., İstanbul, Türkiye. Eposta: nihan.duran@bilgi.edu.net

Atıf: Türkiye Ve Avrupa İş Piyasalarında Suriyeli Mülteci Kadınlar: Çifte Ayrımcılık Bağlamında Meydan Okumaları Tanımlamak *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 44-67, <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0008>

Dual Discrimination of Syrian Refugee Women in the Labour Markets In Europe and Turkey: Identifying the Challenges

Refugee women, due multiple identities they embody, encounter challenges that generally intersect, and therefore hinder their successful harmonisation in their countries of destination, particularly in the labour markets. As argued, Syrian refugee women in Turkey and Europe face “dual discrimination” in almost every aspect of their lives in exile, yet, in the labour market context, the disadvantages take a more grifted form, as a result of further attributes embedded to their situation. In this manner, besides that “dual discrimination” may be read as, intersecting challenges stemming from the embodiment of multiple identities associated with the situation of refugee women, it also indicates an even more acute situation caused by systematic challenges, discounting for the reality of refugee women, excluding gender-specific issues of migration and integration from the research and policy-making, and referring to the “invisibility” of refugee women in relevant areas, which in turn reinforce the so-called discrimination, further contributing to such exclusion and marginalisation of refugee women in countries of arrival.

It may be observed that, neither within the literature regarding migration and asylum, nor within the policies developed in response, is the particular situation of refugee women adequately realised, addressed or targeted. With this stand point, to investigate this matter further, this paper takes the Syrian refugee crisis, which has tremendously affected the dynamics in both Europe and Turkey, in its centre, and attempts to understand and assess critical issues regarding Syrian refugee women’s position in the respective labour markets in Europe and Turkey, in a comparative manner. To do so, this paper first sets to identify the challenges to assessing refugee women’s situation, which may be listed as lack of gender-specific perspective in refugee studies, lack of gender-disaggregated data and consequently lack of targeted policies regarding the issues of refugee women. Having reflected these systematic challenges, this paper aims to shed light on the “intersecting” and “overlapping” challenges that Syrian refugee women may encounter, on the basis of their sex/gender and nationality/ethnicity, in terms of their access to labour markets in Europe and Turkey, in a comparative manner, and finally hopes humbly to contribute to the literature regarding women’s empowerment, organising around the of issues gender inequalities in employment, which are further heightened due to immigration status.

While there are many further aspects to labour market integration of immigrants, which are well acknowledged in the founding principles of the United Nations and the European Union, this paper, focuses on the very first step of labour market integration, which is to “participate” in the labour markets of the host countries, by basically taking part in employment, either legally or illegally. In this regard, when investigating the challenges refugee women face in terms of their access to labour market in host societies, the activity rates of refugee women in comparison with their male counterparts as well as with women from the countries of origin are examined, in order to identify additional factors contributing to the low activity rates of refugee women, besides factors of gender and ethnicity. Further issues regarding the conditions of employment such as rights to decent work and principles of non-discrimination, are beyond the scopes of this paper, yet may be a concern for future research.

Given that the legal situation of Syrian women is not the same in Turkey and Europe, not to mention the differences among the EU Member States, the term “refugee” is adapted in this paper due to practical reasons. In order to enlarge my bibliography on the issue, documents regarding different situations of immigration, are benefited from. Therefore, unless particularly identified, or notified otherwise, terms such as “immigrant”, “humanitarian migrant”, “asylum-seeker” are used interchangeably throughout the paper, addressing the same particular situation.

In this respect, after displaying the main concepts vital to understanding and following the argument, this paper initially addresses the challenges for the researchers and policy-makers, regarding the assessment of refugee women’s particular situation that are overarching in literature, and subsequently, tries to shed light on the dual discrimination Syrian refugee women are exposed to, by identifying gender-specific barriers for refugee women in their access to labour markets in countries of destination, and finally after making an overall evaluation, attempts to give an insight into possible solutions, as well as recommendations for future research, with the main objective, which is to understand the particular situation of refugee women, suffering from multiple inequalities regarding work throughout their lives in exile.

Context and Background

The crisis in Syria, which had led to displacement of millions of Syrians starting from 2011, 4.9 million of whom have sought refuge in neighbouring countries, with an additional 1.2 million who have applied for asylum in Europe (United Nations, 2017, S/PV.7888, p. 2). While, the way the number of refugees in the EU is smaller when compared to neighbouring countries, there is also uneven distribution between Member States (European Commission, 2017, p. 41). Turkey, on the other hand, with an estimated 3 million Syrian refugees, hosts the largest number of Syrian refugees among other neighbouring and European countries under *Temporary Protection* (UNDP, ILO and WFP, 2017, p. 83). Yet, regardless of this distribution, after responding to the emergency and maintaining the initial reception, with the acknowledgement of the permanency of high numbers of Syrian refugees, the attention has been turned to harmonisation of the population in their host-countries, both in Europe and Turkey.

In Turkey, predominantly Erdoğan and Ünver (2015); Hoffman and Samuk (2016); İçduygu and Millet (2016); and Kaya and Kırac (2016), emphasise the permeance of Syrian refugees in Turkey and encourage authorities to acknowledge and respond to this by initiating rather long-term solutions targeting their harmonisation, especially in the labour market. Similarly, in Europe, the concern is expressed by De Geus and Fargues (2016), who, besides reassuring the need to recognise the permanence of Syrian refugees, call for “[turning] what is too often considered a burden into an asset” by facilitating their integration into labour markets (p. 6).

The idea of compensating the challenges of the current crisis with possible opportunities it may bring, is further emphasised by ILO (2018), who argue that if “well-governed”, migration can be beneficial for both migrants and host-communities since it helps “balance labour supply and demand” and “develop and transfer skills” (p. 1), which is particularly important in the European context as the European Commission (2017) notes, “migration brings several opportunities to the hosting societies, notably on the demographic front and in terms of skills” (p. 41). The widely-shared consensus in the literature, which regards labour market integration as a principal step to harmonisation both in Europe and Turkey, is not surprising when considering *the Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU*, which clearly

state that “employment is a key part of the integration process and is central to the participation of immigrants” (Council of the European Union, 20014, n.p). Furthermore, IOM (2002) add that, destination countries may find immigrant women a very valuable addition to their work force and society (p. 5). However, it has been noted by UNFPA (2004) that, although immigrant women take a considerable part in the migrant labour force and contribute to the economy in their host-countries, significant “qualitative differences” exist between the conditions female migration in comparison to male migration, yet they are overlooked from policy making (p. 50).

Another key concept frequently addressed in the literature regarding labour market integration, is the maintenance of “self-reliance” or “self-sufficiency” of refugees, which would ease the financial challenges encountered by host-countries, as well as enabling refugees themselves to sustain and determine their own lives (Desiderio, 2016; Papademetriou and Fratzke, 2016; Schmidt and Liebig, 2016). As UNDP et al. (2017) underline, employment is vital in “building self-reliance” and “fostering dignity” among refugees and host-communities (p. 17). Similarly, in *Turkey 3RP Regional Refugee and Resilience Plan 2017-2018*, it is noted that, unless refugees are maintained with formal access to employment, neither can they “contribute to society” nor become “self-reliant” (UNHCR, 2017, p. 81).

On the other side of the coin, when the attention is converted to the refugee women, it is stressed in relevant literature that enhancing “self-reliance” of refugee and/or immigrant women, would contribute to their “autonomy”, “freedom” and “self-esteem” both at domestic and societal levels (Jacobsen, 2002, p. 96; Crépeau, 2014, p. 15). Furthermore, migration itself may be a tool leading to economic “empowerment” of women who migrate into a society where roles are distributed between men and women differently than of their countries-of-origin. Such “empowerment” of immigrant women, both in financial and social terms, may help them organise against gender-based-violence, even if not completely avoid (Omelaniuk, 2005, p. 10; Cengiz et al., 2015, p. 22). Consistently, it is further claimed that maintenance of economic and social rights regarding women’s empowerment, is critical for the enjoyment of other rights and access to other capabilities (Koenig et al., 2009, pp. 14-5; Cengiz et al., 2015, p. 22). However, it is also noted that,

while migration can bring fresh opportunities and contribute to women's empowerment, this may not always be the case since migration also bears exceptional risks for women, both in terms of sex/gender and ethnicity as discussed above (UNFPA, 2004, p. 50; GENDERNET, 2011, p. 27).

To address this particular situation of refugee women, terms such as “multiple” and/or “dual” discrimination is frequently used in the literature in an attempt to explain the “overlapping” and “intersectional” disadvantages refugee women encounter in their host communities, especially in terms of their integration into labour market, due to first their sex/gender and further their nationality/ethnicity (Lerner, Menahem and Hisrich, 2005, p. 194; Mallender Gutheil and Heetman, 2014, p. 43; Easton-Calabria, Tong and Topgul, 2018, p. 9). As a response, IOM (2002) encourages States to “recognise and respond” the “double burden” migrant women encounter, which according to them, stems from factors such as “discrimination, cultural restrictions and heightened exposure to risk” (p. 8). With this stand point, in order to shed light on the “dual discrimination” refugee women face in terms of their integration into labour markets in their respective host-countries, this paper, first sets out to explain the challenges in assessing the situation, then, within the scopes and due to the aforementioned limitations, rely on available data, on sometimes refugee, sometimes immigrant literature, which would be acceptable since disadvantages are said to be “intersecting” and “overlapping”.

Research indicates that even though there are a variety of difficulties for immigrant and/or refugee women, regarding their integration into the labour markets in their host communities, they are not fully acknowledged or targeted by policy making mechanisms. Therefore, before identifying the “overlapping” and/or “intersecting” barriers refugee women face in terms of their labour market integration in Europe and Turkey, it would be beneficial to identify the challenges both in the literature and policy making mechanisms for they initially do not have “gender-specific” point of view, they do not collect gender-disaggregated data and finally and consequently may not be able to develop gender-targeted policies.

Challenges in Assessing and Addressing Refugee Women's Particular Situation

Before embarking on investigating the barriers that lead to “dual discrimination” of refugee women in the labour markets of their host countries, it would be beneficial to identify systematic challenges in assessing and addressing refugee women’s particular situation, which seemingly reinforce and deepen the so-called discrimination, or even more arguably, in certain aspect create it. To elaborate, initially, as Konle-Seidl and Bolits (2016) observe, although there are *Common Basic Principles for Immigrant Integration*, “specific and practical issues” regarding refugees’ integration, are neither identified nor targeted on the EU policy agenda hitherto (p. 12). Furthermore, Bach (2009) underlines that, many of the Member States fail to integrate a “gender perspective” into their policies on immigration and asylum, which is in contrast with the European ferment which require elimination of “inequalities between women and men in all its activities” (p. 16). Consequently, the “overlapping” disadvantages which stem from “multiple burdens and vulnerabilities” of refugee women, are either ignored or overlooked, in most destination countries (Omelaniuk, 2005, p. 10). Accordingly, when the relevant literature is examined, it can be observed that the overarching challenges in assessing and addressing refugee women’s particular situation can be listed as, lack of gender-specific point of view in handling the refugee situation, lack of gender-disaggregated data and consequently ‘gender-blind’ policy development.

Lack of Gender-Specific Point of View in the Asylum Context

The first challenge to assessing and addressing the refugee women’s situation is the lack of gender-specific perspective in immigration and asylum context, both in research and policy development. To begin with, Callamard (2002), argues that the “ungendered” and/or “desexualised” understanding of the refugee experience, stems from the construction the term “refugee” as a “generic figure”, which in his reflection, rejects certain aspects relating one’s “identity” or “experience of persecution” (p. 138). Likewise, according to Sansonetti (2016), any approach wielded to investigate the situation of refugees in their host communities would be “incomplete”, unless they acknowledge and consider differences among immigrants and refugees, particularly in terms of “race, gender, and class” (p. 12).

However, it can be observed that there is a growing acknowledgement of the necessity to integrate a “gender-perspective” in policy development at international level, which would eventually - and hopefully - reveal itself through regional and national policy-making. For instance, IOM (2015) recognises that “a person’s sex, gender identity and sexual orientation shape every stage of the migration experience” including their needs and vulnerabilities, which underline the cruciality of recognising the interaction between gender and immigration, doing targeted research, and finally developing responses accordingly (p. 30).

One explanation for the lack of gender-specific -or male-dominated- perspective is that, according to existing studies and research, traditionally, women represent a minority in refugee flows, or in other words, refugees are more likely to be men than women (European Commission, 2017, p. 41). When the existing age and gender distribution of Syrian refugees in respective geographies are inspected, it is confirmed that “more men than women were seeking asylum” in Europe, according to Eurostat (2018) figures (n.p.). Yet, OECD (2016) note that, the share of women is increasing because of the recent waves in need of international protection and it is challenging the tendency that associates the refugee situation with men only (p. 5). Nonetheless in Turkey, rather an even distribution of Syrian refugees in terms of gender can be observed. As 3RP report of 2017-2018 regarding Turkey cite, as of September 2016, 46.78 per cent of registered Syrians women and girls according to *the Directorate General for Migration Management* (UNHCR, 2017, p. 4). Moreover, approximately half of Syrian refugee women in Turkey –with 42 per cent camp-based and 44 per cent urban- are between 19-54 years old, which indicates the “working age” group (AFAD, 2014, p. 23). Whereas in Europe, the age distribution disaggregated by gender displays dissimilarity. To elaborate, among the group of 18-34-year-old, almost 75 per cent of asylum-applicants were male in 2017 (Eurostat, 2018, n.p.). However, as Sansonetti (2016) stresses, although women do not compose the majority of the refugee population in their host communities, they may find themselves in a particularly vulnerable situation due to their gender, against which tangible measures need to be taken (p. 7).

Alternative explanations concerning the identification of the refugee situation with men rather than women would be regarding is the nature of the immigrant experience, rather than the numbers. To begin with, UNFPA and IOM (2013)

explain the “inadequate” understanding of the gender dimensions of migration, which leads to discriminatory policy impacts, with its being a “recent phenomenon” (p. 195). Likewise, Bach (2009) highlights that, especially at the EU level, gender-responsive understanding of migration has long been missing both in mainstream research and immigration policies which traditionally focus on the “male migrant worker”, reinforcing a model of “inactive migrant women” who only assist their husbands and children (p. 14). As an example, European Communities (2000), identifies “main reasons for leaving” for male migrants as economic and for female migrants as family reasons (p. 74), which is partly attributed to the culture in the countries of origin, where men are comparably active in public spheres (Sansonettil, 2016, p. 12).

However, this paradigm is now being challenged by the recent inflows of humanitarian migrants, instead of migrant-workers in the region, and changing gender-roles and compositions in post-conflict situations contribute to it, as Jacobsen (2002) observes, “crisis situations can lead to the re-making of roles and opportunities for affected communities” (p. 96). UNDP et al. (2017) report that, as a consequence of the crisis, one-fourth of urban Syrian refugee households in Turkey are now headed by women (p. 23). In correspondence, UNPFA (2016) notes that, due to “widespread absence of men” refugee women, burdened new responsibilities and heavier workloads in order to sustain for their families (p. 11). Such “drastic changes” in gender roles and relations as IOM (2015) names it, increases urgency of encouraging women’s integration into the labour markets in countries of destination (p. 32).

Lack of Gender-Disaggregated Data in the Context of Employment

One of the difficulties in assessing discrimination against refugee women in the context of employment, is the overall lack of data or research concerning the issue. As mentioned above, due to the perception of migrant women as “inactive” companions, research on female migrants rather concerned “more traditional issues such as family planning” (Mallender et al., 2014, p. 43). Confirming, it is recorded both at national and international levels that, the gaps in sex-disaggregated data and statistics on migration exist largely in “the gender-based socioeconomic profiles; the purpose of migration, [and] the gender-based occupational patterns among migrants” (UNFPA et al., 2013, p. 195). Similarly, 3RP report of 2017-2018 underlines that, since

gender-disaggregated data is limited in Turkey, the implementation “gender-mainstreaming” across the sectors is a challenge (p. 4).

This situation seemingly stems from the absence of gender-specific understanding of the refugee situation explained above. As Sansonetti (2016) notes, once women are granted the refugee status, they tend to be considered as part of the general group composed of immigrant women, which causes the lack of data and consequently deters the opportunity to address the specific needs of refugee women (p. 13). As a response, it is largely addressed that, in order to develop “tailored-action” for the labour market integration of refugee women, first there is a strong need for “gender-disaggregated” data and research to assess the status of refugee women. In this manner, the United Nations (2016), encourage Member States “to invest in data collection, including sex-and-age-disaggregated data, as well as information on the vulnerability of migrants and the economic impact of migration” which should later be analysed in order to make the most of migration and contribute to the active inclusion of migrants (p. 22). Similarly, Martin et al. (2016) highlight that, besides demographic and occupational profiles, the data should reflect on the qualifications and skills of refugees, as well, to be able to assess the data in accordance with labour demand in the host countries (p. 10). Finally, ILO (2018) stresses that, “updated, reliable and comparable labour migration data disaggregated by age and sex” is crucial in developing evidence-based policies at national, regional and global levels (p. 5).

It has been noted that, immigration has historically been interpreted through the framework of male experience, disregarding for immigrant women’s particular situation. However, the thin-line should be realised that, while considering refugee women’s situation, there is the risk of over-representing women as “passive victims without any strategies or resources” (Herwig, 2017, p. 184). As articulated by a refugee themselves; “when we are only perceived as vulnerable beneficiaries of assistance, the opportunity to have a say in decisions that affect us is taken away from us”, which brings forward the importance of refugee women’s representation and participation in decision-making mechanisms, especially regarding employment (UNHCR, 2018, n.p.).

In this manner, Cengiz et al. (2015) stress that, “women’s economic independence is most immediately linked to engagement with the political

and social system” (p. 22). Correspondingly, Diaz and Tordjman (2012), draw attention on the “under-representation of women” and encourage authorities to identify “women’s distinct concerns” by consulting with women and enabling them to “represent their interests” (p. 22). The ILO (2013) suggests that, measures to enhance the situation of women workers need to be taken in consultation with relevant workers and employers’ organisations (p. 7). However, it is reported that in Turkey, women’s organisations “weren’t invited or consulted” in decision-making processes, which according to Easton-Calabria et al. (2018), makes “issues of vital concern to the most marginalised refugees being overlooked” (p. 21). Corresponding to the “2030 Agenda for Sustainable Development” of The United Nations (2015), *Global Compact on Refugees* (2018) encourages States to promote “meaningful participation and leadership of women” and strengthen “the agency of women” both among refugees and host communities (p. 14). Therefore, it can be concluded that gender-disaggregated data should also include the voices of the refugee women themselves, to be able to maintain a more effective and consistent policy-development in the issues of integration.

“Gender-blind” Policy Development in the Issues of Immigration and Integration

The last but not the least, as a consequence of the aforementioned challenges, there is lack of tailored policies, which specifically target the “double-discrimination” of refugee women face in terms of their integration into labour market in their countries of destination. The term “gender-blind”, which I have chosen to employ is initially suggested by Omelaniuk (2005). Following, UNFPA et al. (2013) observes that, still “the current discourse on migration and development is largely gender-blind and lack an inclusive, sustainable, rights-based development orientation” (pp. 195-6). Equally, Cengiz et al. (2015) perceive that, the EU legal framework on asylum and immigration does not consider issues of gender (in)equality, which once again reinforces the “stereotype” of refugee as “young adult male” (pp. 41-2). As a response, ILO (2018) emphasise that, it is crucial to implement policies which are “gender-sensitive” and “evidence-based”, and finally that are constructed in accordance with the international labour standards which encourage ‘decent work’ opportunities where ideally, all sorts of discrimination are eliminated, and hopefully equality is sustained (p. 3).

Challenges Refugee Women Face in Terms of Their Access to Labour Market

The UN (2015) acknowledge that, migrants experience “racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance”, which is even more acute for migrant women since they further encounter risks of exploitation and abuse both during and after migration (p. 8). Although, as OHCHR (2015) underlines, “under international human rights law, all women, including migrant women, have a right to be free from sex- and gender-based discrimination”, migrant women face many of the same human rights violations as migrant men, but also face additional risks because of their sex, including physical violence, and sexual harassment and abuse (p. 15).

Similarly, OHCHR (2015), who record that, “migration is not a gender-neutral phenomenon”, focus more on the experiences of immigrant women in their host countries and identify the areas women differ from men as “the sectors into which they migrate, the forms of abuse they suffer and the consequences thereof” (p. 15). The idea that, there are considerable differences in the experience and consequences of migration between women and men, has been identified in several studies, in the literature. While Freedman (2009) and Cengiz et al. (2015), attempt to explain these so-called differences with “gendered inequalities” and “gender roles” respectively, Sansonetti (2016), draws attention on the particular situation of refugee and/or asylum-seeking women than of other immigrant women, and emphasise further that their experiences are also dissimilar (p. 51; p. 41; p. 13).

Even before the current crisis, the report by IZA and ESRI (2011) observe that, in the EU, immigrants confront “institutional, social and cultural elements of discrimination” in their attempt to participate in the labour market of host societies, which, in their view, subvert “equal opportunities” for people with an ethnic background (pp. 8-9). Further, having already acknowledged that migration may be more disadvantageous for women especially in the asylum context, to be able to comprehend particular ways which refugee women are affected, OHCHR (2015) suggest that, female migration needs to be investigated within the outlook of “gender inequality” and “traditional female roles”¹ (p. 15).

¹ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, general recommendation No. 26 (2008) on women migrant workers, para. 5

Evolving from the two standpoints displayed above, which represent the two of the identities refugee women embody, this section aims to investigate the intersecting barriers refugee women face in terms of their participation in the labour market countries of destination. It would be beneficial to note that, the “intersecting” and “overlapping” disadvantages of refugee women, stemming from multiple-identities they embody, get even more precarious, as new roles and attributes are added to the challenges stemming from their gender and ethnicity. To elaborate, more identities the women acquire, such as being a mother, being a single mother, being a wife, having a job, being educated, the more precarious the situation gets. Since equally, the more precarious the situation gets, the more challenging identifying the barriers would be. Keeping these challenges in mind, this section tries to base the argument on the “dual-discrimination” of Syrian Refugee women in the labour markets in countries of destination, on the “intersectionality” of sex/gender and nationality/ethnicity, and plan to identify further attributes, as they come through in the literature.

Activity Rates of Refugee Women in the Respective Labour Markets

It has been noted in Section 2, where challenges regarding the assessment of the particular situation of refugee women are identified, that the data regarding refugees, should include the voices of the subjects themselves. In this manner, it would be beneficial to have a quick look at the findings of a poll conducted in Turkey by Easton-Calabria et al. (2018), which indicate that, refugees’ top priorities were legal employment and economic wellbeing (p. 13). Particularly for refugee women, “gender-based violence” is listed as the top priority, followed by “xenophobia and discrimination” and finally “access to employment” (Ibid., p. 7). This prioritisation by refugees themselves, serves as a key to handling the subject thereof. Correspondingly, it is widely recognised in the current literature that, refugee women tend to participate less in the labour market than of refugee men, due to a variety of reasons which are partially attributed to discrimination by employers on grounds of migrant status or gender, as well as maternal duties or cultural variables (GENDERNET, 2011; Mallender et al, 2014; UNHCR, 2014).

When relevant OECD (2016) indicators are consulted, it can be observed that, even though the employment rate disaggregated by gender may vary

across Member States, the gap between refugee women and their male peers persists. However, it is striking that, the employment rates of refugee women in the host countries is far below than other non-EU born immigrant women (pp. 19-20). To elaborate, “the activity rate” which indicates the level of participation in the labour market, is 57 per cent for refugee women, who rank at the bottom of the equation, when compared to 61 per cent for other non-EU born migrant women; 66 per cent for native born women; and finally, 77 per cent for refugee men in ascending order (Ibid., p. 20).

Comparably in Turkey, the substantial gap between the employment rate of refugee women and men can be observed in AFAD (2014), which notes that 87 per cent of Syrian refugee women were not in employment, whereas the ratio was 18 per cent among Syrian men (p. 30). Confirming, as a more recent study, *3RP 2017-2018* report that, the unemployment rate was 97 per cent for non-camp Syrian refugee women in Turkey, the time the research is conducted (UNHCR 2017, p. 8). When, on the other hand, the employment rates of Syrian refugees are to be compared with the local community, it would be seen that according to the *Household Labour Force Survey* results of Turkstat (2016), the employment rate of men was 65 per cent for men, almost doubling the rate of Turkish women, which was recorded to be 28 per cent in 2016. This rate indicates that, even though the gap between the labour market activity rate of refugee men and women seem more distressing in Turkey, a parallelism between the employment rates of their native-counterparts may be observed. However, the comparison between the employment figures from Europe and Turkey displays that, ‘gender inequality’ in terms of employment is still an issue for women in Turkey, regardless of the immigration status as in the case of Syrian refugee women.

Additional Factors Contributing to the Low Activity Rates of Refugee Women

When identifying the challenges to facilitating refugee women’s integration into employment, it is frequently uttered in the relevant literature that, this challenge primarily stems from relatively low education levels of refugee women in comparison to men (IOM, 2002, p. 4; OECD, 2016, p. 19). As Thyssen (2016) remarks, almost 50 per cent of refugee women in Europe, have a low level of education, compared to 40 per cent of refugee men and 37 per cent of the non-EU born (p. 124). Likewise, in Turkey, the overall educational level

of Syrian refugee women is recorded to be considerably low in comparison to refugee men. To explicate, the total percentage of “illiterate, literate, and primary school graduates” of refugee women correspond to 64 per cent. When higher levels of education such as middle school, high school and university are considered altogether, they constitute the remaining 36 per cent, whereas the rate is 45 percent among refugee men (AFAD, 2014, pp. 27-8).

When on the other hand, the potential value educational attainments would add to labour market participation of refugee women is investigated, it is observed that, in Europe “highly-educated refugee women” have an employment rate of almost 70 per cent, which is even slightly higher than that of both similarly educated refugee men and other non-EU born immigrant women (Thyssen 2016, p. 124). Likewise, in Turkey, it can be discerned that women with higher levels of education, correspondingly have a higher rate of labour market participation when compared to their peers. To elucidate, while the employment rate is 15 per cent for illiterate women, the ratio increases gradually, reaching 71 per cent for females, who have higher education (Turkstat. 2016, n.p.).

However, it should be noted that being employed does not necessarily mean that women are treated equally with men, or immigrants with nationals, in the corresponding labour markets. Gendered and ethnically imbedded inequalities persist, especially in terms of wage and security, contributing to the “double-discrimination” refugee women encounter. Similarly, Erdoğan and Ünver (2015), who assert that the basic supposition that higher levels of education would result in better employment outcomes for refugees, has not been confirmed in the Turkish experience yet, further argue that the level of education would not make any difference in the employment outcomes of Syrian refugees that unless there is regulation on work permits, to which I would add formal recognition of previously acquired education and skills (p. 49).

Having asserted the correlation between educational attainments and labour market outcomes, the idea of “investing in refugees” and advancing their “human capital” in accordance with the needs of the corresponding labour markets requires attention, as one of the issues frequently suggested in relevant literature (Konle-Seidl et al., 2016, p. 11; Schmidt et al., 2016, p. 56; Thyssen, 2016, p. 139). We have discussed in previous sections that

migration may result in women's empowerment. In this manner, trainings aiming to develop linguistic and/or vocational skills of refugee women, who, as Freedman (2009) claim, may have experienced "gendered inequalities" in terms of access to education in their countries of origin, may eventually result in better labour market outcomes (p. 51).

However, still in the countries of destination, due to additional maternal duties they shoulder, refugee women may encounter gender-specific barriers in attending relevant training, which in turn may hinder their chances of improving their position in the labour market (Omelandiuk 2005, p. 10). Similarly, within the Turkish experience, Kaya et al. (2016) observe that, "women tend to feel more exposed to discrimination, [especially] while carrying out household chores and caring for family members" (p. 19). In this respect, Sansonetti (2016) criticises previously mentioned "gender-neutral" labour market policies, for not taking into consideration that refugee women encounter further predicaments than their male counterparts, as a result of their responsibilities for the family care (p. 48). Finally, Mallender et al. (2014), view the absence of work-life balance arrangements provided to women, as a "structural" and "indirect barrier to the hiring process" which again takes us to the systematic challenges discussed in Section 3 of this paper (p. 45).

Another factor addressed in the literature explaining the lower labour activity rates of refugee women compared to their male counterparts, as well as other women groups in the host communities, appears to be concentrated around cultural issues especially in the European context. For instance, Konle-Seidl et al. (2016), presume that low labour market activity of refugee women in countries of destination, might be partially attributable to "cultural patterns" given that, the labour market participation rates of women are also considerably lower than of men, in their countries of origin (p. 24). The employment figures of Syrian men and women in 2010, right before the crisis, which indicates that the activity rate of Syrian men was 72 per cent, whereas the rate was 13 per cent for women, ostensibly confirm the aforementioned argument (Thyssen, 2016, p. 124).

Even though, contributing to the literature which brings the cultural issues of migration forth while explaining lower rates of labour market participation of refugee women, as Sansonetti (2016), who claims that, "in some cultures

women are not allowed to work”, according to Freedman (2009), the low-activity rate may basically be related with the purposes of migration, that women who migrated for family reunification may not necessarily be looking for employment (p. 35; p. 51). However, this assumption does not seem to apply to the situation of humanitarian migrant women in Turkey. As noted by AFAD (2014), 77 per cent of camp-based 64 per cent of non-camp Syrian refugee women “have looked for work in Turkey” (p. 65), which, while does not refute the possible cultural aspects of the situation, may shed light on the changing gender roles and distribution, as a result of the migration experience, which has been explained earlier in the paper.

Nevertheless, whatever the case might be, Freedman (2009) perceives that, there are emerging criticisms regarding “the use of ‘cultural norms’ or ‘cultural differences’ to explain women’s low labour market integration”, which encourage considering “structural inequalities”, that reinforce and re-create, the so-called disadvantages of refugee women in accessing the labour market, instead (p. 51).

Conclusion and Recommendations for Future Research

To conclude, it has been argued throughout the paper that, there are several challenges to addressing and assessing the particular situation of refugee women in the immigration and asylum context, which are pivotal to consider prior to identifying the “intersecting” and “overlapping” disadvantages refugee women encounter in countries of destination, since in a way, these contribute so called “double-discrimination” particularly in terms of labour market integration. It has been noted that, the overarching challenges stem from lack of gender-specific understanding in the issues of migration and asylum that lead to deficiency of gender-disaggregated data, which all together result in failure to develop targeted and well-organised policies regarding women’s integration in labour markets. As *Global Compact on Refugees* (2018), emphasises once more, women and girls may experience particular “gender-related barriers” in their host communities, and therefore policies targeting refugees and immigrants’ well-being cannot be “gender-neutral” (p. 10).

Considering the fact that, such systematic challenges, would in turn contribute to the existing challenges the refugee women face, they need to be

eliminated first, with active inclusion policies. To enhance and sustain gender-equality in both European and Turkish labour markets, the reality of Syrian refugee women should not be dismissed from the research, policy-making, and measures taken thereof. In this manner, it is essential to adapt a gender-specific point of view and acknowledge the particular situation of Syrian refugee women, where now, the number is considerably larger to ignore, unlike the traditional trends; and finally collect gender-disaggregated data which would be used in policy development. The integration plans targeting labour market participation of refugee women, should take the “self-reliance” debate into account, which, as well as empowering women, would eventually ease the pressure of the cost of hosting immigrants, for host-countries.

When the activity rates of refugee women in the respective labour markets are investigated, it could be seen that, the unemployment rates are higher for women than for men, in both groups of citizens, third-country nationals, including refugees, which indicates that, cumulative factors adding to gender inequalities, leave refugee women in a more disadvantageous position, in comparison to their male counterparts, as well as to women, who are citizens of countries of destination in question. Thus, it can be concluded that, gender counts as a relevant factor for labour market inclusion, revisiting that, patterns of discrimination against women in the labour market persist (Platonova and Urso, 2012, p. 18; Urso and Schuster, 2013, p. 26).

As discussed throughout this paper, refugee women encounter further disadvantages while entering the labour market and display lower labour market outcomes, initially because of lower levels of educational attainment acquired in their countries of origin, which arguably attributed to culturally embedded gender inequalities, which may continue to their disadvantage in the countries of destination. Furthermore, due to additional roles attained such as child-care, refugee women may not always attend relevant trainings, which would contribute to their labour market participation. As observed in previous section, there seems to be a greater chance of escaping unemployment for refugee women if educated, therefore further effort may be placed in investing in refugees and advancing their human capitals, in accordance with the needs of the respective labour markets in the host countries, as well as considering measures to ease refugee women’s additional responsibilities such as child-

care among other household duties (OECD, 2017, p. 59). Finally, measures targeting gender-specific barriers refugee women face in terms of their integration in the labour markets, need to be expressed by the host-countries, in their respective budget plans (Crépeau, 2014, p. 16; Cengiz, et al., 2015, p. 8; Easton-Calabria, et al., 2018, p. 14).

The last but not the least, before concluding, it would be useful to note that further qualitative research might be conducted with the refugee women resident in Turkey and/or Europe, who are either legally or illegally employed in their countries of destination, initially to see if their current occupations is in line with their attainments, talents, and most importantly with their expectations and aspirations; and identify further, what additional challenges refugee women face, when are employed in the labour markets of their host-societies. Similarly, as another alternative, measures already taken or being discussed as a response to the aforementioned challenges refugee women encounter in terms of integration into labour markets in their respective countries of destination, can be compared and contrasted at either national, international, supra-national or European levels.

References

- AFAD, (2014). ‘Syrian Women in Turkey.’ Available from: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3904/xfiles/afad-suriye-kdn_eng.pdf. [11 February 2018].
- Bach, A. (2009). ‘Immigration, Integration and Asylum Policies from a Gender Perspective’, *European Social Watch Report*, pp.14–6. Available from: <http://www.socialwatch.org>. [10 May 2018].
- Callamard, A. (2002). ‘Refugee Women: a Gendered and Political Analysis of the Refugee Experience’, in *Global Changes in Asylum Regimes: Migration, Minorities and Citizenship*, ed Joly D, Palgrave Macmillan, London.
- Cengiz, F., Beveridge, F. (2015). ‘The EU Budget for Gender Equality’, Brussels, pp. 1–98. Available from: *Europarl*. [7 February 2018].
- Council of the European Union, (2004), *Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU*, adopted by the Justice and Home Affairs Council. Available from: https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf. [25 May 2018].
- Crépeau, F. (2014). ‘Human rights of migrants’, *United Nations A/69/302 General Assembly Distr.: General, Sixty-ninth session Item 69 (b)*. Available from: <http://undocs.org/A/69/302>. [26 October 2016].
- De Geus, A., Fargues, F. (2016). *From Refugees to Workers: Mapping Labour Market Integration Support Measures for Asylum-Seekers and Refugees in EU Member States: Volume I*, Available from: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/publikationen/publikation/did/from-refugees-to-workers-mapping-labour-market-integration-support-measures-for-asylum-seekers-and-2/>. [26 October 2016].
- Desiderio, M. V. (2016). ‘Integrating Refugees into Host Country Labor Markets: Challenges and Policy Options’, *MPI*. Available from: <http://www.migrationpolicy.org/research/integrating-refugees-host-country-labor-markets-challenges-and-policy-options>. [24 May 2017].
- Diaz, P. C., Tordjman S. (2012). ‘Women’s Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence’ Available from: http://old.kvinnatillkvinna.se/sites/default/files/UNIFEM_handout_Women_in_peace_processes_Brief_April_20_2009.pdf. [16 May 2018].
- Easton-Calabria E., Tong M., Topgul C. (2018). ‘International Refugee Congress 2018 Consultation Report’. Available from: http://www.refugeecongress2018.org/resources/files/Consultation_Report_2018_March_03.05.2018.pdf. [11 May 2018].
- Erdoğan, M., Ünver C. (2015). ‘Perspectives, Expectations and Suggestions of the Turkish Business Sector on Syrians in Turkey’, Turkish Confederation on Employer Associations, Ankara. Available from: <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/01/syrians-eng-mme.pdf>. [15 November 2016].
- Erdoğan, M. (2017). ‘Executive Summary (Draft)’, *Syrians-Barometer-2017*, Available from: <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/06/syrians-barometer-executive-summary.pdf>. [08 March 2018].

- European Commission (2017). ‘Country Report Germany 2017: Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances’, *Commission Staff Working Document* no. 71 (final), Brussels. Available from: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-germany-en.pdf>. [26 May 2018].
- European Communities (2000). ‘Push and pull factors of international migration: a comparative report’, pp. 57–83. Available from: <https://www.nidi.nl/shared/content/output/2000/eurostat-2000-theme1-pushpull.pdf>. [26 May 2018].
- Eurostat (2018). ‘Asylum statistics’, Available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics#Age_and_gender_of_first-time_applicants. [26 May 2018].
- GCR (2018). “The Global Compact on Refugees, Draft 1. 9.03.2018, pp. 1-19. Available from: <http://www.unhcr.org/events/conferences/5aa2b3287/official-version-draft-1-global-compact-refugees-9-march-2018.html>. [16 May 2018].
- GENDERNET (2011). ‘Women’s Economic Empowerment’. Available from: <https://www.oecd.org/dac/gender-development/47561694.pdf>. [15 May 2018].
- Freedman, J. (2009). ‘Female Asylum Seekers and Refugees in France’, *UNHCR Legal and Protection Policy Research*. Available from: <http://www.refworld.org/pdfid/4a535e112.pdf>. [15 May 2018]
- Herwig, R. (2017). ‘Strategies of Resistance of Syrian Female Refugees in Şanlıurfa’, in *Movements*, vol. 3, Issue 2/2017, pp. 179-194. Available from: www.movements-journal.org. [15 May 2018].
- Hoffmann, S., Samuk, S. (2016), ‘Working Paper No. 01’ *Research Division Global Issues*, SWP,Berlin, pp. 1–30. Available from: https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/Working_paper_Hoffmann_Turkish_immigration_policy.pdf. [27 May 2017].
- ILO (2011). ‘Domestic Workers Convention, (No. 189)’, Available from: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C189. [15 May 2018].
- ILO (2013). ‘Extension of Social Protection of Migrant Domestic Workers in Europe’ pp.1-16. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_232552.pdf. [15 May 2018].
- ILO (2018). ‘UN Secretary-General’s report on the Global compact for safe, orderly and regular migration Inputs of the International Labour Organization’ pp.1–4. Available from: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/unsg_gmc_report_rev.pdf. [19 May 2018].
- IOM (2002). ‘Migration and International Legal Norms’, *Migration Policy and Research Programme*, Geneva. Available form: http://publications.iom.int/system/files/pdf/idm_3_en.pdf. [8 December 2016].
- IOM (2015). *Migration Initiatives 2016: Migration governance and sustainable development. International Organization for Migration*. Available from: http://publications.iom.int/system/files/migration_initiatives2016.pdf?language=en. [8 December 2016].

- İçduygu A., Millet E. (2015). "Syrian Refugees in Turkey: Insecure Lives in an Environment of Pseudo-Integration" Working Paper 13, August 2015, pp. 1–7. Koç University, Istanbul. Available from: http://www.iai.it/sites/default/files/gte_wp_13.pdf. [27 May 2017].
- Jacobsen, K. (2002). 'Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities.' *International Migration* Vol. 40 (5) Special Issue 2/2002. Available from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2435.00213/pdf>. [25 May 2017].
- Kaya, A., Kıraç A. (2016). "Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Istanbul," *Support to Life Association*, Available from: http://eu.bilgi.edu.tr/media/files/160621_Ist_NA_Report.pdf. [19 May 2017].
- Kilberg, R. (2014). 'Turkey's Evolving Migration Identity', Available from: *MPI*. [15 November 2016].
- Koenig M., Touzenis K., Cholewinski R. (2009). 'The Human Rights of Migrants,' *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, vol. 11, no.1. Available from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001838/183859m.pdf>. [26 October 2016].
- Konle-Seidl, R., Bolits, G. (2016). 'Labour Market Integration of Refugees: Strategies and good practices.' Available from: <http://www.europarl.europa.eu/>. [25 May 2017].
- Lerner, M., Menahem, G., Hisrich, R. D. (2006). 'Does government matter? The impact of occupational retraining, gender and ethnicity on immigrants' incorporation', *Journal of Small Business and Enterprise Development*, vol. 12, no. 2, pp.192–210. Available from: Emerald Insight. [25 October 2016].
- Mallender, J., Gutheil, M. M., Heetman M. A. (2014). 'Discrimination of migrant workers at the workplace' European Union, pp.1-66. Available from: *Europarl*. [7 February 2018].
- Martin, I., Arcarons, A., Aumüller J. (2016). 'From Refugees to Workers: Mapping Labour Market Integration Support Measures for Asylum-Seekers and Refugees in EU Member States: Volume I: Comparative Analysis and Policy Findings'. Available from: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/publikationen/publikation/did/from-refugees-to-workers-mapping-labour-market-integration-support-measures-for-asylum-seekers-and-2/>. [26 October 2016].
- OECD (2016). *International Migration Outlook 2016*, OECD Publishing, Paris. Available from: http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2016-en. [30 November 2016].
- OECD (2017). 'Finding their Way: Labour Market Integration of Refugees in Germany'. Available from: <https://www.oecd.org/els/mig/Finding-their-Way-Germany.pdf>. [15 May 2018].
- OHCHR (2015). 'Behind closed doors Protecting and promoting the human rights of migrant domestic workers in an irregular situation', Available from: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Behind_closed_doors_HR_PUB_15_4_EN.pdf.
- Omelaniuk, I. (2005). 'Gender, Poverty Reduction and Migration' *World Bank* pp.1–18. <http://siteresources.worldbank.org/EXTABOUTUS/Resources/Gender.pdf>. [18 May 2018].

- Ostrand, N. (2015). 'The Syrian Refugee Crisis: A Comparison of Responses by Germany, Sweden, the United Kingdom, and the United States', *JMHS*, 3(3), pp. 255–279. Available from: <http://jmhs.cmsny.org/index.php/jmhs/article/view/51>. [14 November 2016].
- Papademetriou D.G., Fratzke S. (2016). 'Beyond Care and Maintenance: Rebuilding Hope and Opportunity for Refugees (Transatlantic Council Statement)', *MPI REPORTS*. Available from: <http://www.migrationpolicy.org/research/beyond-care-and-maintenance-rebuilding-hope-and-opportunity-refugees-transatlantic-council>. [24 May 2017].
- Platonova A., Urso G. (Eds.) (2012). 'Labour Market Inclusion of the Less Skilled Migrants in the European Union' Available from: <https://publications.iom.int/books/labour-market-inclusion-less-skilled-migrants-european-union>. [10 December 2016].
- Salikutluk, Z., Giesecke, J., Kroh, M. (2016). 'Refugees Entered the Labor Market Later Than Other Migrants', *DIW Economic Bulletin*, Berlin, pp. 407–14. Available from: https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.542012.de/diw_econ_bull_2016-34-5.pdf. [25 October 2016].
- Sansonetti, S. (2016). 'Female refugees and asylum seekers: the issue of integration'. Available from: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556929/IPOL_STU\(2016\)556929_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556929/IPOL_STU(2016)556929_EN.pdf). [25 October 2016].
- Schmidt, A. S., Liebig T. (2016). 'Making Integration Work: Refugees and Others In Need of Protection', OECD Publishing, Paris. Available from: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264251236-en>. [26 October 2016].
- Taran, P. (2012). 'Crisis, Migration and Precarious Work: impacts and responses Focus on European Union member countries', New York and Geneva, 2015. Available from: <http://www.globalmigrationpolicy.org/articles/activities/Europe-%20Crisis%20and%20Migration%20Taran%20Final%202021-2-12.pdf>. [19 May 2018].
- Thyssen, M. (2016). 'Executive Summary' and 'CHAPTER 3: Labour market integration of Refugees' *Employment and Social Development in Europe 2016 - Annual Review 2016* <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738andlangId=enandpubId=7952andfurtherPubs=yes>. [19 May 2018].
- Turkstat (2016). 'Women in Statistics, 2017' No: 27594. Available from: <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594>. [06 March 2018].
- UNDP, ILO, WFP (2017). *Jobs Make the Difference: Expanding Economic Opportunities for Syrian Refugees and Host Communities Egypt - Iraq - Jordan - Lebanon - Syria - Turkey*, pp. 1–135. Available from: <https://www.jobsmakethedifference.org/full-report>. [5 March 2018].
- United Nations (2015). "The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs" http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm. [14 May 2018].
- United Nations (2016). 'In safety and dignity: addressing large movements of refugees and migrants: Report of the Secretary-General', *UN A/70/59* pp. 1–27. Available from: http://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/in_safety_and_dignity_-_addressing_large_movements_of_refugees_and_migrants.pdf. [14 May 2018].

- United Nations (2017). ‘S/PV.7888 Security Council Seventy-second year 7888th meeting’ Available from: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7888.pdf. [14 May 2018].
- UNFPA (2004). ‘Meeting the Challenges of Migration: Progress since the ICPD’, *The Integrational Migration Policy Programme (IMP)*. Available from: http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/migration_icpd.pdf. [5 February 2018].
- UNFPA, IOM (2013). ‘International Migration and Development: Contributions and Recommendations of the International System’ Available from: <http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/CEB%20Pub.%20International%20Migration%20and%20Development.pdf>. [5 March 2018].
- UNFPA (2016). ‘More than Numbers: Regional Overview Responding to gender-based violence in the Syria crisis’, Available from: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/more-numbers-regional-overview-responding-gender-based-violence-syrian>. [7 February 2018].
- UNHCR (2014). ‘Woman Alone: The fight for Survival by Syria’s Sefugee Women’, pp. 1–74. Available from: <http://www.unhcr.org/ar/53bb8d006.pdf>. [7 February 2018]
- UNHCR (2017). *Turkey 3RP Regional Refugee and Resilience Plan 2017-2018*. Available from: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/53539>. [3 February 2018].
- UNHCR (2018). ‘We are part of the solution’, say young refugees’, Available from: <http://www.unhcr.org/news/latest/2018/5/5af314524/part-solution-say-young-refugees.html>. [14 May 2018].
- Urso, G., Schuster, A. (Ed.) (2013). ‘Migration, Employment and Labour Market Integration Policies in the EU – 2011’ Available from: <https://publications.iom.int/books/migration-employment-and-labour-market-integration-policies-european-union-2010>. [10 December 2016].

Bölgeler Arası Göçün Yaşlanmaya Etkisi: TÜİK İBB2 Verileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma

Tekin Akgeyik¹

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de bölgeler arası göçün yaşlanmaya etkisini analiz etmektir. Veri seti, TÜİK İBB2 düzeyinde 2009-2017 dönemine ait ortalama yaş, toplam doğurganlık hızı, kaba ölüm hızı ve net göç hızı istatistiklerinden oluşmaktadır. Hiyerarşik regresyon analizi bulgularına göre, bölgeler arası net göç yaşlanmanın açıklayıcı değişkenidir. Göç değişkeni ortalama yaştaki değişimi %35 oranında açıklayabilmektedir. Araştırmada ayrıca kaba ölüm hızı ve toplam doğurganlık oranı yaşlanmanın açıklayıcı diğer değişkenleri olarak tanımlanmıştır. Tüm değişkenler bir arada ortalama yaştaki değişimi %94,6 oranında açıklayabilmektedir. Araştırmanın bir diğer sonucu, bölgesel yaşlanma ile bölgeler arası göç arasında istatistikî açıdan anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon ilişkisi olduğu yönündedir. Nihayet, ANOVA analizleri; ortalama yaş, net göç hızı, kaba ölüm hızı ve toplam doğurganlık oranlarının İBB2 bölgeleri arasında istatistikî olarak anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Göç • Yaşlanma • Ortalama yaş • Doğurganlık hızı • Kaba ölüm hızı

1 Sorumlu Yazar: Tekin Akgeyik (Prof. Dr.), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: akgeyik@istanbul.edu.tr

Atıf: Akgeyik, T. (2018). Bölgeler arası göçün yaşlanmaya etkisi: TÜİK İBB2 verileri üzerine ampirik bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 69–91. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0009>

The Impact of Intra-Regional Migration On Aging (An Empirical Study On TSI Data Classified At Statistical Region Level 2)

Tekin Akgeyik¹

Abstract

This paper investigates the impact of intra-regional migration on aging based on Turkish Statistics Institution (TSI) data classified at Statistical Region Level 2. The results of the hierarchical regression analysis revealed that net migration rate was a significant predictor of regional aging. This predictor accounted for 35% of the variance in regional aging. Moreover, total fertility rate and crude death rate were observed to predict regional aging. All predictors together explained 94.6% of the variance in regional aging. The results of correlation analysis indicated that regional aging was positively and significantly correlated with net migration rate and crude death rate, but was negatively and significantly related to total fertility rate. Finally, the ANOVA analysis showed that mean age, total fertility rate, net migration rate, and crude death rate differed significantly between the regions.

Keywords

Migration • Aging • Mean age • Fertility rate • Death rate

1 Corresponding author: Tekin Akgeyik (Prof.), Istanbul University, Faculty of Economics, Department of Labor Economics and Industrial Relations, Istanbul, Turkey. Email: akgeyik@istanbul.edu.tr

To cite this article: Akgeyik, T. (2018). The Impact of Intra-Regional Migration On Aging (An Empirical Study On TSI Data Classified At Statistical Region Level 2) *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 69–91.

<http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0009>

Extended Summary

Migration refers to human movements across geographical boundaries (DPhil, 2000: 7). There are several push-and-pull factors affecting migration. The push factors include low agricultural productivity, lack of employment opportunities, low wages, regional conflict, and natural disasters. The pull factors include urbanization, better employment potential, better working and living conditions, industrialization, and a safer environment. In 2017, the number of international migrants rose to 257 million worldwide, making up 3.4 percent of the world's population (UN (a), 2018).

Population aging means “the process of change in the population's age group structure, in the sense of an increase in the elderly group's ratio to the detriment of the young group, as a visible and long-term trend” (Stoica, 2011: 295). According to UN projections, the percentage of persons aged 60 years or older will increase from 8.3% in 2017 to 22% in 2055.

Population aging is affected by a combination of factors. In empirical studies, low fertility rates and low mortality rates, as well as migration, have been identified as explanatory factors for population aging.

This paper investigates the impact of intra-regional migration on regional aging based on Turkish Statistics Institution (TSI) data classified at Statistical Region Level 2. The paper is structured in three parts. The first part provides a conceptual framework for migration and population aging. The study methodology is explained in the next section. The last section presents the findings of the study.

The data set for this study included median age, total fertility rate, net migration rate across regions, and crude death rate statistics by Regions Level 2, 2009–2017. Median age means the age of the person in the middle when all the persons in the population are sorted in ascending order (TÜİK (b), 2018). Total fertility rate means the average number of live births per between 15 to 49 years of age (TÜİK (e), 2018). Crude death rate means the number of deaths per thousand persons in the current year (TÜİK (c), 2018). Net migration rate means the number of net migration per thousand persons who are able to migrate (TÜİK (d), 2018).

Aging was the dependent variable, which was measured by median age. The independent variables were total fertility rate, crude death rate, and net migration rate across regions.

The study seeks to answer three research questions: (1) Are there statistically significant differences in median age, total fertility rate, crude death rate, and net migration rate across regions? (2) Is there a correlation between the variables? (3) To

what extent are the independent variables predictors for the number of regional aging?

Descriptive statistics involving the mean values and standard deviations were used to summarize the data. The significant differences were examined by the ANOVA. The Pearson correlation analysis was performed to evaluate the correlations between the variables. Lastly, the study investigated the predictors of aging by using the hierarchical regression analysis.

Overall, the results of the hierarchical regression analysis revealed that net migration rate was a significant predictor of regional aging. This predictor accounted for 35% percent of the variance in regional aging. Moreover, total fertility rate and crude death rate were observed to predict regional aging. Taken together, all predictors explained 94.6% percent of the variance in regional aging. The findings are consistent with the findings of Coleman (2008: 463), Chen et al. (2018: 139), Zlotnik, (2011: 99), Ge (1990: 1), and Jahan et al. (2014: 4), who showed that migration was a predictor of population aging. However, it differs from the findings of Shen and Dai (2006: 37), who indicated that migration was not a predictor of population aging.

Secondly, the results of correlation analysis indicated that regional aging was positively and significantly correlated with net migration rate and crude death rate, but was negatively and significantly related to total fertility rate. Moreover, there was a significant and negative relationship between crude death rate and total fertility rate. Finally, the study observed a negative association between total fertility rate and net migration rate.

Furthermore, the ANOVA analysis showed that mean age, total fertility rate, net migration rate, and crude death rate differed significantly between the regions.

In conclusion, based on the findings of the present study, it appears that intra-regional migration is a predictor of regional aging. Future research should examine other possible factors affecting regional aging, such as life expectancy at birth, and the environmental and genetic factors relevant to population aging.

Bölgeler Arası Göçün Yaşlanmaya Etkisi: TÜİK İBB2 Verileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma

Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Arkeolojik bulgular ilk insanların Afrika'dan binlerce yıllık bir dönemde dünyanın her tarafına göç yoluyla dağıldığını ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçte büyük imparatorluklar aynı zamanda büyük göçleri de yaratmıştır. Çin, Yunan, Pers, Roma ve Osmanlı imparatorlukları hüküm sürdükleri bölgelerde kitlesel insan hareketliliğine yol açan imparatorluklardır (DPhil, 2000: 4).

Göçler, insanların daha iyi ekonomik ve sosyal koşulları arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda ise, göç, güvenlik ihtiyacının bir sonucu olarak zorunlu bir seçenek haline dönüşmektedir. Hangi nedenle olursa olsun göçün ekonomik, sosyal ve politik etkileri olduğu açıktır. Buna karşılık göç, analizi zor bir alandır. Oldukça kompleks bir olgu olarak göçün yarattığı sonuçları etkileyen çok sayıda değişken mevcuttur. Ayrıca uluslararası göç verileri yetersizdir ve bu nedenle ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmak oldukça güçtür (Coleman, 2008: 463).

Göçün birçok demografik etkileri olduğu görülmektedir. Örneğin göç alan bölgelerde göçler nüfus artışının önemli bir kaynağı haline dönüşmektedir. Buna karşılık göç veren bölgelerde Göçler, yaşlı bağımlılık oranını yükselten bir faktördür. Göçler ayrıca toplumun yaş kompozisyonunun bozulmasına yol açabilmektedir.

Göçün etkilerinden biri de demografik yaşlanmayla ilişkilidir. Yaşlanma modern dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sosyal sorunlardan biridir. Projeksiyonlar yüzyılın sonuna kadar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok toplumun yaşlanma sorununun bir parçası olacağını göstermektedir. Toplumsal yaşlanmayı etkileyen birçok faktör mevcuttur. Doğumdaki hayat beklentisinin artması ve doğurganlık oranının azalması yaşlanmaya yol açan ana faktörlerdir. Bu genel koşullara ilave olarak göçlerin de yaşlanmaya yol açan faktörlerden biri olduğu bilinmektedir.

Yaşlanma sadece sosyal değil aynı zamanda ekonomik ve politik sonuçları da olan bir sorun alanıdır. Demografik yaşlanma emeklilik ve sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliğini, işgücü piyasalarının fonksiyonelliğini ve toplumların uyum yeteneğini tehdit etmektedir (Zaiceva and Zimmermann, 2014: 2).

Bu araştırmanın amacı, İBB2 düzeyinde Türkiye’de bölgeler arası göçün yaşanmaya etkisini analiz etmektir. Veri seti 2009-2017 dönemine ilişkin ortanca yaş, net göç hızı, kaba ölüm hızı ve toplam doğurganlık istatistiklerini kapsamaktadır. Makale üç bölümden oluşmaktadır İlk bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi açıklanmaktadır. İkinci bölümde araştırma yöntemi tanımlanmakta, son bölümde ise, araştırmada ulaşılan bulgular açıklanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Göç

Birleşmiş Milletler’e (BM) göre göç, coğrafi alanlar arasında yer değiştiren insanların hareketliliğini ifade eden bir kavramdır. Aynı ülke sınırları içinde gerçekleşen insan hareketliliğine iç göç denmektedir. Sınır aşan insan hareketliliği ise, uluslararası göç kavramıyla tanımlanmaktadır (DPhil, 2000: 7).

İnsanların göç etmesine yol açan birçok itici ve çekici faktör mevcuttur. İtici faktörler, insanları göç etmeye yönelten etmenlerdir. Sosyal, ekonomik ve politik açıdan olumsuz koşullar insanları yaşadıkları bölgelerden ayrılmaya zorlayabilmektedir. Örneğin, düşük tarımsal verimlilik, istihdam fırsatlarının yetersizliği, ücretlerin düşük olması, bölgesel çatışmalar ve doğal afetler itici faktörlerden bazılarıdır. Çekici faktörler ise, insanlara daha iyi yaşam koşulları vaat eden etmenlerdir. Kentleşme, sanayileşme, daha iyi istihdam ve çalışma koşulları, eğitim ve sağlık koşulları, güvenli ve istikrarlı bir ortam çekici faktörler arasındadır (George, 2009: 67).

Ekonomik, sosyal ve politik krizler birçok ülkede hem ülke içi hem de uluslararası göçleri tetikleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle uluslararası göçler son 20 yıllık dönemde ciddi bir artış göstermiştir. Göçmen sayısı 2000 yılına kıyasla 85 milyon artışla 2017 yılında 257 milyona ulaşmıştır. Bu dönemde göçmenlerin oranı dünya nüfusunun %2,8’inden %3,4’üne ulaşmıştır. 2000-2017 döneminde yapılan göçlerin %63’ü yüksek gelirli ülkelere gerçekleşirken, göçmenlerin %48,4’ü, kadındır (UN (a), 2018).

Göçmen sorununun en fazla yaşandığı bölge Kıta Avrupa’sıdır. Nitekim 2017 yılı sonu itibariyle Batı Avrupa ülkelerinde göçmenlerin toplam nüfusa oranı %14’ü aşmıştır. Kuzey Avrupa ülkeleri arasında bu oran %13 düzeyindedir. Güney Avrupa ülkeleri görece daha iyi bir konumdadır (%10,5). Ülke düzeyinde ise, Almanya (%14,8), Norveç (%15,1) ve İrlanda (%16,9) Avrupa

ortalamasının üzerinde göçmen oranına sahip ülkelerdir (UN (a), 2018). BM projeksiyonlara göre, bu ülkelerde yabancı kökenlilerin toplam nüfusa oranı 2055 yılında %30 düzeyine ulaşacaktır (Coleman, 2008: 463).

İç göçler de birçok ülkede ciddi boyutlara ulaşmaktadır. UNDP'in tahminlerine göre küresel ölçekte 740 milyon kişi iç göçlerle yer değiştirmektedir (Skeldon, 2017: 2). Bu göçlerin önemli bir kısmının gelişmekte olan ülkelerde yaşandığı açıktır. Örneğin iç göçler Hindistan'da nüfusun %30'una ulaşmaktadır. Brezilya ve Çin gibi gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında göç oranı açısından Hindistan'ın yüksek bir iç göç oranına sahip olduğu görülmektedir. Hindistan'da iç göçlerin en az %65'i aynı bölge içinde gerçekleşmek ve en az yarısı evlenme amacıyla kadınların yaptığı göçlerden oluşmaktadır. Hindistan'da bölgeler arası göç oranı %2,8 düzeyinde kalmaktadır. Bu oran Brezilya (%9) ve Çin'de (%10) daha yüksektir. Hindistan ayrıca eyaletler arası iç göçler (%1) açısından da Brezilya (%3,6) ve Çin'den (%4,7) daha iyi bir konumdadır (Kone ark., 2018: 729).

Bu konuda en çarpıcı örneklerden biri Çin'dir. Bu ülkede son 30 yıllık dönemde ekonomik reformlarla birlikte artan kentleşme ve modernleşme süreci bölgeler arası göçe ciddi bir ivme kazandırmıştır. Çin'de 2000 yılında 121 milyon olan bölgeler arası göç 2010 yılında 221 ve 2016 yılında 245 milyona ulaşmıştır. Bu dönemde iç göçlerin toplam nüfusa oranı %16,3'ten %17,5'e yükselmiştir (Chen ark., 2018: 133).

İç göçler gelişmiş ülkelerde de ciddi bir sorun olma eğilimindedir. Örneğin ABD'de 2016-2017 döneminde nüfusun %10,6'sı (33,6 milyon) ülke içinde göç etmiştir. Göç edenlerin %19'u farklı bir eyalete göç ederken, büyük bir bölümü (%64) aynı eyalette yer değiştirmeyi tercih etmiştir. ABD'de aynı dönemde 1,3 milyon kişi de yurtdışına göç etmiştir (US Census, 2018). İngiltere'de ise, ülkede iç göçler istikrarlı bir şekilde artmaktadır. 2008 yılında 2,63 milyon olan göç, sonraki 10 yılda %22 artışla 3,2 milyon ulaşmıştır. Söz konusu dönemde iç göçlerin toplam nüfusa oranı %4,2'den %4,8'e çıkmıştır (ONS, 2018: 15).

Göçün Türkiye'de de ciddi boyutları olan bir sorun alanı olduğu açıktır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre, 2013-2017 döneminde Türkiye'de göç eden nüfus 13 milyona ulaşmıştır. Ortalama her yıl 2,6 milyon kişi bulunduğu bölgeyi terk ederek başka illere göç etmektedir. Göçlerin

büyüklüğü, 2013-2017 döneminde 78,7 milyon olan ortalama Türkiye nüfusunun %3,3'üne karşılık gelmektedir.

Göç, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan ciddi etkileri olan önemli bir sosyal olgudur. Bu etkiler hem göç veren bölgeler hem de göç alan bölgeler açısından farklı biçimlerde gerçekleşmektedir. Etkinin boyutları göçün niteliği, göç edenlerin profili ve göçün süresi gibi değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (DPhil, 2000: 18).

Demografik Yaşlanma

Demografik yaşlanma, toplam nüfus içinde 60 ve üstü yaş grubunun oransal ağırlığının artmasıdır. Toplumsal yaşlanma uzun bir süreçte gerçekleşen demografik bir olgudur. Demografik yaşlanmaya yol açan başat faktör doğurganlık oranının gerilemesidir. Ayrıca doğuştan beklenen yaşam süresinin artması ve göçler, toplumların yaşlanma sürecine girmesine yol açan diğer nedenlerdir. Demografik yaşlanma süreci sayısal analizlerle ortaya konmaktadır. Toplam nüfus içindeki yaşlı nüfusun oranı ve demografik yaşlanma indeksi bu amaçla kullanılan araçlardır (Stoica, 2011: 295).

BM verilerine göre, küresel ölçekte 2012 yılında 810 milyon olan 60 ve daha yaşlı nüfus 2050 yılında 2 milyara ulaşacaktır. Dolayısıyla halen küresel nüfus içinde %8,3 olan 60 ve üstü yaş grubunun 2050 yılında %22'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. 2055 yılında insanlık tarihinde ilk defa yaşlı nüfusun oranı (%22,2) 0-14 yaş grubundaki çocuk nüfusu oranını (%20,9) aşmış olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşlanmanın tahmin edilenden daha hızlı bir süreçte gerçekleşmesi küresel yaşlanmanın ivme kazanmasına yol açmaktadır (Zaiceva and Zimmermann, 2014: 2).

Yaşlanma problemi özellikle gelişmiş ülkelerde daha ciddi bir sorun olma eğilimindedir. Örneğin Kıta Avrupa'sında 2015 yılında %23,9 düzeyinde olan yaşlı nüfusunun yüzyılın sonuna kadar 11,9 puan artışla %35,8 çıkması beklenmektedir. Sorun bazı ülkelerde daha güçlü yaşanmaktadır. Nitekim İtalya'da kadın başına doğurganlık 1,2 çocuğa gerilerken, emeklilerin çalışanlara oranı %70'leri aşma eğilimindedir. Bu ülkede 2050 yılında 65 ve üstü yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı %40,3'e ulaşacaktır (Zaiceva and Zimmermann, 2014: 2).

BM projeksiyonlarına göre, Japonya'da 2015 yılında %26 olan yaşlı nüfusu 2055'te %36,7 ile zirveye ulaşacak daha sonra oldukça yavaş bir azalma

trendini girecektir. Buna karşılık Yüzyılın sonunda da yaşlı nüfusu %35'in üzerinde kalmaya devam edecektir (UN (b), 2018).

Doğurganlık ve göç oranının yüksek olduğu ABD'de sorun henüz Kıta Avrupa'sında yaşandığı ölçüde ciddi boyutlara ulaşmamıştır. Bu ülkede %20,6 düzeyinde olan yaşlı nüfusun 2050 yılında %28,3'e ulaşması beklenmektedir (UN (b), 2018).

Türkiye'de ise, 2015 yılında %7,8 olan yaşlı nüfus oranı 2,6 katlık bir artışla 2050 yılında %20,6'ya ulaşacaktır (BM (b), 2018). Ayrıca TÜİK ortanca yaş verileri demografik yaşlanmanın seyrini açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin 2007-2017 dönemine Türkiye'de ortanca yaş 28,3'ten 3,4 katlık bir artışla 32,1'e yükselmiştir. 2017'de ortanca yaş Sinop ve Balıkesir'de 39'u aşmıştır. Buna karşılık Şanlıurfa, Ağrı ve Şırnak'ta 21'in altındadır. 2007-2017 dönemine ortanca yaş en çok Ordu (6,4), Yozgat (6,2) ve Giresun'da (6,1) artmıştır. Şanlıurfa (1,3), Kilis (1,7) ve Gaziantep (1,8) ise, ortanca yaşın en az arttığı illerdir (TÜİK (b), 2018).

Göçün Demografik Etkileri

Yaşlanma

Göçün demografik yaşlanmayı etkileyen önemli bir faktör olduğu açıktır. Özellikle doğurganlık oranının ve ölüm hızının gerilediği bölgelerde göç toplumsal yaşlanmanın düzeyini belirleyen başat faktörlerden biridir (Chen ark., 2018: 133).

Göçlerin toplumsal yaşlanmaya etkisi birçok araştırmacı tarafından hem uluslararası hem de iç göç bağlamında analiz edilmiştir. Örneğin Coleman göçlerin AB ülkelerinde yaşlanmaya olası etkilerini incelemiştir. Araştırmacıya göre, göçler alıcı ülkenin ortalama yaşını düşürmektedir. Buna karşılık araştırmacı katlanarak artan kitlesel göçler dışında mevcut göç trendlerinin nüfusun yaşlanma sorununu kalıcı olarak çözemeyeceği görüşündedir (Coleman, 2008: 463).

Chen ark. (2018: 139) tarafından yapılan bir araştırmada ise, Çin'de 287 il örneklemini bağlamında 2000-2010 döneminde gerçekleşen kitlesel iç göçlerin yaşlanmaya etkisi analiz edilmiştir. Sonuçlar, yaşlanmanın kitlesel göçlerden büyük

ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Araştırmaya göre, göçler nedeniyle örneklem kapsamındaki illerde 2000-2010 döneminde yaşlı şehirlerin (65 ve daha yaşlı nüfusun toplam nüfusun %7'sini aştığı iller) oranı %50'den %90'na çıkmıştır.

Chen'in araştırma bulguları, bölgeler arasında görülen yaşlanma profili farklılıklarının 2000 yılından sonraki dönemde değişim trendine girdiğini göstermektedir. Örneğin bölgeler arasında yaşlanma oranındaki farklılıklar büyük ölçüde daralmıştır. Veriler, demografik olarak en yaşlı illerin göç veren Kuzeydoğu bölgelerinde olduğunu, buna karşılık göç alan Doğu bölgelerindeki illerin kısmen daha iyi durumda olduğuna işaret etmektedir (Chen ark., 2018: 132).

Zlotnik (2011) ise, Avustralya, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya ve İsveç örnekleme kapsamında II. Dünya Savaşı sonrası dönemde gerçekleşen uluslararası göçlerin toplumsal yaşlanmaya etkisini araştırmıştır. Bulgular, 30 yıldan uzun süren bir dönemde istikrarlı uluslararası göçün örneklem kapsamındaki ülkelerde nüfusun yaşlanmasını azaltmada etkili bir faktör olduğuna işaret etmektedir. Araştırmaya dâhil edilen 6 ülke arasında göçlerin yaşlanmayı en fazla yavaşlattığı ülke Avustralya'dır. Bu ülkede 1946-1981 dönemindeki göçler medyan yaşı 1,5 yıl geriletmiştir. Gerileme Kanada, Fransa ve Almanya'da 0,5 yaşla sınırlıdır. Belçika and İsveç'te ise, görece daha yüksek bir gerileme yaşanmıştır (0,7 yaş) (Zlotnik, 2011: 99).

Zlotnik'e göre, toplumsal yaşlanma açısından göçün bir diğer etkisi, 65 ve üstü nüfusun oranını azaltmış olmasıdır. Sözgelimi, Avustralya'da göçler yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payını %2 düzeyinde azaltmıştır. İsveç'te ise, gerileme %1 düzeyindedir. Etkinin en sınırlı kaldığı ülke Almanya'dır. Göçler bu ülkede yaşlı nüfusun oransal ağırlığını sadece %0,5 düzeyinde azaltmıştır. Altı ülke bir arada ele alındığında göçlerin 65 ve üstü yaş grubundaki nüfusun oranını %1 düzeyinde azalttığı görülmektedir (Zlotnik, 2011: 99).

Ge (1990: 1) konuyu karşılaştırmalı olarak Çin ve Japonya örneklemleri bağlamında sorgulamıştır. Araştırmacı, Çin'de Güneydoğu kıyı bölgesinde yaşlanmanın kitlesel işgücü göçünün bir sonucu olarak azaldığını buna karşılık göç veren Merkezi ve Batı bölgelerinde yaşlanmanın daha ciddi bir soruna dönüştüğü sonucuna ulaşmaktadır.

Ge, daha sınırlı ölçüde olmak üzere Japonya'da da göçlerin bölgesel yaşlanma üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Japonya'da ağırlıklı olarak

25-35 yaş grubunu etkileyen göçlerin kırsaldan metropol alanlara yöneldiğini belirten Ge, bunun göç veren bölgelerde toplumsal yaşlanmayı olumsuz etkilediğini gözlemlemiştir. Araştırmacıya göre, daha fazla göç alan bölgelerde yaşlanma görece daha düşük bir hızda seyretmektedir (Ge, 1990: 8).

Göçlerin yaşlanmaya etkisini analiz eden bir diğer araştırmacı Jahan'dır (2014). Malezya'da ulusal ve eyalet düzeyindeki nüfus verileri kullanılarak gerçekleştirilen araştırmanın bulguları, kentleşme sürecinin kaçınılmaz bir sonucu olarak bölgeler arası göçün toplumsal yaşlanmaya güçlü şekilde etkilediği yönündedir (Jahan ark., 2014: 4).

Öte yandan Shen ve Dai (2016) göçlerin yaşlanmaya etkisinin düştüğü kadar yüksek olmadığı görüşündedirler. Araştırmacılar çalışmalarında Çin ana kıtasından gelen göçlerin Hong Kong'da yaşlanma sorununu hafiflettiği varsayımını sorgulamışlardır. Sonuçlar, bu varsayımın gerçekçi olmadığını ve göçün yaşlanmayı etkilemediği yönündedir. Shen ve Dai'ye göre, yaşlanmaya etkisi açısından büyüklüğü yanında göçün zamanlaması da önemli bir faktördür. Araştırmacılar, göçün ancak yaşlanma problemi ciddi boyutlara ulaştığında etkili bir çözüm aracı olabileceğini ileri sürmektedirler (Shen and Dai, 2006: 37).

Diğer Demografik Etkileri

Göç, demografik yaşlanmayı dolaylı olarak etkileyen başka sonuçlar da yaratmaktadır. Göçün bu etkileri birçok ampirik araştırmada incelenmiştir. Örneğin göçlerin AB ülkelerindeki demografik etkileri geniş bir projeksiyonda Coleman tarafından analiz edilmiştir. Coleman, göçlerin Avrupa ülkelerinde demografik profili değiştirdiği ve bu değişimin Yüzyılın sonuna kadar devam edeceği düşüncesindedir. Araştırmacı bu etkilerden birinin doğurganlık oranı olduğuna işaret etmektedir. Göçler bazı ülkelerde doğurganlık oranını olumlu yönde etkilemektedir. Örneğin göçlerin bir sonucu olarak 2001 ile 2006 yılları arasında İngiltere ve Galler'de toplam doğurganlık oranı 1,63'ten 1,86'ya yükselmiştir (Coleman, 2008: 459). İngiltere'de göçlerin nüfus artışına katkısı %59 düzeyine ulaşmıştır. Bu ülkede nüfus artışının sadece %41'i doğurganlıkla sağlanmaktadır (ONS, 2018: 4).

Coleman araştırmasında göçlerin nüfus artışına etkisini de analiz etmiştir. Araştırmacı göçler nedeniyle 2055 yılında kadar bazı Kuzey Batı Avrupa ülke-

lerinde hızlı bir nüfus artışı yaşanacağını buna karşılık nüfus artışının Güney ülkelerinde dikkat çekici şekilde yavaşlayacağını öngörmektedir. Coleman'a göre, göçlerin yıkıcı etkisi en çok Doğu Avrupa ülkelerini etkileyecektir. Nitekim Polonya, Litvanya, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerin 2055 yılında nüfuslarını %15 ile %27 oranında kaybetmesi beklenmektedir (Coleman, 2008: 459).

Konuyu AB ülkeleri bağlamında analiz eden bir diğer çalışma Philipov ve Schuster (2010: 3) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, AB üyesi ülkelerde göçün nüfusun hacmine ve yaş kompozisyonuna önemli etkileri olacağı iddiasındadırlar. Analizde İspanya, Fransa, Avusturya ve Almanya'da göçün bir sonucu olarak nüfusun önemli ölçüde artacağı, buna karşılık Portekiz ve Bulgaristan'da nüfusun gerileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Göçün Merkezi Avrupa ülkelerinde, nüfus artışına katkısının daha sınırlı düzeyde kalacağı öngörülmüştür. Kuzey Avrupa ülkelerinin ise, 2000'li yıllarda göç veren ülke konumundan uzaklaşarak göç alan ülkeler haline geldikleri gözlenmiştir (Philipov and Schuster, 2010: 3).

Göçün yaş kompozisyonuna etkisini inceleyen bir diğer araştırma Anghel ark. tarafından 2016 yılında Romanya'da yapılmıştır. Araştırma bulguları, veren bölgeler açısından göçün negatif etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim göç veren bölgelerde 2000 ile 2009 yılları arasında 14 ve daha küçük yaş grubundaki nüfusun oranı %21,5 düzeyinde azalmıştır. Ayrıca göç edenlerin ortalama yaşının 34,6 olduğu ve bunların %62'sinin doğurganlık çağında olduğu tespit edilmiştir (Anghel ark., 2016: 27).

Romanya örneklemini kapsamında bir diğer çalışma Nae (2013) tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, 1990 ile 2010 yılları arasında Romanya'dan diğer ülkelere yapılan uluslararası göçün doğurganlık üzerinde yarattığı etkileri analiz etmiştir. Bulgular, uluslararası göçler nedeniyle Romanya'da nüfusun 2,14 milyon azaldığını ve doğurganlık oranının bu dönemde %13,7'ten %10'a gerilediğini ortaya koymaktadır. Romanya'dan gerçekleşen göçlerin %56'sının 26-40 yaş grubunda olduğunu kaydeden araştırmacı bunun yaratacağı demografik sonuçlara işaret etmektedir. Nitekim göçler nedeniyle Romanya'da doğurganlık periyodu daralmış ve ilk çocuk için annelik yaşı 22,3'ten 26'ya yükselmiştir (Nae, 2013: 37).

Yöntem

Veri Seti

Veri seti, TÜİK İBB2 düzeyinde 2009-2017 dönemine ait ortanca yaş, toplam doğurganlık hızı, kaba ölüm hızı ve net göç hızı istatistiklerinden oluşmaktadır.

Ortanca yaş, nüfusu oluşturan kişilerin yaşları, küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşını tanımlamaktadır (TÜİK (b), 2018). Toplam doğurganlık hızı, bir kadının 15-49 yaşları arasında doğurabileceği ortalama canlı doğan çocuk sayısını ifade etmektedir (TÜİK (e), 2018). Kaba ölüm hızı, belli bir yılda her bin kişi başına düşen ölüm sayısını tanımlamaktadır (TÜİK (c), 2018). Net göç hızı ise, göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısını ifade etmektedir (TÜİK (d), 2018).

Örneklem

Örneklem grubu TÜİK İBB2 sınıflamasında yer alan bölgelerden oluşmaktadır. İBB2 sınıflamasında 26 bölge bulunmaktadır. Bölge kodları ve bölgelerde yer alan iller Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1
TÜİK İBB2 sınıflaması

Bölge Kodu	Kapsadığı İller	Bölge Kodu	Kapsadığı İller
TR10	İstanbul	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR22	Balıkesir, Çanakkale	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
TR31	İzmir	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	TR83	Samsun, Tokat, Çorum,
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TR51	Ankara	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl
TR52	Konya, Karaman	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TR62	Adana, Mersin	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
TR63	Hatay, K.Maraş, Osmaniye	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Değişkenler

Araştırmanın bağımlı değişkeni yaşlanmadır. Yaşlanma ortanca yaştaki değişimle ölçülmüştür. Bağımsız değişkenler ise, toplam doğurganlık hızı, kaba ölüm hızı ve net göç hızı verilerinden oluşmaktadır.

Araştırma Soruları

Araştırma üç temel soruyu yanıtlamayı hedeflemektedir: (1) Bağımlı ve bağımsız değişkenler IBB2 bölge düzeyinde istatistikî olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır mıdır? (2) Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisinin yönü ve gücü nedir? (3) Doğurganlık hızı, kaba ölüm hızı ve net göç hızı ortanca yaştaki değişimi ne ölçüde açıklamaktadır?

Tablo 2
Betimleyici istatistikler

Bölge Kodu	Değişkenler							
	Ortanca Yaş		Net Göç Hızı		Kaba Ölüm Hızı		Toplam Doğurganlık Hızı	
	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.	Ort.	S.S.
TR10	30,9	0,9	2,9	4,2	4,1	0,1	1,8	0,1
TR21	35,7	0,9	11,2	3,5	6,7	0,1	1,7	0,1
TR22	37,6	1,1	4,1	4,6	8,2	0,4	1,6	0,1
TR31	34,5	1,1	4,5	1,7	5,8	0,3	1,6	0,1
TR32	34,8	1,2	4,6	3,5	6,1	0,3	1,8	0,1
TR33	33,6	1,1	-2,2	2,5	6,9	0,3	1,8	0,0
TR41	33,3	1,1	6,4	1,4	5,8	0,1	1,8	0,1
TR42	32,8	0,9	8,7	2,8	5,3	0,2	1,9	0,1
TR51	32,1	0,9	7,5	2,7	4,5	0,1	1,7	0,0
TR52	30,3	1,0	-1,3	1,9	5,2	0,2	2,2	0,0
TR61	34,1	1,2	7,8	2,3	4,9	0,2	1,9	0,0
TR62	30,3	1,1	-3,0	1,5	4,7	0,2	2,2	0,1
TR63	27,6	1,0	-4,3	1,7	4,4	0,2	2,6	0,1
TR71	31,3	1,1	-5,8	5,7	5,8	0,2	2,0	0,1
TR72	30,6	1,4	-5,1	1,5	5,7	0,3	2,1	0,1
TR81	35,4	1,2	-4,6	3,7	6,8	0,3	1,6	0,1
TR82	37,1	1,2	0,4	9,3	9,3	0,3	1,7	0,1
TR83	33,9	1,6	-6,4	4,2	6,7	0,3	1,8	0,0
TR90	34,3	1,3	-2,2	8,8	6,7	0,4	1,8	0,0
TRA1	28,4	1,0	-10,8	5,6	5,6	0,2	2,3	0,1
TRA2	24,6	0,9	-21,9	3,8	4,5	0,3	3,3	0,2
TRB1	29,2	1,2	-4,1	2,2	5,2	0,1	2,1	0,0
TRB2	20,6	1,0	-15,9	6,6	3,5	0,3	3,5	0,2
TRC1	24,8	0,7	-2,6	0,7	4,0	0,1	3,0	0,1
TRC2	20,5	0,6	-6,8	1,5	3,4	0,2	3,8	0,1
TRC3	19,9	0,9	-9,4	5,2	3,2	0,2	3,6	0,2
Türkiye Ort.	30,7	5,1	-1,9	8,6	5,5	1,4	2,2	0,7
P		,000		,000		,000		,000

Ort.: Ortalama; S.S.: Standart Sapma

*p < .05 **p < .001

Normallik Testi

Uygun analiz yöntemini belirlemek amacıyla normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) gerçekleştirilmiştir. Ortanca yaş bağımlı değişkeninin çarpıklık (-,794) ve basıklık (-, 205) değerleri -1,5 ve +1,5 güven sınırları içinde olmadığından verilerin normal dağılmadığı sonucuna varılmıştır. İkinci aşamada Lg10 dönüştürme işlemi uygulanarak çarpıklık (-1,101) ve basıklık (,340) değerlerinin normal dağılım değerlerine ulaşması sağlanmıştır.

Veri Analizi

Betimleyici istatistikler, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ortalama ve standart değerlerini analiz etmede kullanılmıştır. ANOVA ile bölgeler arasındaki farklılık analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkinin gücü ve yönü Pearson korelasyon analizi ile ölçülmüştür. Nihayet, yaşlanmayı etkileyen faktörleri tanımlamada hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Sonuçlar

Betimleyici İstatistikler

Tablo 2’de bağımlı ve bağımsız verilere ilişkin betimleyici istatistikler özetlenmektedir. Değişkenlerin bölgeler arasında ne ölçüde farklılaştığını sınamak amacıyla ANOVA testi kullanılmıştır.

Ortanca yaş bölgeler arasında belirgin biçimde farklılaşmaktadır. 2009-2017 döneminde Türkiye’de ortanca yaş 30,7’dir. Türkiye ortalamasının üzerinde ortanca yaşa sahip 15 bölge bulunmaktadır. Veriler, ortanca yaşın en yüksek olduğu bölgenin Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan TR22 (37,6) olduğunu göstermektedir. Bu bölgedeki ortanca yaş (37,6) Türkiye ortalama-

Tablo 2
Korelasyon analizinin sonuçları

Değişkenler	Ortanca Yaş	Toplam Doğurganlık Hızı	Kaba Ölüm Hızı	Net Göç Hızı
Ortanca Yaş	-			
Toplam Doğurganlık Hızı	-,954**	-		
Kaba Ölüm Hızı	,798**	-,699**	-	
Net Göç Hızı	,592*	-,606**	,301**	-

**0.01 düzeyinde anlamlı (İki-yönlü).

sından %22,4 daha yüksektir. TR82 (37,1), TR21 (35,7) ve TR81 (35,4), Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde ortanca yaşa sahip olan diğer bölgelerdir.

Türkiye ortalamasının (30,7) altında ortanca yaşa sahip bölge sayısı 11'dir. En düşük ortanca yaşa TRC3 (19,9) bölgesi sahiptir. Bu bölgedeki ortanca yaş Türkiye ortalamasına göre %35 oranında daha düşüktür. Türkiye ortalamasına kıyasla belirgin şekilde düşük ortanca yaşa sahip diğer iller, TRC1 (24,8), TRA2 (24,6), TRB2 (20,6) ve TRC2 (20,5) bölgelerinde yer almaktadır.

Toplam doğurganlık oranı da bölgeler arasında istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. 2009-2017 döneminde Türkiye'de kadın başına düşen çocuk sayısı 2,2'dir. 7 bölgede kadın başına düşen çocuk sayısı Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Kadın başına çocuk sayısının en yüksek olduğu bölge 3,8 çocuk ile TRC2'dir. Kadın başına 3'ten fazla çocuğun olduğu diğer bölgeler TRC3 (3,6), TRB2 (3,5) ve TRA2'dir (3,3). Doğanlık oranının en düşük olduğu bölgeler ise, kadın başına 1,6 çocukla TR81, TR22 ve TR31'dir.

Bölgeler arasından belirgin farklılaşmanın kaba ölüm hızı açısından da yaşandığı görülmektedir. Referans dönemde Türkiye'de ortalama kaba ölüm hızı %5,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. TR82 bölgesinde kaba ölüm hızı (%9,3) Türkiye ortalamasından %70 daha yüksektir. Kaba ölüm hızının Türkiye ortalamasına kıyasla çok daha yüksek olduğu bir diğer bölge %8,2 oranıyla TR22'dir. Kaba ölüm hızının en düşük olduğu iller TRC3 (%3,2) bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgede kaba ölüm hızı genel ortalamadan %41 daha düşüktür. Kaba ölüm hızının %4'ün altında olduğu iller TRB2 ve TRC2 bölgelerinde yer almaktadır.

Nihayet, net göç hızı da bölgeler arasında istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Net göç hızı referans dönemde Türkiye'de ortalama %1,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde TR21 %11,2 ile en fazla göç alan olduğu bölge olmuştur. TR42, TR61 ve TR51 net göç hızının %7'inin üzerinde olduğu bölgelerdir.

2009-2017 döneminde TRA2 bölgesinde yer alan Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan en fazla göç veren (%21,9) illerdir. TRA2 bölgesi Türkiye ortalamasına kıyasla 11,8 kat daha fazla göç vermektedir. TRA1 ve TRB net göç hızının %10'un altında olduğu diğer bölgelerdir.

Korelasyon Analizi

Araştırma değişkenleri arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'te görülmektedir. Korelasyon matrisine göre, “ortanca yaş” bağımlı değişkeni tüm bağımsız değişkenlerle istatistiki olarak anlamlı şekilde ilişkilidir.

Beklendiği gibi ortanca yaş ile toplam doğurganlık hızı arasında oldukça güçlü ve negatif yönlü bir korelasyon ilişkisi mevcuttur ($r=-.954$). Bu ilişki, toplam doğurganlık oranının arttığı bölgelerde ortanca yaşın düştüğüne işaret etmektedir. Nitekim en yüksek doğurganlık oranına sahip olan bölgeler (TRC2, TRC3 ve TRB2) aynı zamanda ortanca yaşın da en düşük olduğu illerdir. Buna karşılık doğurganlık oranının en düşük olduğu bölgelerde (TRB81 ve TR22) ortanca yaş en yüksek düzeydedir.

Kaba ölüm hızı ile ortanca yaş arasındaki ilişki pozitif yönlü ve güçlüdür ($r=.798$). Bu sonuç, kaba ölüm hızının arttığı bölgelerde yaşlanmanın arttığını göstermektedir. Gerçekten de kaba ölüm hızının en yüksek olduğu (%9,3) TR82’de ortanca yaş (37,1) en yüksek düzeydedir. Kaba ölüm hızının sadece %3,2 olduğu TRC3 bölgesinde ise, ortanca yaş 19,9’a gerilemektedir.

Ayrıca net göç hızı ile ortanca yaş arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir ($r=.592$). Dolayısıyla Net göç hızının daha yüksek olduğu bölgelerde ortanca yaşın yükseldiği anlaşılmaktadır. Örneğin net göç hızının %11,2 olduğu TR21 bölgesinde ortanca yaş 35,7’ye çıkmaktadır. Oysa net göç hızının -%21,9 olduğu TRA2 bölgesinde ortanca yaş 24,6’ya gerilemektedir.

Tablo 4
Hiyerarşik regresyon analizinin sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: Ortanca Yaş								
	1. Model**			2. Model **			2. Model **		
	β	t	P	β	t	P	β	t	P
Sabit	-	349,7	,000	-	124,2	,000	-	131,2	,000
Net Göç Hızı	,592	11,1	,000	,387	11,7	,000	,075	3,8	,000
Kaba Ölüm hızı				,681	20,7	,000	,375	12,6	,000
T. Doğurganlık Oranı							-,716	-27,6	,000
Model İçin P		,000			,000			,000	
F		124,99			391,39			1356,12	
Model için R ²		%35			%77,2			%94,6	
R ² değişim oranı		%35			%42,2			%17,4	

* $p<0.05$ ** $p<0.01$

Öte yandan bağımlı değişkenler arasında da ilgi çekici korelasyon ilişkileri bulunmuştur. Örneğin kaba ölüm hızı ile toplam doğurganlık arasında güçlü ve negatif yönlü ($r = -.699$) bir ilişki görülmektedir. Bu ilişki beklenen bir sonuçtur. Kaba ölüm hızının düşmesi özellikle de bebek ölümlerinde son 10 yıllık dönemde gözlenen iyileşme doğal olarak doğurganlık oranını olumlu yönde etkilemiştir. Nitekim TÜİK verilerine göre, 2009 yılında %13,9 olan bebek ölüm oranı, 2017 yılı sonunda %34 azalarak %9,2'ye gerilemiştir. Bu dönemde bebek ölüm oranı en fazla Ege ve Marmara bölgelerinde (%44) gerilemiştir. Buna karşılık Kuzey Anadolu bölgesindeki illerde gerileme %11 düzeyinde kalmıştır (TÜİK (a), 2008).

Bir diğer bulgu, toplam doğurganlık oranı ile net göç hızı arasındaki korelasyon ilişkisinin negatif yönlü olmasıdır ($r = -.606$). Bu sonuç, net göç hızının arttığı illerde toplam doğurganlık oranının gerilediğine işaret etmektedir. Gerçekten de net göç hızının %11,2 olduğu TR21 bölgesinde toplam doğurganlık oranı 1,7 çocuga gerilemektedir.

Nihayet kaba ölüm hızı ve net göç hızı arasındaki korelasyon ilişkisinin pozitif yönlü olduğu gözlenmiştir ($r = .301$). Buna göre net göç hızının arttığı bölgelerde kaba ölüm oranı da artmaktadır. Bu sonuç, net göç hızının daha yüksek olduğu bölgelerde genç nüfus gruplarının göç etmeye daha fazla eğilimli olduğuna işaret etmektedir. Nitekim TÜİK verilerine göre, 2017 yılında göç eden 2,7 milyon kişinin %81'i 40 yaşından gençtir. Ayrıca 20-24 yaş grubundaki nüfus arasında göç oranı %8,9'a yükselmektedir. 20-40 yaş grubundaki nüfusun %5,3'ü göç etmektedir. Oysa 60 ve üstü yaş grubun sadece %1,6'sı göç etmektedir. Dolayısıyla geriye daha yaşlı nüfusun kalması nedeniyle 1000 kişi başına düşen ölüm sayısı yani kaba ölüm hızı yükselmektedir (TÜİK (f), 2018).

Yaşlanmayı Etkileyen Faktörler

Yaşlanmanın açıklayıcı değişkenlerini analiz etmek amacıyla çoklu hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Çoklu hiyerarşik regresyon analizi her aşamadaki açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimi ne ölçüde açıklayabildiğini izlemeyi mümkün kılan bir yöntemdir. Ayrıca bu yöntemle analizin her aşamasında beta katsayısının anlamlılık değerindeki değişim de görülebilmektedir. Böylece çoklu hiyerarşik regresyon yöntemiyle her bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi ayrı ayrı gözlenebilmektedir.

Yaşlanmanın açıklayıcı değişkenleri belirlemek için, üç adımda gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinde; birinci adımda net göç hızı değişkeni, ikinci adımda, kaba ölüm hızı ve son aşamada ise, toplam doğurganlık hızı modele dâhil edilmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü üzere ilk aşamada denkleme net göç hızı değişkeni dâhil edilmiştir (yaşlanma= sabit+netgöçhızı). Bulgular, 1. modelin bir bütün olarak istatistiki açıdan anlamlı ($p<.001$) olduğunu göstermektedir. Sonuçlar yaşlanmadaki değişimin %35'inin net göç hızı değişkenindeki değişim ile açıklanabildiğini ortaya koymaktadır. Analizler net göç hızının daha yüksek olduğu bölgelerde yaşlanmanın daha hızlı arttığını ifade etmektedir. Örneğin 2017'de net göç hızı -%12,64 oranında gerçekleşen Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsayan TR90 bölgesinde ortalama yaş 36'ya yükselmektedir. Oysa net göç hızının sadece -%1,65 olduğu Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan TRC3 bölgesinde ortalama yaş 21,3'e gerilemektedir. Bu durum, TR90 bölgesinde göçün daha ağırlıklı olarak gençler arasında gerçekleşen bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Genç nüfusun göç etmesine bağlı olarak geride kalan nüfusun ortalama yaşı doğal seyirinden daha hızlı artmaktadır.

İkinci adımda denkleme net göç hızı ile birlikte kaba ölüm hızı değişkeni dâhil edilmiştir (yaşlanma= sabit+netgöçhızı+kabaölümhızı). Model bir bütün olarak istatistiki açıdan anlamlıdır. Bulgular, ortalama yaştaki değişimin %77,2'sinin bağımsız değişkenlerdeki değişim ile açıklanabildiğine işaret etmektedir.

İkinci modelde kaba ölüm hızı ($\beta=.681$, $p<.001$) yaşlanmayı açıklayan en güçlü değişken konumundadır. Bu sonuç, kaba ölüm hızının arttığı illerde ortalama yaşın daha hızlı arttığını göstermektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında göçün etkisi yansımaz. Sözgelimi 2017'de Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsayan TR90 bölgesinde %7,3 düzeyinde olan kaba ölüm oranı ve -%12,64 düzeyinde olan net göç hızı ortalama yaş 36'ya yükseltmiştir. Bu tür bölgelerde göç faktörü genç nüfusun bölgeyi terk etmesine yol açarken, kaba ölüm hızının da artmasına neden olmaktadır. Sonuçta kaba ölüm hızı bu bölgelerde artarken, bu durum ortalama yaşın yükselmesine dolayısıyla toplumsal yaşlanmanın artmasına neden olmaktadır.

Son aşamada modele net göç hızı ve kaba ölüm hızı ile birlikte toplam doğurganlık hızı değişkeni dâhil edilmiştir (yaşlanma= sabit+netgöçhızı+kabaölümhızı+toplamdoğurganlıkoranı). Model bir bütün olarak istatistiki açıdan

anlamlıdır. Sonuçlar, ortanca yaştaki değişimin %94,6'sının bağımsız değişkenlerdeki değişim ile açıklanabildiğine göstermektedir. Toplam doğurganlık oranının modelin açıklayıcılık oranına katkısı %17,4 düzeyinde olmuştur.

Üçüncü modelde yaşlanmayı en yüksek oranda açıklayan değişken beklendiği gibi toplam doğurganlık oranıdır ($\beta = -.716$, $p < .001$). Bulgular, toplam doğurganlık oranının daha yüksek olduğu illerde ortanca yaşın düştüğünü bunun da yaşlanma sürecini geciktirdiğini göstermektedir. Nitekim 2017 yılında toplam doğurganlık oranının en yüksek olduğu iki bölge (Şanlıurfa ve Diyarbakır illerini kapsayan TRC2 (3,73) ve Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan TRC3 (3,31)) ortanca yaşın da en düşük olduğu bölgelerdir (sırasıyla 21,4 ve 21,3). Buna karşılık toplam doğurganlık oranının en düşük olduğu Zonguldak, Karabük ve Bartın illerini kapsayan TR81 (1,46) bölgesinde ortanca yaş 37 ile 26 bölge arasında en üst sıradadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Göçün demografik sonuçlar yanında toplumsal yaşlanma üzerinde de etkiler yarattığı açıktır. Literatürde göçün yaşlanma üzerindeki etkileri konusunda çok sayıda araştırma mevcuttur. Ampirik bulgular, göçün yaşlanmayı etkilediğine işaret etmektedir. Bu araştırma, TÜİK 2009-2017 dönemine ait İBB2 düzeyinde ortanca yaş, net göç hızı, kaba ölüm hızı ve toplam doğurganlık oranı istatistiklerini kullanarak göçün yaşlanmaya etkisini ölçmüştür. Analizler sonucunda ulaşılan araştırma bulgularını özetlemek mümkündür.

Hiyerarşik regresyon analizi bulgularına göre, bölgeler arası göç, yaşlanmanın açıklayıcı değişkenidir. Göç değişkeni ortanca yaştaki değişimi %35 oranında açıklayabilmektedir. Araştırmada ayrıca kaba ölüm hızı ve toplam doğurganlık oranı yaşlanmanın diğer açıklayıcı değişkenleri olarak tanımlanmıştır. Bölgeler arası göç (,075), kaba ölüm hızı (,375) ve toplam doğurganlık oranına (-,716) kıyasla yaşlanma üzerinde daha sınırlı bir etkiye sahiptir. Tüm değişkenler bir arada ortanca yaştaki değişimi %94,6 oranında açıklayabilmektedir. Bu bulgular, araştırmalarında göçün yaşlanmanın açıklayıcı değişkeni olduğunu gözlemleyen Coleman (2008: 463), Chen ark. (2018: 139), Zlotnik, (2011: 99), Jahan ark. (2014: 4) ve Ge'nin (1990: 1) sonuçlarıyla örtüşmektedir. Buna karşılık sonuçlar, araştırmasında göçün yaşlanma üzerinde etkisi olmadığını tespit eden Shen ve Dai'nin (2006: 37) bulgularından ayrılmaktadır.

İkinci olarak, korelasyon analizinin sonuçları yaşlanma ile bölgeler arası göç arasında istatistikî açıdan anlamlı ve pozitif yönlü korelasyon ilişkisi olduğunu göstermektedir. Yaşlanma ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olan bir diğer değişken kaba ölüm hızıdır. Buna karşılık yaşlanma ile toplam doğurganlık oranı arasındaki korelasyon ilişkisi beklendiği gibi negatif yönlüdür.

Öte yandan ANOVA analizleri ortanca yaşın İBB2 bölgeleri arasında istatistikî olarak anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir. Nitekim 2009-2017 döneminde yaşlanmanın en hızlı gerçekleştiği bölge %14,1 ile Samsun, Tokat, Çorum ve Amasya illerinden oluşan TR83 bölgesi olurken yaşlanmanın en yavaş gerçekleştiği bölge %8 ile TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) bölgesi olmuştur.

ANOVA analizleri, ayrıca, kaba ölüm hızı açısından bölgeler arasında istatistikî olarak anlamlı farklılıklar olduğuna işaret etmektedir. Gerçekten de 2009-2017 döneminde TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde kaba ölüm hızı %20 oranında gerilerken, bu oran TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinde %14,1 oranında yükselmiştir.

ANOVA analizlerinin bir diğer sonucu, net göç hızının bölgeler arasında anlamlı şekilde farklılaşmasıdır. Örneğin 2009-2017 döneminde net göç hızı İstanbul'da 2009'da %3,1'den 2017 sonunda -%0,4'e gerilemiştir. Net göç oranının dikkat çekici bir artış gösterdiği bölge TR32'dir (Aydın, Denizli, Muğla). Bu gölgede net göç oranı %0,4'ten %6,1'ya yükselmiştir.

Nihayet ANOVA analizleri toplam doğurganlık oranının bölgeler arasında farklılaştığını ortaya koymuştur. Nitekim 2009-2017 döneminde 26 bölge arasında toplam doğurganlık hızı %5 oranında düşerek kadın başına çocuk sayısı 2,2'den 2,1'e gerilemiştir. Gerilemenin en fazla görüldüğü bölge TR81'dir (Zonguldak, Karabük, Bartın). Bu bölgede kadın başına düşen çocuk sayısı 1,7'den 1,5'e gerilemiştir. Söz konusu dönemde toplam doğurganlık hızının arttığı tek bölge TR62'dir (Adana, Mersin). TR62'de kadın başına çocuk sayısı 2,1'den 2,2'ye yükselmiştir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları bölgeler arası göçün ortanca yaşın yükselmesine dolayısıyla yaşlanmaya etkisi olduğuna işaret etmektedir. Gelecek araştırmalarda net göç hızı, toplam doğurganlık oranı ve kaba ölüm hızı yanında doğumda hayat beklentisi ve nüfusun yaş kompozisyonu gibi yaşlanmayı etkilemesi muhtemel diğer değişkenlerin açıklayıcı etkisi analiz edilmelidir.

Kaynakça/References

- Anghel, R. G. and Botezat, A. and Cosciug, A. and Manafi, I. and Roman, M. (2016). “International migration, return migration, and their effects: a comprehensive review on the romanian case”, Munich Personal REPEC Archive.
- Chen, R. X., Ping, L., Fen, S. and Peipei. (2018). Internal migration and regional differences of population aging: An empirical study of 287 cities in China, *BioScience Trends*, 12(2), 132–141.
- Coleman, D. (2008). The demographic effects of international migration in Europe, *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3), 452–476.
- DPhil, C. M. (2000). *Some social and economic consequences of migration, a curriculum paper for Samoa*, UNESCO, New Zealand.
- Ge, Y. (2014). Impact of internal migration on regional aging in china: With comparison to Japan, www.jcer.or.jp.
- George, R. (2009). *Adaptation of a tribal community to urban life: An ethnographic study of pardhi immigrants in mumbai*, PH.D Thesis, University of Pune, India.
- Jahan, N. K., Soyiri, I., Dharmalingam, A., Allotey, P. and Reidpath, D. (2014). *Impact of migration and development on population aging in Malaysia: Evidence from South-east Asian community observatory (SEACO)*, A Paper Presented in The Population Association of America Annual Meeting, Boston.
- Kone, Z. L., Liu, M. Y., Mattoo, A., Ozden, C. and Sharma, S. (2018). Internal borders and migration in India, *Journal of Economic Geography*, 18(4), 729–759.
- Nae, T. R. (2013). Migration and its effects on economic and demographic development in Romania, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(2), 35–43.
- Office for National Statistics (ONS). (2018). “Population Estimates for the UK, England and Wales, Scotland and Northern Ireland: Mid-2017”, www.ons.gov.uk.
- Philipov, D. and Schuster, J. (2010). *Effect of migration on population size and age composition in Europe*, Vienna Institute of Demography Paper.
- Skeldon, R. (2017). *International migration, internal migration, mobility and urbanization: Towards more integrated approaches*, United Nations Expert Group Meeting on Sustainable Cities, Human Mobility and International Migration, New York.
- Shen, J. and Dai, E. (2006). *Population growth, fertility decline, and ageing in Hong Kong*, Shanghai-Hong Kong Development institute Occasional Paper No. i4.
- Stoica, I. V. (2011). The effects of population aging on rural areas. Case study: The sărălel hydrographic basin (Buzău Subcarpathians), *Analele Universităţii din Oradea-Seria Geografi*, 21(2), 294–302.
- TÜİK (a). (2018). İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması 1. Düzey ve Cinsiyete Göre Bebek Ölüm Hızı, 2009-2017, tuk.gov.tr.
- TÜİK (b). (2018). İllere ve Cinsiyete Göre Ortanca Yaş, 2007-2017, tuk.gov.tr.

- TÜİK (c), (2018). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kaba Ölüm Hızı, 2009-2017, tük.gov.tr.
- TÜİK (d), (2018). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Net Göç Hızı, 2009-2017, tük.gov.tr.
- TÜİK (e), (2018). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Toplam Doğurganlık Hızı, 2009-2016”, tük.gov.tr.
- TÜİK (f), (2018). Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre İller Arası Göç Eden Nüfus, 2014-2017, tük.gov.tr.
- UN (a), (2018). Workbook: UN MigrantStock 2017, esa.un.org.
- UN (b), (2018). World Population Prospects: The 2017 Revision, esa.un.org.
- US Census, (2018). Geographical Mobility: 2016 to 2017, www.census.gov.
- Zaiceva, A. and Zimmermann, K. F. (2014). *Migration and the demographic shift*, IZA Discussion Paper, No. 8743, Bonn.
- Zlotnik, H. (2011). *International migration and population ageing”, global population ageing: Peril or promise?* (Eds. by John R. Beard, Simon Biggs, David E. Bloom, Linda P. Fried, Paul Hogan, Alexandre Kalache, and S. Jay Olshansky), World Economic Forum, 97–102.

Yaşlanan Alman Nüfusu ve Artan Göçmen İhtiyacı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Yükselen Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve Ayrımcılık

Faik Tanrıkulu¹

Öz

2015 yılındaki mülteci akını ile birlikte Almanya’da göç tartışmaları tekrar siyasetin ana gündem konularından biri olmaya başlamıştır. Bu süreçte 2017 yılında yapılan genel seçimlerde aşırı sağ partiler rekor seviyede oy almış, buna paralel merkez partiler de seçim öncesinde yabancı karşıtlığı söylem ve vaatlerde bulunarak bu olumsuz havaya ayak uydurmuştur. Peki gerçekten Almanya bir göç ülkesi mi veya rasyonel olarak düşünülduğünde Almanya’nın göçmen almaya ihtiyacı var mı? Bu ve benzer soruların yanısıra bir taraftan yaşlanan nüfus diğer taraftan vasıflı/vasıfsız eleman ihtiyacının giderek arttığı gerçeği bazı politikacılar ve bürokratlar tarafından sıkça dillendirilmektedir. Bu çalışma muhtemel senaryolar ışığında Alman nüfusunun gelecekte nasıl şekilleneceğini ve Almanya’nın göç ülkesi olup olmayacağını nicel araştırmalarla ortaya çıkarmaktadır. Yaşlanan nüfusla birlikte her yıl genç nüfus ihtiyacı artan Almanya’da yetişmiş göçmenler ülkeyi terk etmektedir. Bir taraftan göçmenler sürekli olumsuz haberlerle gündem olurken, diğer taraftan göçmenlerin ülkeye olan katkıları önemsiz gösterilmekte ve Almanya’nın bir göç ülkesi olduğu unutulmaktadır. Bu çalışma Almanya’daki demografik dönüşüm bağlamında artan göçmen ihtiyacını irdeleyecektir. Buna paralel olarak da yabancı düşmanlığı, yükselen ırkçılık ve şiddet eğilimlerinin son senelerde artmasının olumsuz neticelerinin gelecekte ne tür sonuçlar doğuracağı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Yaşlanan nüfus • Göç ve mülteci • Demografik dönüşüm • Uyum • İş piyasası • Yabancı düşmanlığı, Irkçılık

1 Sorumlu Yazar: Faik Tanrıkulu (Dr. Öğr. Üyesi), Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: ftanrikulu@medipol.edu.tr

Atf: Tanrıkulu, F. (2018). Yaşlanan Alman nüfusu ve artan göçmen ihtiyacı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi: Yükselen ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 93–122. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0010>

Assessment of the Relation Between the Aging German Population and Increasing Immigrant Needs: Rising Racism, Xenophobia, and Discrimination

Faik Tanrıkulu¹

Abstract

Discussion about migration became one of the main subjects on the political agenda in Germany, especially in 2015 when the country experienced an intense flux of immigrants. There was a general election in 2017, and far-right parties gained votes at a high level. During the election campaign, central parties took advantage of xenophobic discourse and commitment, and as such they were in compliance with the political atmosphere. Is Germany indeed an immigrant country or does Germany need to accept immigrants from a rational perspective? The reality of having an aging population and the growing scarcity of qualified/unqualified staffs are often emphasized by some politicians and bureaucrats. By considering a possible scenario and using quantitative research methods, this study reveals how the German population would be considered in the future and whether Germany is an immigrant country. The increase in the aging population triggered the need for a young population because well-trained young immigrants were leaving the country. Unfavorable news about immigrants is generally at the top of the country's agenda, and their contribution to the country is often downplayed. Germany as a country of immigrants has completely been forgotten. This study examines the increasing demand for immigrants in context of demographic transformation as well as corresponding to xenophobia, escalation of racism, and a tendency to commit violence, which have been on the rise in the last several years. The study also discusses possible results.

Keywords

Aging population • Migration and refugees • Demographic transformation • Integration • Labor market • Xenophobia

1 Corresponding author: Faik Tanrıkulu (Dr. Öğr. Üyesi), Medipol University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Political Sciences and Administrative Science Istanbul, Turkey. Email: ftanrikulu@medipol.edu.tr

To cite this article: Tanrıkulu, F. (2018). Assessment of the relation between the aging german population and increasing immigrant needs: Rising racism, xenophobia, and discrimination. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 93–122.

<http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0010>

Extended Summary

It is evident from the previous century that Europe has undergone statistical and structural changes in terms of low birth rate and eventual rise of life expectancy. Based on modernization and economic growth, there is a significant impairment in the population's structure. This demographic evolution will influence the functioning of the social security system, including households, labor, and public and private infrastructure (the closure of schools, scarcity of registered students).

In the wake of World War II, guest workers played a significant role in shaping the demographic evolution in Germany. Those who migrated to Germany as guest workers (Gastarbeiter) became more permanent as their families came to Germany when family unification was allowed. The German population gradually became diversified. Moreover, Max Frisch, an author about World War II and its aftermath, said "we invited labour but plenty of people came" (man hat Arbeitskraefte gerufen und es kommen menschen), which is the epitome statement about how immigrants were perceived in Germany.

Although Germany considered the first group of immigrant workers as temporary guests by definition, after the 1990s, many issues relevant to immigrants like migration policies, citizenship, and adaptation of foreigners were on the political agenda. During this process, Germany avoided considering itself a "migrant country." In recent years, CDU, the coalition partner, occasionally remained indecisive on the subject of political settlement toward immigrants because the electorate reacts negatively to this subject while economic experts support it. At the same time, the Christian Democratic Union Parties that do not want a widespread support shift to a racist party also have difficulties accepting that Germany has become an immigrant country. On the one hand, they resist the actualization of legal arrangements and policies that immigrants and refugees require; on the other hand, they are pushed to address the labor demands of the economy like the chamber of industry and trade. Projections suggest that to sustain economic development, there is a need for half a million immigrants each year because of the aging population, and it also needs to implement policies with the aim of retaining the born-and-raised immigrants in the country.

Germany was unable to attract immigrants to the country even though multiple solutions like birth incentive and blue card application were made available. While discriminative attitudes toward immigrants discourage qualified personnel's intention to come to Germany, educated immigrants living in the country also prefer to leave the country. This dilemma is a serious threat to Germany as the country's future depends on the continuity of immigration flow. At the end of 2016, the population was composed of 9 million immigrants with different nationalities and citizenship

backgrounds, and 9.6 million immigrants with German citizenship, which amounts to 18.6 million immigrants or 22.5 percent of the total population. Individuals with immigrant backgrounds have become permanent, and their participation in society cannot be ignored (Bevölkerung mit Migrationshintergrund, 2018).

Changes in the rates of birth and death are an unavoidable reality that illustrate how Germany's age and population structures are transforming. Studies by academics and public institutes specify that within 20 years, the German population will not increase without receiving additional immigrants, and if this happens, the population will decrease from 81 million to 66 million by 2050. Based on an examination of the last 20 years, approximately 475,000 immigrants whose education was completed in Germany migrated to other countries. In Germany, it is considered state policy to both bring in qualified personnel from abroad and keep educated immigrants in the country. The German state provided a subsidy for this purpose, and since 2000, families have regularly been given substantial support with the aim of raising the birth rate and family protection. However, no increase in the birth rate is evident. The rise of far-right parties and the central parties using xenophobia to boost support, especially in election periods, makes immigrants feel anxious. Although the Berlin government intended to meet the labor deficit from EU countries, no result has occurred.

Actual political discussion was once determined by issues of immigrants, and it is now determined by refugees. These debates have paved the way for investigation into whether Germany is an immigrant country or not. While German Chancellor Angela Merkel admitted "Germany's being migration country," politicians and bureaucrats slammed Merkel for her discourse on migration. Compulsory migration or migration on a voluntary basis (qualified or non-qualified) would seemingly maintain cultural diversity and multi-culturalism in Germany. In spite of this, Germany is decreasing its cultural richness and integration, and it systematically persists in xenophobia against immigrants. Economic requirements necessitate the structure of a multi-cultural society. However, states are oscillating between forcing the nature of the nation state and denying multi-culturalism on the basis of national sovereignty. As a result of this, for social and economic adaptation, individuals with immigrant backgrounds must benefit from equal rights by being supported with good vocation and educational methods. If Germany aims to increase the population with incentive policies, the country must avoid racist rhetoric and politics, which could possibly rise to the surface if the desired achievement is not attained.

Yaşlanan Alman Nüfusu ve Artan Göçmen İhtiyacı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Yükselen Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve Ayrımcılık

Almanya ikinci dünya savaşı sonunda iktisadi büyüme trendi ve sanayileşmeyle birlikte ciddi iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Devletin geçici çözüm olarak gördüğü misafir işçiler zaman içerisinde aileleri ve yakınlarını almaya birlikte kalıcı olmaya başlamıştır. Hatta ünlü yazar Max Frisch bu yeni durumu “ *Biz işgücü çağırdık, ama insanlar geldi*” şeklinde yorumlamıştır (Wir riefen Arbeitskräfte und es kamen Menschen, 2018). Bu bakış 1990’a kadar devlet politikalarına da yansımıştır. 90’lı yıllardan sonra göçmenleri ilgilendiren hususlar gündeme gelmiş, vatandaşlık, göçmenlerin uyumu ve göç politikaları karar vericiler tarafından ele alınmıştır. Bu süreçte Alman devleti kendisini uzun süre “göç ülkesi” olarak görmek istememiştir.

Koalisyon ortağı CDU (Hristiyan Demokrat Partisi) bir taraftan seçmen tabanının tepkisi, diğer taraftan iktisadi çevrelerden gelen destek arasında göçmen politikalarını belirleme konusunda zaman zaman kararsız kalmaktadır. Gelecek projeksiyonlar iktisadi büyümenin sürdürülebilmesi için yaşlanan Alman nüfusuna karşı her yıl yarım milyon göçmenin gelmesi ve Almanya’da doğup büyüyen göçmenleri ülkede tutabilecek politikalar geliştirilmesi gerektiğini bildirmektedir. Bu bağlamda dönemsel olarak farklı uygulamalar ve teşvikler (Mavi kart, doğum destekleri) denendiyse de istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Göçmenlere yönelik yaygın ayrımcı tutumlar hem yurtdışından gelecek elemanlara mâni olurken, hem de ülkede bulunan göçmenlerin ülkeyi terk etmesine neden olmaktadır. Hali hazırda nüfusunun %20’si göçmen kökenli bireylerden oluşan Almanya göçmenlere yönelik uyum adı altında yabancı düşmanlığını sürdürme eğilimindedir. Ancak ekonomik ihtiyaçlar ve demografik yapı çokkültürlü toplumu gerekli kılmaktadır.

Çalışma hızla yaşlanan Alman nüfusunda yaşanan değişimin öncesi, bugün ve geleceğini resmi istatistikler, raporlar ve siyasi beyanlarla açıklamaktadır. Nüfusun giderek yaşlandığı ülkenin ekonomisine baskı uyguladığı açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sürdürebilir bir gelişme için ülkenin sürekli işgücüne ihtiyaç duyduğunu araştırmalar net bir şekilde göstermektedir. Emeklilik yaşının yükselmesi, doğum teşvik oranlarının artırılması gibi çözümler bugüne kadar sonuç vermemiştir. Araştırma göçmenlerin maruz kaldığı ayrımcı işlemlere, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi yükselişe geçen mu-

ameleleri farklı kaynaklardan ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde göçmenlerin ülkeye sağladığı katkılar verilerle ve resmî açıklamalarla desteklenmektedir. Bu bilgiler ışığında çalışma gelecekte Alman nüfusunun nasıl şekilleneceği ve göç politikalarının nasıl olması gerektiğini hususunda öneriler sunmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Göç

Küreselleşmeyle birlikte iç savaş, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar göç hareketlerini hızlandırmaktadır. Göç sosyoloji, ekonomi ve siyaset gibi farklı disiplinleri de kapsayan geniş çalışma sahasıdır. Kitlesele göçlerin, iç karışıkların ve siyasi istikrarsızlıkların sadece komşu ülkeleri değil, bölge ülkelerinin tamamını etkilediği görülmüştür. Aynı şekilde göç birçok ülkede siyasi, ekonomik ve bölgesel politika paradigmasını da değiştirebilmektedir. Bu nedenle göç meselesi çok taraflı ve farklı perspektiften ele alınması gereken konulardan biridir. Göçle ilgili farklı tanımlar ve yorumlar yapılmaktadır. Illian (2011, s.17) göçü bir veya birkaç kişinin yaşamlarını sürdürdükleri yerleri uzun süre terketmesi olarak ifade etmektedir. Ayrıca göç edenlerin sadece hayatlarını değiştirmiş olmadığını, aynı zamanda gittikleri ülkenin yaşam alışkanlıklarını da değiştirdiğini belirtmektedir. Albert *'Göçün sadece mekânsal değişim olarak değerlendirilemeyeceğini, aynı zamanda göç edilen ülkenin sosyal hayatını da dönüştürme potansiyeline sahip olduğunu'* (Albrecht, 1972, s.23) söylemektedir. Çeşitli örneklere baktığımızda Avrupa ülkelerinde göçmenlerin yoğun yaşadıkları şehirlerde ülkelerindeki hayat alışkanlıklarını ve kültürlerini göç ettikleri ülkelere taşıdıkları ve yerel toplumu etkiledikleri görülmektedir.

Göç nedenleri zorunlu ve gönüllü göç olarak iki ana grupta ele alınmaktadır. Gönüllü göç bireyin kendi isteğiyle ülkesini terk ederek yurtdışında yaşamaya başladığı süreçtir. Zorunlu göç ise isteği dışında savaş, siyasi ve ekonomik krizler gibi sebeplerden dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan kimseler için kullanılan kavramdır (Illian, 2003, s.20).

Eisenstadt *"Göçmenlerin başka ülkeye göç ettikleri süreçte uyum sağlayabilmeleri için yeni rol ve görevler üstlenerek kendi değerlerini yeniden tanımlama ihtiyacı hissetmek zorunda olduklarını"* ileri sürmektedir. Yabancı top-

lumda göçmenlerin kendi ülkesinden farklı olarak yeni sosyal hayat ve statü arama çabasında olacaklarından ve ülkeye uyum sağlamanın zorluklarından bahsetmektedir. Buna karşı göçmenlerin göç ettikleri ülkenin hayat tarzlarına ve kültürüne uymalarını beklediğini ifade etmektedir (Eisenstadt, 1953, s.20).

Göç hareketleri aşağıda belirtilen 5 farklı kategoride değerlendirilmektedir.

- Süresiz göç: Yüksek kalifiye sahibi kimseler, aile birleşimi
- Geçici süreli göç: Misafir işçi veya mevsimlik işçi vb.
- İstihdam süresi belirli olan işler kapsamında göç: İstisna akdi veya mevsimlik işler
- Düzensiz göç ve kayıt dışı göç
- Mülteciler

Gelişmiş ülkelerde iş piyasası, istikrarlı ekonomi, iyi hayat şartları göçmenlere çekici gelmektedir. İktisadi nedenlerin dışında iç savaş, doğal afetler, anti-demokratik yaklaşımlar insanları kendi ülkelerini terketmek zorunda bırakabilmektedir. Bunlar dışında küreselleşmenin artmasıyla birlikte ekonomi piyasası ve iş piyasa kültürü de göç akınına yol açmaktadır (Münz, Seifert e Ulrich, 1997, s.16).

Zincirleme göç

Göç eden insanlar doğal olarak buldukları ülkelerde hayata tutunmakta başlangıçta zorlanmaktadır. Dil bilmeme ve farklı kültürlerle birarada yaşama süreci ilk etapta göçmenleri sosyal hayattan uzak tutmaktadır. Göçmenler göç ettikleri ülkede süreç içerisinde kendilerinin rahat iletişim sağlayacağı ve ülke hasretini giderecekleri insanlarla birarada yaşama arzusu içerisinde olmaktadır. Aile üyelerini ve tanıdıklarını buldukları ülkelere gelmeye teşvik etmektedir. Göçmenler hem iş arama hem de ev bulma hususunda yakınlarına kolaylık sağlamaktadır. Bir nevi kendi köyünü ve çevresini yurtdışında yaşamaktadır. Buna benzer olanaklar ülkelerde daha uzun kalmalarını sağlayıp ve ülkelerine dönmekten vazgeçirebilmektedir (Han, 2000,14). Bilhassa Türkiye'den Avrupa'ya göç eden göçmenlerde zincirleme göç bariz şekilde görülmektedir. Türkiye'den aynı köy ya da şehirden giden göçmenler yakın yerlerde ikamet etmeyi tercih etmektedir.

Bunun yanısıra göç bir çok faktöre bağlı olarak değişmektedir. Duygusal toplumlarda yurtdışında tanıdık birilerinin olması göç etme sürecini ve kararını hızlandırmaktadır. İnsanlar sosyal statülerini düzeltmek ve kariyerlerini yurtdışında geliştirmek isteyebilmektedir. Treibel'e göre göç etmenin 3 ana nedeni vardır:

- Göçün fiziksel nedenleri ve ailelerin güvende olmaması
- Siyasi ve ideolojik olaylar
- İdeallerinin gerçekleştirilememesi düşüncesi (Treibel, 2003, s.43)

İşgücü

Göç kavramı daha çok istem dışı gelen insan topluluğu için kullanılmaktadır. Kendi ülkelerinde yaşadıkları güvenlik riski, siyasi ve kültürel ya da dini sebeplerden dolayı ülkesinden uzaklaşmak isteyenlere verilen bir isimdir. İşgücünde ise insanlar göç ettikleri ülkelerde daha iyi hayat şartları sağlama veya ekonomik gelirini güvence altına alma arzusu içerisinde göç etmektedir. (Oswald, 2007, s.76).

Kuramsal Yaklaşımlar

Çokkültürlü Toplum Tartışmaları

Almanya'nın çokkültürlü mü yoksa ulus devletimi olup olmadığı sıkça tartışılan konular arasındadır. Zaman zaman siyasetçiler çokkültürlü toplum olduklarını reddederken, bazı politikacılar ise artık Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunu söylemektedir. Esasında bu kafa karışıklığı göç politikalarına da yansımaktadır. Çokkültürlülük farklı etnik ve kültür gruplarıyla barış içerisinde birarada yaşama olarak tanımlanmaktadır. Kuram göçmenlere karşı daha açık, özgür, farklı fikirleri, dini çeşitliliği, diğer etnik ve dillerin toplumda kabul görmesini ve devlet tarafından hakların güvence altına alınmasını savunmaktadır. AB ülkelerinde göçmen nüfusun artması ile birlikte "*multiculturalism*" (çokkültürlülük) terimi sıkça kullanılmaktadır (Schubert ve Klein, 2011, s.27). Jaggi, 'Çokkültürlülüğü herhangi bir değer veya ideoloji olarak değil, daha çok bu dönemde gerçeğin değişimi olarak değerlendirirken, artık tek kültürlü bir toplumun hemen hemen olmadığını ve gelecekte bu dönüşümden birçok devletin etkileneceğini" savunmuştur. Bu iddiasını ileri sürerken 1971 yılında dünya çapında sadece 12 devletin etnik bakımdan homojen oldu-

ğunu örnek olarak göstermektedir. O yıllardan bugünlere artan nüfus hareketliliği de göz önüne alındığında, günümüzde çok etnikli toplumu yansıtmayan bir devletin olamayacağını öngörmektedir (Jaggi, 1996, s.427). Bu nedenle çokkültürlü devletlerin göçmenleri dezavantajlı grup olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve pozitif ayrımcılık yapılmasını önermektedir (vergi avantajlarının sunulması, dil kurslarına maddi desteklerde, kamu yardımları veya iş alımlarında göçmenlere öncelik verilmesi gibi). Aynı şekilde kuram göçmenlerin dini ve kültürel kimliklerini koruyarak da ülkenin kalkınmasına fayda sağlayabileceğini ifade etmektedir (Wieviorka, 2003, s.98).

Özellikle Almanya’da artan etnik çeşitliliğin önemli miktarının AB dışı ülkelerden oluşması çokkültürlü toplumun temelini teşkil etmektedir. Kültürel ve dini olarak farklı bir hayat tarzına sahip olan Alman toplumu; kültürel, dini ve etnik çeşitlilikle yaşamak durumundadır. Göçmenlerin kabul edildikleri toplumlarda o toplumun kültür ve kurumlarınca asimile edilmesine yönelik politikalar göçmenlerin kolektif kimliklerini ve uyumlarını zorlaştırmaktadır. Uzmanlar hem göçmenlerin hem de Alman toplumu temsilcilerinin çokkültürlülüğü kabullenen bir yöne kayması gerektiğini söylemektedir.

Göç ve mülteci akınıyla birlikte 90’lı yıllardan farklı olarak bugün artık Alman toplumunda “göç milleti“ bilinci daha çok artmıştır. Aşırı sağ hareketler Almanya’nın artık göç ülkesi olduğunu kabul etmeseler de göçmenlerin ve mültecilerin gelmesiyle toplum çokkültürlü yapıya dönüşmüştür.

Modernleşme ve Gelişme Kuramı

Dünya’da artan göç hareketlerine paralel farklı göç kuramları da aynı şekilde geliştirilmiştir. Sosyal bilimlerde işgücü ve göç konularını içeren yaygın kuramlar modernleşme/kalkınma ve merkez-çevre olarak kullanılmaktadır. Push ve Pull modelleri ise en çok tanınan ve kullanılan metodlardan birisidir. Daha çok göçün avantajlı ve dezavantajlı durumları incelenerek göç etmenin ne derece anlamlı olup olmadığı araştırılmaktadır. Ayrıca göçe sebep olan koşullar incelenmektedir (Oswald ,2007, s.73). Kuram göç akımlarını ülkelerdeki ekonomik istikrarın bozulmasını Push ve Pull faktörleri ile ilişkilendirmektedir. İşsizlik, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik durgunluk gibi nedenler yabancılar için “Push“ itici faktör olarak yorumlanmaktadır. Diğer taraftan, göçmenlerin gelişmiş ülkelere gitmeyi tercih etmesi çekici“Pull“ olarak değerlendirilmektedir.

Kuram göç eden kimselerin çalıştıkları ülkelerde mesleki ve teknik becerilerini geliştireceklerini, maddi gelir sağlayarak kendi ülkesinin ekonomisine katkı sağladığını ve buldukları ülkelerde birer kültür elçisi olarak bulunduğundan bahsetmektedir. Aynı şekilde göçmenlerin gittikleri ülkedeki kültürel ve sosyal değişime katkıda bulduklarını ileri sürmektedir (Şahin, 2001, s.57).

Merkez- Çevre Kuramı

Bu kuram daha çok genellikle göçün olumsuz yönlerine odaklanmaktadır. Göçün modernleşme ve kalkınmaya faydasının olmadığı, tam aksine gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınmasına olumsuz yönde etkilediğini iddia etmektedir. Diğer bir deyişle, göç edenlerin geri döndüklerinde tükenmiş, sağlıksız ve yaşlı olarak geldiklerini bu nedenle ülke ekonomisine katkıda bulunamayacaklarını belirtmektedir. Aynı şekilde, göçmenler buldukları ülkelerde daha çok tehlikeli ve vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Meslek eğitimi ve dil bilgisi konusunda geri kalmaktadır. Çalıştıkları koşullar gözönüne alındığında dil bilme ihtiyacı da hissetmemişlerdir. Bu sebeple göç ettikleri ülkelerin yaşam standartları, bilgi ve normlardan yeterince faydalanamadıklarını ileri sürmektedir. Bundan dolayı çalışılan ülkenin iktisadi yapısında olumsuz yönde etkilediği görüşünü savunmaktadır (Martin, 1991, s.51). Başka deyişle, genel olarak göçmenlerin kalifiye olmayan kimselerin olduğunu ve meslek-teknik bilgilerinin yeterli seviye olmadığını düşünerek göç ettikleri ülkelere fayda sağlamadığı düşüncesindedir.

Almanya'nın Göç Politikası

İkinci Dünya Savaşı Sonrası

İkinci dünya savaşından önce 1,3 milyon yabancı AB ülkelerinde yaşamıştır. İkinci dünya savaşı sırasında göçmenler, savaşın etkisiyle küçülen Alman ekonomisinden dolayı başka ülkelere göç etmişlerdir. Takriben 1944 yılında 7,8 milyon hayatta kalan savaş tutuklusunu yabancı, kendi ülkelerine veya okyanus ötesi ülkelere göç etmiştir (Bade,1992, s.35).

1950 yılından sonra, Almanya'nın ekonomik mucize olarak adlandırıldığı dönemde iş gücüne duyulan ihtiyaç artmıştır. Başta Güney Avrupa ülkelerinden bu açık kapatılmak istenmiş olsa da kısa dönemde olumlu sonuç vermemiştir. Bu nedenle diğer ülkeler arasında yabancı iş gücü transferi için antlaşmalar yapılmıştır.

Ancak devlet artan iş gücüne karşı işçilerin kısa süre çalışıp ülkelerine döneceğini varsaymıştır. Hatta o dönem içerisinde yapılan resmi yazışmalarda “yabancı ülkeden işçi” ve “misafir işçi” gibi tanımlamalar kullanılmıştır. Esasen “misafir işçi” kavramı daha yaygın kullanılırken endüstri üretiminde ise genellikle yabancılar “çalışan” olarak ifade edilmiştir. Genel olarak göçmenlerin çalıştıkları işler düşük ücretli ve vasıfsız işler olmuştur (Bade, 1992, s.395). 50’li yıllarda 72 bin olan yabancı iş gücü on yıl sonra 329 bine yükselmiştir.

1964 yılına gelindiğinde Almanya’nın toplam nüfusunun 2,1 milyonu yabancılardan oluşurken bu sayı 1973 yılında 2,6 milyona ulaşmıştır. Türkiye başta olmak üzere iş göçü, eski Yugoslavya ve İtalya gibi ülkelerden gelmiştir (Münz, Ulrich ve Seifert, 1997, s.36-37). İlk gelen göçmen işçiler için, çalışma ve ikamet izni bir sene olarak belirlenmişti, ancak sayının artmasıyla Federal hükümet 1971 yılında ikamet izinlerini yeniden düzenlemiştir. Bu süreçten sonra Almanya’da bulunan göçmenler bir yıldan fazla kalma hakkı elde etmiş ve aile mensuplarını getirmeye başlamıştır (Münz, Ulrich ve Seifert, 1997, s.40). Doğu Almanya’da da benzer durumlar yaşanmıştı, ancak yapılan iş gücü anlaşması daha çok Orta Avrupa, Küba ve Vietnam gibi ülkeleri kapsamıştır. Fakat Batı Almanya ile kıyaslandığında ülkede kalma şartları ağır koşullara bağlıydı, dolayısıyla hemen hemen bir çoğu iş süresi bittikten sonra kendi ülkelerine dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Gerek Yugoslavya’daki karışıklıklar gerekse Türkiye ve bölgedeki diğer ülkelerde yaşanan ekonomik krizler ve Almanya’nın birleşmesiyle iş göçü sayısı hızla artmıştır. Bir kısmı sezonluk işçi olarak ya da mesleki kalifikasyonunu geliştirmek için Almanya’ya göç etmeyi tercih etmiştir. Sayı olarak incelendiğinde 1954- 1995 yılları arasında 22,7 milyon yabancı Almanya’ya yerleşmiş, buna karşın 16,2 milyon göçmen ülkeyi terk etmiştir. (Münz, Ulrich ve Seifert, 1997, 42-45). Tabiatıyla iç politikada mülteci başvurusunda artışın devam etmesi ve yabancı nüfusun çoğalması ile birlikte göç siyasi partiler tarafından ana gündem konusu olmaya başlamıştır. O yıllarda işsizlik ve yabancılara karşı tepkilerin artması neticesinde 1981’de SDP/FDP hükümetinin yabancılara geri dönüşlerine maddi destek kararı vermesi sonucunda göçmenlerin birçoğu teşvik kapsamında ülkelerine dönmüştür (Von der “Gastarbeiter”-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz für politische Bildung, 2017). Akabinde 1993 yılında Federal Hükümet yabancı iş gücünü sonlandırmak istemiş ve bu yönde politikalar takip etmiştir (Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz für politische Bildung, 2017).

Göç Politikalarında Değişim

1990'lı yıllara gelindiğinde mülteci, yabancı ve vatandaşlık hukuku Almanya'da tartışmaya açılmış ve bu konularda reform ihtiyacı duyulmuştur. Böylece göç gerçeği Alman devleti tarafından tanınmaya başlanmış ve bu yönde kısmen de olsa adım atmaya sevk etmiştir. Kalifiye iş gücü ve "Green Card" gibi düzenlemeleri içeren yasal değişiklikler yapılmıştır. Bunun yanı sıra 2007 yılında göç yasasında yapılan yeni düzenlemeler, bazı alanlarda göçmenlerin hayatını kolaylaştırmıştır. Ayrıca 2012 Nisan ayında hükümet yabancı ülkelere alınan diplomaların tanınması yönünde mevzuat değişiklikleri yaparak bir nebze rahatlama sağlamıştır (Loeffelholz, 2013, s.101). Almanya Başbakanı Merkel ise bir konuşmasında "Geçen yıl Almanya'ya yüksek oranda göçmen geldi ve çoğu iyi eğitimliydi. OECD raporları da Almanya'nın göç için iyi şartlarda olduğunu ortaya koyuyor. Ancak Almanya hâlâ kapalı ve zor bir ülke olarak algılanıyor" diyerek göç politikalarından bahsederken Almanya'nın yurtdışındaki olumsuz imajına ilişkin bir de özeleştiri yapmıştır. Merkel "ABD'yi örnek göstererek hem iç pazarda hem de Avrupa genelinde istihdam açısından daha fazla devrime ihtiyaç duyulduğunu ve böylesi bir devrim için Avrupa'da çok dilliliği ve çokkültürlü toplumu kabul etmenin şart olduğunu" (Rede von Bundeskanzlerin Merkel beim zweiten Demografiegespräch, 2018) vurgulamıştır.

Homojen etnik yapıyı koruma refleksi ve çokkültürlülüğü red anlayışı genel kabul görmektedir. Her ne kadar Almanya'ya göçmen alımının ardından uzun süre geçmiş ve iki üç nesil göçmen bu ülkede doğup büyümüş olsa da Alman halkının bu süreçte bir göç ülkesi olduğunu kabul etmesi zaman almıştır. Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunu de facto tanınması 90'lı yıllarda, yasal değişiklikler ise 2000 yılında yapılan "Vatandaşlık Yasası Reformu" ile başlamıştır.

Almanya eski içişleri bakanı Hans-Peter Friedrich, bakanlık tarafından organize edilen toplantıda "İhracat devi Almanya'nın ekonomik liderliğinin yanı sıra dünyaya açık tutumuyla tercih edilen bir göç ülkesi olabileceğini kaydetti. Friedrich bunun için başta ABD olmak üzere klasik göç ülkelerinin mercek altına alındığını" ifade etmiştir (Almanya demografik dönüşümle dünyaya açılıyor, 2017).

Federal hükümet, göçmen sayısı ve doğum oranların artırılması halinde nüfusta denge sağlanabileceğini her platformda dile getirmektedir. Hatta 2013 yılındaki 6. uyum zirvesine, Başbakan Merkel "Uyum ülkesi olmak istiyoruz

“sözüyle başlamış, göçmenlerin uyumunun önemine işaret etmiş ve geçen yıllarda bu düşünceyi ajandaya aldıklarını belirtmiştir. Federal hükümet, 2013 ve 2017 yılında olmak üzere iki demografik zirve gerçekleştirmiştir. Düzenlenen sayısız çalıştay, seminer ve konferansların yanında başbakanın, bakanların, sendikaların da programda yer alması Almanya’nın geleceği açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Son olarak 2017’de tertiplenen Demografi Zirvesinde konuşan Angela Merkel 2025 yılına kadar ülkede 6 milyon kişinin iş piyasası dışında kalacağına dikkat çekerek Almanya’nın hoşgörüsü ve hüsnü kabul kültürüyle dünyaya açılması gerektiğine işaret edip Avrupa’daki işsiz ve kalifiye gençlerin Almanya tarafından değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (Almanya demografik dönüşümle dünyaya açılıyor,2017).

Özetle genel olarak göç süreci incelendiğinde, geçtiğimiz 50 yılda her yıl ortalama 150 bin yabancı Almanya’ya göç ederken, Almanya’nın tekrar birleşmesiyle göçmen sayısı her yıl 190 bine çıkmıştır. Ancak 2004 ve 2014 tarihleri arasında 203 bin ortalamasını yakalamıştır. 2015 yılında ise istisnai olarak 1,1 milyon mültecinin Almanya’ya iltica etmesiyle göçmen sayısı rekor düzeyde artış göstermiştir (Fuchs, Kubis, Lutz 2017, s.83).

Alman toplumunun göçmenleri kabulü uyumu kolaylaştıracak ve yeteneklerini ülkenin kalkınması için kullanmalarına vesile olabilecektir. Ülke ikinci dünya savaşından sonra sayısız göç akınından etkilenmiş ve gelenlerin sayısal açıdan katlanmasıyla birlikte artık göç ülkesi olduğunu kabullenmek durumundadır.

Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve Ayrımcılık

Göçmenlerin Çalışma ve Sosyal Hayata Uyumu

81 milyonlu Alman nüfusunun 42 milyonu aktif iş piyasasındadır. Çalışan nüfus içerisinde 8 milyonu göçmen kökenli Alman vatandaşı, 4 milyonu yabancı ülke vatandaşı olmak üzere toplam 12 milyon çalışan göçmen kökenli bireylerden oluşmaktadır. 2015 yılındaki işsizlik oranları incelendiğinde toplam nüfusun % 5’i oranında işsizlik kayıtlara geçmiştir. Bu işsizlik oranları içerisinde Alman nüfusunun 1,3 milyonu yani sadece % 3.8’i işsizdir. Göçmen kökenli bireylerde bu oran %7.7 çıkmaktadır. Yabancı ülke vatandaşlarında işsizlik %9.1 çıkarken Türk vatandaşlarında ise bu oran % 20,9’a teka-bül etmektedir (Arbeitsmarkt, 2017).

Tablo 1

Almanya'da işsizlik oranları (Göçmen ve Alman vatandaşları arasında işsizlik oranların kıyaslanması)

Almanya geneli aktif çalışan	42 milyon	Almanya geneli işsizlik oranı	% 5
Göçmen Kökenli Alman vatandaşı	8 milyon	Alman vatandaşları arasında	% 3,8
Yabancı ülke vatandaşları	4 milyon	Göçmen Kökenli bireylerde	% 7,7
Toplam (göçmen ve başka ülke vatandaşı)	12 milyon	Başka ülke vatandaşı	% 9,1
		Türk vatandaşlarında	% 20,9

Tabloda görüldüğü gibi özellikle işsizlik rakamları incelendiğinde göçmenlerin işsizlik oranı Almanlara göre iki kat fazla iken Türk vatandaşlarında ise bu oranın üç kat fazla olduğu gözlemlenmektedir. Mültecilerin yarısının hali hazırda işsiz olduğu görülmektedir. Aynı zamanda çalışma ajansı verilerinde 2015 yılı içerisinde meslek eğitimi tamamlayan 13 bin kişinin meslek yeri bulma noktasında etnik yapısına göre farklı şekilde neticlendiği görülmüştür. 2015 yılı başında Alman vatandaşlarının %44'ü meslek eğitimi için firmalarda yer bulurken bu oran göçmenlerde %29 olmuştur. 2015 Federal Mesleki Eğitim Enstitü raporuna göre bilhassa 20-34 yaş aralığındaki genç göçmenlerin ortalama %32 meslek sahibi değildir. Alman vatandaşlarında ise bu oran sadece %11'e denk gelmektedir. Alman vatandaşı gençlerden 1,3 milyon kişi meslek eğitimi alırken yabancı kökenli vatandaşlarda bu sayı 80.000'dir. Bu da tüm eğitim alanlar arasında %8'e denk gelmektedir (Fluchtmigration,2017).

Bu veriler ışığında bahsi geçen konu, göçmenlerin ve mültecilerin çıraklık eğitiminde karşı karşıya kaldıkları sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunların başında; yeterli sayıda çıraklık eğitimi yeri bulunamaması, gençlerin genel eğitimdeki başarı oranlarının Alman gençlerine kıyasla düşük olması, okullardan meslek eğitimine geçiş sürecinde bilgi ve motivasyon eksikliği, yanlış meslek seçimi, Alman işverenlerin çıraklık eğitim yerleri için eğitim durumları daha iyi olan Alman gençlerini seçmeleri ve bazı işverenlerin çırak seçiminde yabancılar aleyhine ayrımcı davranmaları gelmektedir. Bu nedenle eğitim sorunu göçün başlangıcından beri güncelliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir.

Tabi bunun yanında göç serüveni ve süreçleri de değişmeye başlamıştır. Almanya'ya gelen ilk kuşak kesimden genel olarak işgücü göçünün başladığı 60'lı yılların başlarına kıyasla beklenti büyük oranda değişmiştir. O dönemler göçmenlerde aranan asıl nitelik çalışma becerisi iken zamanla teknolojinin hızla artmasıyla kalifiye veya meslek eğitimine sahip insanlara ihtiyaç artmıştır. Göçün ilk yıllarında vasıfsız işgücü ihtiyacının fazla olması gibi nedenlerle göçmenlerin

büyük kısmı istihdam edilmiştir. Ancak 80'li yıllardan sonra vasıfsız işçi ihtiyacının azalması ve kalifiye işgücü ihtiyacının artması bilhassa göçmenleri olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda iş piyasasında, iş verenler sadece mesleki niteliği olan işgücüne iş vermektedirler. Mesleki eğitim yeri bulamadığı için eğitim alamayan, diğer taraftan çalışacak işyeri bulmada sıkıntı çeken gençler vasıfsız işçi olarak iş piyasasında devam etmektedirler. Bilhassa Türk ve Arap kökenli bireylerde işsizlik oranlarının yüksek olması ve mesleki eğitim eksikliği gibi nedenlerden dolayı topluma uyum sağlamaları güçleşmekte ve sağlıklı bir sosyal yapıya sahip olarak hayatlarına devam etmeleri zorlaşmaktadır. Yabancıların büyük bir bölümü, istihdam piyasasının özellikle yüksek teknolojinin giderek daha fazla kullanıldığı ve mavi yakalılara olan ihtiyacın azaldığı sektörlerde iş bulmakta zorlanmaktadır. Tabiatıyla bu durumun tek sebebi mesleki nitelik düzeyinin düşük olması değil aynı zamanda Alman işverenin öncelikli tercihini yaparken işgücü göçünün üzerinden uzun süre geçmesine rağmen yabancı kavramıyla bu denli saplantılı olmasıdır.

Almanya Avrupa genelindeki mülteci artışından en fazla etkilenen ülke olarak dikkat çekmektedir. Federal göç ve mülteci kurumu verilerine göre 2015 yılında Suriye krizine ve bölgesel nedenlere bağlı olarak rekor seviyede 1,09 milyon mülteci Alman makamlarına iltica başvurusu yapmıştır. 2016 yılında bu sayı düşerek 500 bine gerilemiştir. Bir kısmının ileri zamanda geri dönebileceği veya sınır dışı edilebileceği; ancak çoğunluğunun Almanya'da kalacağı ve iş piyasasında aktif olabilecek potansiyele sahip oldukları belirtilmektedir. Son verilere göre 2017'de 700 bin mülteci iş ararken tüm mülteciler arasında işsizlik oranları %51,4 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır (Fluchtmigration, 2017). İktidar partisi; aşırı sağdan gelen tepkiler üzerine iltica yasasını zorlaştırarak güvenli olmayan ülkelere sınır dışı sürecini hızlandırma kararı almıştır. Birçok insan hakları örgütünün tepki göstermesine rağmen düzenleme mecliste kabul edilmiştir. Eğitimleri devam eden, dil öğrenmiş, çalışan ve meslek sahibi olan bir çok mülteci, polis tarafından güç kullanılarak sınır dışı edilmiştir. Alman vatandaşlarının bu kararı protesto etmesine rağmen iktidar partileri aşırı sağın söylemlerine yenik düşmüştür.

Federal Göç ve Mülteci kurumunun göçmenlerin eğitimi ile ilgili yayınlamış olduğu raporda, göçmenlerin ve mültecilerin, Alman nüfusuna göre eğitim seviyesinin bariz şekilde farklı olduğu ve buna bağlı olarak iş piyasasına ve sosyal hayata katılımın zorlaştığı ve bunun da uyumu geciktirdiği belirtilmektedir (Migration, Integration, Asyl, 2018, s.23). Ancak 2000 ile 2015 yılları kıyas-

landığında “Der Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration“ göre; bu yıllar arasında gelen göçmenlerin yüksek okul mezuniyet oranı iki kat artarak %44’ü bulduğu görülmektedir. Buna karşın kalifiye genç göçmenlerin başka ülkelere göç edişinde artış olduğu gözlemlenmektedir. Her yıl ortalama 700 bin göçmen Almanya dışında yaşamayı tercih etmektedir. Bu sonuç bir çok faktöre bağlı olduğu gibi son senelerde artan İslamfobia ve yabancı düşmanlığı da önemli sebepler arasındadır (Viele Götter, ein Staat: Religiöse Vielfalt und Teilhabe im Einwanderungsland, 2018, s.31).

Artan Irkçılık ve Sosyal Dışlanma

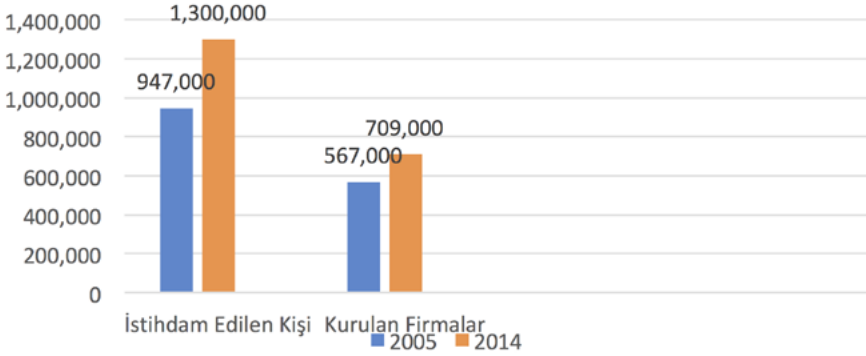
Çoğu göçmen sosyal hayatın değişik mecralarında ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bilhassa iş hayatına girişte ayrımcılık sıkça yaşanmaktadır. Irkçılığın günlük yaşama yansımalarından doğan sosyo-kültürel ve psikolojik sorunların yanı sıra yabancı düşmanlığı ve ırkçılık, ayrımcı işlemler, fırsat eşitliğine aykırı uygulamalar göçmenlerin yaşadığı sorunların başında gelmektedir.

Özellikle iş başvurularında etnik kökeninden dolayı başvurusu reddedilenler sayısı endişe vericidir. Bazı iş başvurularında gereğinden yüksek kalifiye eleman talep edilmesi sıkça yaşanan vakalardandır. Aynı şekilde birçok göçmene iş yerinde amiri ve iş arkadaşları tarafından etnik kökeninden dolayı mobing uygulanmakta veya kariyer imkânları kısıtlanarak alt seviyede iş sunulmaktadır. Meslek eğitimi alan başörtülü göçmenlerin iş kabulünden sonra başörtüsünü çıkarması teklif edilerek baskı unsuru oluşturulmaktadır. Buna benzer vakalar gündelik hayatta sıkça karşılaşılan sorunlardan bazılarıdır.

1990’lı yılların başından itibaren göçmen sayısının giderek artmasıyla ve medyada oluşturulan olumsuz göçmen algısına bağlı olarak şiddet olaylarında büyük artış meydana gelmiştir. Yabancı düşmanlığı aktif ve pasif düşmanlığı olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir. Bu türlerin tanımlarına baktığımızda aktif yabancı düşmanlığı, kundaklama gibi cana ve mala yönelik çeşitli saldırı türleri şeklinde yorumlanmaktadır. Pasif yabancı düşmanlığı ise; yabancıları işe almama, kiralık ev vermeme, onları aşağılama, dışlama ve buna benzer şekillerde görülen yabancı düşmanlığı türüdür (Die demografische Entwicklung in Deutschland,2017).

Yabancılar arasında artan yüksek işsizlik oranlarının gayri safi millî hasılaya yük getirdiği ve yabancıların sosyal yardımlardan geçinme yoluna gittiği iddia edil-

mektedir. İç politikada tartışma konularından biri olan bu eğilim Alman toplumunda yabancılara karşı bir önyargı oluşturmaktadır. Bilhassa çoğu Alman medyasında göçmenlerin, devletten aldıkları sosyal yardımlarla geçindikleri ve devlete yük olduklarına yönünde haberler yayınlanmaktadır. Ancak buna karşın Bertelsmann Vakfı'nın raporunda; göçmenlerin devlete yılda 22 milyar avro katkı sağladıkları; iş, eğitim ve kültür-sanat gibi hayatın her alanında yer aldıkları ve topluma fayda sağladıkları belirtilmektedir gözlerden kaçmaktadır (Der Beitrag von Ausländern und künftiger Zuwanderung zum deutschen Staatshaushalt,2018, s.7).

Grafik 2

Göçmenlerin kurdukları firmalar ve istihdam ettikleri kişi sayısı

2005 ve 2014 yılları arasında göçmenlerin istihdam ettikleri kişi sayısı 947 binden 1,3 milyona ulaşarak % 36 artış göstermiştir. Aynı şekilde 2005 yılında 567 bin yabancı kökenli firma varken bu oran 2014 yılında 709 bine yükselerek % 15 artmıştır. Dolayısıyla göçmenler sadece iş gücü olarak değil aynı zamanda kendi kurdukları firmalar ve oluşturdukları istihdamla da ülkenin gelişimine katkı sunmaktadır (Migrantenunternehmen sind Jobmotor für Deutschland, 2018).

Bu tartışma beraberinde Alman toplumunun işsiz kalma korkusunu ve göçmenleri rekabet aracı olarak görmelerini gündeme getirmektedir. Buna benzer tartışmalar, iç politikanın etkisiyle toplum içerisinde toleransın azalmasına sebep olmuş ve yabancılara karşı nefreti körüklemiştir. Federal Ayrımcılık Kurumu bir yıl boyunca kuruma gelen talepleri ve şikayetleri incelediği araştırmasında; daha çok çalışma koşulları, iş hayatı ve kariyerde yükselme ile ilgili taleplerin geldiğine işaret etmektedir. Çalışma hayatındaki dolaylı ve doğrudan ayrımcılıkla ilgili şikayet sayısı sürekli artmaktadır. Şikayetler incelendiğinde ise daha çok hakaret, tehdit ve mobing gibi konularda karşımıza çıkmaktadır.

Başta çalışma hayatı olmak üzere, etnik köken, yaş, engellilik, yüz rengi ve cinsiyet gibi konular da şikayetler gelmektedir. Aynı zamanda etnik kökene dair ayrımcılıkla ilgili iş başvurularında ırkçılık yapıp yapılmadığı araştırılmıştır. Ekonomi öğrencileri mesleki eğitim yeri bulabilmek için binin üzerinde başvuru yapmıştır. Araştırma sonucunda Türk ismiyle başvuranlar Alman ismiyle başvuranlardan %14 daha az olumlu cevap almıştır. Hatta ufak işletmelerde ayrımcılık oranının %24 ile daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Ayrıca Federal Ayrımcılık Kurumu'nun 2017 raporuna göre 2013 ve 2016 yılları arasında ayrımcılıkla ilgili 9.099 şikayet ve danışma talebi gelmiştir. Bu talepler; çoğunlukla etnik köken olmak üzere engellilik ve cinsiyet odaklı şikayetleri içermiştir. Çalışma hayatında ayrımcılık % 41 ile neredeyse gelen şikayetlerin yarısını oluşturmaktadır (Diskriminierung in Deutschland, 2017).

Ayrıca göçmenlerin istihdama girişlerinde eksikliği çekilen mesleki eğitim, deneyim ve beceri ile ilgili yaş gruplarına göre etkin teşvik tedbirlerinin alınması bu köklü sorunun orta ve uzun vadede çözümü için yararlı olacaktır. Almanya uyum bakanı Maria Böhmer göçmenlerin uyumu konusundan bahsederken *“Özellikle göçmen kökenli gençlere en kısa yoldan para kazanmak yerine sağlam bir meslek eğitimi almalarını ve bu ülkenin olanaklarından yararlanmalarını öneririm. Ayrıca işverenlere de gençlere daha fazla meslek eğitimi vermeleri konusunda çağrıda bulunuyorum. Zira onlar Almanya'nın potansiyeli ve geleceği”* (Almanya demografik dönüşümle dünyaya açılıyor,2017) demiştir. Son dönemde göçmenlerin ve mültecilerin Alman toplumuna uyum sağlamadığı yönünde açık bir algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kültürel farklılıklar sebebiyle Türk ve Arap vatandaşlarının Alman toplumuna uyumlarının mümkün olmadığı yönündeki tartışmalar devam etmektedir. Bilhassa töre cinayeti gibi olaylar üzerinden İslamiyet'in AB kültürüne uyum sağlayamadığı ve Türklerin dini inançları nedeniyle entegre olmayı reddettikleri şeklindeki görüşler ortaya çıkmıştır. Bunların yanında son yıllarda artmış olan mülteci sorunu tartışmaları, İslam karşıtı PEGİDA'nın düzenlemiş olduğu gösteriler ve göçmenlere güvenlik güçleri tarafından sadece dış görünüşlerinden ötürü sık sık kötü muamele yapıldığına dair şikayetler gündemdedir. Göçmenlerle ilgili haberler ve olumsuz önyargılar yoğun olarak gündeme gelmektedir. Federal Kriminal Dairesi 2016 verilerine göre; mülteci kamplarına 996 saldırıdan 169'u şiddet içermektedir. Bu saldırılardan 120'si mülteci kamplarının ateşe verilmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Bericht zur polizeilic-

hen Kriminalstatistik, 2017). Aynı şekilde Alman Federal Emniyet Teşkilatı Almanya’da 8 bin 991 mülteci çocuğun kaybolduğu ve bu çocukların hala da bulunamadığını bildirmektedir (BKA: 8 bin çocuk sığınmacı kayıp, 2018).

11 Eylül saldırısının ardından Batı’da islamofobinin ve yabancı düşmanlığının giderek artmasıyla yabancılar ve özellikle de Müslüman azınlık, iş piyasasından direk etkilenmektedir. Süreç içerisinde kamuoyundaki olumsuz Müslüman ve göçmen algısı her yıl katlanarak artmıştır. Bugünkü süreçte de aşırı sağın güçlenmesiyle devam etmektedir. Hatta ülkedeki seçim propagandalarında göçmenler ve Müslümanlar, özelde Almanya’daki Türkiye kökenli bireyler tartışmalarda birincil gündem maddesi olmaya başlamıştır. Bu algıya mukabil 2001 ve 2011 yılları arasında her yıl camilere ortalama 22 saldırı olurken 2015 yılında 55; 2016 yılında ise 71 saldırı gerçekleşmiştir. Bu durum, Alman makamlarının yeterince önlem alıp almadığı ve faillerin bulunması için yeterince çaba gösterip göstermediği endişelerini akla getirmektedir (Diskriminierung,2018).

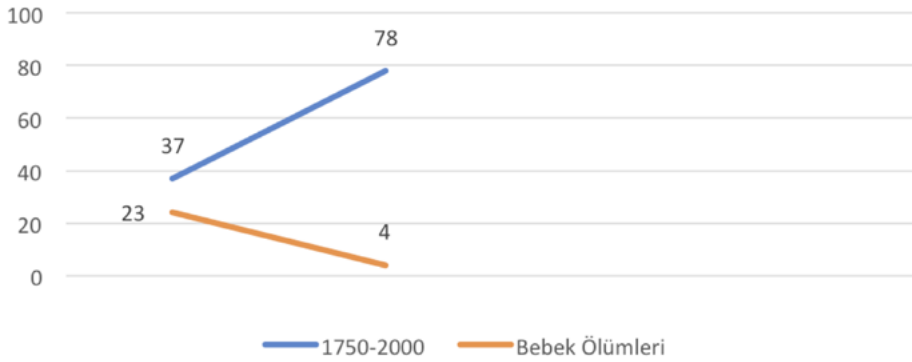
Öte taraftan 2011 yılında tesadüfen ortaya çıkan NSU terör örgütünün 10 göçmen kökenli bireyi öldürmesi, geçen bu süre zarfında örgütün son üyesi Beate Zhaepe’nin yargılanmasına devam edilmesi, şahitlerin esrarengiz bir şekilde ölü bulunması ve devletin bu süreçte uzun bir süre yer altında kalan örgütü tespit edememesi kamuoyu tarafından sorgulanmaktadır. Bu konuda Alman hükümeti ombudsman olarak görevlendirdiği Barbara John durumu “*yaşananlar henüz daha kapanmış değil. Birçok şey hala aydınlanmadı*” diye ifade ederken Almanya’nın çeşitli eyalet meclislerinde toplamda 14 araştırma komisyonunun çalışma yürütmesine rağmen hiçbir ilerleme kaydedilememesini eleştirmektedir (NSU davası ombudsmanı John: Cinayetlere ilişkin birçok şey hala aydınlatılmadı ,2017).

Her ne kadar ayrımcılığın önlenmesi için farklı projeler uygulansa da dolaylı ayrımcılığın yapıldığı ve bunun tespitinin zor olduğu anlaşılmaktadır. Yaşlı nüfusun arttığı düşünülürse gelecekte kalifiye eleman bulma sıkıntısının daha çok artacağı aşıkardır. Almanya’da doğup büyüyen göçmen kökenli insanların potansiyelinden faydalanarak muhtemel eleman ihtiyacının giderileceği beklenmektedir. Ancak kalifiye göçmen kökenli gençlerin meslek eğitimi ve iş kabulünde yaşadıkları sıkıntılar ümitlerini kırmaktadır.

Demografik Dönüşüm ve Göç

Nüfusun Yaşlanması

Demografik dönüşüm; nüfus yapısı, istatistik, sosyal güvenlik ve sürdürülebilir ekonomi gibi bir çok parametrenin ele alınması ile planlanmaktadır. Ortalama ömür süresinin değişimi ile birlikte gelecek yıllarda ülkelerin ve eyaletlerin nüfus yapısı farklılık gösterecektir (Schimany, 2003, s.29). Bebek ölüm oranlarının azalması ve gelişen tıp teknolojisiyle birlikte ortalama ömür süresinin artması gibi nedenler demografik dönüşümü hızlandıran faktörler arasındadır.

Grafik 1

Ortalama ömür süresinin değişimi ve Bebek ölüm oranları

Almanya’da 1750 ile 2000 yılları arasında insanların ortalama ömür süresi iki kat artarak ortalama 37 yaşından 78 yaşına çıkmıştır. Aynı zamanda bebek ölüm oranları % 23’ten % 4’e gerilemiştir. 19. ve 20. yüzyıla kadar demografik dönüşüm genel olarak düşük bir seyir izlemiştir; ancak son iki yüzyılda düşük ölüm oranı ve azalan doğum oranı gibi nedenlerle gelişmiş ülkelerde bu trend giderek artmıştır. Buna bağlı nedenlerle 60 yaş üzeri birey sayısı çoğalmıştır (Ehmer, 2008, s.162).

Almanya’da 1970 yılı başlarında ikinci demografik dönüşüm süreci başlamıştır. Doğum oranı giderek azalma eğilimi göstererek kadın başına doğum % 1,4’e gerilemiştir. Bu süreçten sonra nüfus sayısı sürekli düşmeye başlamıştır. Ancak nüfusun artması göçmenlerin gelmesine bağlı olarak çoğalmıştır. 1900 yılında Almanya’da nüfusun %45’i 20 yaşın altındayken %5’i 65 yaş üzerindedir. Güncel verilere göre 2060 yılına kadar 20 yaşın altında olanlar 1/3 oranında azalırken, 65 yaş üzeri olanların sayısı çoğalacaktır. Sadece 2015

yılında doğum açığı %2,3'tü ve 1000 kişilik nüfusa bağlı olarak 190 bin açık nüfus olmuştur. Ayrıca her 4 göçmenden 3'ü Almanya'da sürekli kalmaktadır. Bu artış devam ettiği takdirde 2050 yılına kadar göç nüfusunun tüm nüfusun % 27,9'una ulaşacağı tahmin edilmektedir. (Kaufmann, 2018, s.1-3)

Eski Almanya Başbakan Yardımcısı Franz Müntefering Akdeniz Üniversitesi'ndeki 'Dünya'da Demografik Dönüşüm ve Değişim: Almanya'da yaşlı sorunları ve çözümleri' başlıklı seminerdeki konuşmasında: „*Şu anda 65 yaş ve üstü insanlar toplumun yüzde 20'sini oluşturmaktadır. 2040 yılında ise bu oran yüzde 30'a çıkacak. Almanya, daha uzun süre insanlara emeklilik maaşı ödeyecek. Bu durum uzun süre devam edecek gibi görünüyor. Tabii ki sosyal emeklilik sisteminin finanse edilmesi önümüzdeki yıllarda gitgide zorlaşacak. Emeklilik paraları da çalışanların kesintilerinden karşılanacak. Eskiden Almanya'da 6 kişi çalışır ve bir emeklinin parasını öderdi ama bugün 3 kişi çalışıp, bir emeklinin maaşını ödeyebiliyor. 2030 yılında ise 2 kişi çalışıp 1 kişinin emeklilik parasını ödeyecek* (İşte 2050'de Almanya'yı bekleyen büyük tehlike, 2018)“ diyerek tehlikenin boyutlarını açıklamıştır.

Siyasi aktörler dönem dönem bu sorunu gözler önüne çıkaran konuşmalar yaparak meseleyi gündeme taşımaktadır. Federal Aile, Kadın ve Gençlik Bakanlığı demografik dönüşüm konusunda halkın düşüncesini ve bilgisini incelemek üzere Allensbach Enstitüsü'ne kamuoyu araştırması yaptırmıştır. Birçok gence, demografik dönüşümden korkup korkmadığı ve konu hakkında bilgileri sorulmuştur; 20-32 yaş aralığındaki 1097 kişinin hemen hemen hepsi konuyu bildiklerini söylemiştir. Gençlerin 2/3'si demografik dönüşümün gelecekte ciddi bir sorun olacağı hususundaki endişelerini paylaşmıştır. Buna karşın gençlerin sadece %23'ü demografik dönüşümün iş piyasasında daha çok fırsat getireceğini düşünmektedir (Brauchen wir wirklich mehr Kinder?, 2017).

21. yüzyılda Almanya'da nüfus sayısı giderek azalma eğilimine devam etmekte ve nüfus oranında yaşlı bireylerin sayısı hızla artmaktadır. Bu dönüşümde göç yoluyla denge sağlanmadığı takdirde gelecek yıllarda yaşlı nüfusun çoğunlukta olacağı ve sosyal güvenlik sisteminin işleyişinin istenilen düzeyde devam edemeyeceği aşikardır. Bu süreç zamanla ekonominin büyümesine, eğitim sistemine ve teknoloji alanında da gelişmeye mani olacak ve iş üretim hacminin düşmesiyle ülkenin kalkınmasını etkileyeceği düşünülmektedir.

Demografik Dönüşümün Etkileri ve Göç İhtiyacı

Alman nüfusunun yaş ortalaması 2030-2040 yılına kadar her yıl 2.2 oranında artacaktır. Bütün modeller gelecek nüfus gelişimini bu şekilde göstermektedir. Bu nedenle demografik dönüşüm, göç ve iktisat konusu birbirine sıkı sıkıya bağlı konulardır. Hatta gelecekteki iktisadi kalkınma da demografik dönüşümle bağlantılı olacaktır (Kistler ve Hilpert, 2018, s.2). Alman Ticaret ve Sanayi Odası bu konuda yayınladığı raporda şöyle demiştir: “*İş piyasasında çalışacak kişilerin sayısı demografik dönüşümden etkilenmektedir. Potansiyel iş gücü sayısı giderek azalırken buna paralel yaşlı nüfus da artmaktadır. İş gücü eksikliği bugünden görünür olmaya başlamıştır. Özellikle kalifiye iş gücü ihtiyacı giderek daha çok artmaktadır.*“ Öte taraftan Alman istatistik kurumu; Her yıl ülkeye en az 500 bin göçmen gelmesi gerekirken, 2004-2010 yılları arasında gelen göçmen sayısında azalma olduğunu, buna karşılık 2008-2012 yılları arasında gelen daha fazla göçmenin Almanya’yı terk ettiğini bildirmektedir. Dolayısıyla gelen göçmen ile giden göçmen arasındaki fark yılda 280 bine ulaşmıştır (Statistisches Jahrbuch Deutschland und Internationales 2015, 2018).

Kalifiye eleman ihtiyacı çok farklı noktalardan siyasetin gündeminde yer almaktadır. Kalifiye eleman sağlama potansiyelinin federal düzeyde ortaya çıkması bir çok eyaletin öncelikleri arasındadır. Kalifiye eleman ihtiyacı sektörel ve bölgesel olarak farklılık göstermektedir. Özellikle tıp, bakım hizmetleri ve teknik alanlar gibi küçük ve orta ölçekli şirketlerde bile sıkça açık ilanlarla karşılaşılmaktadır. Dönemin çalışma Bakanı Ursula von der Leyen (CDU- Hristiyon Demokrat Partisi) “2025 yılına kadar *potansiyel iş göçünün 6 milyon azalacağını bildirip buna karşın genç insanların meslek sahibi olmamasının işsizliği tetikleyeceğini belirtmiştir. Ayrıca çocuk yetiştiren kadınların tekrar kariyere dönme potansiyeline sahip olduğunu* “bildirmektedir (Wer alt wird, muss flexibel sein, 2018). Gelecek 15 yılın ziyan olacağını gerekli önlemler alınmazsa bu dönemin karanlık bir dönem olacağını vurgulamaktadır. Benzer ifadeler Alman Ticaret ve Endüstri Odası başkanı Hans Heinrich Driftmann tarafından da kullanılmıştır. “*Yurtdışından kalifiye eleman istihdamı için Almanya’nın daha çok tanıtımının yapılmasını ve göçmenlere yönelik olumsuz algının düzeltilerek ülkelerine gelinmesinin sağlanmasının önemini* “vurgulamıştır (Deutschland schrumpft, Merkel mahnt,2018).

Öte taraftan 1990 yılından itibaren göçmen kökenli şirketlerin her yıl iki kat artarak katlandığını araştırmalar ortaya çıkarmaktadır. Her 6 şirketten

biri göçmen kökenli kişiler tarafından kurulmuştur. Bu denli sayının fazla olması Almanya için önemli imkânlar oluştururken aynı zamanda göçmenlerin bu girişimcilikten faydalanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Mannheim Üniversitesi'nin araştırmasına göre Almanya'da 2,2 milyon göçmen kökenli kişi şirketlerde çalışmaktadır. Bu şirketlerin çoğu Türkiye kökenli bireylerden teşekkül eden şirketlerden oluşmaktadır.

Göçün ilk yıllarında göçmenler tarafından kurulan işletmeler orta ölçekliyen, günümüzde yerini büyük işletmelerin almaya başlaması önemli gelişmelerdendir. Araştırma aynı zamanda göçmen kökenli şirketlerin daha çok metropollerde yoğunlaştığını göstermektedir. Değişen süreçte göçmenler, iş piyasasında yeni alanlar ve imkânlar oluşturmaktadır. Artık birçok meslekte, çok dillilik ve kültürlülük etnik nüfusun çeşitlenmesi ile önem kazanmıştır. Dolayısıyla göç ekonomisi, bilimde ve toplumda güçlü bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Bu yönüyle göçmen girişimciler de önemli potansiyel barındırmakta ve ülkenin kalkınmasına önemli imkânlar sunmaktadır (Schröder, Jain ve Lücker,2017).

Almanya düzenlediği ilk demografik dönüşüm zirvesi ile federal düzeyde demografik dönüşümün önemini gözler önüne sermiştir. Merkel zirve sonrası ,die Zeit‘ gazetesine verdiği röportajda Yaşlanan nüfus söyleminin abartıldığı yönündeki soruya karşılık genç nüfusun artan yaşlı nüfusu finanse etmek zorunda olduğunu aksi takdirde sosyal güvenlik sisteminin işleminde sıkıntılar çıkabileceğini belirtmiştir. Yaşlanan nüfusla birlikte azalan nüfusun devletin farklı alanlarına da etkisi olacağını dile getirip sadece devlet bütçesi değil aynı anda farklı sosyal sistemlerin idaresini de güçleştireceğini vurgulamıştır. Aynı zamanda en büyük riskin sadece emeklilik ya da bakım sigortası olmadığını sağlık sisteminin tamamının da direk olarak etkileneceğini söylemiştir (Besser Leben im Alter, 2017). Diğer bir söyleyişle 2013 yılında Merkel konunun önemine binaen demografik dönüşümün mega trend olduğunu söylemektedir. Hatta demografik dönüşüm bakanlığı kurulması yönündeki taleplerin gelmeye başlamasını Almanya'nın geleceği için önemli bir tema olduğuna işaret ederek: ‘*Toplumumuzda derin bir dönüşüm yaşanırken demografik dönüşüm hayatın her alanında yaşanmaktadır. Gerekli önlemler alınmazsa şehirlerde ve ülkede bu etkiler uzun süreli devam edecektir. Federal hükümet bu yüzden kapsamlı demografik strateji geliştirmekte ve toplumun bütün gruplarını harekete geçirmeye çalışmaktadır*’ (Zusammenhalt im demografischen Wandel, 2018) ifadesiyle gelecekle ilgili endişelerini paylaşmaktadır.

Demografi dönüşüm tarihi ile ilgili çalışmalar yürüten Tarihçi Thomas Byrant Batı Avrupa ülkelerinde sürekli olarak yaşlanan nüfus ve göç ilişkisi rasyonel bir şekilde ele alınmadığı hususunda eleştirilerini dile getirmektedir. Almanya’da tartışma olağan dışında dramatize edilerek gündeme getirilmektedir. Tartışma daha çok çöküş korkularının gölgesinde kalmaktadır. Bir çok bilim adamı, siyasetçi ve diğer kamusal şahsiyetler azalan doğum oranını ulusal trajedi olarak görmelerinden dolayı eleştirmektedir (Brauchen wir wirklich mehr kinder ?,2018).

Genç nüfus oranı ağırlıklı olarak göçmen nüfustan oluşmaktadır. Özellikle 25 ve 45 yaş aralığındaki çalışanlar daha çok göçmenlerden oluşmaktadır. Sosyal Araştırmalar Merkezinde göç üzerine çalışmalar yürüten Dr. Andreas Sieger “*Göç olmadan içme suyu ve altyapı giderlerinin dramatik bir şekilde artacağını, okulların kapatılacağını ve zamanla STK’ların cazibelerini yitirerek kültürel kuruluşların da kapanmak zorunda olacağını*” belirterek sürecin ilerleyen zamanlardaki muhtemel risklerinin altını çizmektedir (Migranten am Arbeitsmarkt in Deutschland,2017). En son 2017 yılında yapılan II. Demografi Dönüşüm Zirvesinde konuşan Merkel; bu dönüşümde “toplumsal bağlılıktan” bahsetmiş ve gençlerin toplumun geleceğinde aktif olmasının ve aile kurmasının önemine değinmiştir. Demografik dönüşümle neden bu kadar ilgili olduklarını açıklayan başbakan, “*gelecek yüzyılda toplumun istikrarla kalkınmasını arzuluyorsak artan yaşlı nüfusa karşı genç nüfusu da aynı oranda karşılamalıyız*” (Merkel: Sozialen Zusammenhalt stärken, 2018) ” diyerek konu hakkında yorum yapmıştır.

Göçün gerekliliği hususunda uzmanlar da siyasetçilerle aynı fikirleri paylaşmaktadır. Akademisyen Hans Werner Sinn demografik dönüşümden bahsederken “*Almanya dinamik bir halka ve dünya sahnesinde güçlü bir ekonomiye sahip olmaya devam etmek istiyorsa muhakkak göçe ihtiyacı olduğuna önemle değinmektedir. Yaşlanan Almanya’nın hali hazırdaki refahını ciddi şekilde tehdit edeceğini* gözler önüne sermektedir (Sinn, 2013, s.3-23). Hatta Almanya’da Eylül 2017 genel seçimleri yaklaşırken CDU iktidar partisi; seçim kampanyasında dijitalleşmenin öneminin yanı sıra yaşlanan Alman toplumunun istikbalini garanti altına alabilme adına aile/ çocuk vurgusuna ve demografik dönüşüme bağlı göç politikalarına değinmiştir.

Göçmenlerin potansiyelinin ortaya çıkması için ticaret odaları, yüksek öğretim kurumları, bölgesel yönetimler göçmen organizasyonları ile sık sık iletişim kurarak Almanya’nın dünyaya açık olduğu imajı verilmelidir. Bilhassa

Almanya’da doğup büyüyen göçmen kökenli bireylerin potansiyelinden faydalanarak muhtemel eleman ihtiyacının giderilmesi beklenmektedir. Ancak gündelik hayatta ve basında göçmen kökenli bireyler rencide edilerek bu bireylerin ümitleri kırılmaktadır. Her türlü çabaya rağmen nüfus artışı sağlayamayan Berlin hükümetinin ülke içerisinde bulunan göçmenleri rencide edici söylem ve politikalarından kaçınması elzem görülmektedir.

Sonuç

Demografik dönüşüm meselesi her ne kadar geçmişte gündeme gelmemiş olsa da gelecek yüzyılda bilhassa gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde medya, politika ve gündelik hayatın bir parçası olacaktır. Bilhassa doğum ve ölüm oranındaki değişimler, dünya çapındaki nüfus ve yaş yapısını değiştirecektir. Ömür ortalamasının artması; iş piyasası, emeklilik sistemi ve kamu kurumlarında siyasi ve yapısal değişikliklere neden olacaktır.

Almanya örneğinde projeksiyonlara göre, gelecek 20 yılda dışardan göç almadan Alman nüfusunun artmayacağı net bir şekilde görülmektedir. Tekrar göç artışı olmaması halinde Alman nüfusu 2050’de 80,9 milyondan 66 milyona düşecek; işgücü ise 16,2 milyon gerileyecektir. Diğer bir deyişle çalışan işgücü %36 düşecektir. Bertelsmann Stiftung gibi araştırma merkezleri bu nedenle her sene yarım milyon göçmen gelmesi gerektiğini belirtmektedir. Bilhassa Almanya’nın göç nüfusunu artırmasıyla bu demografik dengeyi korumaya yönelik tedbirler alması yadsınamaz bir gerçek olmuştur. Buna karşın geçen 20 sene incelendiğinde Almanya’da eğitim alan yabancıların her sene en az 475 bininin ülkeyi terk ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak kalifiye eleman ihtiyacını karşılama imkanı olmasına rağmen sistematik yabancı düşmanlığı, eğitilmiş insanların ülkeyi terk etmesine neden olmaktadır. Göçmenlerin meslek yeri bulamaması, iş aramada yaşadıkları sıkıntılar ve göçmenlerde yüksek işsizlik oranları; vasıflı ve vasıfsız bir çok yabancı ülke vatandaşlarını demoralize etmektedir. Ayrıca Almanya’da aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesi ve seçim propagandalarını yabancı düşmanlığı üzerinden yapmaları toplumdaki kanaatleri olumsuz etkilemektedir. Zaman zaman aşırı sağ hareketlerin artması ve ırkçı saldırıların sistematik olarak çoğalması da buna eklenebilir. Bilhassa merkez partilerin de bu rüzgara kapılarak aşırı sağ hareketlerine karşı tedbir almaması, bilakis zaman zaman oy

kayıbı yaşama uğruna ırkçı söylemlere kapılabilmesi endişe vericidir.

Resmi makamların ve siyasi aktörlerin de hemfikir oldukları şey göçmenler olmadan ülkenin kalkınma hamlesinin devam edemeyeceği yönündedir. Bu gerçeğe Almanya işgücü ve kalifiye eleman açığını öncelikle AB ülkeleri içerisinde telafi etmek istemişse de geçen bu süreçte beklenen verim alınamamıştır. Bu nedenle AB dışındaki ülkelerden gelebilecek kalifiye eleman talebini karşılamak için yeni teşvikler ve düzenlemeler yapılmasına rağmen göçmenlere yönelik olumsuz imaj ve politikalar, kalifiye elemanlarda tereddüt oluşturmakta ve onları başka ülkeleri tercih etme durumuna itmektedir. Gerek ülke içerisindeki göçmenlerin iş piyasasına uyumuna, gerekse ülke dışında kalifiye elemanların Almanya'yı tercih etmesinin ülkenin iktisadi büyümesi için vazgeçilmez olduğu gerçeğine karar vericiler sürekli değişmektedir.

Bu konuda Merkel katıldığı zirvelerde ve toplantılarda ,yetişmiş göçmenlere yönelik gözlerini kapatamayacaklarını bildirirken eski çalışma bakanı Ursula von der Leyen de göçmenlerin Alman iş piyasası için gerekli olduğunu sık sık vurgulamıştır.

Modernleşme ve merkez-çevre teorileri göçle ilgili ülkelerin ve toplumların iki farklı bakış açısını yansıtmaktadır. Modernleşme kuramı göçmenlerin ülkelere sunduğu ekonomik katkıdan, kültürel ve sosyal hayatın çeşitlenmesi gibi avantajlardan bahsetmektedir. Yaşlanan Alman nüfusuna alternatif farklı teşvikler denendiyse de göç almadan ülkenin nüfus dengesinin ayakta kalamayacağı araştırma sonuçlarında görülmektedir. Tam bu nokta da modernleşme kuramı da göçmenlerin katkılarına odaklanılması gerektiğini savunmaktadır. Ancak toplum ve siyasiler içerisinde göç aleyhine düşünceleri olanlar da azımsanmayacak derecededir. Bu açıdan merkez-çevre teorisi yaşanan göçlerin olumsuz yönlerini ele almaktadır. Göçmenleri ülkelerin kalkınması açısından yetersiz bulmakta ve ülkenin ekonomisine yük olacağı düşüncesindedir.

Demografik dönüşüm önce göçmenler, son dönemlerde ise mülteciler üzerinden tartışılmaya devam edecektir. Alman nüfusunun %20'sini göçmen kökenlilerin oluşturduğu ve gelecekte sayıları artacak olan yabancılarla bu oranın daha da artacağı göz önüne alındığında bu ülkenin gelecekte daha fazla oranda çok dinli ve çokkültürlü toplumlarla aynı kaderi paylaşacağı dolayısıyla ayrımcılığa karşı gerekli önlemleri alması ve yetenekli göçmenleri ülkesinde tutmayı başarması gerektiği söylenebilir.

Kaynakça/References

- Annette T. I. (2003). Migration in modernen Gesellschaften. Weinheim/ München: Juventa Verlag
- Bade, Klaus (Ed.): (1992). Deutsche im Ausland - Fremde in Deutschland. Gütersloh: Bertelsmann Verlag.
- Şahin, C. (2001). Yurtdışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57.
- Fuchs, J., Kubis A., Lutz, S. (2017). Langfristiges Erwerbspersonenpotenzial und Zuwanderungspotenziale: Regionale Implikationen. Bonn: BBSR-Online-Publikation Nr. 04/2017
- Loeffelholz, H. (2013). Arbeitsmarkt, Fachkräftemangel und Anerkennungsgesetz, in: K.-H. Meier- Braun, R. Weber (Ed.): Deutschland Einwanderungsland. Tübingen: Kohlhammer Verlag
- Münz, R., Seifert, W., Ulrich, R. E. (1997). Zuwanderung nach Deutschland Strukturen, Wirkungen, Perspektiven. Frankfurt: Campus Verlag
- Oswald, I. (2007). Migrationssoziologie. Basel: Utb Verlag
- Martin, P. (1991). *Bitmeyen öykü: Batı Avrupa'ya Türk işçi göçü*, Uluslararası Çalışma Bürosu, Ankara, 51.
- Peter, S. (2003). die Alterung der Gesellschaft, Ursachen und Folgen des demographischen Umbruchs. Frankfurt. New York: Campus Verlag.
- Schubert, K., Klein, M. (2011). Das Politiklexikon, Begriffe, Fakten, Zusammenhänge. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung
- Sinn, Hans-Werner (2013). Das demographische Defizit – die Fakten, die Folgen, die Ursachen und die Politikimplikationen, ifo Schnelldienst 21/2013 – 66. Jahrgang – 5. November 2013.
- S. N. Eisenstadt (1953). Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants, *Population Studies*, 7(2), 167-180.
- Kistler, E., Hilpert M. (2002). Auswirkungen des demographischen Wandels auf Arbeit und Arbeitslosigkeit, Bundeszentrale für Politische Bildung, Aus politik und Zeitgeschichte, 2001
- Almanya demografik dönüşümle dünyaya açılıyor, Erişim Tarihi:03.06.2017, <http://www.dw.com/tr/almanya-demografik-d%C3%B6n%C3%BCmle-d%C3%BCnyaya-a%C3%A7%C4%B1%C4%B1yor/a-16812514>
- Diskriminierung, Erişim Tarihi: 02.03.2017, <https://mediendienst-integration.de/desintegration/diskriminierung.html#c59>
- Arbeitsmarkt, Erişim tarihi:05.03.2017 <https://mediendienst-integration.de/integration/arbeitsmarkt.html>

Fluchtmigration, Erişim Tarihi: 11.11.2016,

<https://statistik.arbeitsagentur.de/Statischer-Content/Statistische-Analysen/Statistische-Sonderberichte/Generische-Publikationen/Fluchtmigration.pdf#page=4>

Diskriminierung in Deutschland, Erişim Tarihi: 20.06.2017,

http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/BT_Bericht/Gemeinsamer_Bericht_dritter_2017.pdf?__blob=publicationFile&v=10

Deutschland schrumpft, Merkel mahnt, Erişim Tarihi: 11.10.2017,

<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/bundesregierung-fordert-dialog-ueber-den-demografischen-wandel-a-859561.html>

Zusammenhalt im demografischen Wandel, Erişim Tarihi:07.06.2018,

<https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reden/2013/04/2013-04-25-merkel-ethikrat.html>

Merkel: Sozialen Zusammenhalt stärken, Erişim Tarihi: 07.08.2018,

<https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2017/03/2017-03-16-demografieipfel.html>

Bevölkerung mit Migrationshintergrund, Erişim Tarihi: 20.08.2017

https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/08/PD17_261_12511.html

BKA: 8 bin çocuk sığınmacı kayıp, erişim tarihi: 30.08.2018

<https://www.dw.com/tr/bka-8-bin991%C3%A7ocuks%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1-kay%C4%B1p/a-19510145>

Viele Götter, ein Staat: Religiöse Vielfalt und Teilhabe im Einwanderungsland, Jahresgutachten 2016 mit Integrationsbarometer, erişim tarihi 31.08.2018

https://www.svr-migration.de/wp-content/uploads/2016/04/SVR_JG_2016-mit-Integrationsbarometer_WEB.pdf

Migration, Integration, Asyl (Politische Entwicklungen in Deutschland 2017), Erişim tarihi: 26.03.2018

http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/EMN/Politikberichte/emn-politikbericht2016germany.pdf;jsessionid=4C0954B5B2ACF653D03874CE9F0462B7.2_cid286?__blob=publicationFile

Statistisches Jahrbuch Deutschland und Internationales 2015, Erişim tarihi: 23.04.2018

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/StatistischesJahrbuch/StatistischesJahrbuch2015.pdf?__blob=publicationFile

Wer alt wird, muss flexibel sein , Erişim tarihi: 02.04.2018

<https://www.sueddeutsche.de/politik/merkel-auf-berliner-demografieipfel-wer-alt-wird-muss-flexibel-sein-1.1486994>

Wir riefen Arbeitskräfte und es kamen Menschen, Erişim tarihi: 05.09.2018

<https://www.fazschule.net/project/die-welt-in-bewegung2011/897>

Bevölkerungsrückgang als Problemgenerator für alternde Gesellschaften (Franz-Xaver Kaufmann) erişim tarihi: 03.09.2018

https://www.boeckler.de/wsimit_2007_03_kaufmann.pdf

Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz, Erişim Tarihi: 03.07.2018

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration-ALT/56377/migrationspolitik-in-der-brd?p=al>

Asylbewerber in BRD, Erişim tarihi:03.06.2018

https://www.berlin-institut.org/online_handbuchdemografie/bevoelkerungspolitik/deutschland/asylbewerber-in-der-brd.html

Die deutsche “Green Card”, Erişim tarihi: 02.04.2018

http://focusmigration.hwwi.de/typo3_upload/groups/3/focus_Migration_Publikationen/Kurzdossiers/KD03_Green_Card.pdf

Rede von Bundeskanzlerin Merkel beim zweiten Demografie Gipfel, Erişim tarihi: 07.05.2018

<https://www.bundesregierung.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reden/2013/05/2013-05-14-merkel-demografie.html>

Die demografische Entwicklung in Deutschland, Erişim tarihi: 03.08.2017

<http://www.bpb.de/politik/innenpolitik/demografischer-wandel/196911/fertilitaet-mortalitaet-migration>

Der Beitrag von Ausländern und künftiger Zuwanderung zum deutschen Staatshaushalt, Erişim tarihi: 05.06.2018

https://www.bertelsmannstiftung.de/fileadmin/files/Projekte/28_Einwanderung_und_Vielfalt/Bonin_Beitrag_Zuwanderung_zum_dt_Staatshaushalt_141204_nm.pdf

Migrantenunternehmen sind Jobmotor für Deutschland, Erişim tarihi: 05.04.2018

<https://www.bertelsmannstiftung.de/de/themen/aktuellemeldungen/2016/august/migrantenunternehmen-sind-jobmotor-fuer-deutschland/>

NSU davası ombudsmanı John: Cinayetlere ilişkin birçok şey hala aydınlatılmadı , Erişim tarihi: 04.11.2017

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nsu-davasi-ombudsmani-john-cinayetlere-iliskin-bircok-sey-hala-aydinlatilmadi/874471>

İşte 2050'de Almanya'yı bekleyen büyük tehlike, Erişim tarihi: 06.07.2018

<http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/iste-2050de-almanyayi-bekleyen-buyuk-tehlike-27379786>

Brauchen wir wirklich mehr Kinder? , Erişim tarihi: 03.07.2017

<https://www.stern.de/politik/deutschland/demografischer-wandel--brauchen-wir-wirklich-mehr-kinder--7357454.html>

Besser Leben im Alter, Erişim Tarihi : 02.06.2017

<https://www.zeit.de/2012/41/Demografie-Gipfel-Alter-Merkel>

Migranten am Arbeitsmarkt in Deutschland, Erişim Tarihi: 04.08.2017

https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/WorkingPapers/wp36-migranten-am-arbeitsmarkt-in-deutschland.pdf?__blob=publicationFile

Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması

Hülya Demirağ¹

Can Kakışım²

Öz

Göç olgusu, sosyal bilim alanlarında üzerinde sıklıkla inceleme yapılan konulardan biridir. 1961 yılından itibaren işgücü olarak Almanya'ya giden Türk göçmenlerin entegrasyon süreci göç araştırmalarında önemli yer tutmaktadır. Bu çalışma Almanya'ya işçi olarak giden ve orada "misafir işçi" konumundan çıkıp kalıcı olarak yerleşen Türk göçmenlerin kültürleşme, entegrasyon ve asimilasyon süreçlerini kuşaklararası karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Bu bağlamda birinci kuşak ve üçüncü kuşak göçmenlerin aralarındaki farklılıklar ele alınmakta ve iki kuşak arasındaki çatışma ve Alman toplumuna entegre olma süreçleri üzerinde durulmaktadır. Böylece Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin Türk kimliğini ve kültürünü devam ettirme düzeyleri kuşaklar arasında mukayese edilmekte ve Alman kültürünü benimseme düzeylerinde etkili olan faktörler ele alınmaktadır. Ayrıca makalede, Alman devletinin uyguladığı entegrasyon politikalarının amacı, etkinlik düzeyi ve özellikle üçüncü kuşak göçmenler üzerindeki etkisi de tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçlar çerçevesinde çalışma konuyla ilgili klasik ve güncel eserleri kapsayan geniş bir literatür taraması sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Göç • Misafir işçi • Entegrasyon • Asimilasyon • Kuşaklararası farklılık

1 Sorumlu Yazar: Hülya Demirağ (Arş. Gör.), Karabük Üniversitesi, Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans Programı, Karabük, Türkiye. E-posta: hulyademirag4@gmail.com

2 Can Kakışım (Dr. Öğr. Üyesi), Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Karabük, Türkiye. E-posta: cankakisim@karabuk.edu.tr

Atıf: Demirağ, H. ve Kakışım, C. (2018) Almanya'daki Türklerin göç ve entegrasyon süreci: Birinci ve üçüncü kuşak karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 123–152. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0011>

Process of Migration and Integration of Turks in Germany: Comparison of the First and Third Generations

Hülya Demirağ¹

Can Kakışım²

Abstract

The concept of migration is one of those subjects which are frequently examined in the fields of social sciences. Turkish immigrants who have moved to Germany beginning from 1961 as guest workers hold a crucial place in migration studies. This study investigates the processes of culturalization, integration, and assimilation of Turkish immigrants who came to Germany as guest workers and eventually settled there permanently. In this sense, differences between the first and third generations of immigrants are examined, and their process of integration with German society is analyzed. In this way, Turkish immigrants' level of adoption of Turkish identity and preserving Turkish culture is investigated among the generations, and the factors that became influential in their adoption of German culture are analyzed. Furthermore, the aim of German integration policies, their level of efficiency, and their influence—especially on third-generation immigrants—are discussed in the article. In line with this purpose, the study presents a broad literature review comprising both classical and contemporary works.

Keywords

Migration • Guest worker • Integration • Assimilation • Difference between generations

1 Corresponding author: Hülya Demirağ (Res. Assist.), Karabuk University, Master's Program in International Political Economy, Karabuk, Turkey. Email: hulyademirag4@gmail.com

2 Can Kakışım (Dr. Lecturer), Karabuk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Karabuk, Turkey. Email: cankakisim@karabuk.edu.tr

To cite this article: Demirağ, H. & Kakışım C. (2018). Process of migration of Turks in Germany: Comparison of the first and third generations. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 123–152. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0011>

Extended Summary

After the Second World War, European states attempted to overcome major economic difficulties by inviting guest workers to their countries in order to resolve the manpower deficit left by the war. Over time, however, immigrants who moved from developing countries like Turkey to Western European states abandoned their “guest worker” status and began to settle permanently in these countries. Because of this, immigrants’ cultural problems, identity issues and concepts of culturalization, integration, and assimilation began to be studied to a much greater extent in the fields of sociology and political science.

Turkish labor migration to Germany started following an agreement signed between Turkey and Germany on October 30, 1961. In the first year, 6,800 Turks arrived in Germany, and their population steadily increased over the years. The Turkish population in Germany rose to 652,000 in 1971, 1,546,000 in 1981, and 1,780,000 in 1991. Turks who moved to Germany in the first decade following the agreement are considered to be the first generation of Turkish immigrants. Members of this generation had no information about Germany before their arrival and experienced serious difficulties in adapting to their new country. They were generally unskilled workers, they could not speak German, and they preserved Turkish values rather than assimilating German ones. As this group was seen by the Germans as temporary guest workers, integration policies were not applied to them

The second generation of Turkish immigrants in Germany appeared from 1974 to 1984. They were the children of the first generation, or they came to Germany under the laws of family reunification. In fact, beginning from the 1980s, the German government sought certain ways to encourage Turkish immigrants to return to their country, but these efforts proved largely ineffective. Even if a number of Turkish immigrants returned to Turkey, their children opted to stay in Germany, and thus the Turkish population continued to increase. Members of the second generation could speak some German, and some of them were educated in German schools. Following the formation of the second generation, German officials realized that presence of Turks in Germany would be permanent, and accordingly initiated some policies to ensure the integration of next generations to German society.

The third generation of Turkish immigrants is the product of these policies. These people are young, aged 18-29, and living in Germany. Compared to the previous generations, members of the third generation have a much closer relationship to German society. They were born and educated in Germany, they can speak German fluently and their friends are generally German. As they have also adapted to German culture and lifestyle to a great extent, it can be argued that the integration

policies launched by the German state took root in this generation. Because of their proximity to German language and culture, these young Turks are quite active in the daily and professional life of Germany. On the other hand, they have not learned Turkish language and culture very well; they have some persistent conflicts with their families and previous generations. Alienation from Turkish identity is the most crucial problem in the overall structure of third generation.

In this study, the process of migration and integration of Turkish immigrants in Germany is examined and a comparison of the first and third generation Turks is made. The article argues that the changing cultural dimension of the Turkish immigrants in Germany originated from state policies to bring third-generation Turks closer to German culture and society.

Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması

İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük yıkımla çıkan Avrupa ülkeleri ve özellikle Almanya, bu kayıpların etkisini azaltmak ve ekonomik gelişimin devamını sağlamak adına savaş sonrasında birtakım adımlar atmış ve savaştan kaynaklanan işgücü açığını karşılamak için birçok ülkeyle anlaşmalar yaparak “geçici işçi” alımına başlamışlardır (Chin, 2007: 33). Gerçekleşen bu işçi göçleriyle birlikte “göç” kavramı sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında eskiye nazaran daha yoğun bir biçimde inceleme altına alınmıştır.

Göç alanındaki çalışmalarda, uluslararası işgücü göçüne yönelik olarak birbirinden oldukça farklı teoriler geliştirilmiştir. Fakat kuramsal açıdan uluslararası işgücü akımının klasik olarak iki genel bakış açısı çerçevesinde çözümlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunların birincisi, modernleşme kuramı ile birlikte anlam bulan Dengeli Büyüme Modeli, ikincisi ise işgücü alan merkez ülkelerle bu ülkelere işgücü veren çevre ülkeler arasındaki ilişkilere odaklanan Merkez-Çevre Kuramıdır (Gitmez, 1983: s. 81). Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göç olgusunun inceleme alanında belirli değişiklikler olmuş ve zamanla bu iki kuramın yanı sıra göçmenlerin sorunları, kimlik sorunsalı, eğitim meseleleri, kültürleşme, entegrasyon ve asimilasyon gibi konulara değinen yaklaşımlar göç çalışmalarında daha sık yer bulmaya başlamıştır. Göç çalışmalarında gerçekleşen bu değişimin önemli bir sebebi, aralarında Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkeden Avrupa ülkelerine giden işçilerin başlangıçta “misafir işçi” konumunda iken sonrasında geçicilik durumlarının değişmesi ve buldukları ülkelerde kalıcı bir nitelik kazanmaları olmuştur.

Göçün süreklilik kazanması üzerine Avrupa ülkeleri göç alımına belirli sınırlamalar getirmeye yönelmiş, ancak bu sınırlamalar bile göçmen işçilerin gelişimini engellemekte yetersiz kalmıştır (Şahin, 2010: s. 104). Göçmen işçilerin çok az bir kısmı ülkelere dönme kararı almış, geri kalan büyük çoğunluk ise geçici olarak geldikleri ülkelere ayrılmak yerine, yanlarına ailelerini de almayı tercih etmişlerdir. Almanya başta olmak üzere göçmen alan Avrupa ülkeleri bu durum karşısında ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik birtakım stratejiler geliştirmişlerdir. ABD'de uygulanan “eritme potası” modeli baz alınarak öncelikle “asimilasyon”, daha sonrasında ise bunu yumuşatma yoluna gidilerek “adaptasyon” ve en son olarak da iki farklı kültürün bir arada bütünleşmesini sağlamak adına “entegrasyon” gibi politikalar ortaya konul-

muştur. Çokkültürlülük üzerine yoğunlaşan çalışmalar ise 1990'lı yıllardan sonra söz konusu olmaya başlayacaktır (Şahin, 2012: s. 228).

Bu çalışmada, Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin göç ve entegrasyon süreçleri ele alınırken; birinci ve üçüncü kuşak Türk göçmenlerin karşılaştırılması yapılmaktadır. Çalışmada Birsen Şahin'in (2010) Hartmut Esser'in teorisine eleştirel bir bakışla iddia ettiği, Almanya'nın kendisi için bir potansiyel olarak gördüğü üçüncü ve sonraki kuşak göçmenler üzerinde yürüttüğü entegrasyon politikalarının bu kitlenin kimlik ve aidiyet duyguları üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin entegrasyondan ziyade asimilasyonu hedeflediği düşüncesi temel alınmıştır. Zira yapılan çalışmalarda Almanya'daki Türk göçmenlerde zamanla kuşaklararası farklılıklar görülmeye başlanmıştır. En büyük fark ise birinci ve üçüncü kuşak arasında görülmektedir.

Ele alınan konunun değerlendirilmesini kolaylaştırmak için makalede ilk olarak göç, entegrasyon ve asimilasyon kavramları üzerine durulacak, hemen ardından Türklerin Almanya'ya uzanan göç süreci ve kuşakların oluşumu incelenecektir. Daha sonra ise Almanya'daki Türk göçmenler, farklı kuşaklar bağlamında ele alınırken özellikle birinci ve üçüncü kuşaklar karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Ancak burada unutulmaması gereken bu çalışmanın temsili bir çalışma olmadığı, sadece ulaşılabilen güncel araştırmalar üzerinden bir karşılaştırma yaptığı ve bu çalışmalar ve bunların karşılaştırmasının Almanya'daki Türklerin hepsine genellenemeyeceğidir. Çalışma bir genelleme yapma amacıyla değil, ulaşılabilen kaynaklar üzerinden, sadece kullanılan çalışmalara ilişkin bir değerlendirme yapma amacıyla.

Çalışmanın kapsamının belirlenmesi için konuyla ilgili geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda makalede kullanılacak kaynaklar göç konusunda yazılan kaynaklar içinden "göç, asimilasyon ve entegrasyon" meseleleri üzerine odaklanma kriteri bağlamında seçilmiştir. Almanya'daki Türk göçmenlerin analizi ile ilgili olarak ise ilgili literatürdeki en güncel Türkçe ve İngilizce kaynaklar araştırmada analiz edilecek kaynaklar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Adıgüzel (2011), Aksoy (2010), Algan, Bisim ve Verdier (2011), Başkurt (2009), Bedirhan (2009), Benhabib (2009), Bilgin (2007), Canatan (1990), Chin (2007), Dempsey (2013), Esser (2000), Gitmez (1983), Gorlach (2015), Gökçe (2006), Gülboy (2015), Haksever (2014), Kakışım (2018), Kartari (2006), Kırmızı (2016), Kılıç ve Menjivar (2013),

King ve Kılınç (2014), Kümbetoğlu (2003), Mueller (2006), Mutluer (2003), Öztürk (2011), Park ve Burgess (1969), Perşembe (2005), Stowasser (2002), Birsen Şahin (2010, 2012) Veysel Şahin (2013), Şen (2010), Toksöz (2006), Tol (2012), Wittle (2018), Yalçın (2002), Yeşilyaprak (1989) ve Yurdakul'un (2018) eserleri ile Göç Terimleri Sözlüğü (2009) ile Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (1988) ve Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü'nün (UNRISD) araştırılan konuyla alakalı 1994 tarihli raporu kullanılmıştır. Makale için saha çalışması yapma imkanının olmamasından dolayı, var olan kaynaklar arasından makalenin amacına uygun olan çalışmalar değerlendirilmiş ve bunlar mukayeseli biçimde ele alınmıştır.

Çalışmanın Teorik Arkapları: Göç, Entegrasyon ve Asimilasyon

Göç

Göç kavramı; insanların doğal, iktisadi, siyasi ve sosyal sebeplerden dolayı devamlı olarak yaşadıkları yerden başka bir yere toplu veya bireysel olarak hareket etmeleri ve oraya yerleşmeleri olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla, kavram genel anlamda bir mekândan diğer bir mekâna doğru hareketliliği göstermektedir. Göç, yaşanan bölgenin kalıcı veya geçici şekilde değiştirilmesi ya da başka bir bölgede başka bir yönetimin idaresi altına girmek şeklinde anlaşılmaktadır. Bununla beraber devlet sınırları içi ya da arasında gerçekleştirilen değişiklikler iç göç ve dış göç farklılığını da ortaya çıkarmıştır (Haksever, 2014: s. 6). Aynı toprak sınırları içerisinde yapılan hareketliliğe “iç göç” denilirken; toprak sınırları dışına yani başka ülkelere yapılan yer değişikliği ise “dış göç” veya “uluslararası göç” olarak tanımlanmaktadır. Göç eylemini gerçekleştiren kişiye ise “göçmen” ismi verilmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: s. 16).

Göç, toplumsal değişimin ortaya çıkardığı kolektif bir eylem olduğu gibi göç alan ve göç veren ülkedeki toplumun bütününe yansır. Bununla beraber, göç ve başka bir ülkede hayat sürdürme deneyimi kazanmak gerçekte yer alan planların değişmesinde etkili olabilmektedir. Göçmenlerin vatanlarını geride bıraktıkları dönemdeki düşünceleri gittikleri ülkedeki kaldıkları süreç içerisinde zaman zaman değişiklik göstermektedir. Devlet göç aracılığıyla etnik bakımdan farklılaşmış bir toplum yapısı inşa etmek amacıyla yola çıkmasa da politik uygulamalar ve toplumsal ilişkiler, farklı ulusal kimlikler ve etnik azınlıkların oluşumuna neden olmaktadır (Aksoy, 2010: s. 17).

Göç hareketleri insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. İnsanlar yaşamları süresince çeşitli nedenlerle buldukları yerden başka bölgelere göç etmiş veya göç etmeye zorunlu bırakılmışlardır. Tarihsel süreçte modern anlamda ilk kitlesel göç hareketleri Amerika kıtasının keşfedilmesinden sonra görülmüştür. Bu keşiften sonraki göç hareketinde çok sayıda insan Avrupa'dan Amerika'ya gitmiştir. İspanya ve Portekiz'den başlatılan bu göç dalgası zamanla hız kazanarak diğer Avrupa devletlerine de yayılmıştır. İlk modern kitlesel göçler ekonomik sorunlardan kaynaklı olarak gerçekleşmiştir. Göç hareketleri daha sonraki süreçte esir ticaretleriyle yeni bir boyut kazanacaktır (Mutluer, 2003: s. 30). Toksöz'e göre ise fetihler ve sömürgeleştirme faaliyetleri, 16. yüzyılda keşfedilmiş olan yeni kaynaklarda çalıştırılma amacıyla kullanılacak kölelere gereksinim duyulması ve Batı Avrupa ve sömürgeleştirilen ülkeler arasındaki ilişkiler ile birlikte göçü tetiklemiştir. Batı'daki sanayileşme hareketi ile ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçler 19. yüzyılda da artmaya devam etmiş, Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında ise ucuz işgücüne gereksinim duyulmuştur (2006: s. 11). Uluslararası nüfus hareketlerinin, önemli ölçüde sanayileşme ile birlikte başladığı ve bugüne kadar da devam ettiği belirtilmelidir. Sömürge kaynaklarına sahip olan gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerden göç almışlardır. Gelişmiş ülkelerin sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan işgücüne olan ihtiyacı işgücü göçünün gerçekleşmesini sağlamıştır (Öztürk, 2011: s. 6).

1960'lı yıllarda ise Avrupa'da yeni bir göç dalgası başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa'da yaşanan ekonomik gelişim süreci, İtalya ve Yugoslavya gibi ülkelerden göçmen alan Avrupa devletlerinin bilhassa da Almanya'nın göç sahalarının genişlemesine neden olmuştur. Türkiye, Filistin, İspanya, Mısır, Yunanistan gibi birtakım ülkeden binlerce vatandaş en başta Almanya olmak üzere sanayileşmiş Avrupa ülkelerine göç etmiştir (Mutluer, 2003: s. 32).

Ekonomi alanında gerçekleşen atılımlar, ucuz işgücüne duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyacın diğer ülkelere karşılanması bazı kültürel, toplumsal ve siyasi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bazı devletler göçü kısıtlama yoluna giderken bazıları da belirli derecelerde kültürel çoğulculuğu benimsemişlerdir. Göçlerle birlikte homojen ulus-devlet yapıları değişime uğrarken, bu durum Avrupalı devletlerin yeni politikalar oluşturmalarına sebep olmuştur (Hak-sever, 2014: s. 5).

Aynı zamanda, uluslararası göç ile dil, din, kültür ve gelenek bakımından birbirinden farklı olan bireyler aynı ortamda hayatlarını devam ettirmeye mecbur kalmaktadır. Bu durum ise birtakım iletişim ve adaptasyon problemlerini oluşturmakta ve daha büyük sorunlara sebep olabilmektedir. Zira insanların doğdukları topraklarından ayrılıp başka devletlere göç etmesi ekonomik sonuçlardan ziyade siyasal ve sosyal sonuçlar doğurmuştur. Göçmenler bir müddet sonra kültürel kimliklerini irdelemeye başlamış ve içinde yaşadıkları sosyal çevreye karşı bazı reaksiyonlar göstermişlerdir. Gidilen ülkelerin farklı kültürel ve sosyal realiteleri göçmen bireylere bambaşka kolektif kimlikler yüklemiştir (Kümbetoğlu, 2003: s. 271).

Entegrasyon ve Asimilasyon

Entegrasyon kelimesi, Alman literatüründe bir bütünü tekrardan oluşturma ya da inşa etme olarak ifade edilmektedir. Türk literatüründe ise bir bütünün parçaları arasındaki uygunluk, ahenk anlamına gelmektedir (Haksever, 2014: s. 20). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanmış olan Göç Terimleri Sözlüğü'nde entegrasyon kavramı, göçmenleri hem bireysel hem de grupsal olarak toplumun bir üyesi kabul eden süreç olarak belirtilmiştir. Buna göre, göç alan devletlerin göçmen kabulü için aradıkları nitelikler ülkelere göre değişiklik göstermektedir ve entegrasyonun sorumluluğu tek bir gruba ait değildir. Hem göçmenler hem de ev sahibi olan devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan mesuldür (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: s. 17). Bu konuyla ilgili birçok eseri bulunan sosyolog Friedrich Heckmann ise entegrasyonu şu şekilde özetlemektedir; “*Genel anlamda entegrasyon yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar ile topluma kazandırılmaları, ayrıca bu süreçte nasıl ve ne şekilde hazırdaki grubun sosyo-ekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine dahil edileceğini ifade eder*” (Haksever, 2014: s. 22).

Entegrasyon olgusuyla ilgili çalışmaların gelişiminde göçlerin artarak devamı önemli rol oynamıştır. Zira Avrupa ülkeleri göç alımına birtakım kısıtlamalar getirmişse de bu kısıtlamalar göçmen işçilerin gelmesini önlemede yeterli olmamıştır. Göç eden işçiler gerek aile birleşimi yoluyla gerekse de yasadışı farklı yollara başvurarak (kaçak girmek gibi) Avrupa'ya göç etmeye devam etmişlerdir (Şahin, 2010: s. 104). Göçmenlerin çok az bir kısmı kendi ülkelerine geri dönmüş, göçmenlerin büyük çoğunluğu ise buldukları ülkelere ayrılmıştır.

mamış, bunun yerine eşlerini ve çocuklarını da yanlarına getirerek; böylece bir gün ülkelerine dönme fikriyle gelmelerine rağmen artık ailelerinin de yanlarında olmasından dolayı, bu ülkelerde kalıcı olmuşlardır. Onlar için yerleştikleri bu ülkeler ikinci bir memleket haline dönüşmüştür ve “Aile birleşmesi göçmen işçilerin oraya yerleşmelerinde dönüm noktası” olmuştur (Toksöz 2006: s. 31). Bu durumu aldıkları vatandaşlıklarla ve sahip oldukları mülklerle de sağlamlaştıran göçmenlerin artık geçici olmadıklarının anlaşılması üzerine gerek sosyologlar gerek ekonomistler gerek siyaset bilimciler gerekse de psikologlar için göç olgusunun araştırılacak ve üzerinde çalışılacak bir başka alanı olarak entegrasyon konusu ortaya çıkmıştır (Şahin, 2010: s. 104).

Göçmenlerin içinde buldukları toplumda yaşadıkları sorunlar ve buldukları ülkeyle bütünleşmeleri noktasında yapılan çalışmalarda, en başta göçmenlerin parçası oldukları topluma uyum sağlamaları anlamına gelen adaptasyon kavramı kullanılmıştır. Günümüzde ise göçmenlerin girdikleri yeni kültüre uyum sağlamalarının yanında etnik kültürlerini de korumaları ve devam ettirmeleri anlamına gelen entegrasyon kavramı tercih edilmektedir. Çünkü aynı ülke toprakları içinde bulunan bu kültürel gruplar ile kurulan iletişimde kültürlerarası bir özellik taşımaktadır (Kartari, 2006: s. 12). Bu durumda, göçmenler başka kültürlerin içerisinde hem kendi değerlerini korumak hem de yeni toplumla bir arada yaşamak istediklerinde bunu sağlayabilmek için entegrasyon gerekli bir yol olarak göze çarpmaktadır (Bilgin, 2007: s. 265).

Küreselleşme döneminde entegrasyon arayışı, ifadesini çağdaş çokkültürlülük projelerinde bulacaktır. Çokkültürlü yapıda göçmenler toplumun edilgen bir parçası olmak yerine kendi kimliklerini oluşturmak noktasında aktif olarak eylem içinde bulunmakta, devlet de bu girişimlere ortak yaşam ilkesi çerçevesinde destek vermektedir (Algan et al., 2012: s. 6). Bu anlamda çokkültürlülük azınlık grupların hem kültürel farklılıklarını korumaları hem de bu farklılıklarıyla birlikte toplumsal yapıda eşit bir yer bulmalarına dayanan bir vizyon olarak kendisini göstermektedir. Bu yaklaşımda, devletler yurttaşlarına sadece eşit haklar tanımakla kalmayacak aynı zamanda onların kimliklerini baskı altına almaktan da kaçınacaktır (Kakışım, 2018: s. 63)

O halde entegrasyon, farklı kültürel değerlere sahip insanların bu farklılıklarını koruyarak ve içinde buldukları diğer kültürden de etkilenerek bir bütünlük içerisinde yaşamalarıdır. Entegrasyon ile bir ülke içerisinde veya bir

toplumda kültürel dengenin sağlanması amaçlanmaktadır. Entegrasyon farklı değerlerin ortak noktalarını bir araya getirmeyi ve aynı toplumda hoşgörü içerisinde yaşamayı sağlamaktadır. Entegrasyon kavramını ilk kez kullanan Robert E. Park ve Ernest Burgess bunu asimilasyon olgusunu eleştirerek geliştirmişlerdir. Park ve Burgess'in kullanımına göre entegrasyon, bir grubun diğer grup içinde erimesi değil, toplum içindeki insanların birbirlerini daha yakından tanıması, birbirlerinin deneyimlerine, duygu ve tavırlarına daha aşına hale gelmeleri ve böylece ortak bir kültürel yaşamda bir araya gelmeleridir (Park ve Burgess, 1969: s. 735). Toplum içindeki herhangi bir grupla bütünleşmeyi reddetmek, onu görmezden gelmek ya da bu grup mensuplarını toplum dâhilinde belirli hak ve imtiyazlardan mahrum bırakmak ise “dışlama” (*exclusion*) olarak tarif edilmektedir. Bu özelliğiyle dışlama olgusu entegrasyonun tam karşısında bulunmaktadır (UNRISD, 1994: s. 5). Ancak bir dışlamayı içermese de belirli bir azınlık grubunun başka bir toplumsal grup içinde, çoğu zaman baskı yoluyla özgül kültürel özelliklerini yitirecek düzeyde absorbe edilmesi de entegrasyonun amaçlarına uzak düşmektedir. Zira eğer hâkim kültür diğer kültürü etkisi altına alıp, kendi kültürünü azınlık durumundaki kültüre empoze etmeye çalışırsa bu durumda asimilasyon olgusu gerçekleşmektedir.

Asimilasyon kavramı Latince “*similis*” (benzer) kelimesinden türetilmiş, Fransızca ve İngilizcede ortak olan bir terimdir. Sözlükteki anlamı bir şeyi değiştirme yoluyla kendine benzetme ya da bir şeyin değişerek başka bir şeye benzemesidir. Türkçe’ye “özümleme” ve “özümseme” diye çevrilse de bu kelimelerin sözcüğün Latince karşılığıyla pek ilişkisi bulunmadığı ifade edilmektedir (Haksever, 2014: s. 25). Asimilasyon kavramının sınırlarını tam olarak çizmek ve tarihsel gelişimi ile anlam bakımından kapsamını anlatabilmek oldukça zor bir iştir. Göç Terimleri Sözlüğü’nde asimilasyon kavramı, bir etnik veya toplumsal grubun, genellikle de azınlığın fazla olan gruba uyum sağlaması olarak açıklanmaktadır. Sözlükte asimilasyon, dil, örf, adet, gelenek, değer, tutum ve davranışlarda ve aidiyet duygusunda bir değişimin gerçekleşmesi şeklinde ifade edilmekte ve asimilasyon için kültürel uyumdan daha ileri giden bir durum yakıştırması yapılmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: s. 3).

Asimilasyon, biyoloji biliminde “içine almak”, özümlemek, özümsemek tanımlarından yola çıkılarak, sosyolojide ise özellikle göç sosyolojisi alanında kullanılmıştır. Bu kavram, tam anlamıyla anlamak, özümsetmek (özüm-

semek) gibi durumları ifade etmek için psikoloji ve sosyoloji alanlarına da aktarılmıştır (Haksever, 2014: s. 26). Bir organizmanın aldığı bir besini organik hale getirmesiyle kendine mal etmesine, özümseme denilmektedir. Bir besinin organizma yapısının içerisinde eriyerek onun organik yapısı ile bütünleşmesi veya ona benzemesine de özümseme denilmektedir. Etnolojideki karşılığı ise şu şekilde ortaya konulmaktadır: Baskın bir topluluğun, başka bir grubu veya topluluğu yapısında eritmesi ve kendine benzetmesi. Sosyolojide ise bir toplumun kültürel açıdan kendisinden farklı olan bir topluma dönüşmesine özümseme; bir toplumun kültürel bakımdan kendisinden başka bir kültüre sahip olan toplumu kendi yapısına dönüştürmesi ve benzetmesine de özümseme denilmektedir (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, 1988).

Asimilasyonda aynı ülke içerisinde yaşayan farklı kültürler arasındaki birliğin devam ettirilebilmesi mümkün görülmediğinden aradaki farklılıkları ortadan kaldırmak için homojen bir toplum yaratma amacı öngörülmektedir (Gülboy, 2015: s. 57). Bu amaç ülkenin istikrarı ve güvenliği için zorunlu olarak görülebilmekte ve tek tipleştirme düşüncesiyle asimilasyoncu politikalar uygulanabilmektedir.

Göç Literatüründe Almanya'daki Türk Göçmenlerde Kuşakların Oluşumuna İlişkin Veriler

Türkiye'den Almanya'ya Uzanan Göç

Bir devletten diğer bir devlete doğru gerçekleşen hareket hali anlamına gelen uluslararası göç, hareket edenler ve geride kalanlar arasındaki bağları içerisinde barındıran, çok boyutlu siyasi, ekonomik ve kültürel bir süreci ifade etmektedir (Kartal ve Alptekin, 2015: s. 608). Uluslararası göç; insani müdahaleler, ulus-devletlerin vatandaşlarına karşı davranış ve tutumlarıyla ilgilendiği gibi, savaş suçları, insanlık suçları ve ulusal sınırlar içerisinde yaşayan insanlar ile ülke sınırları dışındaki yurttaşlar arasındaki ilişkileri de kapsamaktadır. (Benhabib, 2006: s. 20).

Farklı bölgeler arasında yaşanan kitlesel göçler yeni kentler ve devletlerin kurulmasına neden olmuştur. Bu göç hareketleri Amerika kıtasının keşfedilmesinden sonra deniz ötesi bir nitelik de kazanmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'dan birçok insan, yeni bir yaşam ümidiyle okyanus ötesinde bulunan

yeni dünyaya göç etmiş ve oraya yerleşmiştir. Bu göç olaylarının gerçekleşmesinde ekonomik faktörler etkili olmuştur. Keşfedilen yeni kıtadaki büyük topraklarda tarım yapabilmeye olanağı ve okyanus aşırı ticaretin artması insanların kitlesel olarak buraya yerleşmelerinde önemli rol oynamıştır. 15. ve 18. yüzyıllar arasında Afrika'dan 15 milyon insanın köle olmaları için Amerika kıtasına taşındığı; 19. yüzyılda milyonlarca insanın Çin ve Hindistan'dan Amerika ve Avrupa'ya anlaşmalı işçi olarak gönderildiği; 20. yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşının milyonlarca insanı vatanından ettiği bilinmektedir (Aksoy, 2012: s. 293). Göçün 20. yüzyıldaki genel sebeplerinin arasında en önemlisi ise kapitalizmin dünya çapındaki egemenliğidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaşa katılan devletlerin ekonomilerinde yaşanan sıkıntılar köy ve şehirlerde yaşamı zorlaştırmış ve kapitalist devletlerin işgücü ihtiyacında artışa neden olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte giderek artan kitlesel ve bireysel göçler, konunun daha detaylı irdelenmesine sebebiyet vermiştir (Toksöz, 2006: s. 24).

Göç olgusu eskiden beri Türk tarihinin en belirgin özelliklerinden biri konumundadır. Zira Türk toplumu tarih sahnesine çıktığından beri göç hareketleriyle iç içe olmuştur ve Almanya'ya yönelik Türk göçü de bunun en son ve en kitlesel örneklerinden biridir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayisini büyük bir hızla geliştirme yoluna giden Almanya'da 1950'li yılların ortalarından itibaren işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu açığı önce İtalya (1955), İspanya ve Yunanistan'dan getirdiği işçilerle karşılamaya çalışan Almanya, 1961'den itibaren Türkiye ve sadece maden ocaklarında çalıştırılmak üzere Fas'tan (1963) işçi göçü almaya başlamıştır ve alımlar sonraki yıllarda da devam etmiştir. Türk devletinin vatandaşlarını Almanya'ya gönderme noktasındaki temel amacı ise Türkiye'deki işsizliği azaltabilmek, giden işçilerin ülkelerine gönderecekleri dövizleri değerlendirmek ve geri geldiklerinde kazandıkları deneyim ve teknik bilgileri Türk sanayisine kazandırmaktır (Başkurt, 2009: s. 71).

30 Ekim 1961'de Almanya ve Türkiye arasında imzalanan "Türk İşçilerinin Almanya'ya Gönderilmesine Dair Anlaşma" kapsamında misafir işçi (*Gastarbeiter*) statüsü ile Almanya'ya gitmeye başlayan Türk vatandaşları, zaman geçtikçe misafir işçi konumundan çıkarak bu ülkeye yerleşmeye başlamışlardır. 1961 yılında Almanya sınırları içinde yer alan Türk göçmen sayısı 6.800 iken, bu sayı 1971 yılında 652.000'e ve 1981 yılında 1.546.000'e

yükselmiş, 1991 yılında ise 1.780.000'e ulaşmıştır (Aksoy, 2010: s. 8). Bu rakamlar modern dünya sisteminde, ABD'ye gerçekleşen Meksikalı göçünden sonraki en kitlesel göçün Türkiye'den Almanya'ya yönelik olarak vuku bulduğunu göstermektedir (King ve Kılınç, 2014: s. 126).

Zaman içerisinde Almanya'ya giden Türk işçilerin çoğunluğu bu uygulamanın belirli bir süre için ya da geçici olması düşüncesini terk ederek oraya yerleşmeyi tercih etmiş, işçilerden önemli bir bölümü kalıcı göçmen statüsüne geçmiştir. Bu yüzden ilk kuşak işçiler, bir süre sonra ailelerini de yanlarına alarak yaşamlarını Almanya'ya taşımışlardır. Bunun sonucunda ise ilk ve ikinci kuşaktan sonraki nesil hayat deneyimini Almanya'da kazanmış, sosyalleşme sürecini Almanya'da gerçekleştirmiş, sosyal yaşam alanı olarak Almanya'yı belirlemiş ve geleceğe yönelik planlarını bu devlet üzerine kurmuştur (Gökçe, 2006: s. 9).

Yaşamlarını yurtdışında sürdüren Türklerin büyük çoğunluğu Almanya'da bulunmaktadır. Almanya'da yaşayan 2,7 milyon Türk rakamsal açıdan Avrupa Birliği dışından gelen en büyük göçmen grubu ifade etmektedir. Günümüzde Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin yaklaşık olarak %32'si Alman vatandaşlığına sahiptir. Genel nüfusun %3,1'ine karşılık gelen Türk göçmenleri, on altı eyaletten oluşan Federal Almanya'nın dört eyaletinden, Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern ve Saksonya'dan daha fazla nüfusa sahiplerken, beş eyaletin Berlin, Brandenburg, Rheinland-Pfalz, Saksonya-Anhalt ve Schleswig-Holstein nüfuslarının yarısına yakın bir mevcuda denk düşmektedirler (Şen, 2010: s. 121).

Aslında 1961'den önce eğitim almak amacıyla Almanya'ya giden Türk gençleri olmuştur. Bu kişiler daha çok gelir durumu yüksek ailelerin çocukları olup Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde üniversite tahsili gördükten sonra Türkiye'de iyi iş imkânları bulmuşlardır. Fakat Almanya'daki Türkler denildiğinde akla ilk olarak öğrenim görmek için yurt dışına çıkmış olan gençler değil, çalışmak amacıyla Almanya'ya giden Türk işçiler gelmektedir. Almanya'ya Sirkeci Garı'ndan yola çıkan ilk Türkler Münih Garı'nın 11. Peronunda inmiştir, hatta bu perona 2011 yılında Türkiye'den Almanya'ya göçün 50. yılı anısına üzerinde "*Kartoffel, ichliebedich*" (Patates, seni seviyorum) yazılı bir anıt bile yapılmıştır. Bu anıt, Almanya'daki Türklerin bu ülkeyi artık geçici bir mekân değil kalıcı bir yer olarak kabul ettiklerinin göstergesi gibidir (Kırmızı, 2016: s. 146).

Misafir işçi statüsüyle Almanya'ya giden Türkler, işverenlerin göçmen işçiler için hazırladıkları barakalar, eski atölyeler, bodrum katları, depolar ve apartman biçimindeki yurtlarda barınmak durumunda kalmışlardır. Avrupa standartlarına ve yönetmeliklere rağmen düşük kalitede ve sağlık açısından uygunsuz ortamlarda yaşamak durumunda bırakılmışlardır. Türk işçiler, imzaladıkları sözleşmede yer almamasına rağmen çoğunlukla maden ve taş ocaklarında, asbest ve lastik işlemede, demir-çelik ve metal sanayinde, plastik madde ve inşaat sektöründe, kiremit ve tuğla fabrikalarında, tekstil ve otomotiv sanayi gibi genellikle Almanların çalışmak istemedikleri ağır iş sahalarında çalıştırılmışlardır. Gürültü, aşırı sıcak ve pis kokulu ortamlarda çalışmak zorunda bırakılmış, ancak kısa sürede çok para kazanmak istedikleri için bu tür zorluklara katlanmışlardır. Dil bilmediklerinden imzaladıkları sözleşmelerin içeriği hakkında bilgi sahibi olamamaları da durumlarını zorlaştıran diğer bir unsurdur. Bu durum, işçilerin büyük çoğunluğunda psikolojik sorunlara yol açarken, bazı işçiler de iş kazalarında hayatını kaybetmiştir (Perşembe, 2005: s. 16).

Türk işçiler Almanya'da kaldıkları süreçte para kazanma istekleri dışında "Türklüğün adını kötüye çıkarmama" ve "sözleşmenin iptal edilerek sınır dışı edilme korkusu" hususlarında hassas davranmış fakat bu kadar hassasiyetlerine rağmen işverenlerden çoğu zaman bekledikleri karşılığı alamamışlardır. Türk işçilerin bu süreçte en fazla sorun yaşadıkları hususlardan biri, yaşamlarını sürdürdükleri toplumun dilini bilmiyor oluşlarıdır. Karşılarına her alanda çıkan bu soruna bir çözüm bulabilmek adına Almanya da, Türkiye de hemen hemen hiçbir girişimde bulunmamıştır. Birtakım büyük iş yerleri ve sosyal yardım kurumlarının açmış olduğu dil kursları ise iş yoğunluğu ve birkaç yıl sonra geri dönme niyetleri gibi sebepler yüzünden amacına yeterince ulaşamamıştır (Başkurt, 2009: s. 83).

Almanya'daki Türk göçmenlerin değişik isim tanımlamaları da bulunmaktadır. Türkiye'de farklı giysi, tavır ve davranışları ile dikkat çekmiş ve gelir durumları da daha iyi olduğundan şımarıklık ve yukarıdan bakan tavırlara sahip olmakla itham edilerek "Almancı" olarak bilinmişler, Almanya'da ise toplumdan farklı oldukları için "*Ausländer/Yabancı*" olarak anılmışlardır. Kısaca onlar her iki ülkede de yabancı statüsündedirler. Bir başka ifadeyle her iki kültür arasında gidip gelmektedirler. Çünkü hem Almancı hem de Ausländer tanımlamalarında ötekileştirme bulunmaktadır. Ancak bu durum, onların zamanla bağlı oldukları her iki ülkeye de olumsuz bir tavır geliştirmelerine ve

kısmen ie kapanmalarına neden olmuştur (Başkurt, 2009: s. 84). Göç alan ülkenin göçmenleri belirli haklardan yoksun bıraktığı, göç veren ülkenin ise bu insanların aidiyet duyacakları bir alternatif sunmadığı örneklerde göçmenlerin aidiyet duygusu devletleri ya da vatandaşlığı aşan akışkan bir nitelik kazanabilmektedir (Kılıç ve Menjivar, 2013: s. 204-205). Almanya'daki Türklere de durum önemli ölçüde bu olmuştur.

Kuşakların Oluşumu

Türkiye ekonomisinde yaşanan olumsuzluklar, şiddet, baskı, terör ve siyasi çekişmeler, 1975 yılında yürürlüğe giren “çocuk parası düzenlemesi” gerekçesiyle Türkiye'deki çocuklara az para ödenmesi ve 12 Eylül 1980 askeri darbesi gibi nedenlerle, 1974 yılından itibaren Türkiye'den Almanya'ya doğru yoğun bir “aile birleşimi” göçü başlamıştır. Bu tarihlerden itibaren artık işçi yurtlarından evlere taşınılmıştır (Başkurt, 2009: s. 83-84). Almanya bir göçmen ülkesi olmak istemediği için ülkedeki yabancıları misafir işçi olarak tanımlamıştır fakat zaman geçtikçe ve geri dönüşler gecikince bu insanlar “*Mitarbeiter*” (Çalışma/iş arkadaşı), ülkede kalıcı olmaya başladıklarında ise “*Migranten*” (Göçmenler) olarak anılmaya başlamışlardır (Başkurt, 2009: s. 84).

Kısacası, ilk başlarda Türk işçilere sadece misafir gözü ile bakıldığından ülkede geçici bir süreliğine buldukları fikri hâkim olmuştur. Fakat zamanla içerisinde değişen işçi alım sözleşmesi ile birlikte çalışma izinleri de uzamış, yurtlardan çıkan Türkler, kendi imkânları ile konut kiralamışlardır. 1971 yılından itibaren ise aile birleşimiyle birlikte ev kiralamalar artmış ve yeni düzen oluşturmaya başlamışlardır. Bu ilk kuşak göçmenlerin yine geri dönüş yapacakları düşüncesinden kaynaklı olarak dinsel inanışları ile ilgili de çok talepte bulunmadıkları göze çarpmaktadır. Öyle ki Almanya'da Müslümanlar için ibadet yerleri yapımına bu insanların Almanya'ya gelişinden neredeyse 50 yıl sonra başlanacaktır (Gorlach, 2015).

Almanya yaşanan bu yoğunluk karşısında 1973 yılında işçi alımlarını bir süreliğine durdurma kararı almıştır. Bu şekilde yabancı işçilerin sayısında azalma amaçlanmış, misafir işçi olarak gelenlerin de bu düşünceden etkilenip ülkelerine geri dönmeleri beklenmiştir. Alman devletinin aldığı karar doğrultusunda Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde yer almayan ülkelere işçi alımı duracak, bulunan göçmen işçiler ise kısa bir süreliğine ülkelere

gidemeyeceklerdi. Ancak beklentilerin aksi gerçekleşmiş, göçmenler yerleşik bir düzene geçmeyi tercih etmiş ve geri dönmek yerine ailelerini de yanlarına almışlardır (Haksever, 2014: s. 76).

Almanya'da günümüzde üç kuşak Türk vatandaşı artık beraber yaşamaktadır. Bunlardan “Birinci kuşak” 1960'lı yıllarda kısa süreliğine Almanya'ya gitmiştir. “İkinci kuşak Türkler” olarak tanımlanan grubu ise Almanya'ya ilk gelen vatandaşların çocukları oluşturmaktadır. Bu grup, yoğun olarak 1970'li yılların sonları ile 1980'li yılların ilk yarısında Almanya'ya göç etmiştir. Üçüncü kuşak Türkleri ise, birinci kuşağın torunları oluşturmaktadır. Bu kuşak, üzerinde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çalışmaların en çok yapıldığı kuşaktır. Çünkü Almanya'da doğmuş olan bu kuşağın hayatlarını geçirecekleri topluma entegrasyon sürecinde milli ve dini kimliklerinin ne olacağı veya nasıl olması gerektiği, bir sorun olarak her iki ülke yetkililerince tartışılmaktadır (Başkurt, 2009: s. 85).

Kısacası, Türklerin Almanya'daki konum ve statüsü bu ülkede eskiden beri yoğun tartışmalara sebep olmaktadır. Almanya'da farklı kökenlerden gelen çok sayıda göçmenin yaşamasına rağmen Türkler sosyo-politik düzendeki önemleri ile bunlar arasında hakkında en fazla soru işareti bulunan grup olarak öne çıkmaktadır. Zira Türkler Almanya'daki en büyük göçmen grup olduğu gibi göçmen kitleleri arasında en az asimile olmuş olanıdır (Witte, 2018: s. 1426) Ülkedeki Türkler Almanya'nın toprak değil (*jus soli*), kan esasına (*jus sanguinis*) dayalı vatandaşlık sisteminden dolayı uzun süre Alman vatandaşlığı alma şansından da mahrum kalmışlar ve ancak 1990 yılından itibaren belirli koşullarda vatandaş olabilecekleri kabul edilmiştir (Stowasser, 2002: s. 53).

Göç Literatüründe Almanya'daki Birinci Ve Üçüncü Kuşak Göçmenlerde Entegrasyona İlişkin Veriler

Birinci Kuşak

Almanya Büyükelçiliğinin iki ülke arasında yapılan anlaşmanın 50. yılına istinaden hazırladığı çalışmada çeşitli bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda Türk işçilerin Almanya'ya kabul edilme süreçlerinde hangi yollardan geçtikleri belirtmektedir. “*Almanya, İstanbul'un Tophane semtinde bir irtibat bürosu kurmuştu. Almanya'ya gitmek isteyen insanlar bu büroya müracaatta bulu-*

nuyor; ardından memleketlerine geri dönüp, bürodan gelecek “Almanya kağıdını” bekliyorlardı. Mektubu alan irtibat bürosuna koşuyor ve Almanya’ya gidiş çilesi başlıyordu Aralarında belki de o güne kadar hiç doktora gitmemiş kişilerin de bulunduğu işçiler, Alman doktorlar tarafından sıkı bir sağlık kontrolünden geçiriliyordu. İşçiler, dişlerine kadar kontrol ediliyorlardı. Sağlam olanlar, köylerine kentlerine gidip, Almanya’ya gitmek üzere tahta bavullarını hazırlıyor ve 1-2 yıllığına, 3-5 kuruş biriktirdikten sonra geri dönme düşüncesiyle uzun bir yolculuğa başlıyorlardı.” (Haksever, 2014: s. 71)

Almanya’ya, imzalanan anlaşmadan sonraki ilk on yıllık dönemde giden Türkler Birinci Kuşak olarak kabul edilmektedir. Bu kuşağın mensupları Almanya’ya giderken bu ülke hakkında neredeyse hiçbir bilgiye sahip değildirlen. Birinci kuşak Türk işçileri, Alman toplumu tarafından da merak ve şaşkınlıkla karşılanmıştır, zira Türk işçileri kültürel açıdan onlardan oldukça farklı bir yapıdadır. Bu farklılıklar inançta, dinde, dilde, örf-adetlerde, geleneklerde ve eğitim gibi alanlarda görülmektedir. Birinci kuşağın, içine girdikleri bu farklı kültür ile olan iletişimleri ve etkileşimleri sınırlı düzeyde kalmıştır, çünkü bu kuşak göçmenler ev sahibi ülkenin dilini hiç bilmemektedir ve ancak “kulaktan dolma” (*spontaneous learning*) birkaç cümle öğrenebildiklerinden içinde yaşadıkları topluma mesafeli bir hayat yaşamışlardır (Aksoy, 2010: s. 14). Yani birinci kuşak Türklerin belirgin özellikleri Almanca bilmemeleri ve Almanya’da işçi olarak istihdam edilmiş olmalarına rağmen, buraya kısa bir süre için gelmiş ve mesleki anlamda kalifiye olmayan insanlar olmalarıdır (Şahin, 2012: s. 3) Bu kuşaktaki Türkler ağırlıklı olarak kas gücü gerektiren zor işlerde çalıştırılmış, mesleki deneyimlerini de bu koşullarda çalışarak kazanmışlardır. Birinci kuşak göçünün gerçekleşmesinin üzerinden birkaç yıllık bir süre geçtikten sonra, kültürel ve sosyal karşıtlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Almanya’ya giden ilk kuşak olan Türklerin çocukları, Alman eğitim sistemine uyum sağlayamamışlardır. Eğitimde yaşadıkları sorunların en önemli nedenlerinden biri yine dil sorunu olmuştur.

Özellikle 1980’lerden itibaren ise Almanya’da yabancı kültüre yönelik karşıtlık gözlenmeye başlamış ve Türklere dönük birtakım saldırılar gerçekleştirilmiştir. Aksoy’a (2010: s. 15) göre Almanya’da bulunan ikinci ve üçüncü kuşak Türkler, bu ülkede ırkçı nitelik taşıyan yabancı düşmanlığından en çok etkilenen ve de en fazla hedef olarak gösterilen azınlık grubu olarak dikkat çekmektedir.

İlk kuşaktan itibaren yaşanan yabancı düşmanlığı sorunu diğer kuşaklarda da artarak devam etmiştir. Yalçın (2006: s. 57) artan yabancı düşmanlığının sebebi olarak şu hususu belirtmektedir: İlk kuşak Türkler sadece Almanya'daki ekonomik yapının gereksinim duyduğu işlerde çalışmışlar ve bu yüzden de buldukları ülkenin çoğunluk toplumu ile rekabet edememişlerdir. Ev sahibi toplumun çalışmak istemeyecekleri işlerde çalışan birinci kuşak Türkler, Alman işçiler için en başta bir tehdit unsuru olarak da görülmemiştir. Dil bilmiyor oluşları ve eğitim düzeylerindeki düşüklük de göz önünde bulundurulursa ilk kuşak Türkler için ırkçılık problemlerinin bugünkü kadar olduğunu söylenemez. ırkçılık ya da yabancı düşmanlığını doğuran en temel etken, ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin buldukları toplumda edindikleri eğitim ve kültürle o toplumdaki yerli vatandaşla iş ve yüksek öğretim alanlarında rekabete girebilmeleri, büyüklerinin yapmış oldukları işleri yapmak istememeleridir.

İkinci Kuşak

Birinci kuşak Türkler Almanlar tarafından misafir işçi olarak tanımlanmış, bu nedenle de Almanya misafir olarak nitelendirdiği bu Türkler için bir entegrasyon politikasını gerekli görmemiştir. 1974'ten 1984 yılına kadar olan süreçte ise Almanya'da ikinci kuşak Türkler yetişmiştir. Alman hükümetinin 1984 yılında çıkarmış olduğu "Geri Dönüş Teşvik Yasası" beklendiği gibi etkili olmamış, Türklere belli bir ücret karşılığında geri dönemleri teklif edilmişse de Türkler geri dönmek istememiştir. Alman devleti geri dönüşlerin yüksek oranda olacağını düşünmüştür ama teşvik yasasından yararlananların sayısı bir hayli düşük olmuştur. Geri dönenler ise birinci kuşaktaki kişilerdir. Yasadan yararlananlar çocuklarının bir şekilde Almanya'da kalmasını sağlamışlardır ve bu şekilde Almanya ile olan bağları da kopmamıştır. Almanya'daki Türk varlığının devamlılığını sağlayanlar işte bu gruptakilerdir.

İkinci kuşak Türklerin belirgin özellikleri şunlardır: Almanya'ya ilk olarak gelen birinci kuşağın çocuklarıdır veya aile birleşiminden yararlanarak gelmişlerdir. Almancayı kısmen bilmektedirler ve önemli bir kısmı Alman okullarında eğitim görmüştür. Almanya'da ikinci kuşağın oluşmasıyla birlikte Alman hükümeti, oluşturdukları yasaya rağmen Türklerin ülkelerine geri dönmeyeceklerini, ülkedeki varlıklarının devam edeceğini anlamıştır. Durumun bu hale gelmesinden sonra Alman yetkililer, Türklerin Almanya'ya uyum sağlaması için birtakım politikalar uygulama kararı alacaktır.

İkinci kuşak Türkler, sadece Almanya'daki Türk varlığının devamını sağlamakla kalmamış, sosyal ve kültürel yaşamda da varlıklarını topluma kabul ettirmişlerdir. Yani, birinci kuşağın yapmış oldukları birikimleri, sosyal yapıda kazanca dönüştürmüşlerdir. Bu kuşakta yer alan Türkler, Alman toplumuyla olan etkileşimlerini hızlandırmışlardır. Her alanda varlıklarını devam ettirmiş ve o toplumda kendilerini göstermeye çalışmışlardır (Şahin, 2012: s. 5). Bununla birlikte, Türkler için Almanya'da gerçekleşen değişim ortamının kazanımları gibi götürüleri de olmuştur. Değişen aile yapısı nedeniyle "parçalanmış aileler" olarak tanımlanan olumsuz bir durum ortaya çıkmıştır. Ama ekonomik anlamda olumlu gelişmeler yaşanmış, Türk göçmenlerin refah seviyeleri artmıştır. Bununla birlikte yine de 1970'lerin sonundan itibaren Türklerin işsizlik oranının toplam işgücünün üzerinde olduğu söylenmelidir. Öyle ki Türklerde 1990'da %10 olan işsizlik oranı 1997'de %24'e kadar yükselmiştir (Tol, 2012: s. 307).

İkinci kuşak Türklerin, genel olarak en şanslı grup olduğu belirtilmektedir. En önemli avantajları, içinde buldukları yabancı ülkeye uyum sağlama gibi bir problemle karşılaşmamış olmalarıdır. Ancak bu noktada, ikinci kuşağın Almanya'da doğan temsilcileriyle, Türkiye'den çocuk ya da genç yaşta aileleri tarafından Almanya'ya getirilen üyeleri arasında bir ayırım yapılması gereklidir. Almanya'da doğup büyüyen ve Alman okullarında eğitim görenler haliyle Almancayı çok daha iyi bilmektedirler ve aynı zamanda evde de aile içerisinde Türkçe konuşulduğu için Türkçeye de hâkimdirler. Diğer gruptaki Türkler ise çevreye zamanla uyum sağlayabilmiş ve Almanlarla ilişkilerini daha geç geliştirebilmişlerdir (Kırmızı, 2016: s. 152). Yılmaz'ın da (2013: s. 1313) ifade ettiği gibi insanlar "*konumuna göre yeni arkadaşlar edinir, bünyesinde şekillendiği toplumdaki zaman içerisinde farklı düşünebilir ve gördüğü eğitimle doğru orantılı olarak kendisine sunulan fikirlerden doğru ve kendi dünyasına yakın bulduklarını benimseyerek farklı düşünceler edinmeye başlar*". Bu anlamda Türkiye'de doğup daha sonra Almanya'ya götürülen çocuk ve gençler yurt dışında bazı güçlüklerle daha yoğun mücadele etmek durumunda kalmışlardır.

Üçüncü Kuşak

Üçüncü kuşak Türkler, 18-29 yaş arasındaki göçmenlerden oluşmaktadır. Bu gruptaki bireyler diğer kuşaktakilere göre Alman toplumuyla çok daha

yakın ilişki içinde olmuşlardır. Almancayı Türkçeden çok daha iyi bilmektedirler ve arkadaş grupları genellikle Almanlardan oluşmaktadır. Almanya'nın yürüttüğü entegrasyon çalışmalarının sonuçları en belirgin şekilde bu kuşakta görülmektedir. Zira üçüncü nesilde, Türk kimliğinden görece kopuk, ailesiyle belirli anlaşmazlıkları olan ve önceki kuşaklarla birtakım çatışmalar içerisinde bulunan gençler yetişmeye başlamıştır.

Üçüncü kuşaktakilerin neredeyse tamamı Almanya'da doğup büyümüş ve Alman toplumun kültürel değerleri ile daha fazla iç içe olmuş kişilerdir. “1. Kuşağa göre 3. ve 4. Kuşak çok daha eğitilmiş ve Almanya'daki sosyal ve iş yaşamının içinde yer almaktadır” (Kırmızı, 2016: s. 153). Eğitim hayatına direkt olarak Alman okullarında başladıkları için eğitim yönünden bir güçlükle karşılaşmamışlardır. Üçüncü kuşağın aile büyüklerine göre sosyalleşme sürecini çok daha rahat geçirdiği söylenebilir. Bu bireylerin en büyük problemleri ise Türk kültürüne ve diline karşı yabancılaşmalarıdır. Bu duruma hassasiyetle yaklaşan aileler onlara Türkçe öğretmeye çalışsa da bu konuda yeteri kadar başarılı olamamışlardır.

Birinci kuşakta yer alan ve aynı zamanda üçüncü kuşak Türklerin dedeleri olan Türkler neredeyse hiç Almanca bilmezken, ikinci kuşak her ikisine de hâkimdir, üçüncü kuşak ise %90 oranla sadece Almanca bilmektedir ve bu kuşak içerisinde yer alan kişiler kendi ailelerinin anadillerine yabancı kalmışlardır (Kırmızı, 2016: s. 154-155). Okulda derslerin Almanca verilmesi, arkadaşlarının büyük bir kısmının Alman oluşu ve her şeyden önemlisi de sosyal yaşantılarının onları Almanca konuşmaya zorlaması buna neden olan faktörler olarak gösterilebilir. Türkçe konuşma kabiliyetlerinin kısıtlı oluşu Türk kültürüne ve Türkiye'ye karşı bazı önyargılar beslemelerine de neden olabilmektedir. Almanya'da bütünleşmeyi olumsuz kılan birçok unsura rağmen üçüncü kuşakta yer alan Türkler çoğunlukla Alman vatandaşlığını tercih etmektedirler (Kırmızı, 2016: s. 153-154).

Almanya'daki üçüncü kuşak Türklerin genel özelliklerinin, Almanların Türkler için uyguladığı entegrasyon çalışmalarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Avrupa'daki etnik azınlıkların bugünkü durumlarına bakılacak olursa, Avrupa'daki sistemin temel kaygısının ikinci ve üçüncü kuşak Türkleri topluma absorbe etmenin yollarını bulmak olduğu görülmektedir. Fakat burada dikkat çekici olan, üçüncü kuşaktaki değişimin çoğu örnekte entegrasyonu dahi aşacak bir düzeyde gerçekleşmiş olmasıdır. Kavramsal kısımda da dikkat

çekildiği gibi, entegrasyonda temel amaç kültürel çoğulculuğun sağlanması ve toplumlararası iletişim ve etkileşimin bu yolla teminidir. Bu durumda azınlık grupların çoğunluğun kültürel ilkelerini edinirken topluma kendi kültürel özelliklerini de bir dereceye kadar katması beklenir olmandır. Ancak Almanya'daki üçüncü kuşak Türklerde ailelerinin anadili, kültürel kökeni ve kimliğine yönelik bağlılık son derece zayıflamış ve onun yerini güçlü biçimde Alman kültürü ve yaşayış tarzı almış gibi gözükmemektedir. Öte yandan, bu genç neslin mevcudiyeti ve Alman kültürüne angajmanı Almanya'nın gelecek vizyonu için son derece önemlidir, zira araştırmalar, Almanya'daki mevcut doğum oranına göre ülkenin halihazırda 82 milyon olan nüfusunun 2050 yılı itibariyle 60 milyona kadar düşebileceğini göstermektedir (Mueller, 2006: s. 426).

Birinci ve Üçüncü Kuşak'ın Entegrasyon Değerlendirmesi

Kuşaklararası uyumsuzluk her yerde ve dönemde görülen bir olgudur. Çatışma, genel anlamda uyumsuzluk, karşıtlık ve anlaşmazlık gibi durumları içermektedir. Çatışmalar; düşünce, duygu, çıkar, beklenti ve amaç gibi durumlarda oluşan farklılıklardan doğmaktadır. İnsanlar arasında bu yönlerden her zaman uyum ve denge görülmesi oldukça güçtür. Bu nedenle insan topluluklarının olduğu her yerde çatışma görülür. Bu çatışma, yeni fikir ve değerlere açık olan gençlerle, daha tutucu ve geleneksel değerlere bağlı yetişkinler arasında neredeyse kaçınılmazdır. Kuşaklararası çatışma; konuşma biçimi, giyim-kuşam farkı, beğeniler, dünya görüşü, ideolojik inançlar gibi alanlarda görülebilmektedir (Yeşilyaprak, 1989: s. 50). Çatışmanın en önemli nedeni ise kuşakların birbirlerine ön yargı ile yaklaşması ve birbirlerinin görüşlerine saygı duymamasıdır.

Teknolojik gelişmelerin sosyal yaşamda yarattığı değişimler, boş zaman kavramı, artan toplumsal hareketlilik, makineleşme; bilgi patlaması, kültürlerarası alışverişin hızlanması gibi gelişmelere bağlı olarak kuşakların farklı biçimde toplumsallaşma süreci geçirmesi çatışmaya neden olmaktadır. Çünkü toplumsal değişimlerle birlikte inançlar ve değerler de değişmektedir. Yaşlı kuşak geleneksel değerlere sarılırken, genç kuşağın yeni değerlere açık olması çatışmayı hazırlamaktadır (Yeşilyaprak, 1989: s. 51).

Yapılan araştırmalar çerçevesinde en başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk gençlerin adaptasyon sorunları geçmişten bu zamana kadar tespit edilmeye çalışılmıştır (Bedirhan, 2009: s. 4). Özellikle son zaman-

larda Fransa'da yaşanan kundaklama olayları Almanya'nın gündeminde önemli yer tutmaya başlayınca töre cinayetleri ve şiddet olayları ile göçmen çocukların uyum sorunuyla ilgili çalışmalar hız kazanmıştır (Gökçe, 2006: s. 11).

Toplumsallaşma aşamasında, gençler içindeki buldukları toplumun değerlerini ve normlarını öğrenirken, ailelerinin değer ve kurallar sistemi farklı olduğu için sorun yaşamaktadırlar. Kendi kültüründen çok başka olan toplumsal yaşam koşulları, göçmen Türk gençlerini toplum dışına doğru sürüklemektedir. İşsiz gençlerin suç ortamlarına itilmesi, marjinal grupların etkisi altına girmesi, entegrasyon deneyimlerinin olumsuzluğunun bir göstergesidir. Bu gençler alkol, kumar ve uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklara ve suç işlemeye meyilli hale gelmektedir. *“Marjinal konuma itilen gençler eğitim ve iş bulma konusunda karşılaştıkları ayrımcılık ve dışlanmayı kabullenememektedir. Toplumun baskın kültürünün yanında kendi kültüründen de ayrılarak alt-kültürler oluşturmakta, bu da kültür çatışmalarında belirleyici etken rol oynamaktadır. Marjinal gençlerin bir yandan çok yönlü sorunların sahibi olması, diğer yandan bir alt-kültür olarak görülmeleleri onların kural dışı davranışlarının nedenidir”* (Bedirhan, 2009; Canatan, 1990).

Birinci ve üçüncü kuşak Türklerin entegrasyon değerlendirmesinde ilk olarak dil konusu dikkat çekmektedir. 1961'de yapılan anlaşmayla gelen Türklerin amacı para kazanıp birikim yapmak ve ülkelerine dönmektir. Almanca bilmeyen bu kuşaktan sonra entegrasyon çalışmalarıyla birlikte diğer kuşaklar çok iyi Almanca konuşur duruma gelmiştir. Dedeleri hiç konuşamazken üçüncü kuşak Almanya'da doğup büyüdüğü için dil konusunda sorun yaşamamıştır. Fakat bu kuşağın en önemli sorunu Türkçeyi konuşamıyor olmasıdır. Alman okullarında verilen Türkçe dersler de entegrasyon çalışmaları neticesinde kaldırılınca Türkçe bilmeyen bir nesil yetişmiştir. Veya çok az Türkçe bilen; evde Türkçe konuşup dışarda Almanca konuşan bireyler her iki dil arasında sıkışıp kalmıştır.

Adıgüzel'e (Adıgüzel, 2011: s. 233) göre, Alman dilinin göçmen Türklere öğretilmesi “entegrasyon çalışmasının” ilk ve en temel aşaması olarak görülmektedir. Almanlar, kendi milletlerini Almancaya verdikleri değerle yarattıklarından, yabancıların Alman toplumuna uyumu önündeki en önemli engeli de kendi ülkelerinin dilini konuşmaları olarak görmektedirler. Bu durumda, mesele Türklerin adaptasyon/entegrasyon sorunu olmaktan ziyade, göçmenlerin “dil ve kültürel farklılıklar” yüzünden doğrudan “problem” olarak görülmeleleridir.

İki kuşak arasında görülen farklılıklardan bir diğeri de “eğitim” alanındadır. İşçi alımı sözleşmesiyle gelen birinci kuşak Türklerin eğitim seviyesi ilkokul düzeyindedir ve Almanya’ya ancak o şekilde kabul edilmişlerdir. Misafir işçilikten çıkıp oraya yerleşen Türklerin bir kısmının çocukları ve daha sonraki kuşaklar Alman okullarında eğitim görmüştür. Bu yüzden Alman toplumunun kültürel değerlerini ve yaşam tarzını edinmiş, Türk kimliğinden ve değerlerinden ise önemli derecede uzaklaşmışlardır. Zaten entegrasyon çalışmalarının en hassas noktası da budur. Alman hükümeti ileride yaşayacağı genç nüfus sıkıntısını düşündüğü için Türk göçmenlerin özellikle genç kesimini kendi kültürel kimlik ve değerleriyle yoğurmaya çalışmakta ve bu insanlara Alman kültürel özelliklerini kazandırmaya yönelmektedir.

Dil ve eğitim alanında görülen farklılıklar kuşaklararası anlaşmazlıklara neden oluşturmakta, birinci ve üçüncü kuşak arasında kültürel çatışmalar yaşanmaktadır. Birinci kuşak Türk göçmenler, genç yaşta yabancı bir ülkeye geldikleri için kendi milli değerlerine yani Türk kimliğine sıkı sıkıya bağlanmış, kendilerini bu şekilde koruma altına almışlardır. Daha sonra gelen kuşaklarda ise bu özellik azalmış ve üçüncü kuşakta en alt seviyeye düşmüştür. Kimlik ve kültür olarak farklı konumda oldukları için diğer iki kuşakla aralarında birtakım sorunlar vardır. Üçüncü kuşak Alman toplumunda doğup yaşamlarını devam ettirdiği için Türk kimliği ve değerlerinden oldukça uzak bir nesildir. Birinci kuşağın dayatmalarını ve baskılarını kabul etmemektedirler. Türkiye’deki gençler aileye ve topluma daha bağlı iken, Almanya’da gençler olaylara daha bireyselci bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu durumu kabul etmeyen ailelerin çocukları ise evden uzaklaşarak çok daha farklı ve hatta negatif ortamlara girebilmektedirler.

Bunun dışında, üçüncü kuşağın belirli temsilcileri her iki kültürden de kısım ilkeler edinmiştir. Ne tam olarak Alman ne de tam olarak Türk’türler, daha çok her iki kimlik arasında sıkışıp kalmış durumdadırlar. Bu gruptakiler “Riskli” olarak tanımlanmaktadır. Haksever’in (2014: s. 19) de ifade ettiği gibi kuşaklar attıkça her iki kültürden de yarım bilgileri olan ne tam olarak Türk kimliği ne de Alman kimliğine girebilen nesiller oluşmaktadır. Türkçe konuşmakta sıkıntı çeken ve zorlandığı yerde Almanca konuşan, tam tersi bir durumda ise tekrar aynı yolu izleyen bir kuşaktan bahsedilmektedir. Bu kuşaktaki Türkler Almanya’da bambaşka bir kültürel yapının içinde bulunmakta ama aileleri tarafından da kendi kültürel değerleri içinde tutulmaya

çalışılmakta, bu durumda da aynı anda çok farklı iki kültürü de tam anlamıyla benimsemekte güçlük yaşamaktadırlar.

Kuşaklar arasındaki diğer bir karşılaştırma ise “tanınan haklar” konusundadır. Çok uzun yıllardan bu yana Almanya’da bulunmalarına rağmen ve oraya yerleştikleri kesinleşmiş olmasına rağmen Türklerin çoğuna halen daha seçme ve seçilme gibi en temel haklar tanınmamaktadır. Bu durum, Türklerin kendi sosyal yaşantılarında geleneksel değer, örf ve adetlerine aşırı bağlılık ve bu bağlılığın bir sonucu olarak kısmen marjinal siyasi ve dini yapılanmaların içerisine düşmelerine neden olan “ötekileştirme” uygulamalarından biridir (Başkurt, 2009: s. 89). Haklar konusundaki diğer bir husus da şudur: Birinci kuşaktaki Türk göçmenler geçici olarak para kazanma isteği ile gelmişlerdir ve geldiklerinde Alman toplumundan hak ve hukuk bağlamında beklentileri olmamıştır. Göçün ilk yıllarında yaşadıkları zorluklara ve işverenlerin baskılarına tepki vermemişlerdir. Fakat daha sonraki kuşak kalıcı olmalarından itibaren bazı haklar ve kazanımlar elde etmişlerdir. Ekonomik durumlarındaki gelişmeleri ve ana-vatanlarına geri dönmeyi istememeleri de bu durumun bir göstergesidir.

Birinci kuşak göçmenler, arkadaş çevrelerini genel olarak Türklerden kurmakta ve evlilik konusunda büyük bir yoğunlukla yine Türkleri tercih etmekte iken, üçüncü kuşak göçmenlerin arkadaş çevrelerinin çoğu Almandır ve Almanlarla evlilik yapmaya da sıcak bakmakta, hatta eş seçimlerini Türkler yerine Almanlardan yapmayı daha fazla istemektedirler. Muhafazakâr ailelerde yetişen gençlerin dahi böyle bir yönelimde bulunması dikkat çekicidir (Yurdakul, 2018: s. 157).

Özellikle üçüncü kuşakla ilgili olarak, çifte vatandaşlık konusu üzerine ortaya atılan karşıt fikirler ise son dönemde daha fazla güç kazanmış durumdadır. İki ülkeye birden sadakat duymanın ne derece olası olduğu sorgulanmakta ve Türkler iki alternatiften birini seçmeye zorlanmaktadır. Almanya’da Alman vatandaşlığını 2000 yılı öncesinde almış olanların çifte vatandaş olabilmelerine izin verilirken diğerleri, yani üçüncü kuşağın üyeleri için bu hak tanınmamakta, 23 yaşına kadar tercihlerini yapmaları beklenmektedir (Dempsey, 2013). Böylece Almanya’daki genç Türklerin tek sadakat odaklarının Almanya olması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin kuşaklararası entegrasyonu kimlik, kültürleşme, sosyo-ekonomik etkinlik gibi konularla doğrudan ilgilidir. Ku-

şaklar ilerledikçe Alman kültürünü benimseme düzeyinin arttığı görülmektedir. Fakat bu durumda Türk kültürünü ve benliğini devam ettirme düzeyi düşmektedir ve bu şekilde entegrasyondan daha ileriye gidilmekteve asimilasyona yaklaşılmaktadır. Bu durum doğal bir sürecin sonucu olmaktan çok Alman hükümetinin uyguladığı yasal ve politik düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Çünkü Almanya'nın genç nüfusa ihtiyacı vardır ve üçüncü kuşak Türk göçmenleri geleceğe yönelik bir potansiyel olarak görmektedir. Dolayısıyla Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin zihniyet dönüşümünde Alman devletinin uyguladığı politikaların önemli bir payı söz konusudur.

Sonuç

Göç olgusu ve bununla birlikte entegrasyon ve asimilasyon meseleleri sosyal bilimler alanında incelemeye alınan ve sıklıkla karşımıza çıkan konulardandır. Bu çalışmada 1961 yılında imzalanan “İşçi Alımı Sözleşmesi” ile Almanya'ya giden ilk kuşak Türk göçmenler ile üçüncü kuşak göçmenler entegrasyon ve asimilasyon kavramları çerçevesinde karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Kuşaklararası farklar dikkate alınarak bu bağlamda Türk kimliğini devam ettirme ve benimseme, Türklerle iletişim kurma, Alman kültürünü benimseme ve Alman diline hâkim olma gibi unsurlar incelenmiştir.

Çalışmanın üzerinde durduğu başlıca noktalar ve vurguları şu şekilde özetlenebilir: Almanya'ya ilk giden kuşak para kazanmak amacıyla geçici süreliğine oraya gitmiştir. Fakat misafir işçi statüsüyle orada çalışan Türk göçmenler daha sonra geri dönmek istememiş, aile birleşimi yasasından yararlanarak ailelerini de yanına almış ve artık Almanya'da kalıcı olmuşlardır. Alman devleti Türk göçmenlerin kısa bir süreliğine gelip daha sonra geri dönecekleri düşüncesinde olduğu için başlarda yasal bir önlem almaya gereksinim duymamıştır. Türk göçmenlerin geri dönmeyecekleri anlaşıldığında ise belirli sosyal ve politik uygulamalar getirmiştir. Entegrasyon arayışı bu politikaların en başında gelmektedir. İkinci kuşak Türk göçmenler ise birinci kuşağın çocuklarıdır. Bir kısmı Türkiye'de doğmuş ve daha sonra oraya götürülmüş, bir kısmı ise Almanya'da dünyaya gelmiştir. Entegrasyon çalışmaları bu kuşakta başlamıştır. Birinci kuşak göçmenler hiç Almanca bilmemekte, Türk kimliğine ve kültürel değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Alman toplumuyla iletişimleri çok düşük seviyededir. Ama onların çocukları anne-babalarına göre daha

iyi Almanca konuşmakta ve Alman okullarında eğitim almaktadırlar. Alman toplumuyla iletişim kurmuş ve sosyalleşmişlerdir. Alman hükümeti entegrasyon çalışmaları yaparak bu çocuklara okullarda %90 Almanca eğitim vermiş, onlara Alman kültür ve değerleri öğretilmiştir (Şen, 2010: s. 121-131). Verilen kısıtlı Türkçe eğitim de bir süre sonra kaldırılmıştır. Bu sebeple ikinci kuşak Türkçeyi aile ortamında öğrenmiştir ve her iki dile ve kültüre de aşinadır. (Adıgüzel, 2011: s. 239).

Alman devletinin en çok önem verdiği ve hedefindeki grup ise üçüncü kuşaktır. Çünkü Almanya ileride yaşayacağı genç nüfus sıkıntısını düşünerek bu kuşağı kendisine bir potansiyel olarak görmektedir. Bu yüzden de bu kuşağı tıpkı bir Alman gibi yetiştirmek istemiştir. Entegrasyon çalışmaları bu kuşakta daha ileriye giderek asimilasyona dönüşmüştür (Şahin, 2012: s. 230). Çünkü üçüncü kuşak göçmenler önceki kuşaklardan çok farklıdır. En başta Almanya'da doğmuş ve büyümüş, Alman okullarında eğitim almışlardır ve Türkçeden çok daha iyi bir şekilde Almanca konuşabilmektedirler. Bu kuşaktakiler ilk kuşak göçmenlere kıyasla Türk kültür ve değerlerine oldukça uzaktırlar. Türkçeyi çok az bilmektedirler ve Türk kültürel değerlerine de yakın değildirler. Bu yüzden birinci kuşakla, Alman toplumuna ayak uydurmuş, Alman kültür ve değerlerini benimsemiş üçüncü kuşak arasında sık sık çatışma yaşanmaktadır.

Çalışmanın temel iddiasından yola çıkılarak varılan sonuç, Almanya'daki Türk göçmenlerin kuşaklar ilerledikçe Türk kimliğini ve kültürünü benimseme düzeylerinin düşeceği yönünde olmuştur. Çalışma sırasında görülmüştür ki entegrasyon politikası, genç kuşakların Alman dili ve kültürüne aidiyetinin sağlanması hususunda Alman devletinin yürütmekte olduğu bir çalışmadır ve bu çoğu zaman asimilasyona dönüşmektedir. Bu Şahin'in (2010: s. 124), üçüncü kuşak ve sonrasındaki kuşakların gittikçe Alman kültürünü benimseyeceği ve böylece uygulanan entegrasyon politikalarının dördüncü kuşak ve sonrası için hiçbir baskı olmaksızın asimilasyona dönüşeceğini iddia eden Esser'e (2000: s. 55) yönelttiği eleştirinin doğruluğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle yeni kuşaklar kendiliğinden asimile olmamakta, devletin uyguladığı entegrasyon politikaları örneğin Türkçenin ders olarak kredili şekilde okunmasının kaldırılması, çifte vatandaşlık hakkının sınırlandırılması, tek kültürü benimseyenlerin daha çabuk iş bulabilmesi gibi durumların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça/References

- Adıgüzel, Y. (2011). “Almanya’da Kültürel Çatışma Alanı Olarak ‘Türkçe’”. *Sosyoloji Dergisi*, 22(3), 231–251.
- Aksoy, E. (2010). “Almanya’da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 7–38.
- Algan, Y., Bisin, A. ve Verdier, T. (2012). “Introduction: Perspectives on Cultural Integration of Immigrants”, Algan, Y., Bisin, A., Manning, A. ve Verdier, T. (ed.), *Cultural Integration of Immigrants in Europe*, Oxford: Oxford University Press, 1–48
- Başkurt, İ. (2009). “Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 81–94.
- Bedirhan, Y. (2009). “Avrupa Birliği Ükelerinde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Akademik Bakış*, 16, 1–7.
- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin Hakları, Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. Çev. Berna Akkoyal, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşına Kitaplar.
- Canatan, K. (1990). *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*. İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Chin, R. (2007). *The Quest Worker Question in Postwar Germany*. New York: Cambridge University Press.
- Dempsey, J. (2013), “A Difficult Choice For Turks in Germany”, 30 Temmuz 2018 tarihinde çevrimiçi <https://www.nytimes.com/2013/04/16/world/europe/16iht-letter16.html>
- Esser, H. (2000). “Integration and Ethnic Stratification,” Hartmut Esser et al. (ed.), *Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Economy and Social Exclusion*, Weinheim; Freudenberg-Stiftung, 49–84.
- Gitmez, A. (1983). *Yurt Dışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: Beklentiler Gerçekleşenler*. İstanbul: Alan Yayınları.
- Gorlach, A. (2015). “To Integrate the New Refugees, Germany Must Avoid Its Mistakes with Turkish Immigrants”, 30 Temmuz 2018 tarihinde çevrimiçi https://www.huffingtonpost.com/alex-gorlach/refugees-germany-turkey-immigrants_b_8148264.html
- Göç Terimleri Sözlüğü* (2009). Cenevre: IOM (Uluslararası Göç Örgütü).
- Gökçe, O. (2006). “Almanya’da Uyum ve Dışlanma Arasında Türk Gençleri”, *Türk Yurdu*, 224, 9–17.
- Gülboy, P. E. (2015). *Sömürgeci Ulus Devlete Çok Etnikli Coğrafyada Yaşam*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Haksever, A. (2014). *Federal Almanya’da Göç ve Entegrasyon Politikaları*. Ankara: Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi.

- Kakışım, C. (2018). "Turkey's Current Position in the Way of Multiculturalism: Legacy of Past and Today's Dead-End", *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 7(1), 62–72.
- Kartari, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kırmızı, B. (2016). "Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünü ve Bugünü", *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(3), 145–156.
- Kılıç, Z. ve Menjivar, C. (2013). "Fluid Adaptation of Contested Citizenship: Second-Generation Migrant Turks in Germany and the United States", *Social Identities*, 19(2), 204–220.
- King, R. ve Kılınc, N. (2014), "Second-Generation Turks from Germany 'Return' to Turkey", *Nordic Journal of Migration Research*, 4(3), 126–133.
- Kümbetoğlu, B. (2003). *Uluslararası Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Güvenlik, Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Mueller, C. (2006), "Integrating Turkish Communities: A German Dilemma", *Population Research and Policy Review*, 5(6), 419–441.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. Denizli: Çantay Yayınları.
- Öztürk, M. (2011). *Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya'daki Türk İşçileri*. İstanbul: İstanbul Üni. AB Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Park, Robert E. ve Burgess, E. (1969). *Introduction to Science of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk Kimliği*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. (1988). İstanbul: Risale Yayınları.
- Stowasser, B. F. (2002), "The Turks in Germany: From Sojourners to Citizens", Yvonne Yazbeck (ed.), *Muslims in the West: From Sojourners to Citizens*, New York: Oxford University Press, 52–71.
- Şahin, B. (2010). "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırılması: Kültürleşme", *Bilig*, 55, 103–134.
- Şahin, B. (2012). "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırılması: Kimlik ve Ait Hissetme", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 227–251.
- Şahin, V. (2013). "Halide Edip Adıvar'ın 'Yeni Turan' Romanını Yeniden Anlam(landırma)". *Erdem Dergisi*, 64, 103–122.
- Şen, F. (2010). "Almanya'daki Türkler Entegrasyon ve Gettolaşma", 30 Temmuz 2018 tarihinde çevrimiçi, <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/13faruk.pdf>
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tol, G. (2012), "Entegrasyonu Etkileyen Makro Düzey Etkenler: Almanya ve Hollanda'da Türkler", *Migration Letters*, 303–310.
- UNRISD. (1994). *Social Integration: Approaches and Issues*. UNRISD Briefing Paper No. 1, World Summit For Social Development

- Witte, N. (2018), “Responses to Stigmatisation and Boundary Making: Destigmatisation Strategies of Turks in Germany”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(9), 1245–1443.
- Yalçın, C. (2002). “Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç”, *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45–60.
- Yeşilyaprak, B. (1989). “Kuşak Çatışması”, *Eğitim ve Bilim*, 50–53.
- Yılmaz, H. (2013). “İletişim Aracı Metin ve Tipolojisi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 1311–1321.
- Yurdakul, A. (2018), “Almanya’da Yaşayan Üçüncü Nesil Türkiye Kökenli Göçmenlerde Kimlik Algısı”, *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 3(1), 141–163.

Almanya'daki Türkiye Asıllı Gençlerin Eğitim Başarısı ve Eğitim Fırsatları

Taylan Acar¹

Öz

Bu çalışma, Almanya Ulusal Eğitim Paneli Araştırması (UEPA) tarafından 2010-2011 akademik yılından itibaren boylamsal yöntemle yürütülen çalışmalara dayanarak, Almanya özelinde, Türkiye asıllı gençliğin eğitime erişim ve eğitim fırsatları alanlarında yaşadığı eşitsizlikleri nicel olarak incelemektedir. Çalışmanın bulgularına göre Türkiye asıllı genç nüfus, 5. ve 9. sınıf düzeyinde hem Almanca hem de matematik alanlarında en dezavantajlı göçmen grubudur. Ayrıca oransal olarak, üniversite ve meslek yüksek okullarına geçiş fırsatı sağlayan akademik lise öğrencileri arasında da Türkiye asıllı öğrenciler en az temsil edilen gruptur. Türkiye'den Almanya'ya göçün ilk başladığı tarihten bu yana 50 yıl geçmiş olmasına rağmen, Türkiye asıllı genç nüfus başta gündelik hayatta Almanca kullanımı, arkadaşlık ağları ve ikamete dayalı etnik tecrit alanlarında olmak üzere büyük sorunlar yaşamaya devam etmektedir. Parçalı asimilasyon kuramı çerçevesinde, farklı göçmen gruplar tarihsel göç koşullarına bağlı olarak gittikleri ülkelerin toplumlarıyla farklı bütünleşme süreçlerinden geçerler. Almanya özelinde, diğer göçmen gruplar zamanla Alman toplumuyla bütünleşirken, Türkiye asıllı göçmen nüfusun bütünleşmesindeki sıkıntılar daha genç nesilleri etkilemeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler

Türkiyeli göçmenler • Göçmen bütünleşmesi • Eğitim eşitsizlikleri • Parçalı asimilasyon kuramı • Almanya

1 Sorumlu Yazar: Taylan Acar (Dr. Öğr. Üyesi), Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: taylan.acar@boun.edu.tr

Atf: Acar, T. (2018). Almanya'daki Türkiye asıllı gençlerin eğitim başarısı ve eğitim fırsatları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 153–183. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0012>

Educational Achievement and Opportunities among Turkish Migrant Youth in Germany

Taylan Acar¹

Abstract

Using data from the German National Educational Panel Study (NEPS), this study provides a quantitative overview of educational achievement and opportunities among Turkish youth in Germany. The findings show that students with a Turkish background are the most disadvantaged group at the fifth and ninth grade level in the fields of German and mathematics. Moreover, proportionally, they are the least-represented group among academic high school track students; the track provides opportunities for admission to universities and universities of applied sciences. Fifty years after the first migration from Turkey to Germany began, Turkish youth have had problems regarding using German in everyday life, friendship networks, and residential segregation. According to the segmented assimilationist perspective, different immigrant groups experience different levels of accommodation in destination countries. In the German context, data show that other immigrant communities gradually adapt to German society one way or another, whereas the problems of Turkish accommodation are passed on to younger generations.

Keywords

Turkish immigrants • Immigrant accommodation • Educational inequalities • Theory of segmented assimilation • Germany

1 Corresponding author: Taylan Acar (Dr. Lecturer), Boğazici University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Istanbul, Turkey. Email: taylan.acar@boun.edu.tr

To cite this article: Acar, T. (2018). Educational achievement and opportunities among Turkish migrant youth in Germany. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 153–183. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0012>

Extended Summary

Recently, the Turkish immigrant population in Europe became a popular topic of discussion because of the political tension between Turkish and European governments during the 2014 presidential election, the 2016 Constitutional referendum, and the 2018 general elections. In July 2018, the conviction of members of the terrorist organization National Socialist Underground (NSU) and the resignation of the Turkish-German football player Mesut Özil from the German National Team highlighted the problems of accommodation and integration of Turkish communities to respective destination societies in Europe. Despite this, the major discussion in Turkish media and politics did not focus on the long-term disadvantages and inequalities the Turkish community experience. A particularly significant issue is that five decades after the first labor migrants arrived in Germany, the Turkish youth still experience dire disadvantages in terms of educational opportunities and labor market participation. Studies show that even among the younger generations, the educational disadvantages of Turkish youth do not disappear as they do for immigrant youth from other countries of origin. Developing a segmented assimilationist framework, this study discusses the educational inequalities that Turkish youth experience and the potential determinants behind them.

Data and Methods

This study uses data from the German National Educational Panel Study (NEPS), which has been conducted every three years by Leibniz Institute for Educational Trajectories (LIfBi) since the 2010–2011 academic year (Blossfeld, Roßbach, and von Maurice, 2011). It relies on nationally representative information collected from SC3-Class 5 and SC-4 Class 9 samples conducted with the paper-and-pencil (PAPI) method. In the fifth class sample, there are 5,102 students, whereas in the ninth class sample, there are 13,793 students. In both samples, the Turkish students compose 6% of the total sample size, which is an accurate reflection of the student-age immigrant population with Turkish background.

Moreover, these surveys provide detailed information about students' socioeconomic and migration status, their family and household situation, and their expectations for the future. Unlike census data and other available surveys in Germany, the NEPS questionnaire is also able to identify third generation immigrant students, as it asks them not only their parents' but also their grandparents' migration background. By examining the inequalities experienced by Turkish youth, the current study develops a comparative approach and examines the educational standing of Turkish students in relation to that of native Germans and immigrant students from other countries of origin. This study introduces a short history of migration to Germany in the second half of the twentieth century and shows how motives for immigration and “the context of arrival” vary among immigrant communities from different countries and regions of origin (Portes and Rumbaut, 2001).

The motives for immigration and the social and historical context at the time of arrival shape the opportunity structures that are available for immigrant communities.

Findings and Discussion

The study first presents the existing disadvantages of students with Turkish backgrounds in track placement in secondary education and educational performance in reading and math. In both areas, the Turkish students appear to be the most disadvantaged immigrant group, falling behind all other immigrant groups. In particular, Turkish students have the lowest levels of opportunity to enter universities and universities of applied sciences after high school graduation because they are the least likely group to attend academic high schools (*Abitur*). Their reading ability is a full standard deviation behind their German peers and at least half a standard behind all other immigrant groups. Relying on a segmented assimilationist perspective, the study then discusses three potential determinants to interpret the existing inequalities the Turkish students face: parental educational attainment and socioeconomic status (SES); use of German and friendship ties; and residential segregation.

The detailed information from both the fifth and ninth grade samples reveal that students from Turkey not only come from families with lowest levels of SES, but also are less likely to be exposed to German when they grow up and less likely to have German friends. According to their own reports, compared to other migrant students, they are also the group who lives in neighborhoods with the highest levels of co-nationals from Turkey. Thus, the level of residential ethnic isolation is highest among students with Turkish origins. To sum, the Turkish community, according to NEPS samples, are not only in a disadvantaged situation within the German social status hierarchy, but also experience the highest levels of isolation from the rest of the German society and are least likely to use the German language. In conclusion, to challenge the existing educational inequalities and the eventual problems related to labor market integration of Turkish youth, policies primarily should promote early exposure to and use of German language among Turkish children. In addition, the existing ethnic isolation of the Turkish community should also be tackled to facilitate the integration of Turkish youth in the long-term.

Almanya'daki Türkiye Asıllı Gençlerin Eğitim Başarısı ve Eğitim Fırsatları

Avrupa'daki Türkiye asıllı vatandaşların konumu, yaşadıkları ve Avrupa toplumlarıyla bütünleşmesi son yıllarda sürekli olarak gündeme geldi. Önce, 2014 Türkiye

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, daha sonra 2016 Anayasa Referandumu ve 2018 milletvekilliği seçiminde Almanya ve Hollanda hükümetleriyle yaşanan siyasi kriz, 2018 Temmuz ayı başında Almanya'da göçmenlere karşı seri cinayetler isteyen NSU (Nasyonal Sosyalist Yeraltı) isimli terör örgütü yöneticilerinin mahkum edilmesi ve son olarak da Alman Ulusal Futbol Takımı oyuncusu Mesut Özil'in, basın ve Alman Futbol Federasyonu Başkanı'nın ayrılıkçı davranışlarını gerekçe göstererek Almanya Ulusal Takımı'nı bırakması, Türkiye asıllı topluluğun yaşadıkları Avrupa ülkeleriyle ve özellikle Alman toplumuyla bütünleşme sorunlarının devam etmekte gerçeğini gündeme getirdi.

Her ne kadar bu sorunlar sürekli olarak gündeme geliyor olsa da Türkiye siyasi coğrafyası ve basınında Almanya ve genel olarak Avrupa'da yaşayan Türkiye asıllı toplumun yaşadığı bu sorunlar derinlemesine tartışılmıyor. Genellikle seçimlerde iktidar partisine verdiği destekle gündeme gelen bu topluluğun yaşadığı sıkıntılar ne yazık ki Türkiye gündeminde kendine sınırlı olarak yer bulabiliyor.

Bu çalışmada, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli gençliğin eğitime erişim ve eğitim fırsatları konusu nicel bir bakışla ele alınacaktır. Bu iki alanda var olan yakın zamanda üretilmiş yazıdan ve kendi özgün çalışmalarımından güncel örneklerle, makale, Türkiye kökenli gençlerin Almanya'da eğitime, özellikle yüksek öğrenime erişim ve işgücü piyasasına katılmada olası sorunlar yaşamaya devam ettiğini gösterdikten sonra bunun nedenlerini tartışacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Avrupa ve Almanya'da yaşayan Türkiye asıllı toplulukların var oldukları ülkelerdeki toplumsal ve iktisadi yaşamla bütünleşme imkanları konusuna, Portes ve çalışma arkadaşları tarafından ortaya atılan ve daha sonra geliştirilen 'parçalı asimilasyon' yaklaşımıyla bakmak uygun olacaktır (Portes ve Zhou, 1993). Bu görüşe göre farklı göçmen topluluklar varış ülkesine gelişlerinden sonra, içinde buldukları toplumlarla farklı şekillerde bütünleşir ve uyum sağlarlar. Belli göçmen gruplar toplumsal yaşama kısa sürede ayak

uydurup toplumsal hayatın bir parçası olurken, belli gruplar için bu ayak uydurma süreci daha uzun süreler alabilmektedir.

Portes ve arkadaşlarına göre bu farklılıkların altında yatan iki temel neden vardır. Bu nedenlerden birincisi, varılan toplumun göçmenlere karşı olan davranışları ve açıklığı, ikinci ise göçmen topluluğun tayin edici belli başlı özellikleridir (Portes ve Rumbaut, 2005). Birinci neden, ev sahibi ülkedeki bağlamla ilgilidir. Burada kritik olan nokta, göçmen topluluğun hangi amaçla göç ettiği. Göçmen topluluğun işçi göçüyle mi, beyin göçüyle mi, iltica ile mi, ya da aile birleşmesi sonucu mu göç ettiği önemlidir. Çünkü var olan göçün hangi tip göç olduğu, göçmen topluluğa bütünleşme için sunulacak fırsatlar ve toplulukların göçten beklentilerini yakından etkiler. İşçi göçüyle gelmiş grupların, her ne kadar çalışma yaşamına katılabilirler de uzun vadede hem kendileri hem de kendinden sonra gelenler için yukarıya doğru toplumsal hareketlilik fırsatları sınırlıdır. Ayrıca var olan toplumsal bağlam, işçi göçüyle gelen göçmen grupları toplum arasına alma konusunda daha kapalıdır. İşçi olarak geldikleri için bu göçmenlerin toplumun eşit bireyleri olarak görülmeleri daha az olasıdır ve kimi zaman ev sahibi toplumun belli kesimleri tarafından horlanırlar. En önemlisi de siyasi iktidar bu göçmen grupları topluma ayak uydurmaya teşvik edici önlemler almaz ve politikalar üretmez.

Göçmenlerin uyum şansını yakından etkileyen bir diğer neden de göçmen grupların tayin edici sosyoekonomik, kültürel ve demografik özellikleridir. Burada Portes daha sonraki yayınlarında eğitim düzeyi ve mesleki yetenekler gibi özelliklere odaklanırken (Portes ve Rumbaut, 2001), Zhou ve çalışma arkadaşları, Asyalı göçmenlerin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki deneyimlerine odaklanarak, daha kültürel bir yaklaşımla göçmenlik meselesini anlamaya çalışmışlardır (Bankston ve Zhou, 2002; Zhou ve Bankston, 1998). Özellikle din, burada önemli bir etkidir.

Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerin, Hollanda'daki Faslı göçmenlerin, İngiltere'deki Pakistanlı göçmenlerin içinde bulunduğu durum, din ve Müslüman karşıtlığının bu grupların uyumunda sorunlar yarattığı izlenimini verse de sorunun din ile mi yoksa bu grupların ev sahibi toplumlardan daha az eğitilmiş olmalarıyla mı ilgili olduğunu anlamak güçtür. Her iki yaklaşıma yönelik bulgular olsa da, büyük ihtimalle her iki etmenin de ayrı ayrı belirleyiciliği vardır.

‘Parçalı asimilasyon’ fikrinin ABD’de ve Avrupa’da bir ara çok popüler olmasına ve bir dizi araştırmaya ilham vermesine sebep olan en önemli özelliği, yukarıda sayılan nedenler yüzünden göçmen gruplarının farklı bütünleşme izlekleri gösterebilmesini öngörme esnekliğine sahip olmasıdır (Kroneberg, 2008). Parçalı asimilasyon kuramcıları, hem kendilerinden önce gelen klasik asimilasyoncu hem de kendilerinden sonra gelen yeni-asimilasyoncu araştırmacıları, tek tip bir bütünleşme süreci öngörmekle eleştirmiş; göçmenlik deneyimlerinin var olan ülkenin bağlamına oturtmayı öne sürmüşlerdir.

Sonuç olarak ‘parçalı asimilasyon’ kuramı, farklı grupların farklı bütünleşme deneyimlerine sahip olabileceğini ortaya koyması ve göçmenlik deneyimlerini tarihsel bağlamına oturtması ve farklı bağlamlara göre esneklik gösterebilmesi açısından önemli bir kuramdır. (Acar, 2016). ‘Parçalı asimilasyon’ bakışı Almanya’daki Türkiye kökenli toplumun, diğer göçmen gruplarından farklılık gösteren deneyimlerine ve genç nesil göçmen gruplarının eğitim ve işgücü piyasasına erişiminde yaşadığı sorunlara da açıklık getirebilecek bir çerçeve sunmaktadır.

Almanya’da Göçmen Grupların Eğitim Fırsatları ve Başarıları

Almanya’da son yıllarda, göçmenlerin eğitim fırsatları ve başarıları üzerine yapılan araştırmaların sayısında bir artış göze çarpmaktadır. Özellikle 2003 yılında yaşanan “PISA Şoku”ii (Hanushek, 2005), Alman hükümetinin göçmenlerin eğitim alanında yaşadığı eşitsizliklere daha yakından eğilmesine yol açmıştır. Alman hükümeti bu eğitim şokunun ardından Almanya’nın bir göçmen ülkesi haline geldiğini zımnen de olsa itiraf etmiş, göçmen topluluklarının yaşam şartları ve gelecekte Almanya’ya gelecek göçmenlerle ilgili politikalar siyasal tartışmanın üst sıralarına taşınmıştır.

Akademik yazında eğitimle ilgili eşitsizleri anlamak için öncelikle öğrencilerin ailesinin eğitim düzeyi ve mesleki statüleri göz önüne alınır (Blau ve Duncan, 1967). Toplumsal sınıflar ve statü gruplar hiyerarşisinin bu vesileyle genel olarak kendini yeniden ürettiği varsayılır (Grodsky ve Jackson, 2009). Ancak göçmenlik konusu çerçeveye girdikçe ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocukların eğitim başarı ve fırsatları arasındaki direkt ilişki daha çetrefilli hale gelir. Öncelikle, kültürel bütünleşme, dil ve ayrımcılık sorunları yüzünden, eğitilmiş ebeveynlere sahip olsalar da göçmenlik geçmişi olan çocuklar, farklı eğitim fir-

satları ve şansları tecrübe edeceklerdir (Kroneberg, 2008). Yani göçmenlik durumu sebebiyle, ebeveynlerin toplumdaki statüsüyle çocukların eriştiği fırsatlar ve yakaladığı başarılar arasındaki doğrudan ilişki zayıflayacaktır. Eğitimli ve orta sınıflara mensup ailelerin çocukları bile, göçmenlik durumu yüzünden yerli grupların sahip olduğu fırsatlar manzumesinden mahrum kalabilirler.

Almanya bağlamında başta Türkiye’den gidenler olmak üzere, işçi göçüyle Almanya’ya gelen göçmen grupların eğitim başarısı ve eğitim fırsatlarına erişimi alanındaki sorunlar, bu grupların sosyoekonomik hiyerarşideki konumları ve mesleki prestijleri ile açıklanmıştır (Diefenbach, 2008; Kristen vd., 2011). Bu grupların ilk olarak Almanya’ya misafir işçi olarak gelmelerinin uzun vadede yeni nesillerin eğitim fırsatlarına erişimini geciktirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Kalter ve Granato, 2007).

Ancak mesleki prestij ve sosyoekonomik konum göçmen grupların yaşadığı fırsat eşitsizliklerini açıklamakta yeterli değildir. Göçmen topluluklar aynı zamanda buldukları kentlerde göçmen yoğunluklu ve etnik anlamda tecrit edilmiş mahallelerde ikamet ettikleri için göç ettikleri toplumdan genel olarak tecrit olabilirler. Bahsedilen göçmen tecridi, bu mahallelerde büyüyen gençliğin ev sahibi toplumun ana dilini daha az kullanmasına, kullansa da becerilerini geliştirememelerine ve yerli gruplara mensup akranlarıyla arkadaşlıklar ve bağlar kuramamasına yol açabilir. Almanya’da ikamete dayalı tecrit ile ilgili araştırmaların sayısı sınırlıdır. Ancak, hem eğitim ve Almanca başarısı (Kristen ve Olczyk, 2013) hem de Alman vatandaşların toplumsal ağlarına erişme konularında (Kalter, 2011) ikamete dayalı tecritin önemli bir rolü olduğuna dair bulgular mevcuttur. Daha da önemlisi, Almanya’da öğrenciler ikamet ettikleri mahallere göre okullara kayıt olabildiklerinden, göçmen ailelere mensup öğrenciler de göçmen sayısının yüksek olduğu okullarda okumaktadırlar (Kristen, 2003). Ayrıca, göçmen mahallelerindeki okullar yatırım, öğretmen kalitesi ve altyapı olarak ortalama bir okul kalitesinde olmadıkları tespit edilmiştir (Kristen, 2003; Orfield ve Lee, 2005).

Türkiye’den Avrupa’ya Göçün Kısa Tarihi

Türkiye’den Avrupa’ya, özellikle “Acı Vatan” Almanya’ya dair göç hikayelerine her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı aşinadır. Yıllarca şiirlere, şarkılara, filmlere konu olmuş bu tarih, Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında

büyüyen ekonomisinin yaşadığı emek gücü noksanlığı sonucu, çeşitli Akdeniz ülkeleri, Eski Yugoslavya ve Türkiye'den hükümetler arası anlaşmalarla işçi ithal etmesiyle başlar (Türkiye'den işçi alımı 1961 yılında başlamıştır, bkz. Kogan 2011, s. 92). Bu dönemde Alman hükümeti, bu işçilerin Almanya'da geçici olarak bulunacağını düşünmüş ve onlara “misafir-işçi” (*Gastarbeiter*) muamelesi yapmıştır.

1973 petrol krizi sonrasında yaşanan ekonomik durgunlukla birlikte hükümetler arası işçi anlaşmalarına son verilmiş ve yasal işçi alımı sona ermiştir. 1970'lerin geri kalanında ise, Türkiye'den Almanya'ya daha ziyade yasadışı yollarla işçi göçü gerçekleşmiştir. Daha önemlisi, önceki dönemde işçi göçüyle Almanya'ya gelmiş erkek işçiler, aile birleşmesi yoluyla eşlerini ve çocuklarını da Almanya'ya getirmeye başlamıştır (bkz. Abadan Unat, 2002). Bu yüzden, Almanya'daki Türkiyeli toplumunun demografik yapısı değişmiştir. İşçi göçü başladığından beri ilk kez göçmenler arasındaki işsizlik oranı bu dönemde ilk kez Almanya'nın genelindeki işsizlik oranının üzerine çıkmıştır (Kalter ve Granato, 2007). 1980'ler sonrasında ise aile birleşmeleri ve yasadışı işçi göçüyle Türkiye'den Almanya'ya göç sürmüştür.

Ayrıca 12 Eylül darbesi sonrasında, önemli sayıda Kürt vatandaş da diğer Avrupa ülkelerinin yanı sıra Almanya'ya iltica etmiştir.

1990'ların başında ise Almanya'ya eski Sovyetler Birliği'nden (SSCB) büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyalist cumhuriyetlerde yaşamlarını sürdürmüş olan bu Alman kökenli göçmenler (*Aussiedler*), SSCB'nin dağılmasıyla birlikte her yıl yüzbinlerle ifade edilebilecek sayılarla Almanya'ya gelmişlerdir. Bugün eski SSCB'den gelen Alman kökenli göçmenler, Türkiyeliler'den sonra Almanya'daki en kalabalık göçmen grup haline gelmişlerdir. Ancak bu grup için göçmenliğin bağlamı işçi göçü değildir. Aksine, etnik olarak Alman oldukları için bu göçmenler “geriye-göç” etmişlerdir. Geriye-göç eden eski SSCB asıllı bu gruba Alman hükümeti işçi göçmenlere nazaran çok daha farklı muamele etmiştir. Kendilerine toplumla bütünleşmeleri için çeşitli destekler sunulmuş ve derhal Alman vatandaşlığına alınmışlardır (Wegmann, 2014). Hükümet bu göçmenlere, Türkiyelilerin aksine, kendilerini Almanya'da evlerinde hissettirmiştir. Bu dönemde aynı zamanda Alman toplumu genel olarak göçmenlik konusunda katı tutumunu yumuşatmıştı ve yaygın bir şekilde “entegrasyon” konusunu tartışmaktaydı (Schulz ve Leszczensky, 2016).

Bu iki grup, son yıllarda yaşanan başta Suriyeliler olmak üzere mülteciler tartışmasına kadar siyasi alanda Almanya'daki göç konusunun başlıca aktörleri oldular. Hem toplulukların büyüklüğü hem de bütünleşmeyle ilgili yaşadıkları sıkıntılar neticesinde son 15 yıl ülkede göç gündemini işgal ettiler.

Günümüzde, Almanya'da Türkiye asıllı göçmenlik geçmişi olanların sayısının üç ila dört milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir (Tarelli vd., 2012). Nüfus sayımı soru kâğıdının üçüncü nesil göçmenleri tespit edememesi ve Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısının yüksek olması tam rakamı hesaplamayı güçleştirmektedir. Göçmenlerin geneline bakıldığında, Almanya nüfusunun beşte birini göçmenler veya göçmenlik geçmişine sahip olanlariii oluşturmaktadır (Federal İstatistik Bürosu, 2011). Ancak her ne kadar hem Türkiye'den hem de eski SSCB'den göç durmuş olsa da (hatta Türkiye'den giden işçiler emekli olmaya ve Türkiye'ye dönmeye başlamış durumdadırlar), genç nüfus arasında göçmenlerin oranı daha yüksektir. 2010 Nüfus rakamlarına göre 25 yaşından küçük nüfusun %29'u, 15 yaşından küçük nüfusun

%32'i göçmenlik geçmişine sahiptir. Bu rakamın 65 ve üstü nüfusta yalnız %8 olması, Almanya'nın göçmen nüfusunun halen genç olduğunu göstermektedir. (Son nüfus sayımı rakamlarına göre yazarın kendi hesaplamaları, Federal İstatistik Bürosu, 2011). Bu yüzden eğitime erişim ve işgücüne katılım konuları göçmenlikle yakından ilintilidir. Bugünden bakıldığında, önümüzdeki yıllarda da Almanya'da göçmenler iş yaşamına katılımı ilgili sıkıntılar yaşamaya devam edeceklerdir.

Çalışmanın geri kalanında Almanya'daki Türkiye asıllı gençliğin eğitime erişime ve eğitim fırsatlarına odaklanılacaktır. Çalışmanın amacı, ilk Almanya'ya gidişlerinin üzerinden 50 yıldan fazla süre geçmiş olmasına rağmen, Türkiyeli göçmen gençliğin hâlâ en dezavantajlı grup olmaya devam ettiğini göstermek ve bunun olası nedenlerini tartışmaktır.

Veri Kaynağı ve Metot

Çalışmanın veri kaynağını, temel olarak, Leibniz Eğitim Enstitüsü (LifBi) tarafından 2010-2011 yıllarında ilki yapılan Ulusal Eğitim Paneli Çalışması (UEPA) oluşturmaktadır (Blossfeld, Roßbach ve von Maurice, 2011). UEPA çalışması, boylamsal yöntemle üç yılda bir, aynı öğrenci örnekleminin eği-

Tablo 1

*Almanya'daki başlıca göçmen gruplar ve göç hareketlerinin arka planı**

	Tarihsel Göçmenlik Motivasyonu	Aile Birleşimi Durumu	Alman Toplumu Gözündeki Konum	Önemli Notlar /Detaylar
Türkiye	İşçi Göçü (1960'lar ve 1970'ler)	Yoğun	Olumsuz	1960'dan 1990'lara kadar devam eden devamlı göç dalgasıyla Almanya'daki en büyük göçmen topluluğu.
Güney Avrupa	İşçi Göçü (1960'lar ve 1970'ler)	Sınırlı	Olumlu	Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya'dan gelenler. İşçi göçüyle gelmiş olsa da tarihsel yakınlıklardan ötürü Almanya toplumuyla kültürel olarak daha yakın bağları var.
Eski Yugoslavya	İşçi Göçü (1960'lar ve 1970'ler)	Sınırlı	Sınırlı Olumsuz	Eski Yugoslav Cumhuriyetleri'nden gelenler. Büyük çoğunluğu daha sonra ülkelerine dönmüştür veya mevsimlik işçi olarak çalışmaya devam etmiştir.
Polonya	Beyin Göçü / Tarihsel Yakınlık (1990'lar sonrası)	Yok	Nötr	Göç edenler genelde yüksek öğrenim mezunu oldukları için toplum gözündeki konumları olumsuz değildir. Ancak tarihsel olarak Almanya ve Polonya'nın siyasi ve diplomatik ilişkileri gergindir.
Eski Sovyetler Birliği	Geriye Göç (1990'lar)	Yok	Olumlu	Geriye göç eden etnik Almanların oluşturduğu bir grup için toplumdaki konumları olumludur. Alman Devleti tarafından birçok olanak kendilerine sağlanmıştır.
Diğer Avrupa Ülkeleri	Beyin Göçü / Geriye Göç Batı Avrupa'dan 1990'lar. Doğu Avrupa'dan 1950 ve 1960'lar)	Yok	Olumlu	Geriye kalan tüm Avrupa ülkeleri. Doğu Avrupa'dan gelenler, 1950 ve 1960'larda gelen, Batı Avrupa'dan gelenler de çok eğitimli göçmenler oldukları için, Alman toplumsal hiyerarşisindeki konumları saygındır.

* Tablo 1, Kalter ve Granato (2007), Kogan (2011), Schulz ve Leszczensky (2016) ve Wegmann'ın (2014) çalışmaları göz önünde bulundurularak yazar tarafından hazırlanmıştır.

tim ve beceri düzeylerini ölçmeye devam etmektedir. Bu çalışmada 5. ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan iki farklı örneklemeden yararlanılmıştır. 5. sınıf örneklemeyle ilgili veriler 2010-2015 yılları arasında yapılan 3 dalgadan, 9. Sınıf örneklemeyle ilgili veriler ise 2010-2011 yıllarında yapılan birinci dalga çalışmadan alınmıştır. 5. Sınıf örnekleminde göçmenlik durumu tespit edilebilen, Almanlar da dahil 5102 öğrenci yer almıştır. 9. Sınıf örnekleminde ise 13793 öğrenci yer almıştır. Bu anketlerde, öğrencilerin matematik, fen, oku-

ma alanlarındaki başarı durumları sınıf ortamında, kâğıt ve kurşun kalem metoduyla (PAPI) ölçülmüş, ayrıca aileleri, ev yaşamları, mahalleleri ve eğitim ve gelecek planlarıyla ilgili bilgiler toplanmıştır. Göçmen geçmişi olan öğrencilerden ise, detaylı olarak göçmenlik durumları, göçmen olarak geldikleri ülkelerin dilini konuşup konuşamadıkları, kendilerini Alman toplumunun bir parçası hissedip hissetmedikleriyle ilgili bilgiler toplanmıştır. Nüfus sayımının ve diğer çalışmalarının aksine UEPA anketleri, öğrencilerden büyükanne ve büyükbabalarıyla ilgili bilgiler de toplanarak, üçüncü nesil göçmen olup olmadıklarını tespit edebilmiştir. Bu nedenle var olan asimilasyon kuramlarının öngörülerini çerçevesinde daha genç nesiller için bütünleşme sürecinin nasıl gerçekleştiği anlaşılabilir.

UEPA örneklemi, Türkiye geçmişli öğrencilerin başlıca eğitime erişim ve eğitim başarısını tartışmak için kullanılmıştır. Her iki örneklem de Almanya'daki 5. ve 9. Sınıf öğrencilerini ulusal düzeyde temsil etmektedir. Bu açıdan 5. Veya 9. Sınıftan önce okuldan ayrılmış grupları temsil edememektedir. Önceki çalışmalar, okul bırakma oranlarının Türkiyeli gençler arasında daha yüksek olduğunu göstermiştir ancak kesin bir rakam verebilmek mümkün değildir (Çelik, 2011).

Yöntem olarak öncelikle, bu makalede, Türkiyeli göçmen gençlerinin eğitim başarısını Alman ve diğer göçmen çocuklarıyla karşılaştırmalı olarak göstererek var olan eşitsizliklere yol açan faktörler olarak tartışılacaktır. Çalışmada Türkiyeli grubun karşılaştırıldığı göçmen gruplar, yukarıda kısaca tartışılan, Almanya'nın göç tarihi içinde önemli olan gruplardır. Tablo 1, bu göçmen gruplarını tarihsel göç hikayeleriyle ve bugün Alman toplumu gözündeki yeriyle açıklamaktadır. Bu gruplar bugün Almanya'daki toplam göçmen nüfusun %85'ine tekabül etmektedir. Bunun dışındaki %15'lik grup içinde en kalabalık olan gruplar arasında Afrika, Ortadoğu ve Güney Doğu Asyalılar bulunmaktadır.

Güney Avrupalı ve eski Yugoslavyalı göçmenler de tıpkı Türkiyeli olanlar gibi göçmen işçi olarak Almanya'ya gelmeye başlamışlardır. Ancak sayıları hiçbir zaman Türkiyeliler'in seviyesine ulaşmamıştır. Eski Yugoslavyalılar daha yüksek oranlarda ülkelere dönmüştür. Güney Avrupalılar arasında ise, Alman eşlerle evlenme oranı diğerlerine göre çok yüksektir (Haug, 2003). Bu yüzden aile birleşmesi bu gruplar arasında Türkiyeli göçmenlere nazaran çok sınırlıdır.

Yukarıda da anlatıldığı gibi, eski Sovyetler Birliği'nden gelenler geriye göç eden Alman kökenliler olduğu için hem toplum hem de devletin gözünde müspet bir yerdedirler. (Ya da Alman kökenli oldukları düşünüldüğü için. Çünkü Alman hükümeti o dönemde sahte başvuru korkusuyla ilk dalgadan sonra bu tip göçmenlere daha sıkı başvuru şartları ve senelik kotalara sınırlamalar getirmiştir, bkz. Kalter ve Kogan, 2014.) Ancak yine de ailelerin eğitim durumları ve yeni göçmen olmaları sebebiyle göçmen gruplar arasında eski Yugoslavya asıllı öğrencilerle birlikte eğitim başarısı merdivenin aşağılarında yer alırlar. Polonyalı göçmenlerin durumu daha karmaşıktır. Her ne kadar eğitilmiş Polonyalılar Almanya'ya göç ediyor olsalar da Almanya ve Polonya devletleri arasındaki tarihsel husumet Polonyalı göçmenlerin Alman toplumdaki yerini anlamamız için biraz daha zaman geçmesi gerektiğine işaret etmektedir. Son olarak Diğer Avrupa olarak sınıflandırılan grup son derece iyi eğitilmiş ve beyaz yakalı çalışan ailelerdir ve Alman toplumsal sınıf ve kültürel hiyerarşisinin üst sıralarında yer alırlar.

Her ne kadar bu çalışma yalnızca Türkiye asıllı göçmenlerin durumuna eğiliyor olsa da göç mefhumunu Almanya özelinde bir tarihsel bağlama oturtmak gerekmektedir. Ayrıca, göçmenlere karşı tutumlar ve göçmenlerin kendilerini içinde buldukları ortam toplumsal ve kültürel bir ilişkisellikler ağı içerisinde gerçekleşmektedir. Bu yüzden aşağıdaki değerlendirmelerde Türkiye'den Almanya'ya göçmüş gençliğin durumu tartışılırken Alman toplumunun 1/5'ine tekabül eden bütün göçmen grupların durumlarına da göz atılacaktır.

Ortaöğretime Yerleşme ve Ortaöğretim Başarısındaki Eşitsizlikler

Almanya'da ortaöğretim sistemi birbirinden farklılaşmış okul tiplerine bölünmüştür. Bu okul tipleri hem müfredat hem de okul sonrası fırsatlar açısından oldukça sıkı bir hiyerarşi içerisindedir (Allmendinger, 1989). Herhangi bir okul tipine –özellikle de akademik olmayan düz liselere– yerleştikten sonra daha iyi bir okul tipine geçiş çok nadir olarak gerçekleşmektedir (Neugebauer vd., 2013). Bu okul yapısı son yıllarda değişikliğe uğramış olsa da örneklemden veri toplandığı dönemde ulusal ölçekte oldukça benzerlik göstermektedir.

Almanya'da ortaöğretime geçiş federal eyaletlerin çoğunluğunda 4. sınıftan sonra gerçekleşmektedir. İlkokul eğitiminden sonra öğrenciler üç temel okul tipinden birine yerleştirilmektedir. Bu okul tipleri okulda verilen müf-

redatla yakından ilintilidir. Farklı okul tiplerine yerleşmek için öğretmen tavsiyeleri önemli bir adımdır ancak 16 federal eyaletin (Berlin şehri de kendi başına federal eyalet statüsündedir) 3'ünde öğretmen tavsiyelerinin bağlayıcılığı vardır. Diğer eyaletlerde öğrenciler ve veliler oturdukları yerlere göre diledikleri okul tiplerinden birini seçerler (Buchmann ve Park, 2009). Ancak göçmen ailelerin eğitim sistemine aşinalığının Alman ebeveynlerden daha az olacağını da göz önünde bulundurmak gerekir. Bu göçmen ailelerin öğretmenin tavsiyesine uyma ihtimalini artırmaktadır (bkz. Kao ve Tienda, 1998). Üç temel okul tipi şöyledir:

1. *Gymnasium* (Akademik Lise): Üniversite ve uygulamalı bilimler yükseköğretime geçişe olanak veren imtihana (*Abitur*) girme imkânı veren tek okul tipidir. 12. Sınıfa kadar eğitim vermektedir. Üniversiteye girmek için bu okullardan birinden mezun olmak şarttır.
2. *Realschule* (Orta Dereceli Lise): Genel genişletilmiş bir müfredata bağlıdır. Daha ziyade mesleki eğitime devam edecek öğrenciler bu okullardan gelmektedir. 10. Sınıfa kadar eğitim vermektedir. Düz liselerle birleştirildikleri için sayıları gün geçtikçe azalmaktadır.
3. *Hauptschule* (Düz Lise): Temel zorunlu lise eğitiminin verildiği liselerdir. Bu liseden mezun olanlar ne üniversitelere ne de meslek yüksek eğitimine devam edebilirler. Eğitim sosyolojisi yazınında “çıkılmaz sokak” olarak nitelendirilirler.

Bu üç temel okul tipi dışında, yukarıda sayılanlar arasından iki veya üç temel müfredatı aynı okul çatısı altında sunan “genel liseler” (*Gesamtschule* ve *Schulen mit mehrere Bildungsgängen*) de mevcuttur. Tablo 2 ve 3'teki “Diğer Liseler” grubu bu iki lise tipini kapsamaktadır. Genel liselerin yarısında akademik müfredat sınıfları bulunmaz. 2012 yılından itibaren genel liselerin sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır (Maaz vd., 2016, S. 73), ancak bu genişlemenin sonuçlarını inceleme imkânı henüz doğmamıştır.

Türkiye asıllı öğrencilerin eğitim alanındaki eşitsizliği daha 4. sınıf sonunda gerçekleşen yerleştirme sürecinden itibaren başlamaktadır. Tablo 2 ve Tablo 3'te UEPA 5. ve 9. sınıf örneklemelerinde yer alan öğrencilerin göçmenlik durumuna ve okul tipine göre dağılımını göstermektedir. Görüldüğü üzere, her iki örnekte de öğrencilerin 10 öğrenciden en az 3'ü göçmen kökenlidir. Yaş küçüldükçe göçmenlerin nüfusa oranının arttığını gösteren nüfus

sayımı rakamlarına paralel olarak, 5. sınıf öğrencilerinin %35'inin göçmen kökenli olduğu görünmektedir.

Türkiyeliler, her iki örnekleme de toplam nüfusun %6'sını temsil etmektedirler.

Tablo 2

Alman ve göçmen geçmişli olan öğrencilerin devam ettiği ortaöğretim okul tipi (9. Sınıf örnekleme)

	Alman	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
			Avrupa	Yugoslavya		SSCB	Avrupa		
Düz Lise	2,044	409	192	165	93	293	177	109	3,482
(Hauptschule)	(20%)	(48%)	(41%)	(40%)	(21%)	(41%)	(17%)	(30%)	(25%)
Orta Derece	2,200	152	93	90	99	170	186	58	3,048
(Realschule)	(22%)	(18%)	(20%)	(22%)	(22%)	(24%)	(22%)	(16%)	(22%)
Akademik Lise	3,820	146	116	99	137	145	369	132	4,964
(Gymnasium)	(38%)	(17%)	(25%)	(24%)	(31%)	(20%)	(43%)	(36%)	(35%)
Diğer Lise	1,976	140	70	62	117	111	122	70	2,668
	(20%)	(17%)	(15%)	(15%)	(26%)	(15%)	(14%)	(19%)	(19%)
Toplam	10,040	847	471	416	446	719	854	369	13793
	(73%)	(6%)	(3.4%)	(3%)	(3.2%)	(5.2%)	(6.2%)	(3%)	(100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

Tablo 3

Alman ve göçmen geçmişli olan öğrencilerin devam ettiği ortaöğretim okul tipi (5. Sınıf örnekleme)

	Alman	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
			Avrupa	Yugoslavya		SSCB	Avrupa		
Düz Lise	416	65	28	36	25	58	22	79	729
(Hauptschule)	(12%)	(20%)	(18%)	(25%)	(14%)	(23%)	(8%)	(19%)	(14%)
Orta Derece	763	84	33	40	34	58	62	77	1,151
(Realschule)	(23%)	(26%)	(21%)	(28%)	(19%)	(23%)	(24%)	(19%)	(23%)
Akademik Lise	1,632	83	82	52	90	112	153	185	2,389
(Gymnasium)	(49%)	(26%)	(52%)	(36%)	(49%)	(43%)	(58%)	(45%)	(47%)
Diğer Lise	551	91	16	15	35	30	25	70	833
	(17%)	(28%)	(10%)	(11%)	(19%)	(12%)	(10%)	(17%)	(16%)
Toplam	3,362	323	159	143	184	258	262	411	5102
	(65%)	(6.3%)	(3%)	(3%)	(3.6%)	(5%)	(5%)	(8%)	(100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 5. Sınıf Örnekleme (2016)

1960'larda işçi göçüyle gelmeye başlayan diğer iki önemli grup –Güney Avrupalılar ve eski Yugoslavyalılar– örneklemlerin %3'üne, Polonyalılar da örneklemlerin %3'üne denk gelmektedirler. Bir diğer önemli göçmen grubu olan eski SSCB'den göçmenler ise

örneklemlerin %5'ine tekabül etmektedirler. Göçmen grupların kendi içindeki dağılımları ulusal ölçekteki göçmen nüfuslarıyla örtüşmektedir.

Alman ve göçmen geçmişli öğrencilerin okul tipine göre dağılımı gösteriyor ki, Türkiyeli öğrenciler her iki örnekleme de akademik liseye en az oranda devam eden grubu oluşturmaktadır. Bu da demek oluyor ki, lise sonunda

üniversiteye girme şansına en az sahip olan grup Türkiye asıllı öğrenciler olacaktır. Benzer şekilde, 9. sınıf örneğinde Türkiye asıllı öğrencilerin yarısına yakını düz liseye devam etmektedir. 5. sınıf örneğinde ise bu grup, eski SSCB ve eski Yugoslavya asıllılarla beraber en yüksek oranda düz liseye devam etmektedir. Okul tipi dağılımına göre, Türkiye asıllı öğrenciler Alman ve Avrupalı akranlarının oldukça gerisindedir.

Daha da önemlisi işçi göçüyle gelmiş diğer toplulukların çocuklarının – Güney Avrupalılar ve eski Yugoslavyalılar– ve de eski SSCB gibi henüz göçmenlik tarihi açısından Almanya’da yeni sayılabilecek bir grubun dahi gerisinde kalmaktadırlar.

Okul tipi dışında, öğrencilerin 5. ve 9. sınıftaki okuma ve matematik becerileri de gruplar arasında büyük farklılıklar arz etmektedir. Her ne kadar okuma ve matematik becerilerinin başlıca belirleyeni okul tipi olsa da Alman öğrenciler ve göçmen gruplarının kendi aralarındaki ortalamaları da eğitim başarısı açısından önemli faktörlerdir. Şekil 1 ve Şekil 2’de sırasıyla Alman ve göçmen geçmişli öğrencilerin okuma ve matematik başarı ortalamaları gösterilmiştir. Bu skorlar UEPA veri seti tarafından sağlanan standardize edilmiş ağırlıklı puanlardır. Dağılımların ortalaması 0, standart sapmaları 1’dir.

Şekil 1 ve Şekil 2, 5. ve 9. sınıf örneklemelerinin okuma puanlarının, Alman ve göçmen geçmişli öğrenci gruplarına göre dağılımını göstermektedir. Şekil 1’de verilen 9. sınıf okuma puanı dağılımına göre sadece Alman ve Diğer Avrupa grubu 0 üzerinde bir ortalama puana sahiptir. Türkiye asıllı öğrenciler tüm gruplar arasında en düşük puana sahiptirler ve ortalama olarak Alman akranlarından tam bir standart sapma geridedirler. Bu gruptan sonra en başarısız iki grup olan eski Yugoslavya ve eski SSCB ülkelerinden göç etmiş çocuklar dahi, Türkiyeli öğrencilerden yarım standart sapma daha yüksek bir okuma ortalamasına sahiptirler. Güney Avrupa ve Polonya asıllı öğrenciler ise orta düzeyde bir okuma puanı tutturmuş görünmektedirler. Öte yandan, pozitif uçdeğerlerin en fazla Türkiye asıllı öğrencilerde görülmesi de önemlidir. Bunun iki olası sebebi vardır: bu öğrenciler ailelerinin yakından ilgi göstererek eğitimleriyle yakından ilgilendiği bir gruptur veya bu öğrencilerin ebeveynlerinden bir tanesi Almandır ve evde öğrendiği dil becerisi yüzünden Almanca öğrenme konusunda bir sıkıntı yaşamayan bir azınlığı temsil etmektedirler.

Benzer bir dağılım 5. sınıf örneklemini için de geçerlidir. Yine Alman ve Diğer Avrupa grupları en yüksek okuma puanına ulaşan gruplar olmuş, Türkiye asıllı öğrenciler ise dağılımın en sonunda yer almaktadırlar. Eski Yugoslavya, eski SSCB ve Polonya asıllı göçmen öğrenciler ise Türkiyeli grubun hemen yukarısında yer almaktadırlar.

Güney Avrupalı grup ise işçi göçmeni gruplar arasında en başarılı olmaktadır. Bunun hem kültürel yakınlık hem de Güney Avrupalı göçmenlerin Almanlarla evlenme sıklığıyla yakından ilgisi vardır. Bu nedenlerden ötürü, Güney Avrupalı öğrenciler diğer işçi göçmenlerinin yeni nesil çocuklarının çektiği sıkıntılardan biraz olsun azade kalabilmişlerdir.

Benzer bir dağılım 9. sınıf örnekleminin matematik puanlarında görülmektedir. Alman ve Diğer Avrupalı göçmenler en başarılı gruplar olmaya devam etmektedir. Hemen arkalarında Güney Avrupa ve Polonyalı gruplar, onların arkalarında da eski Yugoslavya ve eski SSCB'den gelen öğrenciler yer almaktadır. Okuma puanlarında olduğu gibi, matematik alanında da en başarısız grup Türkiyeli öğrenciler olarak öne çıkmaktadır. Okuma alanından farklı olarak, Türkiyeli öğrenciler matematik puanında Alman ve diğer akranlarına daha yakın bir ortalama puan almışlardır.

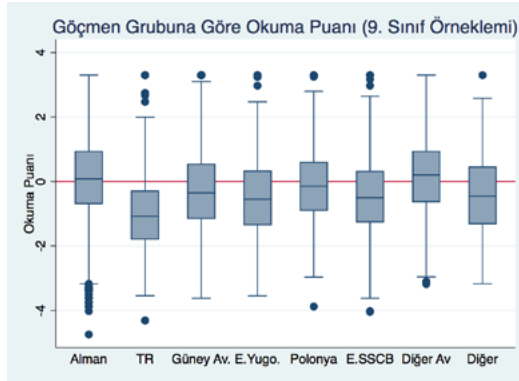
UEPA'nın panel çalışması özelliğinden faydalanılarak başarı puanlarının zaman içinde değişimini incelemek de mümkün olmaktadır. Şekil 4, 5. sınıf örnekleminin okuma puanının 5. sınıftan 9. sınıfa kadar olan değişimini göstermektedir. Görüldüğü üzere, Türkiyeli öğrencilerin ortalama başarı puanı 5. sınıfta hem Alman hem de diğer göçmen öğrencilerin bir ile yarım standart sapma arasında gerisindedir. Bu fark yalnızca 2014-2015 ölçümünde çok küçük bir oranda azalmıştır. Ortaöğretim başında, 5. sınıfta, Türkiyeli öğrencilerin aleyhine olan Almanca okuma alanındaki durum, 9. sınıfa kadar devam etmekte ve onların üniversiteye giriş fırsatlarına da olumsuz etki yapmaktadır.

Özetle hem akademik lise tipine yerleşme hem de ortaöğretim sürecinde okuma ve matematik puanları açısından Türkiye asıllı öğrenciler en dezavantajlı grup olarak öne çıkmaktadırlar. Bu dezavantajların 2000'lerin sonrasında doğmuş 5. sınıf örnekleminde dahi gözlemlenebiliyor olması, bu sorunların Türkiye'den Almanya'ya göçün başlamasından 50 yıldan fazla sonra bile geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Türkiyeli gençlik için eğitime erişim,

ortaöğretim sonrası üniversiteye giriş fırsatları ve bunun sonrasında gerçekleşecek işgücüne katılım alanlarında yapısal anlamda derin bir eşitsizlik yaşamaya devam etmektedir. Daha da önemlisi, daha genç nesiller için bu eşitsizlikler yeniden üretilmektedir. Başka bir ifadeyle, bazı göçmen grupların genç nesilleri Alman akranlarına yaklaşıırken, Türkiyeli toplum için bu eşitsizlikler yeni nesillere aktarılmaktadır.

Şekil 1

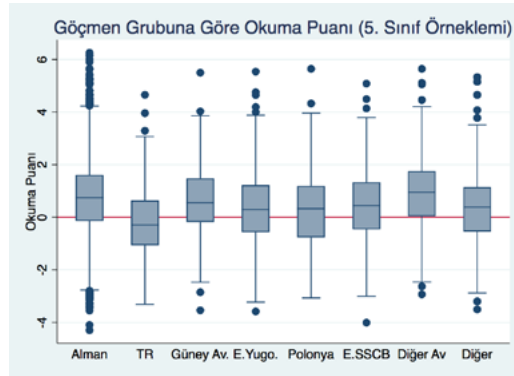
Alman ve göçmen geçmişli grupların okuma puanı dağılımı (9. Sınıf)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örneklemi (2011)

Şekil 2

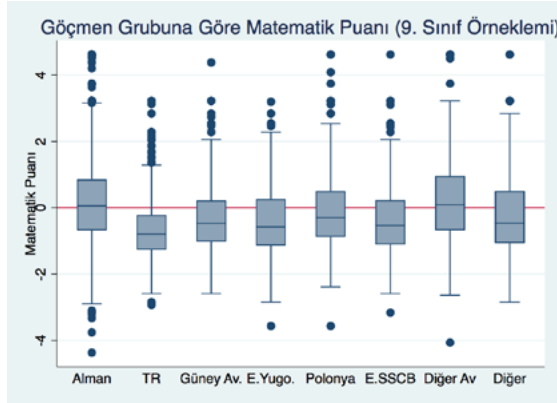
Alman ve göçmen geçmişli grupların okuma puanı dağılımı (5. Sınıf)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 5. Sınıf Örneklemi (2011)

Şekil 3

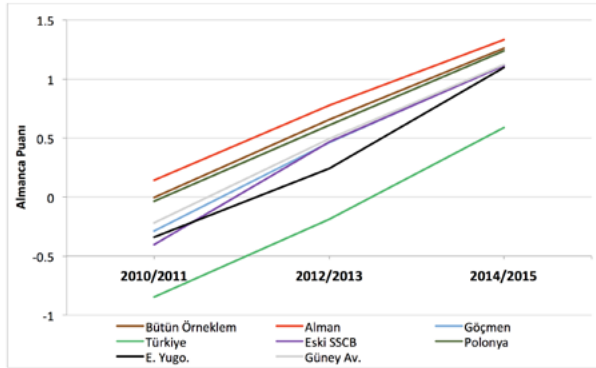
Alman ve göçmen geçmişli grupların matematik puanı dağılımı (9. Sınıf)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

Şekil 4

Alman ve göçmen geçmişli grupların okuma puanının zaman içindeki değişimi (5. Sınıf örnekleme)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 5. Sınıf Örnekleme (2016)

Eğitim Eşitsizliklerinin Arkasındaki Nedenler

Bu bölümde Türkiyeli topluluğun yaşadığı eğitim eşitsizliklerinin arkasındaki olası faktörler ele alınacaktır. Kavramsal çerçeve tartışması izleğinde, bu faktörleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür:

1. Ailenin Eğitim Durumu ve Sosyoekonomik Statüsü
2. Almanca Kullanımı ve Arkadaşlık Bağları
3. İkamete Dayalı Tecrit

Çalışmanın geri kalanında, Almanya'daki Türkiye asıllı göçmen genç nüfus göz önünde bulundurularak bu üç etmenler betimsel olarak incelenecektir. Görüleceği üzere Türkiye asıllı gençlik için var olan yapısal dezavantajlar yalnızca bir nedene bağlı değildir, bilakis birden çok faktörün bu durumun oluşmasına katkısı vardır. Kullanılan bilgiler UEPA 5. ve 9. sınıf örneklemelerinden alınmıştır. Ancak 9. sınıf soru kağıdında daha detaylı bilgiler toplandıktan, bazı bilgiler sadece bu örneklemden toplanan bilgilere dayanmaktadır.

Ailenin Eğitim Durumu ve Sosyoekonomik Statüsü

Yukarıda da değinildiği gibi ebeveynlerin eğitimin durumu öğrencinin eğitim başarısı ve eğitim düzeyinde tayin edici bir rolü vardır. UEPA 9. sınıf örneğine göre her 4 Türkiyeli öğrenciden birinin annesinin herhangi bir formel eğitimi yoktur (Skopek vd., 2013). Bu, okuma yazma bilinmediği anlamına gelmez ancak hiç okula gitmeme oranı Türkiyeli göçmenler arasında ürkütücü şekilde yüksektir. Buna paralel olarak, akademik lise veya dengi bir okul veya üniversite mezunlarının oranı Türkiyeli ebeveynler arasında diğer gruplarla karşılaştırılamayacak kadar azdır. Bu iki tip diplomaya sahip olan annelerin oranı Türkiyeli öğrenciler arasında %10'u ancak geçerken, diğer hiçbir grupta bu oran %24'ün altına inmemektedir.

UEPA 5. sınıf örneği için ise anne ve babanın ortalama öğrenim görme yılı bilgisi bulunmaktadır (Skopek vd., 2013). Eğitim durumu kadar ailenin ortalama öğrenim görme yılı da öğrencilerin eğitim başarısı ve fırsatları için önemli bir belirleyendir. Bu veride herhangi bir ebeveynin bilgisinin eksik olması durumunda diğer ebeveyninki kıstas alınmıştır. 5. sınıf örneğinde Türkiyeli göçmen asıllı öğrencilerin ebeveynlerinin ortalama öğretim yılı 10,33'tür. Bu rakam, örneğin genel ortalamasından 3 yıl kısa, Alman akranlarının ebeveynlerinin ortalamasından neredeyse 4 yıl kısadır. Türkiyeli öğrenciler, ebeveynlerin ortalama öğrenim yılı da göz önünde bulundurulduğunda göçmen asıllı öğrenciler arasında en alt sırada yer almaktadırlar.

Toplumsal tabakalaşma ve eğitim sosyolojisi yazınına göre, öğrencilerin evlerinde bulunan kitap sayısı da akademik başarının önemli bir belirleyicidir (Ammermüller, 2005). UEPA soru kağıdında, evdeki kitap sayısı değişkeni, doğrudan sayısını sormaktan ziyade, kitapların kapladığı raf ve raf seti üzerinden sorulup, kitap sayıları parantez içinde verilmiştir. Bu yüzden öğrencilerin

Tablo 4

Öğrencilerinin evlerinde bulunan kitap sayısı (9. Sınıf örnekleme)

	Alman	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
			Avrupa	Yugoslavya		SSCB	Avrupa		
Hiç / Çok az (0-10)	599 (6%)	141 (17%)	57 (12%)	78 (19%)	40 (9%)	82 (11%)	50 (5%)	64 (17%)	1,111 (8%)
Bir rafı doldurur (11- 25)	952 (10%)	212 (25%)	74 (16%)	94 (23%)	75 (17%)	143 (20%)	82 (8%)	82 (22%)	1,714 (12%)
Birkaç raf doldurur (26-100)	2,157 (22%)	261 (31%)	115 (24%)	92 (22%)	124 (28%)	234 (33%)	149 (18%)	83 (23%)	3,215 (23%)
Küçük raf seti doldurur (101-200)	2,204 (22%)	136 (16%)	87 (19%)	74 (18%)	93 (21%)	137 (19%)	108 (22%)	62 (17%)	2,970 (21%)
Büyük raf seti doldurur (201-500)	2,626 (23%)	66 (8%)	84 (18%)	49 (12%)	73 (16%)	76 (11%)	212 (25%)	46 (13%)	2,868 (20%)
Birçok Rafı Doldurur (500+)	1,653 (17%)	30 (4%)	54 (12%)	28 (7%)	41 (9%)	47 (7%)	184 (23%)	32 (9%)	2,069 (15%)
Toplam	10,040 (100%)	847 (100%)	471 (100%)	416 (100%)	446 (100%)	719 (100%)	854 (100%)	369 (100%)	13793 (100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

Tablo 5

Öğrencilerinin evlerinde bulunan kitap sayısı (5. Sınıf örnekleme)

	Alman	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
			Avrupa	Yugoslavya		SSCB	Avrupa		
Hiç / Çok az (0-10)	89 (3%)	35 (11%)	8 (5%)	14 (10%)	6 (3%)	26 (10%)	3 (1%)	31 (8%)	212 (4%)
Bir rafı doldurur (11- 25)	304 (9%)	71 (23%)	14 (9%)	24 (17%)	18 (10%)	42 (16%)	16 (6%)	62 (15%)	551 (11%)
Birkaç raf doldurur (26-100)	697 (21%)	110 (35%)	44 (28%)	47 (33%)	39 (22%)	77 (30%)	51 (20%)	89 (22%)	1154 (23%)
Küçük raf seti doldurur (101-200)	736 (22%)	64 (20%)	35 (23%)	28 (20%)	47 (26%)	58 (23%)	53 (20%)	95 (23%)	1116 (22%)
Büyük raf seti doldurur (201-500)	829 (25%)	23 (7%)	36 (23%)	16 (11%)	45 (25%)	33 (13%)	74 (29%)	77 (19%)	1133 (22%)
Birçok Rafı Doldurur (500+)	691 (21%)	11 (4%)	18 (12%)	14 (10%)	26 (14%)	21 (8%)	63 (24%)	53 (13%)	897 (18%)
Toplam	3,362 (100%)	323 (100%)	159 (100%)	143 (100%)	184 (100%)	258 (100%)	262 (100%)	411 (100%)	5102 (100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 5. Sınıf Örnekleme (2016)

sorulara verdikleri cevaplar sahih olarak kabul edilebilir. Tablo 4 ve Tablo 5'te her iki 6rneklem için de evde bulunan kitap sayısı dağılımları her iki 6rneklem için de T6rkiyeli asıllı 6ėrenciler için en d6ş6k d6zeydedir. Evdeki kitap sayısına 201-500 veya 500+ cevabını veren 6ėrenciler T6rkiyeliler arasında %10 civarındadır. Bu oranlar Alman ve Avrupalı g6menler için

%50'ye dayanmaktadır. En az sayıda kitap bulunan evlerin oranı da T6rkiyeli, eski Yugoslavya ve eski SSCB asıllı 6ėrenciler arasında en y6ksektir.

Orta6ėretimdeki başarı seviyesiyle paralel olarak, ailenin eğitim durumu ve evde bulunan kitap sayısı gibi 6nemli fakt6rlerde, başta T6rkiye asıllı 6ėrenciler olmak 6zere, eski Yugoslavya ve eski SSCB'den 6ėrenciler hiyerarşinin en alt sıralarında yer almaktadır. Ancak yukarıda tartışıldığı gibi, bu sosyoekonomik fakt6rler dışında da eğitim başarısı ve fırsatlarını belirleyici olabilecek başka değişkenler de mevcuttur. Çalışmanın geri kalanında bu fakt6rler tartışılacaktır.

Almanca Kullanımı ve Arkadaşlık Bağları

Ailenin eğitim ve sosyoekonomik durumu dışında g6men asıllıların eğitim başarısını belirleyen 6nemli fakt6rlerden bir tanesi de dil becerisidir. Yukarıda g6rd6ė6m6z gibi T6rkiye asıllı g6menler 6zellikle okuma alanında Alman akranlarının gerisinde kalmaktadırlar. Bu y6zden 6ncelikle g6men çocuklarının Almanca diline aşinalığını irdelemek 6nemlidir. Bu aşamada Alman 6ėrencilerin dille ilişkisi 6nemli olmadığından sadece g6men geçmişli 6ėrencilerin dağılımları incelenecektir.

Tablo 6, 9. sınıf 6rneklemindeki g6men asıllı 6ėrencilerin anne-babalarının evde birbirleriyle konuştukları dili g6stermektedir. UEPA'ya g6re bu bilginin kaynağı anketi dolduran 6ėrencidir. Yani anne-babalar kendi aralarında hangi dili konuştuklarını yazmaktan ziyade, 6ėrenciler duydukları 6zerinden anne-babanın hangi dili konuştuklarını aktarmaktadır.

G6r6ld6ė6 gibi, T6rkiye ve eski SSCB asıllı 6ėrencilerin ebeveynlerinin çok k66k bir kısmı kendi aralarında Almanca konuşmaktadırlar. Aynı grupların 6nemli bir kesimi de evde sırasıyla T6rke ve Rusça konuşmaktadırlar. Alman toplumuyla daha fazla b6t6nleşiemiş olan Avrupalı g6men gruplara bakıldığında ise ebeveynlerinin çoğunluğu kendi aralarında Almanca konuş-

maktadırlar. Evde işitilen ve öğrenilen dilin, öğrencilerin dil becerileri ve okuma başarısıyla yakından ilişkisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, evde konuşulan Türkçe'nin Türkiye asıllı öğrencilerin lise hayatına olumsuz yansıdığı açıktır. Diğer bir ifadeyle, okul yaşamında okumayla ilgili yaşanan sıkıntılar, evde Almanca konuşmanın noksanlığıyla da ilgilidir.

En yakın arkadaşla konuşulan dile bakıldığında, Türkiyeli öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun “sadece Almanca” veya “çoğunlukla Almanca” konuştuğu görülmektedir (Tablo 7). Bu açıdan ev içinde ebeveynlerin birbiriyle konuştuğu dile nazaran daha sıklıkla Almanca kullandıkları söylenebilir. Ancak yine de “sadece Almanca” seçeneğinin oranı, eski SSCB asıllılar hariç tüm diğer grupların çok gerisindedir (%46). Ayrıca, çoğunlukla Almanca konuşanların, “bazen de kendi geldikleri ülkenin ana dilini konuşması” Türkiyeli öğrencilerin önemli bir bölümünün en yakın arkadaşlarının da Türkiye asıllı olduğunu göstermektedir. Kendi Alman akrabalarıyla bütünleşme oranının en düşük olduğu grupların da Türkiye ve onları takiben de eski SSCB asıllı öğrenciler olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da görüldüğü üzere Türkiyeli öğrencilerin ebeveynlerinin birbiriyle konuştuğu dil ağırlıklı olarak Türkçe'dir. Tablo 7'ye göreyse kendi akrabalarıyla

Tablo 6

Göçmen geçmişli öğrencilerinin ebeveynlerinin birbiriyle konuştuğu dil (9. Sınıf örnekleme)

	Türkiye	Güney Avrupa	Eski Yugoslavya	Polonya	Eski SSCB	Diğer Avrupa	Diğer	Toplam
Sadece	86	243	143	195	85	568	79	1399
Almanca	(10%)	(52%)	(34%)	(44%)	(12%)	(67%)	(21%)	(34%)
Çoğunlukla	80	54	35	45	80	103	32	429
Almanca	(10%)	(12%)	(8%)	(10%)	(11%)	(12%)	(9%)	(10%)
(Bazen kendi ana dilini)								
Çoğunlukla	173	64	75	74	168	80	65	699
Geldiğimiz	(20%)	(14%)	(18%)	(17%)	(23%)	(9%)	(18%)	(17%)
Ülkenin Dili								
Sadece Geldi-	460	91	141	112	336	84	173	1397
ğimiz	(54%)	(19%)	(34%)	(25%)	(47%)	(10%)	(47%)	(34%)
Ülkenin Dili								
Benim İçin	44	17	16	17	48	13	14	169
Geçerli Bir	(5%)	(4%)	(4%)	(4%)	(7%)	(2%)	(4%)	(4%)
Soru Değil								
Eksik/Boş	4	2	6	3	2	6	6	29
Brakmış	(0%)	(0%)	(1%)	(1%)	(0%)	(1%)	(2%)	(1%)
(Missing)								
Toplam	847	471	416	446	719	854	369	4122
	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

larıyla Almanca kullanımı en az olan grup da Türkiyeli öğrencilerdir. Bunun Almanca becerilerinin gelişmesini engellediğini söylemek abartı olmaz. Almanca dilinde becerinin Türkiye asıllı gençliğin en önemli problemlerinden biri olmaya devam etmesinin önemli sebeplerinden biri de budur.

Bu aşamada bakılması gereken bir diğer etken de göçmen geçmişi olan gençlerin arkadaş çevreleridir. Toplumla bütünleşmemiş ve etnik olarak tecrit edilmiş mahallelerde ikamet eden göçmen gruplar ve onların çocukları için yerli gruba mensup akranlarıyla arkadaşlık ilişkileri kurmak ve yerli ağlara dahil olabilmek güçtür. Buna müteakip,

Tablo 7

Göçmen geçmişli öğrencilerinin en yakın arkadaşlarıyla konuştuğu dil (9. Sınıf örnekleme)

	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
	Avrupa	Yugoslavya	SSCB	Avrupa				
Sadece Almanca	393 (46%)	342 (73%)	294 (71%)	328 (74%)	413 (57%)	700 (82%)	283 (77%)	2811 (68%)
Çoğunlukla Almanca (Bazen kendi anadilim)	283 (33%)	81 (17%)	81 (20%)	76 (17%)	195 (27%)	113 (13%)	64 (17%)	846 (21%)
Çoğunlukla Geldiğimiz Ülkenin Dili	122 (14%)	37 (8%)	24 (6%)	28 (6%)	82 (11%)	18 (2%)	13 (4%)	302 (7%)
Sadece Geldiğimiz Ülkenin Dili	32 (4%)	6 (1%)	4 (1%)	7 (2%)	16 (2%)	12 (1%)	3 (1%)	95 (2%)
Benim İçin Geçerli	12 (1%)	4 (1%)	6 (1%)	5 (1%)	11 (2%)	5 (1%)	1 (0%)	40 (1%)
Bir Soru Değil Eksik/Boş	5 (1%)	1 (0%)	7 (2%)	2 (0%)	2 (0%)	6 (1%)	5 (1%)	28 (1%)
Bırakmış (Missing)								
Toplam	847 (100%)	471 (100%)	416 (100%)	446 (100%)	719 (100%)	854 (100%)	369 (100%)	4122 (100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

göçmen gençlerin göç edilen ülkenin ana dilini daha sık kullanması ve bu topluma kültürel olarak adapte olabilmesi zorlaşacaktır.

Tablo 8, öğrencilere sorulan “Bütün arkadaşlarınızı göz önüne alırsak, okul veya dışında, arkadaşlarının ne kadarı göçmendir veya göçmenlik geçmişi vardır?” sorusuna verdikleri yanıtları bildirmektedir. Görüldüğü üzere, tıpkı Türkçe kullanımında olduğu gibi arkadaşlık bağları açısından Alman akranlarıyla en zayıf arkadaşlık bağları olan grupların Türkiye ve eski SSCB asıllı öğrenciler olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki grup için hepsi cevabının verilme oranı %30 veya üzerindedir. Yarıdan fazla seçeneği de göz önüne alınırsa, bu iki grubun yarısını arkadaşlarının çoğunluğunu veya hepsinin

Tablo 8

Öğrencilerin arkadaşlarının göçmenlik geçmişi (9. Sınıf örnekleme)

	Alman	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
			Avrupa	Yugoslavya		SSCB	Avrupa		
Hiç Yok /	6398	129	148	98	160	118	398	66	7515
Çok Az	(64%)	(15%)	(32%)	(24%)	(36%)	(16%)	(47%)	(18%)	(53%)
Yarıdan Az	2517	116	129	76	111	128	250	69	3396
	(25%)	(14%)	(27%)	(18%)	(25%)	(18%)	(29%)	(19%)	(24%)
Yarı	720	160	78	67	69	123	117	70	1404
	(7%)	(19%)	(17%)	(16%)	(16%)	(17%)	(14%)	(19%)	(10%)
Yarıdan	207	168	51	52	48	135	43	66	770
Fazla	(2%)	(20%)	(11%)	(13%)	(11%)	(19%)	(5%)	(18%)	(5%)
Hepsi /	176	273	65	121	58	215	45	98	1051
Neredeyse	(2%)	(32%)	(14%)	(29%)	(13%)	(30%)	(5%)	(27%)	(7%)
Hepsi									
Eksik / Boş	22	1	0	2	0	0	1	0	26
Brakmış	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)	(0%)
(Missing)									
Toplam	10,040	847	471	416	446	719	854	369	13793
	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

Tablo 9

Göçmen geçmişli öğrencilere göre mahallerindeki (kendi ülkelerinden gelmiş) göçmen topluluğun oranı (9. Sınıf örnekleme)

	Türkiye	Güney	Eski	Polonya	Eski	Diğer	Diğer	Toplam
		Avrupa	Yugoslavya		SSCB	Avrupa		
%10'dan Az	211	271	223	240	231	609	206	1991
	(25%)	(58%)	(54%)	(54%)	(32%)	(71%)	(56%)	(48%)
%11-%20 Arası	125	70	64	76	122	84	52	593
	(15%)	(15%)	(15%)	(17%)	(17%)	(10%)	(14%)	(14%)
%21-%30 Arası	95	39	41	46	101	49	43	414
	(11%)	(8%)	(10%)	(10%)	(14%)	(6%)	(12%)	(10%)
%31-%40 Arası	111	26	25	20	62	36	19	299
	(13%)	(6%)	(6%)	(5%)	(9%)	(4%)	(5%)	(7%)
%41-%50 Arası	105	27	19	30	85	32	14	312
	(12%)	(6%)	(5%)	(7%)	(12%)	(4%)	(4%)	(8%)
%50'den Fazla	199	38	35	31	116	38	32	489
	(24%)	(8%)	(8%)	(7%)	(16%)	(5%)	(9%)	(12%)
Eksik/Boş Bırakmış	1	0	9	3	2	6	3	24
(Missing)	(0%)	(0%)	(2%)	(1%)	(0%)	(1%)	(1%)	(1%)
Toplam	847	471	416	446	719	854	369	4122
	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)

Kaynak: Ulusal Eğitim Paneli Araştırması 9. Sınıf Örnekleme (2011)

göçmen geçmişli olanlar oluşturmaktadır. Almanya ile daha yakından bütünleşmiş Avrupalı, Güney Avrupalı ve Polonyalı gruplar için ise göçmen geçmişi olan arkadaşların dağılımı tam tersi yönündedir. Bu grupların önemli bir çoğunluğu aynı soruya hiç yok veya yarıdan az cevabını vermektedirler. Alman akranlarıyla bu düzeyde bir bütünleşme, bu gruplar için hem daha iyi

Almanca konuşma ve okuma becerisine hem de Alman toplumuna kültürel olarak daha fazla yakınlaşma olanağına yol açacaktır. Almanca dili kullanımı ve Alman akranlarla arkadaşlık verileri UEPA'nın 5. sınıf örnekleminde çok büyük oranda cevapsız bırakıldığı için incelemeye elverişli değildir.

İkamete Dayalı Tecrit

Almanya'da ikamete dayalı tecrit (segregasyon) üzerine çalışmalar kısıtlıdır. Almanya'daki göçmenlerin mahalle ölçeğinde tecrit edilip edilmedikleri üzerine yapılan çalışmaların kapsamı bize bu konuda açık bir bilgi sunmamaktadır. An itibarıyla adrese dayalı idari verilere erişim imkânı da bulunmamaktadır. Ancak ülkenin her büyük şehrinde, özellikle Alman sanayi üretiminin merkezi sayılabilecek federal eyaletlerin büyük kentlerinde ve başkent Berlin'de "Türk mahallesi" ve "Rus mahallesi" diye adlandırılan yerleşim yerleri bulunmaktadır.

UEPA 9. sınıf anketindeki bir soru, var olan ikamete dayalı tecritle ilgili bize bir fikir verebilir: "Mahallenizde oturanların veya onların ailelerinin yüzde kaçını seninle aynı ülkeden Almanya'ya göç etmiş insanlardan oluşmaktadır?" (Skopek, Pink ve Bela, 2013, s. 811). Elbette, bu soruya öğrencilerin sahipsiz bir cevap vermesi mümkün değildir çünkü mahallelerindeki kendi ülkelerinden göçmüş insanları sayabilecek durumda değildirler. Ancak yine de öğrencilerin verdiği cevaplar göçmen geçmişli gruplar arasında öznel de olsa bir farklılık olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 9'a göre her dört Türkiye asıllı öğrenciden biri, mahallesinde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin nüfusunun o mahallenin sakinlerinin yarısından fazlasını oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu oranın diğer bütün göçmen grupları arasında –eski SSCB'den gelen grup hariç– %10'un altında olduğu görülmektedir. SSCB asıllı öğrenciler arasında da bu oran %16'dır. Benzer bir şekilde mahallesinde aynı göçmen kökenine sahip insanların oranının %10'unun altında olduğunu söyleyenlerin oranı Türkiye ve SSCB asıllı grup dışındakiler arasında %50'nin üzerindedir. Bu iki grup ise diğerlerine nazaran etnik olarak daha fazla tecrit edilmiş mahallelerde ikamet etmektedirler.

Bu soru 5. sınıf soru anketinde yer almadığı için, o örneklemin verisiyle karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Elbette sorunun öznel niteliği de göz

önüne alınır, bu bilgilerin başka veri kaynaklarıyla ve özellikle de idari veriler kullanarak teyit edilmesi gerekmektedir.

Yine de bu bilgiler ışığında, geçici de olsa, Türkiye ve eski SSCB asıllı öğrencilerin ikamete dayalı olarak en fazla tecrit edilmiş göçmen grupları oldukları sonucuna temkinli de olsa ulaşılabilir. Tecrit içinde yaşamının dil kullanımı, kültürel bütünleşme ve toplumun geri kalanına ayak uydurma dışında da olumsuz sonuçları olacaktır. Almanya'da hem ilköğretim hem de ortaöğretim düzeyinde okuma çağına gelen çocukların kendilerine yakın okullardan birine yerleştirildiği düşünülürse, göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı okullardaki göçmen nüfusu da yüksek olacaktır.

Yüksek göçmen nüfusa sahip okullarda eğitimin seviyesi ve öğretmenlerin beklentisi sınıflarda var olan ortalama seviyeye göre düşebilir. Ayrıca, daha tecrübeli öğretmenler yüksek göçmen nüfuslu okulları tercih etmeyebilir veya bu okullara yeterli altyapı yatırımları uygulanmayabilir (bkz. Orfield ve Lee, 2005).

Sonuç

Bu çalışmada Almanya Ulusal Eğitim Paneli Araştırması (UEPA) tarafından yürütülen ve 2010-2011 akademik yılından itibaren Almanya çapında toplanan verilerden yararlanılarak Almanya'daki Türkiye asıllı genç göçmen nüfusun eğitime başarısı ve eğitim fırsatları incelenmiştir. Ulusal çapta istatistik olarak temsil kabiliyeti bulunan 5. ve 9. sınıf örneklemi, Türkiyeli öğrencilerin hem ortaöğretimde yerleşilen okul tipi hem de okuma ve matematik başarısı olarak hem Alman hem de birçok farklı göçmen grubuna mensup akranlarının gerisindedirler.

Alman eğitim sisteminde, ortaöğretimde yerleşilen okul tipinin üniversiteye girişte tayin edici bir rolü olduğu göz önüne alındığında, ilköğretim ve ortaöğretim çağında yaşanan bu eşitsizliklerin Türkiye asıllı öğrencilerin yaşam fırsatlarını uzun vadede olumsuz etkileyeceği aşikardır. Çalışmalardan ortaya çıkan en önemli sonuç, Türkiye asıllı genç nüfus hem akademik liseden mezun olma hem de lise boyunca özellikle Almanca başarısı açısından en dezavantajlı grup olduğudur.

Eğitim alanında yaşanan bu eşitsizlikler 'parçalı asimilasyon' kuramı çerçevesinde tartışılmış, ve farklı göçmen grupların farklı tecrübelerle geldik-

leri toplumlarla bütünleştiği ifade edilmiştir. Başta Türkiye ve eski SSCB’li topluma mensup öğrencilerin yaşadığı eşitsizlikleri açıklamak için 5. ve 9. sınıf öğrencileri arasında üç temel konu ele alınmıştır: Ailenin Eğitim Durumu ve Sosyoekonomik Statüsü; Almanca Kullanımı ve Arkadaşlık Bağları ve İkamete Dayalı Tecrit. Birbiriyle ilintili ancak analitik olarak birbirinden bağımsız bu alanların hepsinde Türkiye asıllı toplum hem Alman hem de diğer göçmen gruplara mensup akranlarına nazaran en dezavantajlı grup konumundadır. Türkiye asıllı öğrenciler Almanca dilini gündelik hayatta en az kullanan gruptur. Öte yandan, oturdukları mahalleler açısından da etnik olarak en fazla tecrit edilmiş göçmen topluluğunun da Türkiyeli öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır. Almanya’ya varışlarından 50 yıl sonra, Türkiyeli öğrenciler hem en az eğitilmiş ailelerden gelen hem evlerinde en az sayıda kitap bulunan hem aile içinde ve arkadaşlarıyla Almanca dilini en az kullanan hem de ikamete dayalı olarak en çok tecrit edilmiş gruptur. Türkiye asıllı toplumun Alman toplumuyla bütünleşmesiyle ilgili sorunlar daha genç nesilleri de etkilemeye devam etmektedir. Eski SSCB ülkelerinden gelen göçmen çocuklarının da ikamete dayalı tecrit ve arkadaşlık bağları gibi bazı ölçütlere bakıldığında Türkiye asıllı göçmen gençlik kadar Alman toplumuyla bütünleşme açısından sıkıntılar yaşadığı gözlemlenebilir. Ancak bu grubun eğitim başarısı ve eğitim fırsatları açısından Türkiye asıllı gençlik kadar problemleri bulunmamaktadır. Daha da önemlisi, tarihsel olarak eski SSCB’liler henüz kısa süre önce Almanya’ya göç etmiş bir topluluktur. Bu sebeple, bu grubun bütünleşme konusunda birtakım sorunlar yaşamaması anlaşılabilir. Ancak Türkiye asıllı toplumun yeni nesilleri açısından da bütünleşme sorunu devam etmektedir.

Sonuç olarak görülüyor ki, yalnız eğitim düzeyi ve sosyoekonomik statü değil, dil kullanımı ve çeşitli şekillerde ev sahibi toplumdan tecrit olma sorunları da Türkiye asıllı toplumunu etkilemeye devam etmektedir. Eğitim politikası ve sosyal politika olarak, Türkiyeli toplumun etnik grup olarak tecrit edilmesinin önüne geçilmesi ve erken yaşta Almanca kullanma ve becerisinin Türkiyeli gençlik arasında yaygınlaştırılması, var olan eğitime erişim ve eğitim fırsatları alanındaki eşitsizliklerin önüne geçilmesi için hayati önemdedir. Bu aşamada, Almanya’da yaşayan Türkiyeli toplum, Alman ve Türkiye hükümetlerinin ortak politika üretmesine kuşkusuz ihtiyaç duyacaktır.

Kaynakça/References

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (Vol. 1). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Acar, T. (2016). *Mechanisms of and barriers to educational integration of immigrant youth in Germany*. Unpublished Dissertation. The University of Wisconsin-Madison.
- Allmendinger, J. (1989). Educational systems and labor market outcomes. *European sociological review*, 5(3), 231–250.
- Ammermueller, A. (2005). Educational opportunities and the role of institutions. *ZEW-Centre for European Economic Research Discussion Paper*, (05–044).
- Bankston III, C. L., & Zhou, M. (2002). Social capital and immigrant children's achievement. In *Schooling and social capital in diverse cultures* (pp. 13–39). Emerald Group Publishing Limited.
- Blau, P. M., & Duncan, O. D. (1967). *The American occupational structure*. New York: Free Press.
- Blossfeld, H.-P., Roßbach, H.-G., & von Maurice, J. (Eds.). (2011). Education as a Life-long Process: The German National Educational Panel Study (NEPS). [Special Issue] *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 14.
- Buchmann, C., & Park, H. (2009). Stratification and the formation of expectations in highly differentiated educational systems. *Research in Social Stratification and Mobility*, 27(4), 245–267.
- Çelik, Ç. (2011). *The Process of Leaving School and Meaning of Schooling: The Case of Turkish School Leavers in Germany*. Unpublished Dissertation, University of Bremen.
- Diefenbach, H. (2008). Bildungschancen und Bildungs (miss) erfolg von ausländischen Schülern oder Schülern aus Migrantenfamilien im System schulischer Bildung. *Bildung als Privileg: Erklärungen und Befunde zu den Ursachen der Bildungsungleichheit*, 221–245.
- Federal İstatistik Bürosu [Statistisches Bundesamt]. (2011). *Statistisches Jahrbuch 2010 für die Bundesrepublik Deutschland*. Statistisches Bundesamt.
- Grodsky, E., & Jackson, E. (2009). Social stratification in higher education. *The Teachers College Record*, 111(10), 2347–2384.
- Hanushek, E. A. (2005). The economics of school quality. *German Economic Review*, 6(3), 269–286.
- Haug, S. (2003). Interethnische Freundschaftsbeziehungen und soziale Integration. *KZfJSS Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 55(4), 716–736.
- Kalter, F. (2011). The Second Generation in the Labor Market: Explaining the Turkish Exception. Alba & M. C. Waters içinde, *The Next Generation: Immigrant Youth in a Comparative Perspective* (pp. 166–184), New York, NY: NYU Press.

- Kalter, F., & Granato, N. (2007). Educational hurdles on the way to structural assimilation in Germany. In *Proceedings of the British Academy*, vol. 137 (pp. 271–319). Oxford, UK: Oxford University Press Inc.
- Kalter, F., & Kogan, I. (2014). Migrant networks and labor market integration of immigrants from the former Soviet Union in Germany. *Social Forces*, 92(4), 1435–1456.
- Kao, G., & Tienda, M. (1998). Educational aspirations of minority youth. *American journal of education*, 349–384.
- Kogan, I. (2011). New immigrants—old disadvantage patterns? Labour market integration of recent immigrants into Germany. *International Migration*, 49(1), 91–117.
- Kristen, C. (2003). *School choice and ethnic school segregation: Primary school selection in Germany*. Waxmann Verlag.
- Kristen, C., & Olczyk, M. (2013). Ethnische Einbettung und Bildungserfolg. In *Bildungskontexte* (pp. 353–403). Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Kristen, C., Edele, D., Kalter, F., Kogan, I., Schulz, B., Stanat, P., & Will, G. (2011). The education of migrants and their children across the life course. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 14(2), 121–137.
- Kroneberg, C. (2008). Ethnic communities and school performance among the new second generation in the United States: Testing the theory of segmented assimilation. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 620(1), 138–160.
- Maaz, K., Baethge, M., Brugger, P., Füssel, H. P., Hetmeier, H. W., Rauschenbach, T., ark. (2016). Bildung in Deutschland 2016. *Education in Germany 2016*.
- Neugebauer, M., Reimer, D., Schindler, S., & Stocké, V. (2013). Inequality in transitions to secondary school and tertiary education in Germany. *Determined to succeed*, 56–88. In Jackson M. (ed.), *Determined to succeed? Performance versus choice in educational attainment* (pp. 56–88). Stanford: Stanford University Press.
- Orfield G., & Lee C. (2005). *Why Segregation Matters: Poverty and Educational Inequality*. Cambridge, MA: Civil Rights Proj., Harvard Univ.
- Portes, A., & Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The annals of the American academy of political and social science*, 530(1), 74–96.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. Univ of California Press.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2005). Introduction: The second generation and the children of immigrants' longitudinal study. *Ethnic and Racial Studies*, 28(6), 983–999.
- Schulz, B., & Leszczensky, L. (2016). Native friends and host country identification among adolescent immigrants in Germany: The role of ethnic boundaries. *International Migration Review*, 50(1), 163–196.

- Skopek, J., Pink S. & Bela, D. (2013). Starting Cohort 4: 9th Grade (SC4). SUF Version 1.1.0. Data Manual. NEPS Research Data Paper. In *National Educational Panel Study (NEPS)*. Bamberg, University of Bamberg. https://www.nepsdata.de/Portals/0/NEPS/Datenzentrum/Forschungsdaten/SC4/1-1-0/SC4_1-1-0_DataManual_en.pdf
- Tarelli, I, Bos, W. & Bremerich-Vos, A. Germany. (2012). In PIRLS 2011 Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in Reading. Volume 1: AK.” *International Association for the Evaluation of Educational Achievement*.
- Wegmann, K. M. (2014). Shaping a new society: Immigration, integration, and schooling in Germany. *International Social Work*, 57(2), 131–142.
- Zhou, M., & Bankston, C. (1998). *Growing up American: How Vietnamese children adapt to life in the United States*. Russell Sage Foundation.

Notlar

- i Bu çalışmada kullanılan veriler Ulusal Eğitim Paneli Araştırması'nın (UEPA; *National Educational Panel Study, NEPS*) Kohort 3-5. Sınıf (doi:10.5157/NEPS:SC3:7.0.1) ve Kohort 4-9. Sınıf (doi:10.5157/NEPS:SC4:9.1.1) örneklemelerinden alınmıştır. 2008 ve 2013 yılları arasında UEPA anketi Alman Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) tarafından fonlanan Ampirik Eğitim Araştırmaları Teşviki çerçevesinde yürütülmüş. 2014 yılı itibarıyla UEPA anketi, Bamberg Üniversitesi'nde bulunan Leibniz Eğitim Enstitüsü (LifBi) önderliğinde ulusal bir ağ ile beraber yürütülmektedir.
- ii 15-yaşındaki öğrenciler arasında, 2003 yılında birincisi yapılan PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) sonuçlarında Alman öğrenciler beklentilerin çok gerisinde bir performans sergilemişlerdir. Bu Almanya'da “PISA-Şoku” olarak değerlendirilmiş ve Almanya'nın federal eğitim politikalarından sorumlu olan birim (*Kulturministerkonferenz*), konunun üzerine daha dikkatli şekilde eğilmeye başlamıştır. Özellikle 2003 sonrasında Alman Federal Hükümeti özellikle göçmenler arasında yaşanan eğitim eşitsizlikleri konusunu gündeme almış ve bu yönde sosyal politika üretmeye başlamıştır.
- iii Almanya'da resmi olarak göçmenlik statüsü “göçmenlik geçmişine sahip olanlar” (Personen mit Migrationshintergrund) diye nitelendirilmektedir. Alman devleti bu bilgiyi nüfus sayımları vasıtasıyla toplamaktadır.

Birleşik Krallık'taki Göç Karşıtı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi

Murat Çolak¹

Özge Bozkaya²

Öz

Birleşik Krallık'ta Haziran 2016'da gerçekleştirilen referandum sonucuna göre, Avrupa Birliği'nden "ayrılma taraftarlarının" oranı daha ağır basmış ve bu sürecin ardından Avrupa bütünleşmesinin geleceğine ilişkin tartışmalar farklı bir boyutta ele alınmaya başlamıştır. Avrupa şüpheciliğinin belirgin olduğu yerlerden biri olan Birleşik Krallık'ta referandum sonucunda %51,9'luk oranla Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde oy kullanılması şaşırtıcı bir resim çizmemektedirken, ayrılma kararında göçmen karşıtı parti söylemlerinin oldukça etkili olması ilginç bir tabloya işaret etmektedir. Çalışmada, Brexit sürecinde göçmen karşıtı söylemlerin hangi derecede etkili olduğuna yanıt aranmakta ve çalışma literatüre dayanarak ele alınmaktadır. Bu anlamda, göçmen karşıtlığının araçsallaştırılmasında önemli bir örnek sunan ve sert Avrupa şüphecisi olan Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin süreçteki söylemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Birlik olma anlayışında çokkültürlülük vurgusu artış gösterse de, göçmenlerin Avrupa Birliği üye devletlerinde ekonomik ve sosyal anlamda bir yük oluşturduğu üzerinde tezlerin sunulması ve göçmen karşıtlığının etki alanının genişletilmesi konusunda Brexit süreci somut bir çıktı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Avrupa Birliği • Göç • Brexit • Göç karşıtı söylemler • Avrupa şüpheciliği • Birleşik Krallık bağımsızlık partisi (UKIP)

1 Sorumlu Yazar: Murat Çolak (Doç. Dr.), Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. Eposta: m.colak@deu.edu.tr

2 Özge Bozkaya (Doktora Öğrencisi), YÖK 100/2000 Göç Çalışmaları Bursiyeri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Avrupa Çalışmaları Programı, İzmir, Türkiye. Eposta: ozgebozkaya5@gmail.com

Atf: Çolak, M. ve Bozkaya, Ö. (2018). Birleşik Krallık'taki göç karşıtı söylemlerin brexit sürecine etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 185–209. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0013>

The Impact of Anti-Immigration Discourses in the United Kingdom on the Brexit Process

Murat Çolak¹

Özge Bozkaya²

Abstract

As the referendum held in the United Kingdom (UK) in June 2016, the proportion of “leavers” was much higher than “remainers”. Since the referendum, the debate about the future of the European Union (EU) has progressed into a different dimension. The effectiveness of anti-immigrant discourses from political parties points to a very interesting scene. However, it was not surprising that 51.9% of the citizens of UK voted to leave the EU as a result of the referendum, where European skepticism was evident. Based on the literature, this article tries to find an answer as to what extent anti-immigrant discourses can widen their influence. In this sense, it focuses on the discourses of the hard Eurosceptic United Kingdom Independence Party (UKIP), which presents an example regarding the instrumentalization of the opposition to immigration. Although there is an increase in the emphasis on multiculturalism, in the sense of being a part of the Union, the Brexit process is a tangible outcome with respect to the portrayal of immigrants as an economic and social burden, and it is an expansion of the sphere of influence of anti-immigration sentiments.

1 Corresponding author: Murat Çolak (Asst. Prof.), Dokuz Eylül University, Faculty of Economics and Administrative, Department of Labor Economics and Industrial Relations, Izmir, Turkey. Email: m.colak@deu.edu.tr

2 Özge Bozkaya (PhD Student), Council of Higher Education 100/2000 Migration Studies Scholarship, Dokuz Eylül University, 28/5000 Department of European Union, European Studies Program, Izmir, Turkey. Email: ozgebozkaya5@gmail.com

To cite this article: Çolak, M. ve Bozkaya, Ö. (2018). The impact of anti-immigration discourses in the United Kingdom on the Brexit process. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 185–209. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0013>

Extended Summary

According to the referendum held in the United Kingdom (UK) in June 2016, the proportion of “leavers” was much higher. Since the referendum, the debate about the future of the European Union (EU) has progressed into a different dimension. In total, 51.9% of the citizens of UK voted to leave the EU as a result of the referendum where European skepticism was evident. This led to some doubts about the future integration model of the EU. In this period, many factors were observed as the impulsion that generated the mode of debates on the future of European integration. One of the most important and controversial factors at the EU level can be identified as migration. Especially after the Syrian Crisis, the number and the types of migrants coming from Syria to other regions were seen as a concern by many states in political, economic, and social terms. Even if the EU’s security and border management policies had taken root far before the start of the Syrian Civil War, the Syrians who escaped from the civil war have increased the security concerns of member states to the highest levels. In parallel with the increase of security concerns, the perception of the EU regarding migrants exists as a controvertible subject at a political level because of the differentiated approaches of EU members regarding this issue. Anti-immigration discourses have become a very effective form of populist expression in certain policy areas. One of the examples of this style of expression that has gained more ground in recent years can be observed in UK’s EU referendum process. In this context, evaluating anti-immigrant discourses in referendum campaigns presents important clues regarding the rise of Eurosceptic trends in the EU.

In this article, discourses on immigration and migrants during the referendum campaigns are presented as one of the main drivers that paved the way for Brexit (Britain-exit). The instrumentalization of the immigrant opposition arose out of debates between the Conservative Party and the United Kingdom Independence Party (UKIP), and this provides an example of the position of migration in the EU. The rise of far-right politics and populist radical discourses are a defined problem that the EU must overcome and the UK referendum process is supposed to be held as a concrete sample regarding this problem. Therefore, as a tool of populist and far-right wing discourses, explaining the anti-immigration aspects in the UK’s referendum process is the main aim of this study. In this context, the presentation of the immigrants as an economic and social burden on the EU member states is a critically moot point that questions the future of the EU. So, as a factor that is pushing the discourses of the far-right wing, populists, and anti-immigrant can be defined as a risk for the EU and its normative characterization. This study aims to explain how anti-immigrant discourses can influence the campaign process and to what extent it affected the UK’s decision to leave the EU.

According to the literature, Brexit has been held in terms of the process itself, and a future model of European integration is now on the agenda of many scholars

in terms of the many risks that the EU has confronted. Even if Brexit does not seem like an astonishing step, it is a factor pushing anti-immigrant discourses that draw a considerable scene. Among the member states, UK has been defined as the representative of Eurosceptic tradition for a long time. In the EU, where there has been a developing culture of solidarity among member states in areas such as the Eurozone, the Justice and Home Affairs, and the Schengen Area, the separation of UK politics from the culture of solidarity has been assessed as the axis of European skepticism. When considering UK's isolated preferences in some European level policy areas and its Eurosceptic tendency, we can evaluate Brexit as not being a surprising event. However, anti-immigrant discourses in the process can be evaluated as a challenging dimension. Anti-immigrant discourse has not only widened its influence in the UK's political scene, it has reached a worrisome dimension in many other parts of the EU today. Therefore, analyzing the Brexit process presents a tangible outcome about to what extent anti-immigrant and populist discourses can widen their influence in the European Union.

Birleşik Krallık'taki Göç Karşıtı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi

Birleşik Krallık'ın³ 2016 yılında gerçekleştirdiği referandum sonucunda Avrupa Birliği (AB)'den ayrılma yönünde karar alması, Avrupa bütünleşmesi için yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Birleşik Krallık, AB'den daha izole bir politika anlayışı gütmesi ve bütünleşmeye daha şüpheci bir yaklaşım sunması nedeni ile uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. Dolayısı ile ayrılma kararının kendisi beklenmedik bir nitelik sergilemese de, kararın verilmesinde payı olan göç ve göçmenlere bakış analiz edildiğinde ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. Buna göre, AB ve Birleşik Krallık ilişkileri için yeni bir dönemi başlatan bu referandumun kendisini analiz etmek ve Birleşik Krallık'taki AB şüpheciliğini şekillendiren faktörlerden olan göçmen karşıtı söylemleri irdelemek oldukça önemlidir.

Referandum sürecindeki söylemler, AB'den ayrılma ve AB'de kalma taraftarlarının oluşturduğu iki kamp arasında şekillenmiştir. Bu söylem şekillendirme sürecinde kamuoyunun göç ve göçmenlere bakışı, kampanyaları belirleyen en etkili faktörlerden biri olmuştur. Özellikle Muhafazakar Parti ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (*United Kingdom Independence Party-UKIP*) arasında gerçekleştirilen söylem yarışında, göçmen karşıtlığının araçsallaştırılarak bir etki alanı yaratılması, Avrupa'da göçün konumlandırılışı ile ilgili bir örnek sunmaktadır. Ayrıca, referandum sürecinde kullanılan göçmen karşıtı söylemler, Avrupa'nın başa çıkması gereken sorunlar arasında sınıflandırılan aşırı sağın yükselişi ve popülist radikal söylemlerin taban kazanması anlamında bir takım ipuçları vermektedir.

Avrupa'da aşırı sağ partilerin söylemlerinde yer eden göçmenler ve çokkültürlülük konuları, bu partilerin Avrupa bütünleşmesine bakışlarını etkileyen temel faktörler arasındadır. Ayrılık taraftarları ve AB'de kalma taraftarları olmak üzere iki kampın söylemlerinin birbiri ile yarıştığı referandum sürecinde, kampanyaların şekillenmesinde kullanılan en önemli faktörler arasında, göç ve göçmenler bulunmaktadır. Buna göre, Muhafazakar Parti ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi arasında öne çıkan yarışta, söz konusu göçmenler olduğunda olumsuz bir yaklaşım benimsenmiş ve göç konusunun bir araç olarak kullanılması, Brexit sürecinin en önemli belirleyicilerinden biri haline dönüşmüştür. Göçmen karşıtı söylemlerin etkinliğinin Avrupa bütünleşmesi anlamında

3 Britanya, İngiltere, Galler ve İskoçya'nın bulunduğu adaya verilen isimdir. Birleşik Krallık ise, Britanya (İngiltere, İskoçya ve Galler) ve Kuzey İrlanda'nın dahil olduğu 4 ülkeden oluşan üniter bir devlettir.

somut bir çıktı yarattığı Brexit’i bu kapsamda analiz etmek oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, çalışmanın temel amacı, Birleşik Krallık referandumu kampanya sürecinde kullanılan göçmen karşıtı söylemlere ve bu söylemlerin etkililik derecesine ilişkin bir yaklaşım geliştirmektir. Çalışma ile göçmen karşıtı söylemlerin kampanya sürecini nasıl yönettiği ve AB’den ayrılma kararının alınmasında hangi boyutta etkili olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır.

Birleşik Krallık ve Avrupa Şüpheliği

Günümüzde Avrupa şüpheliği, üye devletler arasında giderek artan bir ivme kazanmakta ve Avrupa Birliği bütünleşme sürecinin farklı senaryolara dayanarak tartışılmasına zemin hazırlayan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütünleşmeye şüpheyile yaklaşanların daha belirgin olduğu Birleşik Krallık için “Avrupa şüpheliği” terimi İngiliz siyasi sözlüğünde ilk olarak Haziran 1986’da The Times’daki bir makaleden yapılan alıntı ile girmiştir (Startin, 2015, s. 312). Özellikle 1990’lı yıllara gelindiğinde, Avrupa Birliği’nin uluslarüstü boyutu üzerinden sürdürülen tartışmalar, Birleşik Krallık’ta Avrupa şüpheliğinin daha da zemin kazanmasında etkili olmuştur. Maastricht Antlaşması ile birlikte parasal birlik, sosyal güvenlik ve dış politika gibi alanlarda Birliğe sorumluluk yüklenmesi, uluslarüstü mekanizmanın işletildiği alanların çeşitlilik kazanması ve AB bütünleşmesinin derinleşmesi hususları Avrupa şüpheliçilerinin söylemlerinde yer eden önemli faktörler haline almıştır (Ermağan, 2012, s.149).

Uluslarüstü mekanizmanın bir gereği olan ulusal egemenliğe ait kimi yetkilerin AB kurumlarına devri, kuruluşundan bu yana AB’de farklı bütünleşme yaklaşımlarının tartışılmasına neden olan bir husustur. Bütünleşmeye güvensizlik ve şüphe ile yaklaşanlar, Avrupa şüpheliği kavramı ile eş değer tutulmaktadır. Fakat, Avrupa şüpheliğini, AB karşıtlığı ile aynı anlamda kullanmamak gerektiğinin altını çizmekte fayda vardır (Köroğlu ve Çendek, 2015, s. 198). Bu noktada, Avrupa bütünleşmesi fikri veya AB’ye karşı olanlar (sert şüpheliçiler) ve Avrupa bütünleşmesi fikrine karşı olmak yerine bütünleşme sürecine şüpheyile yaklaşanlar (yumuşak şüpheliçiler) şeklinde iki ayrı sınıflandırma yapmak mümkündür (Taggart ve Szczerbiak, 2002, s. 4). Sert Avrupa şüpheliçileri yani AB’ye ve Avrupa bütünleşmesine karşı olanlar, AB üyeliğinden ayrılma yanlısı tutum sergileyebilmekteyken; yumuşak Avrupa

şüpheçileri AB'den bazı politika alanlarında ayrılarak yalnızca söz konusu alanlarda karşı bir duruş geliştirmektedir (Taggart ve Szczerbiak, 2002, s. 4). Taggart'a göre Avrupa bütünleşmesi konusunda şüphe ile yaklaşanlar ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, AB bütünleşme modelini oldukça "içerici" bulan şüpheçilerdir. Diğer bir deyişle, birbirinden farklı olan faktörleri bir arada tutmaya çalıştığı gerekçesiyle Avrupa bütünleşmesine şüphe ile yaklaşanlar olarak ifade edilebilir. Buna örnek olarak, AB'ye yönelen göçün artış göstermesine karşı olup, bu konuda sorumluluk paylaşmak istemeyen şüpheçiler verilebilir (Taggart, 1998, s. 365-366). İkincisi ise, AB'yi bütünleşme modeli olarak "dışlayıcı" bulan şüpheçilerdir. Söz konusu şüpheci yaklaşıma göre, dışlama birçok türde gerçekleşebilir. Bir ülke sosyal veya coğrafi anlamda birçok şekilde dışarıda bırakılabilir (Taggart, 1998, s. 366).

Birleşik Krallık'ın şüpheci yaklaşımı ise "geleneksel" olarak tanımlanabilmekte ve tarihsel bir uzantı çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Özellikle Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi Milletler Topluluğu ülkeleri ile⁴ tarihsel bağlarının olması, bir ada üzerinde konumlanması, Amerika Birleşik Devletleri ile sahip olduğu özel ilişkiler ağı gibi faktörler Birleşik Krallık'ın AB'den daha izole ve bağımsız politikalarını açıklayan argümanlar olarak kullanılmakta ve Avrupa şüpheçiliğinde etki eden geleneksel faktörler olarak sunulmaktadır (Daddow, 2013, s. 213). Birleşik Krallık'ın Avrupa Topluluğu'na üyeliğinin kabul edilmesi, üyelik sürecindeki politikalara katılım düzeyi ve AB üyeliği referandumu neticesinde üyelikten ayrılma taraftarlarının ağır basması, üzerinde durulması gereken önemli süreçleri ifade etmektedir. Çünkü tüm bu süreçler kendi içinde, Birleşik Krallık'ın "izole" olarak ifade edilen imajına ilişkin önemli dinamikleri barındırmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktürde Avrupa'da ekonomik bir entegrasyon sağlamanın, bölgede barış ve istikrar getireceği fikrinden hareketle oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkilere bakıldığında, bu dönemde Birleşik Krallık'ın ekonomik kapasitesinin Topluluk'a ilgisizliğini açıklayan en önemli faktör olduğu görülmektedir.

4 Eski Britanya İmparatorluğu'nun parçası olan devletler ve sonradan dahil olan bazı devletlerle oluşturulan uluslararası bir örgüttür. 53 bağımsız ve egemen devletin gönüllü katılımından oluşmaktadır. Üyelerin 30'u küçük ada devletlerinden oluşmaktadır. Üye devletler, 80'den fazla profesyonel, hükümetlerarası, sivil toplum ve kültürel kuruluşların meydana getirdiği ağ ile destek bulunmaktadır. Örgüte en son üye olan devlet ise (2009 yılında) Ruanda'dır.

1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulması ile birlikte, bölgede İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini kaldıracak bir ekonomik dayanışmanın sağlanmasına Birleşik Krallık'ın başta yeterince ilgi duymamasının temel nedeni, Topluluğun getireceği katkı ile kendi ekonomik kapasitesi arasında yaptığı bir tercihle alakalıdır (Nugent, 2004, s. 23-24).

1960'larla birlikte ne zaman Avrupa Topluluğu üye devletlerinin ekonomik kazanımları, Birleşik Krallık'ın kazanımlarından yüksek oranda seyretmeye başladı; o zaman Topluluk'a katılım sağlamak Birleşik Krallık için önemli bir hale geldi (Nugent, 2004, s. 24). 1 Ocak 1973'te gerçekleşen üyeliği ve ilerleyen süreçte, Birleşik Krallık'ın Topluluk politika üretimi ve uygulaması mekanizmasındaki bazı alanlarda uluslararası mekanizmaya dahil olmaktan kaçınması, izole bir yaklaşım içinde olduğuna dair argümanları destekleyen başka bir boyutu oluşturmaktadır (Sutherland, 2016, s. 311). Özellikle 1990'lar "Avrupa vatandaşlığı" ve "siyasi birlik" vurgularının yapılması, bütünleşmenin derinleşme boyutunun tartışılması nedenleri ile Birleşik Krallık'ta Avrupa şüpheci söylemlerin artış gösterdiği bir dönemdir. Bu dönem (*Maastricht Antlaşması'nın onaylanması süreci ve sonrası*) tüm Avrupa genelinde bütünleşmeyi şüpheci bir ekseninde ele alan söylemlerin ivme kazanarak yer edindiği bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir (Serricchio ark., 2013, s. 53).

Avrupa şüpheciliğinin, Birleşik Krallık siyasi arenasında ve AB genelinde ivme kazanmasına neden olan diğer önemli faktörler Birliğin "en hızlı genişlemesi" olarak dile getirilen 2004 genişlemesinin ve sonrasında 2007 genişlemesinin gerçekleştirilmesi, 2008 krizinin Birlik'i derinden etkilemesi şeklinde sıralanabilir (Epstein ve Jacoby, 2014, s. 1; Startin, 2015, s. 315). Avrupa'da güvenlik ve istikrar sağlanması amacıyla hareketle, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliğinin desteklenmesi anlayışı, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve komünist bloğun çöküşü sonrasında bir sorumluluk bilinci ile oluşturulmuştur. Fakat bu anlayış, Avrupa şüphecileri tarafından eleştirilmiştir. Buna göre, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki işsizlik ve iş güvenliği sorunlarının boyutu, bu bölgelerden Batı'ya gelmesi muhtemel göçmen akışının Avrupa güvenliğini tehdit edebileceği öngörüsü, Avrupa şüphecilerinin temel argümanları olarak sıralanmıştır (Startin, 2015, s. 315-316).

Daha bütünleşik bir Avrupa anlayışı ile parasal bir Birlik oluşturulması için adımlar atılsa da, 2008 yılında Avrupa'yı vuran ekonomik ve mali kriz, işsizlik,

sosyo-ekonomik eşitsizlikler, kemer sıkma politikaları ile sonuçlanmış ve “ortak para birimi ve mali bütünleşme süreci” gibi konular Avrupa şüphecilerinin eleştirdikleri temel meseleler haline gelmiştir (Startin, 2015, s. 316). Buna örnek olarak, Birleşik Krallık'ta, Avrupa şüphecisi bir söyleme başvuran ve hatta sert Avrupa şüphecisi olarak nitelendirilen Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin (*The United Kingdom Independence Party*) lideri olan Nigel Farage'ın Euro'nun para birimi olarak kullanılmasını bir başarısızlık olarak değerlendirmesi verilebilir.

Avrupa şüpheciliği üzerinden geliştirilen söylemler, AB'de popülist radikal sağ partilerin kamu oyundan destek bulmasında etki eden faktörlerdendir. Özellikle 2008 krizi, AB için ekonomik ve mali anlamda bir bunalımın ötesinde bütünleşme sürecinin siyasi tartışmalara yol açtığı bir ortamı da yansıtmaktadır. 2008 krizi ile Avrupa genelinde artan işsizlik, istihdam sorunları, ekonomik ve mali bunalım, göçmenlere karşı geliştirilen söylemler üzerinde de oldukça etkili faktörler olmuştur. Göçmen karşıtlığı söylemlerinin artış gösterdiği bu bunalım sürecinin ardından, 2011 yılında Suriye İç Savaşı'nın patlak vermesi ile Avrupa'ya yönelen Suriyeli akını Avrupa şüphecisi söylemlerin göçmen karşıtlığı üzerinden artış göstermesine neden olmuştur. Birleşik Krallık'ta gözlemlenen “geleneksel” şüpheciliğin, AB'den ayrılma taraftarlarının ağır bastığı AB referandumu ile somut bir adıma dönüştürülmesi şaşırtıcı bir tablo çizmektedir. Fakat referandum ve göçmen karşıtı söylemlerin ortak bir zeminde ele alınabileceği bir araştırma alanı oluşturması oldukça önemli ve ilginçtir. Bu doğrultuda, çalışmada göçmen karşıtlığı daha mikro düzeyde ele alınarak, Birleşik Krallık'ın AB referandumu sürecine nasıl etki ettiği açıklanacaktır. Fakat öncelikle Brexit süreci, bu süreci etkileyen faktörler ve sürecin AB bütünleşmesini nasıl etkilediği izleyen bölümde aktarılmaktadır.

Brexit, Gerekçeleri ve Avrupa Birliği'nin Geleceği

5 Haziran 1975 yılında Birleşik Krallık'ta Avrupa Topluluğu (AT) 'na yönelik yapılan ilk ulusal referandumda, %67'lik bir oranla AT'de kalma yönünde oy kullananlar ağır basmıştır. Bu referandum sonucunda AT'dan ayrılma taraftarları ağır basmasa da; referandum, AT'de kalma veya AT'den ayrılma yönünde bir seçim sunması nedeniyle Birleşik Krallık'ın Avrupa şüphecisi olduğuna yönelik argümanları kuvvetlendirmiştir. Birleşik Krallık'ta 23 Haziran 2016 tarihinde AB'ye dair yapılan ikinci referandumda ise, %51.9'luk oranla

ayrılık taraftarları ağır basmış ve bir önceki referandumdan farklı bir şekilde hem AB hem de Birleşik Krallık için yeni bir dönem açılmıştır (Goodwin ve Heath, 2016, s.323-324). Buna göre “Brexit (*Britain-exit*)” yani Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılışı olarak adlandırılan yeni bir süreç AB’nin geleceği ile ilgili bütünleşme senaryolarını gündeme getirmeye başlamıştır.

Çalışmada göçmen karşıtı söylemler üzerinden Brexit sürecini değerlendiren bir anlatım yoluna başvurulsa da, öncelikle bu sürece yol açan faktörlerin bütününe değinmekte fayda vardır. Brexit’e giden yolda popülist söylemlerin zemin kazanmasında en etkili araçlardan biri göç ve göçmenler olarak sunulsa da, süreci birçok faktörün bir araya gelerek yönettiğini unutmamak gerekmektedir. Birleşik Krallık’ın geleneksel şüpheli yaklaşımına neden olan unsurlardan birinin AB’deki uluslararası mekanizmanın boyutu ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde; Brexit’e giden yolda Birleşik Krallık’taki ayrılma taraftarlarının Avrupa Parlamentosu’nun donatıldığı yasal yetkilerden hoşnut olmadıkları söylenmelidir (Scuire, 2017, s. 112). Bu nedenle Brexit sürecine yol açan temel faktörlerden birinin, Birleşik Krallık’taki ayrılma taraftarlarının AB uluslararası mekanizmasına karşı olan geleneksel duruşlarından kaynaklanan egemenlik endişeleri olduğu söylenebilir. Bu durum, Avrupa şüphelilerinin AB Parlamentosu’nun yetki ve sorumluluğunun bugün ulaştığı boyutu, ulusal çıkarların ve kontrolün kaybı ile ilişkilendirmelerinden kaynaklanmaktadır (Whelan, 2018, s. 1).

2008 krizinin ardından, ekonomik yönetişimin güçlendirilmesinden hareketle Avrupa Komisyonu’nun yetki alanının genişleyerek, AB üye devletlerinin uygulamalarına ilişkin izleme, değerlendirme ve gerekli yükümlülükleri yerine getirmeyen üye devletlere yaptırım uygulama yetkisine sahip olması, bir diğer tartışma alanıdır. Üye devletlerin mali uygulamaları arasında eşgüdüm sağlanmasına hizmet eden Avrupa Yarıyılı ile Komisyon üye devletlerin bütçelerine ilişkin izleme ve tavsiyede bulunma hakkına erişmiştir (Ling, 2016, s. 70). Bu durum ise, Birleşik Krallık’ın parlamenter demokrasi ve geleneksel şüpheli anlayışı ile ters düşmüştür (Ling, 2016, s. 71). 2008 krizinin etkisi ile Birliğin başvurduğu kemer sıkma önlemleri, borç krizinden kaynaklanan nedenlerle Birleşik Krallık’ta sosyal refahı ve vergi politikası düzenlemelerini etkileyecek kısıntılara gidilmesi, AB kurumlarının ekonomi politikalarına ilişkin konumunun güçlendirilmesi, Avrupa Birliği demokrasi açığının

arttığına dair seslerin yükselmesi, Birleşik Krallık'taki siyasi arenanın AB üyeliği konusunda kutuplaşan yapısı, “göç krizi” adı altında değerlendirilen iç savaştan kaçan Suriyelilerin durumunun Birlik ve üye devletler nezdinde yarattığı yeni güvenlik endişelerinin popülist yaklaşımlara ivme kazandırması gibi faktörler bir araya gelerek Birleşik Krallık'ı referanduma iten temel meseleler olarak yerini almıştır.

Avrupa şüphecilerinin “kazananlar” olarak ifade edildiği referandum sonrasında ise, Birleşik Krallık'taki partiler arasındaki tansiyon artmış ve bu süreç Avrupa genelindeki şüpheci diğer partilerin söylemlerini şekillendiren önemli bir dönemi açmıştır (Goodwin ve Heath, 2016, s. 324). David Cameron Hükümeti döneminde maliye bakanı olarak görev yapan George Osborne'un AB'den ayrılmanın İngiliz ekonomisini olumsuz etkileyeceği ve dönemin ABD Devlet Başkanı Barack Obama'nın ise olası bir ayrılığın Birleşik Krallık'ın dünya sahnesindeki etkisini düşüreceğine dair söylemlerinin de zemin bulduğu bu süreçte, Avrupa şüphecileri ve Avrupa bütünleşmesi yanlılarının geliştirdikleri argümanlar birbirleri ile çarpışmış; iki tarafı karşı karşıya getirmiştir (Menon, 2017, s. 128). Birçok faktörün etkisi ile oluşan bu kutuplaşma, bazı düşünürler tarafından “Brexit savaşı” olarak isimlendirilmekte sınıfların, bölgesel ayrılıkların veya siyasi tarafların ayrışmasından çok köklerini neoliberalizmin yarattığı ayrışmalar ve eşitsizliklerden alan bir süreç olarak ifade edilmektedir (Powell, 2017, s. 226). Bazı düşünürler ise Brexit sürecini Birleşik Krallık'taki AB bütünleşmesi sürecine karşı artan negatif tutumun ve milliyetçiliğin yükselişi ile ilişkilendirmektedir (Sutherland, 2016, s. 312).

Birleşik Krallık'ta yapılan referandumun, AB'deki diğer üye devletler için bir domino etkisi yaratabileceğine dair beklentiler olsa da, bu öngörü gerçekleşmemiştir. Birleşik Krallık'tan sonra AB için referandum gerçekleştiren başka bir üye devlet olmamıştır. Fakat Brexit ile birlikte, AB'deki popülist radikal sağ partilerin yükselişinin ve özellikle geliştirdikleri göçmen ve AB bütünleşmesi karşıtı söylemlerin hangi derecede etkili olabileceğine dair önemli bir resim çizilmiştir (Sutherland, 2016, s. 312). Avrupa'daki merkez sağ ile merkez sol partiler arasında ciddi farklılıklar gözlemlense de, iki tarafın da benzer konular üzerinden karşıt söylemler geliştirdiğini unutmamak gerekmektedir. Bu konulara ise Avrupa bütünleşmesinin geleceği, göç ve küresel ticaret gibi başlıklar örnek verilebilir (Applebaum, 2017, s. 55).

Avrupa'nın geleceği tartışmalarında itici faktör olan Birleşik Krallık AB referandumundan sonra, 1 Mart 2017'de Avrupa Komisyonu Başkanı Jean Claude Juncker, Birliğin durumuna ilişkin konuşmasında (*The State of Union*) 27 üye devletin dayanışma içinde olacağı daha bütünleşik bir Avrupa mesajı vermiş ve yayınlanan Beyaz Kitap'tan bahsetmiştir. Buna göre, Avrupa Birliği'nin geleceği hakkında muhtemel senaryoların çerçevesi çizilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan beş senaryonun ise AB'nin geleceğine ilişkin tartışmaları sonlandırmak niyeti ile değil, ortak bir zeminde tartışılmasına ortam hazırlamak için yapıldığının altı çizilmiştir (European Commission, 2018, s. 3).

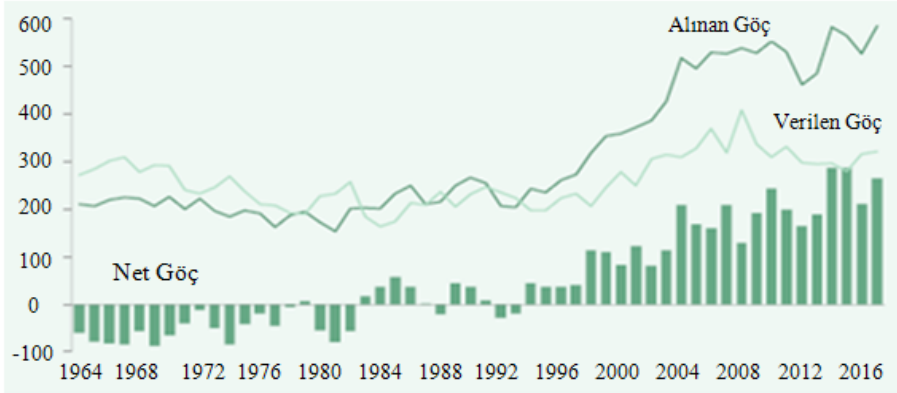
AB'nin geleceği hakkındaki muhtemel senaryoları konu alan 1 Mart 2017 tarihli Beyaz Kitap'ın yayınlanması ve daha bütünleşik bir Avrupa vurgusu yapılması, Birliğin yaşadığı zorluklarla ilişkilidir (European Commission, 2018, s. 8). Bunlar, küreselleşmenin artış göstermesi, hızla gelişen teknolojinin toplumun ve iş piyasasının üzerinde etki alanını genişletmesi, güvenlik endişelerinin farklı bir boyut kazanması ve popülizmin ivme kazanması şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca Beyaz Kitap'ta, daha rekabetçi, içerici ve dayanıklı bir Avrupa ekonomisine erişmek için ekonomik ve parasal birliğin tamamlanması, üye devletlerin sosyal ve ekonomik uygulamalarının birbirine yaklaştırılması ve avro alanına ilişkin yaşanan sorunların üstesinden gelmenin önemine vurgu yapılmıştır (European Commission, 2018, s. 9; Bakkalcı, 2008). AB için 27 üye devlet ile birlikte dayanışmanın merkezde tutulduğu bir gelecek vurgusu yapılması, eksilecek bir üye devlete yani Birleşik Krallık'ın Brexit sürecine de bir göndermede bulunmaktadır. Zira, bu mesaj, Birleşik Krallık'ın referandum sürecinin AB'nin geleceği için yeni bir dönem başlattığının da altını çizmektedir.

Birleşik Krallık ve Göç

Birleşik Krallık ve göç arasındaki ilişkiyi analiz etmeden önce, göçün kavramsal çerçevesi üzerinde durmak gerekmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre göç, bir uluslararası sınırı aşan ya da bir ülke içinde gerçekleşen taşınma sürecidir. Süresi, mesafesi, içeriği, kapsamı ve nedenleri ne olursa olsun insan hareketlerinin tüm çeşitlerini içermektedir. Bu süreç, mülteci hareketleri, yerinden edilmiş kişiler, doğduğu yerden ayrılmış kişiler ve ekonomik göçmenleri içerebilir. Göç, maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmeye ihtiyacı olanları, ken-

Şekil 1

Birleşik Krallık'taki uzun dönemli göçmenlerin yıllar itibari ile gösterimi

Kaynak: Sturge, G. (2018). Migration Statistics, *House of Commons Library Briefing Paper*, No: SN06077, s. 11.

dilerinin ve ailelerinin gelecekte beklediklerini arttırmak için başka ülkeye ve bölgeye göç eden kişileri kapsamaktadır (International Organization for Migration, 2013, s. 62-63). Literatürde, evrensel olarak kabul edilen göçmen tanımı bulunmasa da, Birleşmiş Milletler'in (BM) yaptığı göçmen tanımı birçok ülke tarafından kabul görmektedir. Buna göre, yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden kişiler göçmen olarak ifade edilmektedir (Şemşit, 2018, s. 270).

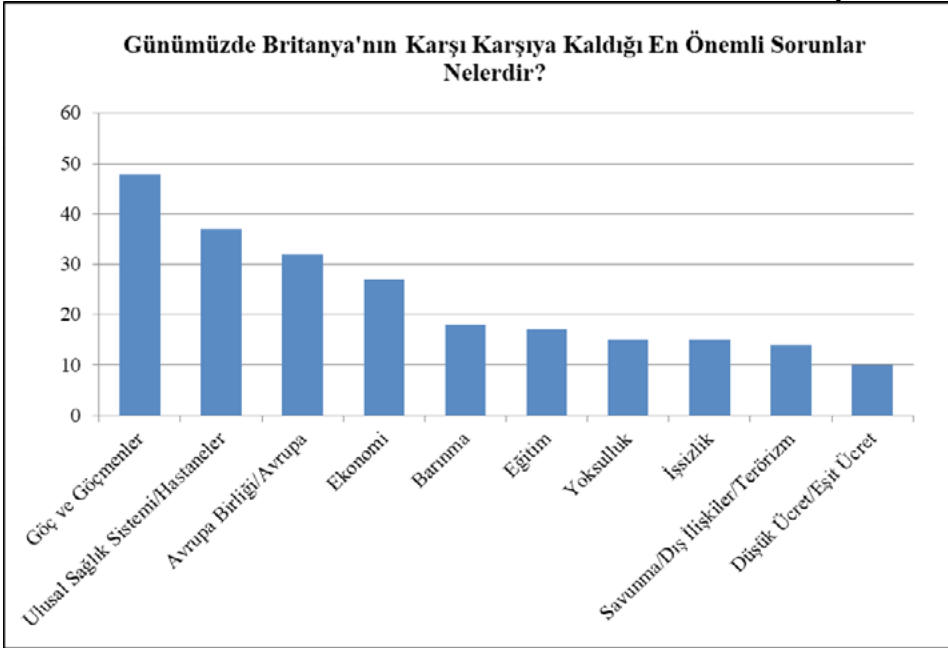
Ekonomik açıdan bakıldığında göç, ülkeler arasındaki maaş farklılıklarından kaynaklanan işgücü hareketliliği olarak ifade edilebilir (Pekkala ve Kerr, 2011, s. 4 ve 15). Dolayısıyla, kişilerin, daha yüksek gelir elde etmek, daha iyi sosyal haklara ve yaşam standartına erişmek için bulunduğu yerleşim merkezinden bir başka yerleşim merkezine gitmesi, ekonomik göç kapsamında değerlendirilmektedir. Göçe sosyolojik açıdan yaklaşan Gordon Marshall, bireylerin veya grupların sembolik, coğrafi veya siyasi sınırların ötesine, yeni yaşam alanlarına ve topluluklara doğru hareketini göç olarak adlandırmıştır (Marshall, 1999, s.685). Bir başka yaklaşımla göç; “*ne negatif ne de pozitif bir olgudur. Modern çağın ekonomik gelişmelerine, ulaşım ve iletişim sistemlerine, politik baskılarına ve bireysel dürtülere karşı gösterilen bir tepkidir*” (Yılmaz, 2014, s. 1686). Göç, siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerle meydana gelebildiğinden, birçok disiplin tarafından çalışılmakta ve farklı tanımlamalara tabi tutulmaktadır. Bu yüzden, kişiler veya grupların daha iyi bir yaşam

sürmek adına, ekonomik, siyasi veya toplumsal nedenlerle, bir yerleşim merkezinden başka bir yerleşim merkezine, iradesiyle (gönüllü) veya iradesi dışında (zorla), kalıcı veya geçici şekilde veya yasal veya yasadışı yollardan göç edebilecekleri unutulmamalı ve buna göre sınıflandırmalar yapılmalıdır. Söz konusu sınıflandırmalara göre, çoğu gönüllü göçmen ekonomik nedenlerle göç etmekte, gönülsüz veya zorla göç edenler ise siyasi karışıklıklar, zulüm, baskı, şiddet olayları gibi nedenlere bağlı yer değiştirmektedir. Bu nedenle bir göçmen söz konusu sınıflandırmaların birinden diğerine kolayca geçiş yapı-

Tablo 1
2007-2017 yılları AB-28 işsizlik oranları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
AB-28	7,2	7	9	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6	7,6
Avro Alanı	7,5	7,6	9,6	10,2	10,2	11,4	12	11,6	10,9	10	9,1
Belçika	7,5	7	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4	8,5	8,5	7,8	7,1
Bulgaristan	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13	11,4	9,2	7,6	6,2
Çek Cumhuriyeti	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7	7	6,1	5,1	4	2,9
Danimarka	3,8	3,4	6	7,5	7,6	7,5	7	6,6	6,2	6,2	5,7
Almanya	8,5	7,4	7,6	7	5,8	5,4	5,2	5	4,6	4,1	3,8
Estonya	4,6	5,5	13,5	16,7	12,3	10	8,6	7,4	6,2	6,8	5,8
İrlanda	5	6,8	12,7	14,6	15,4	15,5	13,8	11,9	10	8,4	6,7
Yunanistan	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	23,6	21,5
İspanya	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6	17,2
Fransa	8	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10,1	9,4
Hırvatistan	9,9	8,6	9,3	11,8	13,7	15,8	17,4	17,2	16,1	13,4	11,1
İtalya	6,1	6,7	7,7	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7	11,9	11,7	11,2
Kıbrıs	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,1	15	13	11,1
Letonya	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15	11,9	10,8	9,9	9,6	8,7
Litvanya	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9	7,1
Lüksemburg	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9	6	6,5	6,3	5,6
Macaristan	7,4	7,8	10	11,2	11	11	10,2	7,7	6,8	5,1	4,2
Malta	6,5	6	6,9	6,9	6,4	6,3	6,4	5,8	5,4	4,7	4
Hollanda	4,2	3,7	4,4	5	5	5,8	7,3	7,4	6,9	6	4,9
Avusturya	4,9	4,1	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7	6	5,5
Polonya	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3	9	7,5	6,2	4,9
Portekiz	9,1	8,8	10,7	12	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2	9
Romanya	6,4	5,6	6,5	7	7,2	6,8	7,1	6,8	6,8	5,9	4,9
Slovenya	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7	9	8	6,6
Slovakya	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14	14,2	13,2	11,5	9,7	8,1
Finlandiya	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8	8,6
İsveç	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8	8	8	7,9	7,4	6,9	6,7
Birleşik Krallık	5,3	5,6	7,6	7,8	8,1	7,9	7,5	6,1	5,3	4,8	4,4

Kaynak: Eurostat, “Unemployment by Sex and Age- Annual Average”, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en, (06.09.2018).

Kaynak: Ipsos Mori, “Ipsos MORI EU Referendum Prediction Poll”, <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/ipsos-mori-eu-referendum-prediction-poll>, (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

Soğuk Savaş'ın bitişi, göç dalgalarının çatışmalara ve siyasi istikrarsızlıklara bağlı değişen yapısı, güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Bu dönem, “göçler çağı” olarak da adlandırılmış, uluslararası sistemin değişen dinamiklerine ve küreselleşmenin artan etkisine bağlı olarak kitlesel göç dalgalarının artış göstermesi, Avrupa’da göçmenlere bakış konusunda yeni bir dönem yaratmıştır (Castles ark., 2014, s. 5). Özellikle 1990’larla birlikte, Doğu Avrupa ülkelerinden Batı’ya doğru yönelen göç dalgaları Birleşik Krallık’ta göçmenlere bakışı etkileyen önemli faktörlerden biri haline gelmiştir (Kaufmann, 2017, s. 3). Birleşik Krallık’a göç eden AB vatandaşlarının 1995’te 1 milyon civarındayken, 2017’de 2.4 milyona yükseldiği kaydedilmiştir (Sturge, 2018, s. 17). Bu artışta özellikle Polonya ve Romanya gibi ül-

5 Bazı kaynaklarda düzensiz göç, “yasadışı” göç olarak ifade edilmektedir. Düzensiz teriminin kullanılmasının temel sebebi ise, yasadışı teriminin suçla ilişkilendirilmesi, bu terimin kullanımının göçmenin insan olmasından doğan haklarını göz ardı ettiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Zulüm, savaş, siyasi çatışma, doğal afet gibi çevresel faktörler neticesinde güvenlik endişesiyle yasadışı yollarla göç etmek mecburiyetinde kalan birçok insanın yer değiştirme eylemi düzensiz göç altında ele alınmaktadır.

kelerden 2000 sonrası genişleme dalgaları ile göç edenler büyük paya sahiptir (Özerim, 2017, s. 89). Göç edenlerin Birleşik Krallık'ı tercih etmelerinin arka planında ise en çok iş ve eğitim ile ilgili sebepler gelmektedir (Sturge, 2018, s. 17). Bu nedenle, referandum sürecine etkisi bakımından göçmenlere bakış değerlendirilirken, yalnızca AB dışındaki bölgelerden Birleşik Krallık'a göç edenler üzerinden bir değerlendirme yapmak yetersiz kalmaktadır. Çünkü Birleşik Krallık'ta mülteciler,⁶ sığınmacılar⁷ ve AB dışından göç edenlerin yanında, Avrupa vatandaşı olan göçmenlerin durumu da önemli bir tartışma konusu olarak gündemde yerini korumaktadır. Özellikle AB üye devletleri işsizlik oranları ve istihdam uygulamaları arasında kaydedilen farklılıklar nedeni ile iş bulmak amacı ile kendi ülkelerinden Birleşik Krallık'a göç eden Avrupa vatandaşları, referandum sürecinde ayrılık taraftarlarının sunduğu temel argümanlarda bir endişe unsuru olarak sunulmuştur (Özerim, 2017, s. 90). Aralık 2017 verilerine göre diğer AB üye devletlerinden gelen 3,8 milyon Avrupa vatandaşı Birleşik Krallık'ta yaşamaktadır. Söz konusu Avrupa vatandaşlarının durumu, ise Birleşik Krallık ve AB arasında belirlenecek yeni ilişki modeli için önemli bir gündem maddesidir.

Şekilde de görüldüğü üzere 1990'larla birlikte Birleşik Krallık'a yönelen uzun dönemli göçmenlerin sayısında ciddi bir artış olmuştur. Kitlesele göçlerin artış göstermesine paralel bir şekilde güvenlik eksenli yaklaşımın artış göstermesi ve 11 Eylül 2001'de Amerika'da ve 7 Haziran 2005'de Britanya'da gerçekleşen terörist saldırıların neticesinde göçmenlere yönelik entegrasyon politikalarının yeniden gözden geçirilmesi oldukça önemli bir konuma sahip olmuştur (Kaufmann, 2017, s. 3). Göçün artık güvenlik tehdidi içinde görülmesi, kitlesele olabilen yapısı, ülkelerin kapasitelerini zorlayıcı olabilmesi, Birleşik Krallık dahil Avrupa'daki birçok ülkenin endişe duyduğu unsurlar halini almıştır (Mandacı ve Özerim, 2013, s.107).

6 Uluslararası alanda, mülteci hukukuna ilişkin temel belge niteliğinde olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye göre mülteci: "*Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişi*"dir.

7 Sığınmacı, kendi ülkesini terk edip başka bir ülkeye giden ve orada sığınma talebinde bulunan kişileri ifade etmektedir. Söz konusu ülkede yapılan sığınma başvurularının değerlendirilmesinin neticesinde, uluslararası ve iç hukuk kurallarına uygun bir şekilde sığınma hakkı verilen kişiler mülteci statüsüne erişmektedir. Eğer sığınma başvurusuna olumsuz geri dönüş yapılırsa, söz konusu başvuruyu yapan kişi veya kişiler, ülkeyi terk etmek mecburiyetindedir.

Çok kültürlülüğün bir tehlike olarak tanımlanmaya başlaması, göçmen karşıtlığının medyanın ve siyasi aktörlerin söylemleri ile geniş bir tabana yayılması, Brexit sürecindeki itici faktörler arasındadır. Ayrıca Birleşik Krallık'taki “yerli beyaz nüfus (*native white population*)” olarak ifade edilen bazı grupların işsizlik ve konut kıtlığı gibi sorunlar yaşamaları neticesinde sorumlu olarak göçmenleri gösteren bir tutum içinde bulunmaları, Birleşik Krallık'ta göçmen karşıtı söylemler benimseyen partileri destekleyenler açısından bir açıklama sunmaktadır (Tahir, 2017, s. 85). Bu söylemlerin şekillenmesinde rol oynayan faktörlerden biri de şüphesiz ki 2008 krizidir.

Tabloda da görüldüğü üzere 2008 krizinin ardından özellikle işsizliğin azaltılması ve istihdam yaratılması konusunda birçok AB ülkesinden daha iyi performans gösteren Birleşik Krallık'ta, yine de işsizlik sorunu göçmenlerle bağdaştırılmış ve bazı gruplar tarafından göçmenler hedef gösterilmiştir (Yavuzaslan, 2017, s. 235). Özellikle, işsizlik oranları yüksek olan diğer üye devlet vatandaşlarının daha iyi koşullara sahip olması nedeni ile Birleşik Krallık'a göç ettikleri savı Avrupa şüphecilerinin söylemlerine yer eden önemli bir husustur. Buna göre, Birleşik Krallık'taki bazı parti söylemleri, işsizlik ve konut kıtlığı konularında göçmenlerle ilişki kurulması yolu ile şekillendirilmiştir (Coulter, 2016, s.197).

AB referandumu öncesinde 3-13 Haziran tarihleri arasında Ipsos Mori'nin gerçekleştirdiği bir alan araştırmasının sonuçlarına göre “Günümüzde Britanya'nın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlar nedir?” sorusuna İngilizler tarafından verilen cevaplara göre, birinci sırada göç ve göçmenler (%48), ikinci sırada ulusal sağlık sistemi (%37), üçüncü sırada Avrupa Birliği (%32), dördüncü sırada ekonomi (%27) ve beşinci sırada barınma (%18) başlıkları önemli sorunlar olarak sıralanmıştır (Ipsos Mori, 2018, s. 1). İngilizler tarafından göçmenlerin en önemli sorun olarak görüldüğünü resmeden bu araştırma, Birleşik Krallık'taki göçmen karşıtı söylemlerin niçin Brexit sürecini etkileyen temel faktörlerden biri olduğunu açıklayan bir referans sunmaktadır. Referandumdan sonra yapılan başka bir araştırmaya göre ise, egemenlik ile ilişkili endişeler ve göçmen karşıtlığı, AB referandum sürecinde kampanyaları şekillendiren temel faktörler olarak gözlemlense de, oy verenler nezdinde sisteme olan güvensizliğin temel unsurlardan biri olduğu üzerinde durulmuştur. Bu noktada, birçok İngiliz'in (*doğuştan vatandaşlığa*

sahip olanların), Birleşik Krallık'ta kendi işlerinin göçmenler tarafından ellerinden alındığı ve kendilerini ülkelerinde yabancı hissettikleri gerekçeleri ile referandumda ayrılma taraftarlarını desteklediği tespit edilmiştir. Fakat burada AB'den ayrılma ve kalma yönünde oy verenlerin demografi ve tutum anlamında tek bir profil altında kategorize edilmemesi gerektiği de eklenmelidir (Ipsos Mori, 2017, s. 10). Araştırma ayrıca, referandumdan sonra göç ve göçmenler konusunun daha az endişe unsuru hale geldiğini belirtmekte, fakat kamuoyunda hala Birleşik Krallık'a yönelen göçün azaltılması görüşünün hakim olduğunun da altını çizmektedir. Buna göre, hala 10 İngiliz'den 6'sının Birleşik Krallık'a yönelen göçün azaltılması gerektiği yönünde tutum sergilediğinden bahsedilmektedir (Ipsos Mori, 2017, s. 2-3). Brexit öncesi ve sonrasında yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde, referandum sonrasında göç ve göçmenlere bakış konusunda bir yumuşama süreci yaşandığı gözlemlense de Birleşik Krallık'a yönelen göç İngilizler için hala ciddi bir endişe unsurudur. Bir başka araştırmaya göre ise, İngilizlerin Birleşik Krallık'a yönelen göçü bir endişe unsuru olarak tanımlamalarındaki başlıca sebepler, (*barınma ve konut tesis edilmesi hususları dahil*) göçmenlerin kamu hizmetleri üzerinde oluşturduğu yük, kültürel sebepler, entegrasyon problemleri ve suç oranındaki artış şeklinde sıralanmaktadır (Özerim, 2017, s. 89).

Birleşik Krallık'ta Göçmen Karşıtı Söylemler, UKIP Örneği ve Brexit Süreci

2000'li yıllardan itibaren Avrupa ülkelerinin parlamentolarında göçmen karşıtı söyleme sahip partilerin güç kazanmaya başlaması, göçün güvenliği tehdit eden bir unsur olarak sunulmasında önemli rol oynamıştır (Mandacı ve Özerim, 2013, s. 106). Avrupa ve özellikle Birleşik Krallık'ta göç ve güvenlik arasında bir ilişkinin sunulmasında etkili olan diğer önemli olaylar ise, 2001'de İngiltere'nin kuzeyinde Oldham, Burnley ve Bradford'da sivil karışıklıkların yaşanması⁸, Londra ve Madrid'in bombalanması, özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye üye olması ile birlikte Birleşik Krallık'a yönelen Avrupalı göçmen sayısında artış yaşanması, küreselleşme ile birlikte

⁸ Söz konusu olaylar, yerel halk ile (çoğunluğu Pakistanlı ve Bangladeşli olan) Müslüman-Güney Asyalılar arasında gerçekleşen etnik çatışmalar adı altında değerlendirilmektedir. Bu çatışmalar sonucunda 395 kişi tutuklanmış ve 12 milyon dolar tutarında zarar meydana gelmiştir. Çatışmalar, İngiltere'deki ırkçı yaklaşımın örnekleri arasına girerek büyük yankı uyandırmış ve İngiltere'nin çokkültürlülük eksenli yaklaşımının sarsılmasında ve tartışılmasında oldukça etkili olmuştur.

göç türlerinin çeşitlenmesi ile daha iyi bir yaşama sahip olmak isteyenlerin Avrupa kıtasına ve hatta Birleşik Krallık'a göç etme isteklerinin yoğunlaşması olarak ifade edilebilir (Tahir, 2017, s. 76).

Son dönemlerde, Avrupa'daki aşırı sağ partiler, bütünlüşme süreci ile ilgili söylemlerine ilişkin olarak Avrupa şüpheciliği (*euroskeptic*) ve karşıtlığı (*euoreject*) olmak üzere iki eksen üzerinden değerlendirilirken, bu süreçte özellikle 2008 krizinin etkisiyle göçmenleri daha da güvenliği tehdit edenler olarak tanımlamaları ve göçmen karşıtlığı üzerinden söylem geliştirmeleri ile dikkat çekmektedir (Pirro ve Kessel, 2017, s. 405-407). 2000-2017 dönemine bakıldığında 2008 krizinin, popülist radikal sağ partilerin AB bütünlüşmesine karşıt veya şüpheci söylemlerini tetikleyerek daha da arttırdığını ve göçmen karşıtlığını 2008 sonrası dönemde yeniden konumlandığı söylenebilir (Pirro ve Kessel, 2017, s. 405).

Ayrıca 2011 yılında patlak veren Suriye İç Savaşı'nın yarattığı yerinden edilmişlik sorunu, Avrupa'ya yönelen Suriyelilerin yeni bir güvenlik krizi olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Göçün güvenlik ekseninde ele alınması bu dönemde yeni bir oluşuma işaret etmese de, bu anlayışın Suriyelilerin AB için tehdit oluşturacağı yönünde somut bir süreci yaratması oldukça ilginçtir. Dolayısı ile Suriyelilerin oluşturduğu kitlesel bir akının Avrupa güvenlik yaklaşımında karşılanma şekli, üye devletlerde farklılık göstermiş ama bir yandan da popülist söylemlerin ivme kazanmasında itici faktör görevi görmüştür. Brexit sürecinde de göçmen karşıtı söylemler oldukça etkili olmuş ve söz konusu kronolojik sürece bağlı göçmen karşıtlığı da artış göstermiştir.

Referandum sürecinde parti kampanyaları için oluşturulan argümanlarda en fazla yapılan vurgulardan biri Birleşik Krallık'ın aldığı göç ile ilişkilidir. Özellikle 2010-2016 yılları arasında Birleşik Krallık Başbakanlığı görevini üstlenen Muhafazakar Parti Genel Başkanı David Cameron'un benimseydiği söylem üzerinde durmak oldukça önemlidir. Cameron, 2010 seçimleri öncesinde Birleşik Krallık'a gelen net göçmen sayısının büyük oranda düşürüleceği, 1990'lardaki seviyeye çekilmesi için çaba sarf edileceği üzerinden bir söylem benimsemiştir (Menon, 2017, s. 123). Nitekim 2011'de sınır kontrollerinde titiz davranılması ve AB vatandaşı olmayanlara vize verilmesi anlayışında daha sıkı bir politikaya başvurulması yoluyla, Birleşik Krallık'a yönelen göç oranı düşmeye başlamıştır (Levi ark., 2017, s. 10). Fakat, bu dönemde süren ekonomik ve mali krizin etkileri, Avrupa genelinde göç akışı konusunda bir artış yaratmıştır. Bu artışın ya-

şanmasında ayrıca, AB'ye 2007 yılında yeni üye olarak kabul edilen Romanya ve Bulgaristan ile işçilerin serbest dolaşımının sağlanması için imzalanan geçiş süreci antlaşmalarının tamamlanması ve bu bölgelerden diğer AB ülkelerine göçün başlamış olması oldukça etkili olmuştur (Levi ark., 2017, s. 10).

Tüm bunların sonucunda, göçmenlerin sayısında umulduğu gibi bir düşüş gözlemlenmemiş ve David Cameron'un vaad ettiklerini yerine getirememesi "başarısızlık" adı altında değerlendirilerek Avrupa şüphecilerinin elini kuvvetlendirmiştir. Özellikle Niegel Farage, David Cameron'un sözünü yerine getiremediği savından hareket etmiş ve AB'ye üye olduğu sürece Birleşik Krallık'ın kendi sınırlarını kontrol etmekten uzak olduğu üzerinden söylem geliştirmiştir (Levi ark., 2017, s. 10). Söz konusu söylemlerin şekillendiği dönem ise, göçün bir sorun olarak söylemlere yansıtılmasının Brexit sürecinden daha önceye dayandığını kanıtlamaktadır. Niegel Farage'ın liderlik ettiği, Avrupa şüphecisi ve göçmen karşıtı söylemlere sahip UKIP'in Birleşik Krallık'ta güçlenmeye başlamasından endişe duyan David Cameron'un oy kaybetmeme yaklaşımından hareketle 2013 yılında referandum sözü vermesi ise 2015 genel seçimlerinde Cameron'ın kazanmasında etkili bir hamle olmuştur (Applebaum, 2017, s. 53).

Göçmenler üzerinden geliştirilen söylemler Birleşik Krallık için sorun haline gelen yeni bir olgu olmamasına rağmen, göçün bir sorun olarak Birleşik Krallık referandum süreci için düzenlenen kampanyaların odağına yerleştirilmesi ve süreci yöneten temel unsurlardan biri haline gelmesi farklı bir bakış açısını sunmaktadır (Meleady ark., 2017, s. 799). Ayrılık taraftarları ve AB'de kalma taraftarları olmak üzere iki kampın oluşması ile gerçekleşen referandum kampanyalarında en öne çıkan yarış ise Muhafazakar Parti ve UKIP arasında gerçekleşmiştir (Virdee ve McGeever, 2017, s. 3). Çok kültürlülük anlayışına tamamı ile karşı çıkan ve göçmen karşıtlığını benimseyen UKIP, Niegel Farage önderliğinde, hem Birleşik Krallık hem de Avrupa genelinde benimsenen aşırı sağ söylemi temsil etmiştir (Tahir, 2017, s. 83). Farage, göçmenler için uygulanan entegrasyon politikalarında benimsenen çok kültürlülük yaklaşımına ilişkin olumsuz bir söylem geliştirerek, bu felsefenin uygulandığı her yerde başarısız olduğu görüşünü benimsemiştir (Tahir, 2017, s. 83-84). Bu başarısızlığın Birleşik Krallık için de geçerli olduğunu öne süren Farage, göçün kontrol altına alınması gerektiği ve bunun için de çok kültürlülük adı altında geliştirilen politikaların terk edilmesine ihtiyaç olduğu üzerinde durmuştur (Tahir, 2017, s. 85).

Başbakan David Cameron ise, AB’de kalma taraftarı olan Muhafazakar Parti adına söylemlerini daha çok ekonomik argümanlar üzerinde yoğunlaştırmıştır (Powell, 2017, s.226). Fakat bunu yaparken, Britanya’nın AB’de daha güçlü olacağına dair bir yaklaşım benimsemekten uzak durmuştur. Bu ekonomik argümanlar ise, Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılma kararı almasının doğurabileceği tehditler üzerinden desteklenmiş ve göçün kontrol altına alınmasına ilişkin sert taahhütlerle şekillendirilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği bütçesinden ayrılmanın Birleşik Krallık için bir başka tehdit unsuru olabileceğine dair savlar da David Cameron’un önderliğinde yürütülen kampanya sürecinde yer almıştır (Powell, 2017, s.232). Kampanya sürecinde AB’den ayrılma ve kalma taraftarlarının göç ve göçmenlere karşı olumsuz bir yaklaşım sergileme konusunda kimi zaman ortak paydada birleştikleri söylenebilir. Bu durum, David Cameron ve Nigel Farage’ın söylemleri için de geçerlidir. Bu iki lider her ne kadar kampanya sürecinde farklı kamplarda birbirleri ile mücadele etse de, göçmenlere bakış söz konusu olduğunda söylemleri birbirine yaklaşmıştır. Dolayısı ile göçmen karşıtlığı, referandum kampanya sürecinde hem medya hem de siyasi partiler aracılığı ile en etkili araç olarak kullanılmıştır. Bu anlamda, Birleşik Krallık referandumu kampanya süreci, aşırı sağ söylemlerin artış göstermesi, popülizmin etki alanını arttırması, göçmen karşıtlığının seçimlerde taban kazanmak için en önemli araçlardan biri haline gelmesi hususlarının bir arada toplandığı önemli bir örnek sunmaktadır.

Sonuç

Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılma yönünde karar alması Avrupa bütünleşmesinin geleceğine ilişkin yeni senaryoların tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Geçmişten günümüze Birlik politikalarındaki sınırlı desteği nedeni ile “Avrupa şüpheci” ve “izole üye” kavramları ile eşleştirilen Birleşik Krallık’ın gerçekleştirdiği referandum sonucunda AB’den ayrılma yönünde karar alması beklenmeyen bir durumu tanımlamamaktadır. Avro Bölgesi, adalet ve içişleri ve Schengen Bölgesi gibi alanlarda üye devletler arasında dayanışma kültürünün geliştirdiği Birlik’te, üyeliğinden bu yana Birleşik Krallık politikalarının dayanışma kültüründen uzaklaşarak ayrışması, Avrupa şüpheciliği ekseninde değerlendirilmiştir. Bu yüzden Birleşik Krallık AB referandumu sonucunda ayrılık taraftarlarının ağır basması, birçok üye devlet nezdinde şaşırtıcı bir tablo çizmemektedir.

Avrupa şüphecilerinin kazananlar olarak ifade edildiği referandum süreci ve sonrasında etki eden itici faktörler, Avrupa bütünleşmesinin geleceği için

risk oluşturmaktadır. Referandum sürecinde özellikle göçmenlerin güvenliği tehdit edenler olarak konumlandırılması yalnızca Birleşik Krallık'ta yaşanan bir soruna işaret etmemekte, Avrupa'daki birçok siyasi partinin söylemine yer etmesi nedeni ile bütünleşmenin derinleşmesi önünde engel teşkil etmektedir. Göçmen karşıtlığı AB'deki birçok partinin söyleminde yer ederken, Avrupa kimliği ve vatandaşlığı vurguları açısından da bir tartışma alanı yaratmaktadır. Özellikle Birleşik Krallık örneğinde aşırı sağ söylemin temsilcilerinden Nigel Farage'ın çok kültürlülük karşıtı söylemleri ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenleri kendi sistemlerinde bir tehdit olarak tanımlaması buradaki önemli tartışmalardan biridir. AB sisteminde "Avrupa vatandaşlığı" ayrımcılık yapmama esası altında değerlendirilse de, bu hükmün üye devletlerdeki tüm politik gruplar tarafından içselleştirilmediği bir gerçektir.

Birleşik Krallık referandumu kampanya sürecinde göçmen karşıtlığı popülist söylemlerin merkezine yerleştirilmiştir. Göç ve göçmenlerin "kriz" adı altında değerlendirilmeye başlandığı ve güvenlik için bir tehdit olarak algılandığı bir Avrupa konjonktüründe, aşırı sağın söylemlerine göçmen karşıtlığını yerleştirerek etki alanını genişletmesi, Avrupa bütünleşmesi açısından endişe vericidir. Ayrıca Birleşik Krallık örneğinde de olduğu gibi siyasi partiler ve liderlerinin söylemlerinin kamuoyundan bulduğu destek, diğer partilerin söylemlerini de belirleyebilmektedir. Bu anlamda Nigel Farage ve David Cameron'un söylemlerinin çarpıştığı bir referandum kampanyası sürecinde, Cameron'un söylemlerine göç ve göçmenlere olumsuz bakışın yerleştirilmiş olması popülizmin etki alanı ile de ilişkilidir.

Birleşik Krallık referandum sürecini belirleyen temel faktörlerden birinin söylemlerde yer eden göç ve göçmen karşıtlığının oluşu, Avrupa Birliği için önemli bir ipucu sunmaktadır. Çünkü göçmen karşıtlığı faktörü yalnızca Birleşik Krallık siyasi arenasında etki alanını genişletmemiş, bugün AB'nin birçok ülkesinde endişe verici bir boyuta ulaşmıştır. AB'nin başa çıktığı sorunlar arasında sayılan aşırı sağın yükselişi, göçmenlere ve çok kültürlülüğe bakış anlamında Avrupa değerleri ile çatışan bir paradoksal yapı doğurmaktadır. Bu doğrultuda Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma yönünde karar aldığı referandum süreci ve sonrası, göçmen karşıtı söylemler benimseyen aşırı sağın etki alanını ne derece genişletebileceği hususunda somut bir çıktı sunmaktadır.

Kaynakça/References

- Applebaum, A. (2017). Britain After Brexit: A Transformed Political Landscape. *Journal of Democracy*, 28(1), 53–58.
- Bakkalcı, C. (2008). *Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar, Ülkelerüstü Kurumlar, Entegrasyon Teorisi ve Avrupa Birliği*. Nobel Kitapevi.
- Castles, S., Haas, H., Miller M. (2014). *The Age of Migration* (Fifth Edition). Palgrave Macmillan.
- Coulter, S. (2016). The UK Labour Market and the Great Recession. Myant, M., Theodoropoulou, S., Piasna, A. (Ed.) *Unemployment, Internal Devaluation and Labour Market Deregulation in Europe*, 197–227. European Trade Union Institute.
- Daddow, O. (2013). Margaret Thatcher, Tony Blair and the Euroskeptical Tradition in Britain. *The British Journal of Politics and International Relations*, 15, 210–227.
- European Commission. (2017). *White Paper on the Future of Europe and the Way Forward: Reflections and Scenarios for the EU 27*, Erişim Tarihi: 12.04.2018, https://ec.europa.eu/commission/white-paper-future-europe-reflections-and-scenarios-eu27_en
- Epstein, R., Jacoby, W. (2014). Eastern Ten Years on: Transcending the East-West Divide?. *Journal of Common Market Studies*, 52, 1–16.
- Eрмаған, İ. (2012). Avrupa Birliği Entegrasyonunda Şüphencilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), 2, 145–168.
- Eurostat, (2018). “Unemployment by Sex and Age- Annual Average”, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en, (06.09.2018).
- Goodwin, M., Heath, O. (2016). The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*, 87(3), 323–332.
- Sturge, G. (2018). Migration Statistics, *House of Commons Library Briefing Paper*, No: SN06077, 1-39.
- International Organization for Migration. (2011). *Glossary on Migration*. (ed. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath-Cross), Second Edition.
- Ipsos Mori. (2016). *Ipsos MORI EU Referendum Prediction Poll*, Erişim Tarihi: 06.09.2018, <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/ipsos-mori-eu-referendum-prediction-poll>.
- Ipsos Mori. (2017). *Shifting Ground: 8 Key Findings from A Longitudinal Study on Attitudes Towards Immigration and Brexit*, Erişim Tarihi: 07.09.2018, https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2017-10/Shifting%20Ground_Unbound.pdf.
- Kaufmann, E. (2017). Can Narratives of White Identity Reduce Opposition to Immigration and Support for Hard Brexit? A Survey Experiment. *Political Studies*, Erişim Tarihi: (13.04.2018), <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0032321717740489>, 1–16.
- Köroğlu, N., Çendek, S. (2015). Toplumsal Güvenlik, Kimlik, Bütünleşme Bağlamında Avrupa Şüphencililiği: Cameron Dönemindeki Avrupa Şüphencililiğinin İçerik Analizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(2), 191–216.

- Levi, E., Mariani, R., Patriarca, F. (2017). Hate at First Sight? Dynamic Aspects of the Electoral Impact of Migrations: The Case of the UK and Brexit. *University of Sussex Science Policy Research Unit Working Paper Series*, 1–36.
- Ling, Jin. (2016). Will Brexit Matter: A Probe into Its Reasons, Influences and Tendencies. *China International Studies*, 66, 66–85.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Bilim Sanat Yayınları.
- Meleady, R., Seger, C., Vermue, M. (2017). Examining the Role of Positive and Negative Intergroup Contact and Anti-immigrant Prejudice in Brexit. *British Journal of Social Psychology*, 56(4), 799–808.
- Mandacı, Nazif ve Özerim, Gökay. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenikleştirilmesi, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10, 105–130.
- Menon, A. (2017). Why the British Chose Brexit: Behind the Scenes of the Referandum. *Foreign Affairs*, 96, 122–126.
- Nugent, N. (2004). Previous Enlargement Rounds, Neil Nugent (Ed.), *European Union Enlargement*. Palgrave Macmillan.
- Özerim, G. (2017). Göç Konusunun Birleşik Krallık’ta AB Referandumu Sürecindeki Yeri, Erol Esen ve Duygu Şekeroğlu (Ed.), *BREXIT– Elveda Avrupa İngiltere’nin AB’den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye□AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler*, Siyasal Kitapevi.
- Pekkala, Sari ve R. Kerr, William. (2011). Economic Impacts of Immigration: A Survey, *Harvard Business School Working Paper 16736*, 1–37.
- Pirro A., Kessel, S. (2017). “United in Opposition? The Populist Radical Right’s EU-Pessimism in Times of Crisis”. *Journal of European Integration*, 39(4), 145–168.
- Powell, K. (2017). Brexit Positions: Neoliberalism, Austerity and Immigration-the (Im) possibilities of Political Revolution. *Dialectical Anthropology*, 41(3), 225–240.
- Scuire, L. (2017). Brexit Beyond Borders: Beginning of the EU Collapse and Return to Nationalism. *Journal of International Affairs*, 70(2), 109–123.
- Startin, N. (2015). Have We Reached A Tipping Point? The Mainstreaming of Euroscepticism in the UK. *International Political Science Review*, 36(3), 311–325.
- Serricchio, F., Tsakatika, M., Quaglian L. (2013). Euroskepticism and Global Financial Crisis. *Journal of Common Market Studies*, 51(1), 51–64.
- Sutherland, P. (2016). Brexit: What Does it Mean for Europe?. *An Irish Quarterly Review*, 105, 309–318.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269–289.
- Taggart, P. (1998). A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. *European Journal of Political Research*, 33, 363–388.

- Tahir, J. (2017). Multiculturalism: A Comparative Study of British Political Parties. *Journal of European Studies*, 33(1), 71–89.
- Virdee, S., McGeever, B. (2017). Racism, Crisis and Brexit. *Ethnic and Racial Studies*, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2017.1361544>, (08.05.2018), 1–18.
- Whelan, D. (2018). Assessing the Reasons and Options for Brexit: A Defence of the UK's Decision to Leave the EU. *North East Law Review*, 1, 1–5.
- Yavuzaslan, K. (2017). Brexit Yol Ayrımında Avrupa Birliği Sosyal Bütünleşme Çabalarına İnovatif Bir Yaklaşım: Sosyal İnovasyon, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 225–250.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, *Turkish Studies*, 9, 1685–1705.

Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi*

Hayrettin Şahin¹

Kemal Çiftiyıldız²

Cemile Evkaya³

Öz

Kırdan kente göç türünü inceleyen bu çalışma uzun dönemli gözleme dayanarak hazırlanmıştır. Araştırmada, köyde ikamet ettiği sürece evlenemeyen genç erkekler ve evliliği kente göç etmede fırsata çeviren genç kızlar ele alınmış ve her iki kesimin göç nedenleri ile göç sonrası sorunları irdelenmiştir. Kırdan kente göç edenlerin göç nedenleri arasında kentli olma, yoğun çalışma hayatından kurtulma, geleneksel aile yapısındaki kayın, görüm, elti, kaynana ve kaynatadan ayrı yaşayıp çekirdek aile kurma istekleri bulunmaktadır. Köyde kaldığı sürede evlenemeyen genç erkeklerin, kente göç edip iş bulduklarında evlendikleri tespit edilmiştir. Köyde yaşamına devam eden yaşlılar ise, bir dönem geleneksel yapının zorluklarını (gelinlik, yaşam koşullarındaki zorluklar vb.) yaşamış olmanın yanı sıra bugün de modern dönemin sorunlarından olan yalnızlığı yaşamaktadırlar. Göçmen erkeklerin kentte karşılaştıkları sorunlar oldukça fazladır. Bunlardan başlıcaları; iş bulmak, işe uyum sağlamak, çalışma yaşamında esnekliğin az olması, kent hayatına uyum sağlamak, barınma ve beslenme giderleridir. Göçmen kadınların ise komşuluk ilişkilerinin sınırlı olması, çalışma yaşamına katılmaması, kent hayatına uyum sağlayamaması gibi sorunları bulunmaktadır. Köyde geleneksel yapıda, ürettiğini tüketme ve günlük farklı işlerin yapma alışkanlığı modern sistemde yerini üretmediğini tüketmeye ve tek tip iş yapmaya bırakmıştır. Bu durum göç edenleri olumsuz yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler

Evlilik • Göç • Kırdan kente göç

* Bu çalışma, 2018 yılında Uluslararası Orta Asya Sempozyumu'nda tebliğ olarak sunulmuştur.

1 **Sorumlu Yazar:** Hayrettin Şahin, (Dr. Öğr. Üyesi), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ağrı Türkiye. Eposta: sahinhayrettin@gmail.com

2 Kemal Çiftiyıldız (Dr. Öğr. Üyesi), Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, Manyas Meslek Yüksek Okulu, Mülkiyeti Koruma ve Güvenlik Bölümü, Balıkesir Türkiye. Eposta: kemalciftiyildiz@gmail.com

3 Cemile Evkaya (Doktora Öğrencisi), Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya Türkiye. Eposta: cemileevkaya@gmail.com

Atf: Şahin, H., Çiftiyıldız, K. ve Evkaya, C. (2018). Göç kararında kadın iradesinin belirleyiciliği: Genç kızların evliliği köyden kente göç etme fırsatına çevirmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 211–235. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0014>

The Significance of Women's Will in the Decision on Internal Migration: Young Women's Preception of Marriage as a Path to Migrate from Countryside to City

Hayrettin Şahin¹

Kemal Çiftiyıldız²

Cemile Evkaya³

Abstract

The study of the trend of urban – rural population shift is based on long-term observation. In the studies, cases of young men who could not marry as long as they lived in a village, and young women who transformed marriage into an opportunity to migrate to urban areas were addressed, showing both reasons for migration and the problems of an after migration life. The reasons for migration following are a wish to dismiss intense working life and the hope of creating a nuclear family, avoiding a traditional relationship with one's in-laws. It was determined that young men were not able to marry while living in the village and they could find job and marry very soon after moving to city. Elders who continue their lives in the village who also once experienced the difficulties of traditional structure (finding a bride, difficulties in living conditions etc.) also live in loneliness, which is a significant issue of our time. The traditional village structure of consuming what they produce and doing various types of work is replaced by readymade product consumption and monotonous work. This has negative effects on migrants. Migrant men face a lot of problems, in cities such as finding a job, adapting to work, a lack of flexibility in working life, adapting to urban life, and finding accommodation and adequate nutrition. Migrant women have difficulties with limited neighborhood relations, an inability to participate working life, and a failure to adapt to urban life.

Keywords

Marriage • Migration • Urban migration from rural areas

1 Corresponding author: Hayrettin Şahin, (Dr. Lecturer), Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Sciences and Public Administration, Agri, Turkey. Email: sahinhayrettin@gmail.com

2 Kemal Çiftiyıldız (Dr. Lecturer), Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, Manyas Vocational High School, Department of Ownership Protection and Security, Balıkesir Turkey. Email: kemalciftiyildiz@gmail.com

3 Cemile Evkaya (Dr. Student), Sakarya University, Faculty of Political Sciences, Department of Labor Economics and Industrial Relations, Sakarya, Turkey. Email: cemileevkaya@gmail.com

To cite this article: Şahin, H., Çiftiyıldız, K. and Evkaya, C. (2018). The significance of women's will in the decision on internal migration: Young women's preception of marriage as a path to migrate from countryside to city. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 211–235. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0014>

Extended Summary

Human migration has a long history. It is well-known that hunting and herding tribes migrate in search of better pastures. Although the major causes of migration are disasters, wars and economic hardship, reasons for migrating still vary from person to person.

It can be said that two main revolutions in the history of mankind have influenced the course of migration. The first one is the agricultural revolution, realized by the use of animals in agricultural production, and the second one is the industrial revolution, realized by the use of machines in production. It is the concept of civilization that stands out in the agricultural revolution. The shift from nomadic to sedentary lifestyles is one of the important consequences of this revolution. On the other hand, the industrial revolution promoted modernization and the struggle between modern and traditional life began. This research is extremely important because it puts forth how changes in lifestyle differentiate and affect the experience of immigration.

Migrations are examined under three main headings. The first is the causes of migration, the second is the outcome of migration, and the third is the analysis of the migration processes. These subjects can be subjected to different analyses in terms of preferred socio-economic models and political ideologies.

In this study, it was revealed how young women are determinative in their decision to migrate from the village to the city. Two important questions have been sought. One is the reason for pushing young women to migrate, and the other one is how young women persuade men to migrate. In addition to these two problems, postmigration encountered problems have been also mentioned. In this study the transition from traditional to modern society and village to urban life is examined. The conflicts between the traditional and the modern world and the change of people's priorities are also discussed.

The study is structured under three main headings. The first is the evolution of migrants in the village. It has been divided into three separate divisions: the pre-Republic migrations and the first years of the Republic, the years of dwellings and the periods of refugees. In the first period, which could be called a forced migration period, the First World War broke out, and the Republic was established. The most important migration event of this period was compulsory military service. In the 1950s, the process of going abroad (*gurbet* in Turkish) began. *Gurbet* is the temporary emigration of single men. These migrants sent their money home to provide for their families. Permanent immigration became more prevalent in the 1980s. After staying alone, *gurbet* men married and settled their families in foreign countries. Even though they visit their native country often, their real home is their new.

In the second chapter, the causes of migration are examined. Factors igniting women's desire to migrate to the city are emphasized. These reasons are: continuity of the large family structure, work opportunities, the place of life and professional reputation problem, and the lure of the city.

In the last part, problems faced by immigrants who migrated from rural areas to cities and their solutions are explained in detail. These are: constantly doing the same job, having little autonomy in one's work, a lack of flexibility in working life, rent payment, the spending wages for food, limited play areas for children, difficulties in the participation of women to production, and changing of neighborhood relations.

Göç Kararında Kadın İradesinin Belirleyiciliği: Genç Kızların Evliliği Köyden Kente Göç Etme Fırsatına Çevirmesi

Göç tanımlarının sayısı oldukça fazladır. Bu fazlalığının nedeni ise göç eden her bireyin farklı gerekçelerinin olmasından kaynaklanmaktadır. Göç, Türk Dil Kurumu tarafından “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınması.” olarak tanımlanmaktadır.

Modernleşme ile birlikte kırdan kente göçler önem kazanmıştır. İç göç açısından bakıldığında modernleşme öncesinde zorunlu göçler ön plandayken modernleşme ile birlikte gönüllü ve ekonomik göçler daha fazla görülmektedir. Özellikle kırdan kente göçler modernleşmenin önemli göstergelerinden birisini oluşturmaktadır.

Bu araştırma, gelenek ve modern yaşam tarzlarının farklılığı üzerinden göçe bakmaktadır. Çünkü köylerde hala geleneksel hayat devam etmektedir. Öte yandan modern yaşam tarzı da kentlerde görülmektedir. Köyden kente göç eden kişi aynı zamanda gelenekten modern hayata da göç etmektedir. Geleneksel dönemin göçler açısından en önemli özelliği kimsenin iş arama, bulma ve işsiz kalma kaygıları bulunmamaktadır. Kişiler için önemli olan fizyolojik ihtiyaçların sağlanıp güvenlik ihtiyacının giderilmesidir. Oysa modern dönemin öncelikleri ve değerleri farklıdır. Bireylerin, fizyolojik ihtiyaçların yanı sıra kar peşinde koşma, kendini gerçekleştirme, kariyer yapma, iyi eğitim alma, haklardan yararlanma gibi öncelikleri bulunmaktadır.

Göç nedenleri, kişilere ve tarihe göre değişebilmektedir. Kişilerin ihtiyaçları sürekli değişmektedir. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde görüldüğü gibi birinci düzeyde karşılanması gereken ihtiyaçlar kolaylıkla karşılanınca ikinci, üçüncü ve dördüncü düzeyler ön plana çıkmaktadır. Dolayısı ile insanlardaki istek ve ihtiyaç çeşitliliği göçe yansımakta ve göçün nedenleri de buna göre değişmektedir. Göç etme insanlığın varlığı ile ortaya çıktığı söylenmektedir. İlk çağda göç edenlerle modern dönemde göç edenler oldukça farklı nedenlerle ve araçlara sahip bulunmaktadır.

Bu çalışma, köyden kente göç eden genç erkek ve kızların durumunu ele almaktadır. Bu dönemde, göç edenlerin, göç nedenleri arasında hangilerinin ön planda olduğunu ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran en büyük farklılık göç kararı alma sürecidir. Literatür taramasında, göç kararları arasında ekonomik ve zorunlu sebepler diyebileceğimiz iki büyük ana sebep karşımıza çıkmaktadır. Alt başlıklar altında ise kentte yaşama, kent hizmetlerinden yararlanma, afetlerden kaçınma, meslek edinme, güvenli bölge bulma, ulaşımın gelişmesi, değerlerin değişimi, iş bulma vb. nedenler yer almaktadır. Ancak özellikle evlenebilmek için göç eden genç erkeklere göç literatüründe nadir olarak görülmektedir. Bu çalışmaya benzer eser Yılmaz tarafından 2009 yılında yazılmıştır. Eserin konusu benzer olsa da farklı yöre için yapılmıştır ve göç sonrası süreci kapsamamaktadır. Kente göç edemediği için evlenemeyen genç erkeklerin durumu, eserin kadınlara odaklanması nedeniyle gözden kaçmıştır. Diğer yandan Özgür ve Aydın tarafından 2011 yılında yazılan eserde kadınların evlendikleri erkeklerin evlerine göçmelerini konu almıştır. Batı bölgelerinde bazı erkeklerin kadınların evine göçtüğünü de ortaya koymuştur. Adı geçen eserde, modern-gelenek ayrımı ya da köy-kent ayrımı söz konusu değildir. Kadın-erkek ve illerin farklılığı üzerinden bakılmaktadır. TÜİK verileri üzerinden mekânsal veri analizi yapılmıştır.

Araştırmanın konusu, köyde ikamet ettiği sürece evlenemeyen ancak göç edince evlenebilen genç erkeklerin ve evliliği fırsata çeviren kızların durumudur. Kızların neden köyde gelin olmak istemedikleri ve şehri tercih ettikleri etraflıca anlatılmıştır. Diğer yandan göç ettikten sonra karşılaşılan sorunlar üzerinde de durulmuştur.

Araştırmanın çalışma evrenini Erzurum'un Oltu ve Olur ilçelerinin köyleri oluşturmaktadır. Her köye ulaşmanın zorluğundan Oltu ve Olur ilçelerinden birer köy örneklem olarak ele alınmıştır. Bu köyler, Oltu İlçesi İnanmış Köyü ve Olur İlçesi Ilıkaynak Köyü'dür.

Bu araştırma, konuya yorumsamacı bir yaklaşımla kendi doğal ortamında yaklaşan nitel bir araştırmadır. Araştırmada, yorumlayıcı etkileşimcilik ile etnografyadan yararlanılmıştır. Yorumlayıcı yaklaşım, doğal gerçekliklerle toplumsal gerçekliklerin aynı yöntemle incelenemeyeceğini savunmaktadır. Doğal dünya insan etkileşiminden bağımsız olarak var olduğu halde, toplumsal dünya toplumsal ve kültürel ilişkilerle insanların anlamlı ve amaçlı eylemleri ile kurul-

muş ve kurulmakta olduğunu varsaymaktadır. Diğer yandan etnografik araştırmalarda gerekli olan adımlar şunlardır: katılımcıların günlük yaşamlarını takip etme, araştırmanın amacından ayrılmadan, objektiflikten kopmadan bütünlüğü korunma, tanımlamalar yapma ve o ortamın normal elemanı gibi araştırılan kişilerin aralarına katılarak gerekli gördüğü ayrıntıları toplamadır.

Veriler, 2011-2018 tarihleri arasında 7 yıllık bir süre içinde temel etnografik veri toplama tekniği olan katılımcı gözlem yoluyla toplanmıştır. Gözlem ve alanla ilgili çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler katılımcıların verdikleri anlamlar yoluyla mekanik olmayan bir tarzda yorumlanarak sosyal yapıya bağlanmıştır. 25 katılımcıyla söyleşi tarzında ve esnek akışta yapılan görüşmeler, alanla ilgili gözlem ve incelenen kaynaklar yoluyla edinilen kanaatler doğrultusunda yarı yapılandırılmış ve etkileşim içinde kendiliğinden ortaya çıkan yapılandırılmamış biçimde gerçekleşmiştir. Katılımcıların yaşam dünyaları hakkında ne düşündükleri ve hissettiklerini istedikleri şekilde ifade edebilmelerine olanak veren zeminin hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Görüşme öncesi araştırmacı kimliği açıklanmış ancak araştırmacının alana kişisel ağlarla dâhil olması, kültürel atmosfere uyumlu davranış göstermesi ve görüşmelerde içtenlikli davranış sergilemesi araştırmacı kimliğinin öne çıkarmasını engellemiştir. Araştırma verileri genelde not tutma biçiminde kaydedilmiştir. Araştırılan kişilerin yanında olduğu sürece kişilerin davranışları değişmesin diye not tutma işlemi genelde akşam yalnız kalınca yapılmıştır. Araştırma notlarındaki önemli konular farklı kişiler üzerinde denenerek genelliği sorgulanmıştır.

Tablo 1

Katılımcıların Özellikleri

Katılımcı Numarası	Cinsiyeti	Yaşı	Medeni Hali	Çocuk Sayısı	Hanesinde Yaşayanlar
K1	Kadın	75	Evli	3 erkek 1 kız	Eşi
K2	Erkek	81	Evli	1 erkek 2 kız	Eşi
K3	Kadın	60	Evli	3 erkek 1 kız	Eşi
K4	Erkek	68	Evli	1 erkek 1 kız	Eşi
K5	Erkek	72	Evli	3 erkek 1 kız	Eşi
K6	Erkek	77	Evli	2 erkek 3 kız	Eşi
K7	Kadın	60	Evli	2 erkek 2 kız	Eşi
K8	Erkek	79	Evli	2 erkek 3 kız	Eşi
K9	Erkek	82	Evli	2 erkek	Eşi
K10	Erkek	83	Evli	3 erkek 1 kız	Oğlu, gelini, torunları
K11	Kadın	78	Evli	1 erkek 2 kız	Eşi
K12	Erkek	68	Evli	2 erkek 2 kız	Eşi
K13	Erkek	27	Bekâr	Anne-baba
K14	Erkek	71	Evli	3 erkek	Eşi
K15	Kadın	83	Eşi ölmüş	4 kız	Yalnız
K16	Kadın	25	Bekâr	Anne-Baba
K17	Kadın	25	Bekâr	Anne Baba

Katılımcı Numarası	Cinsiyet	Yaş	Evlilik Yılı	Kardeş Sayısı	Hanesinde Yaşayanlar
K18	Kadın	27	2015	3 erkek 3 kız	Eşi ve bir çocuk
K19	Erkek	29	2012	1 erkek 4 kız	Eşi ve iki çocuk
K20	Kadın	26	2015	2 erkek 3 kız	Eşi
K21	Erkek	26	2017	4 erkek 1 kız	Eşi ve bir çocuk
K22	Erkek	30	2018	2 erkek 3 kız	Eşi
K23	Kadın	25	2018	3 erke 2 kız	Eşi
K24	Kadın	28	2015	3 erkek 1 kız	Eşi ve bir çocuk
K25	Erkek	35	2016	2 erkek 1 kız	Eşi ve bir çocuk

Çalışmanın dört ana başlığı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi teorik çerçeve, ikincisi tarihi süreç, üçüncüsü gençlerin köy hayatından uzaklaşma sebepleri, dördüncüsü ise göç eden gençlerin kent yaşamında karşılaştıkları önemli sorunlardır.

Teorik Çerçeve

Göç konusu birçok bilim adamı tarafından çalışılmıştır. İlk kez 1885 ve 1889 yıllarında Georg Ravenstein'in Londra'da göç üzerine sunduğu iki tebliğiyle gündeme gelmiştir. Sonraki süreçte giderek birçok bilim adamının yaptığı önemli katkılarla gelişme göstermiştir. Göç literatürünün gelişmesine katkı sağlayanlar içinde Todaro, Lee, Lewis, Katz, Stark, Castells, Massey vb. sayılabilir (Abadan-Unat, 2006:19-41).

Göç türleri incelendiğinde beş önemli tasnif dikkat çekmektedir. Bu tasnife göre ülke sınırı bakımından iç-dış göç, göçe kara verme bakımından gönüllü-zorunlu göç, süresi bakımından mevsimsel-sürekli, akım yönüne göre kırkent ve göç edenlerin niteliği bakımından mavi-beyaz yakalı olarak ele alınabilmektedir (Çelik, 2012:9-10; Hocoğlu, 2011:81-85). Araştırmanın, bu göç tasniflerinden hangisi içerisinde ele alınması gerektiğini çok kesin çizgilerle ifade etmek oldukça zordur. Evliliğin önemli bir ihtiyaç olarak ele alınması durumunda zorunlu, ihtiyaç olarak düşünülmez ise gönüllü göç olarak sınıflandırılabilir. Sınırı bakımından iç göç, süresi bakımından sürekli, akım yönünden kırdan kente doğru ve göç edenlerin modern dünyadaki niteliği bakımından mavi yakalı türünde olduğu söylenebilir.

19. ve 20. yy. ortaya çıkan birçok göç kuramı mevcuttur. Ekonomik göç kuramları (fayda maliyet yaklaşımı, seçkinlik yaklaşımı, itme-çekme yaklaşımı), tarihsel-yapısalcı (merkez-çevre) göç kuramı, ağ ilişkileri (network) göç kuramı, göç sistemleri kuramı, ikiye bölünmüş (segmented) emek piyasası kuramı, kuramsal kuram, kümülatif nedensellik kuramlarının kuramları

arasında ön plana çıktığı söylenmektedir (Abadan-Unat, 2006: 19-41; Çelik, 2005;167-184; Castles ve Miller, 2008: 36-39; Çağlayan, 2006: 67-90; Gezin, 1991:37-38; Vergin, 2010:187-193). Araştırma, itme çekem kuramına göre yapılandırılmamıştır. Zira ekonomi kadar diğer etkenlerde bulunmaktadır. Aile ilişkileri, toplumsal baskı, iş yoğunluğu göç nedenleri arasında ön plandadır. Tarihsel-yapısalcı yaklaşım daha çok merkez ve periferi üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışma göç alan ve veren mekan bakımından zaten periferi içerisinde değerlendirilmektedir. Ağ ilişkileri kuramı yalnız başına durumu açıklayamaz. Çünkü göç kararı, ağ ilişkileri kuramında kısmen önem arz etmektedir. Ağ ilişkileri daha çok göç kararından sonra devreye girmektedir. Ancak karar vermede kısmen etkili olduğu söylenmektedir. Göç sistemleri kuramı ülkeler arası göçler için kullanılmaktadır. Diğer kuramların da kendine has geneli kapsamayan özellikleri mevcuttur. Dolayısı ile herhangi bir kuram etrafında bu çalışmayı şekillendirmek doğru olarak görülmemiştir.

Göçün bu derece önemli olmasının sanayileşme ve modernleşme ile alakası oldukça fazladır. Çünkü dünya nüfusunun çoğu geleneksel dönemde köylerde yaşarken modern dönemde kentlere doğru hareket etmiştir.

Modernleşme ile aile yapıları değişime uğramıştır. Büyük aileden çekirdek aileye dönüş hızlanmıştır. Bu durumun daha ileriki safhası ise modernleşen toplumlarda görülen evsiz (homeless) tipi yaşamdır. Tek başına yaşamının yaygınlaşmasıyla gelenekte önemli olan; “baba ocağı ve ana kucağı” olgusu değerini yitirmektedir.

Göç genelde erkeğin iradesinde gerçekleşmektedir. Erkeğin aile içerisinde ilk öne sürülebilir olması bunda başat etkidir. Birçok çalışmada erkeğin karar almada kendi başına karar verdiği üzerinde durulmaktadır. Yapılan çalışmada, erkeğin kararlarda etkili olduğu görüşünün (Şencan, 2013:19-26) aksine riske ilk sürülen kişi olmasından kaynaklı olduğu görülmektedir. Araştırma bölgesinde son dönemlerde göçün karar vericileri ve sürecin yöneticilerinin kadınlar olduğu gözlemlenmiştir. Kadının haneye hâkimiyeti gittikçe artmaktadır. Çocuklarını ve eşini kente yönlendirerek modern hayata doğru yol almak istediğini göstermektedir.

Araştırma Sahası Genel Bilgileri

Evreni oluşturan araştırma sahasında yani Oltu ve Olur ilçelerinde toplam 37.399 kişi yaşamaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan sahada ise, İnanmış Köyü'nde 94 kişi, Ilıkaynak Köyü'nde 98 kişi ikamet etmektedir. Hanede yaşayanların sayıları genelde iki ve üçtür. İki kişi yaşayanlar genelde karı-kocadır. Üç kişilik hanelerde ise genelde anne-baba ve evlenmemiş bir çocuk bulunur.

Tablo 2:

Araştırma Sahası Nüfus Bilgileri

Yıl	Yerleşim Yerinin Adı	Nüfus	Yerleşim Yerinin Adı	Nüfus
2007	Ilıkaynak	110	İnanmış	170
	Olur	2429	Oltu	20162
2008	Ilıkaynak	117	İnanmış	166
	Olur	2177	Oltu	20305
2009	Ilıkaynak	118	İnanmış	175
	Olur	2141	Oltu	19729
2010	Ilıkaynak	121	İnanmış	162
	Olur	2225	Oltu	19969
2011	Ilıkaynak	117	İnanmış	154
	Olur	2193	Oltu	21109
2012	Ilıkaynak	122	İnanmış	135
	Olur	2157	Oltu	22127
2013**	Ilıkaynak	108	İnanmış	127
	Olur	7181	Oltu	31346
2014	Ilıkaynak	108	İnanmış	104
	Olur	7082	Oltu	31424
2015	Ilıkaynak	105	İnanmış	108
	Olur	6708	Oltu	31087
2016	Ilıkaynak	92	İnanmış	100
	Olur	6510	Oltu	31056
2017	Ilıkaynak	98	İnanmış	94
	Olur	6398	Oltu	31001

*TÜİK, ADNKS, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

**2013 ve sonraki yılların nüfus yapısı Büyükşehir Kanunu'ndan dolayı farklılaşmaktadır. Köyler mahalle statüsüne geçirilmiştir. İlçelerin nüfusu merkezin yanı sıra mahalleri (köyleri) de kapsamaktadır.

Tabloya göre her iki köyde ve her iki ilçede nüfusun azaldığı görülmektedir. Köyden en yakın kentlere göç etmenin yanı sıra uzak kentlere de göç edilmektedir. Araştırmanın yapıldığı yöreden İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara'ya göçlerin olduğu bilinmektedir. Bazı göçler direkt (köyden-metropole) olduğu gibi bazı göçlerin kademeli olduğundan bahsedilebilir. Köyden yakın kente ve yakın kentten büyük kentlere doğru kademeli olarak gerçekleşmektedir.

Araştırma yapılan iki köyde kişilerin gelirleri, tarım, hayvancılık ve emekli maaşlarına dayanmaktadır. Ayrıca bakım ve yaşlılık yardımları alanlar da bulunmaktadır.

İki köyde, süt ve süt mamulleri, et ve et mamulleri, patates, mısır, fasulye, buğday, arpa, yonca, korunga, yulaf üretilmektedir. Bunların birçoğunu kendileri tüketirken bazılarını dışarıya satmaktadırlar. İlkaynak Köyü'nde büyükbaş hayvan sayıları oldukça fazladır. Geçimleri genelde büyükbaş hayvana dayanmaktadır. İnanmış Köyü'nde ise kısmen büyükbaş hayvanı, kısmen de patates üretimi ekonomide önemli yere sahiptir.

Mimari yapı açısından her iki köy de birbirine benzemektedir. Genelde yapılar tek katlıdır. Bazı evler çift katlıdır. Çok nadir olsa da çok katlı binalara rastlanmaktadır. Evlerde su ve kanalizasyon altyapıları bulunmaktadır.

Bulgular

Araştırma bulguları üç ana bölüme ayrılarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde göçün tarihi süreci ele alınmıştır. İkinci bölümde gençlerin köy yaşamından neden uzaklaşip kent hayatını tercih ettikleri üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise göç edenlerin kentte karşılaştıkları sorunlar ortaya konulmuştur.

Araştırmanın Yapıldığı Yörede Göçün Tarihi Süreci ve Geçirdiği Evreler

Çalışmada, Cumhuriyet dönemi ele alınmış, bu dönem içerisinde de son dönem üzerinde durulmuştur. Araştırmanın yapıldığı yöre için göç dönemleri üçe ayrılmıştır. Bunlar: Zorunlu göçler dönemi, belirli süreli göçler (gurbet) dönemi ve süresiz aile göçleri (muhaçir gitme) dönemidir. Bu üç dönemin tamamlanması ile köylerdeki insanların kentlere göç etmesi neredeyse tamamlanmış ve kırdan kente göçlerin evrimi yerini kentten kıra bırakmıştır. Zorunlu göçler dönemi, 1877- 1950'li yıllar arası; belirli süreli göçler dönemi 1950-1980 yılları arası ve süresiz aile göçleri dönemi 1980 ve sonrası yılları kapsamaktadır.

Yeni dönemde köye dönüşler ağırlık kazanmıştır. Köylerde az katlı, bahçeli modern evlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bununla birlikte belirli dönemlerini köyde geçirenlerin sayısı da oldukça artmıştır. Bu durum bize ileriki yıllarda kentlerden köylere doğru önemli bir göç akımının olacağını ipuçlarını vermektedir.

Zorunlu Göçler Dönemi

Bu dönem 1878 yılı Osmanlı-Rus savaşı ile başlayıp 1950 yılında tamamlanmaktadır. Bu dönemde, göçler daha çok savaş ve iç karışıklıklar nedeni ile olmuştur.

Bu yörede göç kelimesinin köç kelimesi ile yakın ilişkisi tespit edilmiştir. Köç eşya anlamındadır. Eşya ve malını toplayıp gitme anlamını da içerir. “Köçünü topladı” (eşyasını topladı gitmeye hazır) deyimini çok kullanılmaktadır. Köç toplayıp gitmek daha çok zorunluluğun bir belirtisidir. Afetlerde, savaşlarda ve çok olumsuz sayılabilecek durumlarda köç toplanıp gidilir. Aynı zamanda kızların, evlenerek evinden çıkıp kocasının evine gitmesini anlatmak için de kullanılır (köç etti denilir).

Zorunlu göç dönemi, daha çok Cumhuriyet öncesi dönemi ilgilendirmekle birlikte, Cumhuriyet döneminde de zorunlu göçle ilgili birkaç önemli gelişme olduğu söylenmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti’nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması esnasında bu yörede göçle ilgili birçok olay cereyan etmiştir.

Oltu ve Olur ilçelerinde bugün yaşayanların birçoğunu Ahıska’dan göç edenler oluşturmaktadır. 1800’lü yıllarda önemli sayıda Rusya’dan göçmenler gelmiştir. 1877-1878 savaşı sonucunda Oltu’nun Kaleboğazı Köyü’nden Osmanlı-Rus sınırının çizilmesi ile birlikte Kaleboğazı’nın doğusunda kalanların bir kısmı ikinci kez göç etmişlerdir. Daha sonra, Birinci Dünya Savaşı olmuş, bunun neticesinde iki kez göç etmek zorunda kalanlar üçüncü kez göç etmişlerdir. Bu kez, Yozgat, Tokat, Kahramanmaraş gibi illere kadar gitmişlerdir. Bu illere göç edenlerin bir kısmı gittikleri yerlerde kalırken bir kısmı da Rusya’nın geri çekilmesi ile Oltu ve Olur ilçelerindeki köylerine geri dönmüştür (K3, K4, K7).

Oltu ve Olur’da yaşayan Rusya yanlılarının bir kısmı Güney’e göç ettirilirken bir kısmı da Erivan’a doğru göç etmiştir (Karpat, 2010). Modern toplumların ulus devlet inşası bazı toplumlarda dil üzerine bazı toplumlarda din üzerine kurgulandığı söylenebilir. Her iki durumda da kurucu anlayışın dışarda kalanlar genelde göçe zorlanmaktadır.

Cumhuriyet’in kurulması ile Oltu ve Olur ilçelerinin köylerinde önemli bir göç hareketi görülmemektedir. 1930’lu yıllarda Oltu İlçesi’nden Hınıs

İlçesi'ne göç teşvik edilmiştir. Diğer önemli bir olay da 1930'lu yılların sonunda Tunceli'den zorunlu iskâna tabi tutulanların bir kısmının Oltu'nun köylerine yerleştirilmeleridir (K7, K12).

Cumhuriyetin ilk yıllarında köyde yaşayanların göç tecrübeleri en fazla askeri görevle alakalıdır. Askeri görev için orduya katılanlar durumuna göre üç ile yedi yıl arasında görev yaptıkları nakledilmektedir. Askeri görev sırasında bir yandan farklı kültürlerde insanlarla karşılaşırken bir yandan da meslek sahibi olabilmektedirler. Modern yaşamla ilk önemli temasları askerlik görevi nedeni ile olduğu söylenebilir.

Belirli Süreli Göçler Dönemi

Osmanlı Dönemi'nde başlayan modernleşme hareketleri Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Araştırmanın yapıldığı yöredeki köylülerin modern hayata katılması ise Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki yıllarına denk gelmektedir.

Türkiye'de 1950'li yıllara gelindiğinde sanayileşme ve modernleşmenin belirli bir ivme kazanması ile köyden kente göç hareketleri artarak devam etmiştir. Bu dönemde Oltu ve Olur ilçelerinin köylerinde başlayan göç hareketinin türü gurbettir. Geniş ailede ailenin genç fertlerinden bazıları geçici süreliğine “ek gelir ihtiyacı” için başka yerlerde gidip çalışmakta ve getirmiş olduğu sermaye geniş ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için harcanmaktadır. Buna “gurbete gitme” denilmektedir. Araştırmanın yapıldığı yörede, Özellikle 1960'lı, 1970'li ve kısmen 1980'li yıllarda göçler bu türdendir. Bu yıllar, aynı zamanda yurt dışı göçlerinin de başladığı yıllardır. Özellikle Avrupa ülkelerine geçici göçler olmuştur. Aynı zamanda, Libya, Arabistan ve Irak'a dış göç akımı görülmektedir (K1, K5).

1923-1950'li yıllar tepki yılları olarak görülmektedir. Bu yörede yöneticilerin katı laik tutumu (kamu yetkililerinden korkan kişilerin, Arap harfiyle yazılmış kitapları hayvan gübreleri içerisine ve başörtülerini toprağa gömmesi) devlet ile millet arasında gerginliğe sebebiyet vermiştir. Menderes'in iktidara gelmesi ile Arap alfabesinin kullanımına getirilen kısıtlamaların önemini yitirmesi bu yörede sevinçle karşılanmış ve devlet millet birlikteliğine katkı sağlamıştır (K5, K8, K6).

Bu dönemde okullaşma oranlarının artması, askere gidenlerin meslek kazanmaları ve ağı ilişkisi kurmaları ve gurbete gidenlerin modern yapıları ve araçları görmeleri toplumsal değişime önemli etki etmiştir.

Üç koldan gelen değişim aileleri her ne kadar etkilese de kentte tutunmanın zorluğu, geleneksel yapının korunaklı zırhı (din, dil, kültür, töre vb.) modern dünyaya adapte olmaktadır süreci geciktirmiş olabilir. Bu değişimde kadının rolünün kısıtlı olması da diğer önemli bir neden olarak görülebilir.

Süresiz Aile Göçleri Dönemi

Göç biçimi 1980’li ve 1990’lı yıllarda süresiz aile göçüne (ailesi ile birlikte sürekli kalmak amacı ile göç etme) şekline dönüşmüştür. Süresiz göç edenler gittikleri yerde yerleşmeyi planlayan kişilerdir. 1980’li ve 1990’lı yıllardaki göçlerin çoğu bu yöndedir. Aynı dönemde genç kızların şehirde yaşayanları tercih ederek kentlere göç ettikleri de görülmektedir. Dış göçlerde Avrupa’ya olan göçler azalmış ve Arap ülkeleri ile SSCB’den ayrılan ülkelere inşaat sektöründe çalışmak üzere birçok kişi göç etmiştir. Bu dönemin son yıllarında ise kentten köye dönüşler önem kazanmıştır.

Avrupa’ya gurbetçi olarak gidip sonra orada kalmayı arzu edenler önce kendi ailelerini oraya götürmüştür. Aile içerisindeki çocukları genelde Türkiye’deki akraba ve tanıdıklarla evlendirmişlerdir. Bu suretle hem kendi kültüründen kişi ile yeni aile kurulmuş olmaktadır hem de Türkiye’deki ailelere iş ve kazanç yolu açılmış olmaktadır. Bu durumdan başlangıçta her iki taraf ta memnunken sonraki süreçte durum değişmiştir. Çünkü Avrupa’da yetişen gençle Türkiye’de yetişen genç arasında önemli kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum halk ozanları (Reyhani, Ruhani, Nusret, Çobanoğlu, Ergani vb.) tarafından sıkça işlenmektedir. Son dönemde, yurt dışından evlenen kimseye rastlanmamıştır. Yurt dışından evlenenlerin birkaçının boşanması, birkaçının şiddetli geçimsizliği ve vize alımlarının zorlaşması yurt dışında evlenmeye olan ilgiyi azaltmıştır (K7, K12, K10).

Genç erkekler sürekli göç etmeden önce genelde geçici olarak göç etmektedir. Yani gurbete gidip para kazanmaktadır. Kendine sürekli çalışacağı bir iş bulmaktadır. İkinci aşamada evli ise ailesini yanına almakta ya da evli değilse evlenip eşi ile birlikte göç etmektedirler. Böylece köyden kente göç etmenin yanı sıra geleneksel aile yapısı da yerini çekirdek aile yapısına bırakmaktadır.

Köylerden kentlere göç sırasında ağ ilişkilerinin sıklıkla kullanıldığına tanık olunmuştur. Gurbet diye adlandırılan ve ailenin birkaç erkek üyesinin katıldığı göçlerde ilk giden yanına diğer akraba ve hemşerilerini de almakta ve birbirlerine iş bulmada yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda birbirlerinin beslenmesine ve barınmasına da katkı sağlamaktadırlar.

Köylülerin kısa sürede kentlere göç etmesinin nedeni ile ilgili birkaç önemli tespit yapılmıştır. Bunlardan birincisi, asker ocağının toplumun modernleşmesi için yaptığı çalışmalarıdır. Bu ocak sayesinde birçok değişim olmuştur ancak genel anlamda toplumun modernleşmesinden bahsedilemez. İkincisi, okullaşma oranlarının artması ve okul mezunlarının önemli görülen görevlere gelerek refah ve saygınlık kazanmalarıdır. Her iki durumda da önemli bir değişimden bahsedilemez. Çünkü her iki durumdan da yararlananlar genelde erkekler olmaktadır. Bu yörede asıl aileyi bir arada tutan kadındır ve kadın ailenin kararlarında baş etkindir. Üçüncüsü kadının modern dünyayla tanışmasıdır. Kadının modern dünya ile tanışması televizyonlarla olmuştur. Dördüncüsü, toplumla yöneticilerin arasının iyileştirilmesi ve dinde reform niteliğinde değişimleri savunan cemaatlerin öne çıkarılmasıdır.

Asker ocakları kişilere meslek edinme, farklı toplumlardan kişilerle beraber yaşama, ast-üst ilişkilerini öğrenme, Latin harfleri ile okuma-yazma öğretme, merkezi sisteme adapte olma vb. şekilde modern devletlerin uyguladığı birçok aracı uygulamıştır. Bu uygulamayı sadece erkeklerle sınırlı olduğu için güdük kalmıştır denilebilir. Çünkü bu yörede gelenekselden moderne geçiş erkek öncülüğünü gerektirse de asıl olan kadındır. Kadının nesil ve aile üzerindeki etkisi oldukça fazladır.

Bir yandan yöneticilerin toplumla olan ilişkilerindeki yumuşamalar, diğer yandan köydekilerin modern yaşama aşinalıklarının artışı ve okula gidenlerin önemli görülen meslekleri elde etmeleri ve bunun neticesinde refah düzeylerini artırmaları ve toplumda saygınlık kazanmaları okulun önemini artırmıştır. Bir yandan her çocuk okula gönderilirken diğer yandan da çocukların daha iyi okullarda öğrenim görebilmeleri için öğrencilerin aileleri kente göç etmiştir.

Araştırmanın yapıldığı iki köyde de öğrenci yokluğundan okulları kapatılmıştır. Köylerde bulunan birkaç öğrenci ise taşınmalı sistemle eğitim-öğretimine devam etmektedir. İnanmış Köyü'nün öğrencileri Orcuk Köyü'ndeki okulda, Ilıkaynak Köyü'nün öğrencileri ise Olur ilçe merkezindeki bir okulda eğitim öğretimine devam etmektedir.

1980’li yıllarda televizyon bu yörenin köylerinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Önce zenginler ve muhtarlarla gelen değişim sonrasında herkes tarafından kabul görmüştür. Modern yapının misyonerleri her evde yerini almıştır. Artık geleneğin iyi olduğunu kimse söyleyememektedir. Herkes modern yapının cazibesi içerisinde bakış açısını değiştirmiştir. Aile içerisindeki itaat ve görevler yerini modern yaşama özentisi ve birey olma isteğine bırakmıştır.

1950’li yıllarda cemaatler kendilerini göstermeye başlamıştır. Önceleri tarikât, tekke, zaviye şeklinde görülen örgütlenmeler sonraları cemaat ve cemiyet şekline dönüşmüşlerdir (Kara, 2013). Bunlar içerisinde geleneksel yapısını devam ettirenler olduğu gibi modern yapıya uyum sağlamak için seküler hale gelenler de bulunmaktadır. Bu cemaatlerin en önemli temsilcisi, modern yaşamı usul değil esas olarak ele alan, kutsal olanı bilimle açıklayan, “siyasetin şeytan işi olduğu varsayımı ” ile din ve devlet işlerinin ayrılmasına öncülük eden Nurculuk hareketidir.

Bazı hanelerde sadece yaşlılar bulunmaktadır. Yaşlıların ölmesi ile bir taraftan haneler kapanmakta diğer yandan köyün kadim gelenekleri üzerine kurulu olan köy yaşamı son bulmaktadır. Kadim gelenekle yaşamını sürdürenlerin yerine, modern yaşama eklenmiş kişiler köylere sürekli akın etmektedir. Atasının yaşadığı yere tekrar dönen emekli kişiler, yazlık yaparak ömrünün bir kısmını burada geçirmektedir. Bu kişilerin yaşam biçimi geleneksel yapıdan ziyade modern yapı ile daha uyumlu görünmektedir.

Şehirde emekli olup yazı köyde geçirenler tarımla uğraşmaktadır. Ancak tarımı kazanç kapısı olarak değil uğraş olarak ele almaktadırlar. Toprağa ve hayvanlara bağımlılıkları yoktur. Sabah erken kalkıp süt sağmak, hayvanları yemlemek ya da tarla sulamak zorunda değildirler. Çoğu birkaç ağaç ve sebze dikip şebeke suyu ile sulama yapmakta, küçük bir bölümü ise küçük seralar yaparak kendine yetecek kadar sebze yetiştirmektedir.

Özellikle 2000’li yıllar ile birlikte köy içerisinde evlenenlerin oranı giderek düşmüştür. Araştırmanın yapıldığı iki köyde de köyde ikamet eden genç erkek ve kızların birbiri ile evlendiğine 2015’ten 2018 yılına kadar neredeyse hiç rastlanmamıştır. Köyde yaşayan genç erkekler kentte yaşayan bir kızla da evlenememektedir. Dolayısıyla köyde kaldığı sürece ne köyden ne de kentten bir eş adayıyla evlenmesi olanaksız gibi görünmektedir. Bir taraftan toplumun kente

göç ettirme baskısı diğer yandan kızların köydeki genç erkeklerle evlenmemeleri onları göçe zorlamaktadır.

Yukarıda sayılan nedenler köylülerin göç etmesinde önemli bir etkene sahip olduğu düşünülebilir. Ama bunun yanı sıra toprakların miras ile bölünerek azalması, makine kullanılarak insan işgücüne ihtiyacın azalması, gelir düşüklüğü (Başel, 2007, s. 521-524), köyde makine kullanılmadan üretilen ürünlerin makine kullanılarak büyük şirketler tarafından üretilen ürünlerden daha düşük fiyatta olması vb. nedenler de göçün köylerden kentlere doğru akışını etkilediği bilinmektedir.

2011-2018 yılları arasında, köylerde yukarıda sayılan göç nedenlerinin dışında başka nedenlerin oluştuğu tespit edilmiştir. Özellikle genç kızların köyden kente neden gittikleri aşağıda ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Köy Hayatından Uzaklaşma Nedenleri ve Kent Hayatının Cazibesi

Köy hayatından uzaklaşma nedenleri oldukça fazladır ve bu nedenler sürekli değişime uğramaktadır. Bir dönem çok etkili olan bir neden başka bir dönemde etkisini yitirebilmektedir. Gözlemler neticesinde, bu dönemde, köyden uzaklaşma nedenleri olarak şunlar tespit edilmiştir:

a-Büyük aile kurumunun kısmen devam etmesi

b-Gözetlenme

c-İş yoğunluğu

d-Yaşam yeri ve mesleki itibar sorunu

e-Kentin cazibesinin yüksek olması

Büyük Aile Kurumunun Kısmen Devam Etmesi

Köyde evlilik yapmaları durumunda geniş aile içerisinde yaşama ihtimalini göz önünde bulunduran genç kızlar, köyde yaşayan genç erkeklerle evlenme isteğini geri çevirmektedirler. Çünkü geniş aile içerisinde eveleneceği kişinin kardeşleri, anne-babası, eltisi ile geçinebilme riski kızları düşünmeye sevk etmektedir. Kentte yaşayan elti, görüm, kayın, torun vb. anne baba ziyaretlerine köye geldiğinde, gelenlere hizmet etmek evdeki gelinin görevi olarak

görülmektedir. Beklentileri karşılayamamanın baskısı onları geçimsizliğe itebilmektedir. Bu durumla karşılaşmamak için kente göç etmiş kişi ile evlenmek genç kızlara daha cazip görünmektedir (K18, K20, K3).

Bireyselliğin ön plana çıktığı modern zamanda bir arada yaşamak oldukça zor görünmektedir. Çekirdek ailede bile kişilerin birbirine tahammülü oldukça sınırlıdır. Son yıllarda gerçekleşen boşanma oranlarının artması buna örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan modernleşmiş batı toplumlarında birey olarak yaşamının yaygınlaşması ve evsiz olarak yaşayanların sayısında artış olmasının bunun göstergesi olduğu söylenebilir.

Gözetlenme

Gençlerin çoğu gözetlenmeden rahatsız olmaktadır. Evler az katlı ve sokağa baktığı için kişilerin komşularını ve yoldan geçenleri görmesi olağandır. Mahalleden kimin ne yaptığı bilinmektedir. Geleneksel yöntemle büyüyen çocuklar için gözetlenme normal karşılanmaktadır. Ama televizyonda farklı kültürle karşılaşması, okula gitmesi vb. nedenlerle davranışlarında farklılıklar görülebilmesi ile durum değişmektedir. Bu farklılıkların köylüler, komşular ve aileler tarafından sürekli sorulması kişilerde sürekli gözetleniyormuş hissi oluşturmaktadır. Kişiler işleri olmadıkça ya da geçerli bir nedenleri bulunmadıkça dışarı çıkmazlar. Bu durum kadınlarda daha bariz görülmektedir. Kente göç ederek bu durumdan kurtulmak istemektedirler (K24, K18, K23, K19).

İş Yoğunluğu

Kızların köydeki genç erkekleri tercih etmemelerinin önündeki diğer önemli neden ise iş yoğunluğunun kentteki akranlarına göre çok fazla olmasıdır. Köyün geleneksel hayatını devam ettirenler sabah erken kalkıp hayvancılık ve tarım işleri ile meşgul olmaktadır. İnek sağımı, süt mamullerinin üretimi, hayvanların bakımı, çapa yapma, ot biçme, tahıl hasadı, yemek pişirme, ekmek pişirme, çamaşır yıkama, çocuk bakımı vb. işler kızların gözünü oldukça korkutmaktadır. Diğer yandan kentte yaşayan genç kızların bu işlerin çok azını yapmaları onların kolayı seçmesine sebebiyet vermektedir (K22, K18, K21, K19, K25).

Yaşam Yeri ve Mesleki İtibar Sorunu

Köyde yaşayıp orada çalışanlar kendi mesleklerini ve yaşam yerlerini kentte yaşayanlara göre daha düşük seviyede görme eğilimindedirler. Kendi yaşamlarını hor görme eğilimi onların bir an önce kente göç etmelerinde önemli bir etken olarak görülmektedir. Köyde yaşayan yaşlısı-genci, kadını-erkeği velhasıl hepsi kentte yaşamı bir amaç haline getirmektedir (K1, K3, K6, K11, K20).

Tarım ve hayvancılıkla uğraşmak da olumsuz görülen bir durumdur. Göç eden erkeklerin birçoğunun köyde yapmış olduğu işler, şehirde yaptıklarından daha kolay olmasına rağmen şehirdeki işleri tercih etmektedirler (K19, K21, K22, K25).

Kente göç edip çekirdek aile biçiminde yaşayanlar, tatillerde köye gelip akraba ziyaretinde bulunmakta, piknik yapmakta ve eğlenmektedirler. Bu farklı yaşam biçimi köyde yaşayan birçok kişinin bu yaşam biçimi ile yaşama isteklerini artırmaktadır. Gerek kentsel yaşam biçiminin gerekse de kentteki mesleklerin itibarının köyde yaşayanlar tarafından kendi yaşam yerlerinden ve mesleklerinden daha yüksek görülmesi önemli bir göç nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Köylülerin ürettiği ürünlerin kentte üretilenlerden itibari olarak daha düşük olduğu yönünde birçok örneğe rastlanmıştır. Kentte üretilen somon ekmeğinin köydeki tandır ekmeğinden daha değerli olduğu düşünülmektedir. Beyaz ekmeğin (kepeksiz) esmer ekmeğin (kepekli) üstün olduğu ve tercih edildiği görülmüştür. Bitkisel margarin yağlarının tereyağı ile başa baş değiştirildiğini katılımcılar belirtmektedir. Bu durum 2000'li yılların başına kadar devam etmiştir. 2000'li yıllarda köyde üretimin bitme noktasına gelmesi ve tüketicilerin bilinçlenmesi ile birlikte köyde üretilen ürünlere büyük talepler oluşmaktadır. Patates, yağ, mısır, fasulye ve peynir fiyatları piyasa fiyatlarının olukça üzerinde seyretmektedir (K2, K3, K4, K7, K12, K8).

Kentin Cazibesinin Yüksek Olması

Modern dünyanın araçlarının birçoğu köydeki her eve girmiş bulunmaktadır. İkamet yerlerinin hemen hemen hepsinde telefon ve/veya televizyon bulunmaktadır. Aynı zamanda 20 yıl önce haftada bir kez ulaşabildikleri kent merkezlerine artık her zaman ulaşma imkânı bulunmaktadır. Bu durum on-

ların daha fazla kentte kalma arzularını artırmaktadır. Kentte kalıp alışveriş yapmak, dinlenme yerlerinde vakit geçirmek, telefon ve televizyondan gördüğü yaşama ulaşmak arzu ettikleri bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan ketteki evlerin ısınma sistemlerinin pratikliği, asansör sistemleri, hastaneye olan yakınlık, çocukların eğitimi de önemli bir etken olmaktadır (K18, K21, K22, K19, K25).

Kent Hayatının Zorlukları ve Destekler

Anne babası köyde yaşamış kişilerin kentte yaşaması bir nebze zorluk barındırmaktadır. Ancak kişi gelenek olduğu üzere köyünde yaşayıp sonra kente göç etmişse bu zorluk oranı oldukça yüksektir. Çünkü bir yandan yer değiştirmenin zorluğu diğer yandan kente uyum sağlama zorluğu bir arada bulunmaktadır. Bu iki zorlukla baş edebilmek için göçmenler bir hayli yorulmaktadırlar. Bunların ötesinde bir üçüncü zorluk karşılıklarına çıkmaktadır. Bu da gelenekten modernliğe göçtür ki bu göçün kişilere etkisi diğerleri ile kıyas edilemeyecek kadar büyüktür.

Evlenebilmek için kente göç etmek zorunda kalan erkekler de kent hayatına katılabilmeyi oldukça önemsemektedirler. Göç edebilmek için ellerinden gelen birçok şeyi yapmaktadırlar.

Göç etmekle sorunlar çözülmüş olmamakta aksine yeni sorunlarla karşılaşmanın yolları açılmış olmaktadır. Evlenmek için göç eden erkeklerin kentte yaşadığı en önemli sorunlar; kentten iş bulma, işe uyum sağlama, beslenme, barınma, çevre edinme ve kente uyum sağlamadır.

İş Bulma ve İşe Uyum

Göç eden genç erkeklerin yaşadığı en önemli sorun iş bulmaktır. İş bulmak için çok yoğun çaba gerektirdiğinden yakın çevrelerinden yardım almaktadırlar. Akraları, hemşerileri veya arkadaşları aracılığı ile kentte düşük ücretli işler bulabilmektedirler. Bulabildikleri işlerin başında apartman görevliliği, garsonluk ve inşaat işçiliği gelmektedir. Kentte bir süre kaldıktan sonra gerek çevresinin yardımı ile gerekse tecrübesi ile daha yüksek ücretli ve daha az yorucu işler bulabilmektedirler. Bazıları ise hafta sonlarını da değerlendirip köyde ek iş yaparak gelirlerini artırma yoluna gitmektedir.

Kentte bulunduğu iş, köydeki geleneksel işten oldukça farklıdır. Bunun nedeni ücretli olması ve başında bir yöneticisinin bulunmasıdır. Yöneticinin talimatlarına sürekli uymak zorundadır. İsteddiği şekilde dinlenme, ara verme, iş planı yapma olanağına sahip değildir. Geleneksel köy hayatında, pazarda sattığı sebze-meyve, hayvan, süt mamullerinden kazancını elde ederken, şimdi bu tür ürünlerinin hepsini hazır olarak almaktadır. Kazancı ise artık sadece sabit ücretidir ve ona bağlı olarak yaşamaktadır.

Tablo 3

Köy ve kent yaşamı arasındaki farklılıklar

Köydeki Yaşam	Kentteki Yaşam
Geleneksel aile yönetimi ile üretim	Modern işletme yönetimi ile üretim
Geleneksel yöntemle ürettiği ürünü satarak kazanç elde etme	Ücret
Kendi evi	Kira
Müstakil ev	Apartman dairesi
İş planını kendisi yapması	İş planının işletme tarafından yapılması
Doğa şartlarından büyük oranda etkilenme	Doğa şartlarından az etkilenme
Çalışma saatlerinin güneşe, yağışa ve mevsime göre değişmesi	Çalışma saatlerinin her dönem aynı olması
Bedenen çalışmanın yoğun olması	Bedenen çalışmanın azlığı
Farklı işlerin yapılması	Aynı işi yapma
Kendi ürettiğini tüketme	Üretmediği ürünü tüketme
Kendi kendine yeterlilik	Bağımlılık
İkamete bağlı arkadaşlık	İş (meslek) arkadaşlığı

Gerek yukarıdaki tabloda verilen iş süreci ve kazanç ile ilgili farklılıklar gerekse yaşamın tümünü kapsayan farklılıklar göç edenlerde önemli değişime neden olmaktadır. Göç edenlerin bu değişime uyum sağlamaları oldukça uzun zaman almaktadır.

Barınma

İş bulduktan sonra ev kiralaması diğer önemli bir sorun olarak kişilerin karşısına çıkmaktadır. Kişiler genelde, bekâr oldukları zaman, bir araya gelecek kirası düşük evlerde kalmaktadırlar. Bazen de tek başına ev tutup ailenin diğer üyeleriyle beraber kalmaktadırlar. Genç erkek evlendiği zaman, önceki kaldığı eve göre kısmen kirası yüksek olan daha geniş ve konforlu bir eve taşınmaktadır. Çünkü evlenecek olan kız ondan daha konforlu bir ev tutmasını beklemektedir (K19, K11, K22, K25, K9).

Nişanlı kızların genelde yakın çevresinden duyduğu en önemli tembih şunları içermektedir; kızın rahat edebileceği konforlu bir evin kiralanması ya da satın alınması, çevresine göre iyi sayılabilecek düzeyde ev eşyası alması ve düğünün güzel şekilde yapılmasıdır. Bunlar; yeni kente taşınmış ve yeni iş bulmuş erkek için büyük zorluklar demektir. Yukarıda bahsedilen üç önemli şartı yerine getiren erkek bu ödeme yükünden ancak 5 ile 10 sene arasında kurtulabilmektedir. Sonraki dönemde ise, çocukların büyümesi ile bu yük artarak devam etmektedir (K18, K11, K20, K24).

Beslenme

Diğer bir sorun ise beslenme zorluğudur. Çünkü göç edenlerin almış oldukları düşük ücret, yüksek olan kira, ulaşım ve düğün masraflarının ödemelerine gitmektedir. Bu yüzden göç edenler, çoğu kez yeme-içmelerinde kısıntıya giderek çözüm yolu bulabilmektedir. Gençler, bu meseleyi çözebilmek için genelde köydeki tarlada üretim yapmaktadır ya da anne-babasından gıda yardımı almaktadırlar. (K12, K13, K22, K25).

Yakın kente göç edenler haftalık izinlerini köyelerine giderek geçirmektedirler. Bir yandan akraba ziyareti yaparak sosyal ihtiyaçlarını karşılarken diğer yandan da en çok para kazanacakları ya da kışın tüketecekleri sebzeleri yetiştirmektedirler. Ücretlerin düşük olması onları ek iş bulmaya itmektir ve kentte ek iş bulmak oldukça güçtür. Bundan dolayı köyde yapabilecekleri işleri yaparak ek gelir elde ederler (K5, K8, K18, K22).

Kente Uyum Sağlama ve Çevre Edinme

Köyde geçirilen sürelerde oluşturulan sosyal çevre ile kentte oluşturulan sosyal çevre birbirinden farklılıklar göstermektedir. İlk göç edenlerin genelde sosyal çevresi hemşerileri ve akrabalarından oluşmaktadır. Kentte kaldıkça sosyal çevre değişmektedir. Kişinin kentteki yaşamında, sivil toplum kuruluşları üyeleri, iş arkadaşları, okul arkadaşları, asker arkadaşları vb. zamanla hemşeri ve akrabaların yerini almaktadır. Biryandan birey olarak kendini oluştururken bir yandan da çevresini sürekli geliştirmektedir.

İşten çıkarılma riski, daha iyi çalışma ortamı oluşturma ihtiyacı, geçimini sağlama çabaları kişilerin içine kapanık olmasının önünde önemli bir sınırdır. Bu sınır sayesinde kişi dışa dönük olmak zorundadır. Ancak kadınlarda bu

durum ters olarak işlemektedir. Kadının kentte çalışma hayatına katılamaması, sürekli evde vakit geçirmesi onu yalnızlığa ve içe kapanmaya ittiği görülmektedir. Kadınlar, bu meseleyi, hafta izinlerinde köye giderek ve çalışma günlerinde akrabalarına uğrayarak kısmen çözebilmektedir.

Sonuç

Zamanın ihtiyaçlarına ve ruhuna göre göçler de evrim geçirmektedir. 1950’li, 1970’li, 1980’li, 1990’lı ve 2000’li yılların göç biçimleri farklılıklar göstermektedir. Cumhuriyet’in kuruluş yılları, bu bölgede yoksulluk yılları olarak değerlendirilebilir. O dönemde göç yok denecek kadar azdır. Köylülerin, kentlere göç etmesini sağlayacak sermaye ve ağ ilişkisi bulunmamaktadır. 1950’li yıllarda gurbete gitme başlamış ve bu durum 1980’li yıllara kadar devam etmiştir. Kazanılan para köye getirilip köyde büyük ailenin ihtiyaçları için harcanmaktadır. Sonraki süreçte ise süresiz aile göçleri başlamıştır. Aile göçleri köylerin gerçek anlamda nüfusunun azalmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü artık göç eden geri gelmemektedir.

Kırdan kente göçler artık tamamlanmak üzeredir. Geleneksel köy kültürünü önemli ölçüde yaşayan son genç nesil, kente göç etmekte ve böylece geleneksel kültür önemli bir dayanağını kaybetmektedir. Artık geleneksel yaşam usulü yerini modern usule bırakmaktadır. Emekli olanlar köylere gelip belirli mevsimlerde köyde yaşamaktadırlar. Bunlara hafta sonu gelip kalanlar da eklenince köylerin eskisinden daha fazla dolacağı söylenebilir. Özellikle ana yola ve kent merkezlerine yakın köyler önem kazanmaktadır ki bu köylerdeki gayrimenkul satış fiyatlarının yüksekliği bunu göstermektedir.

Son dönemde, birçok genç erkek köyde ikamet ettiği için evlenememektedir. Evlenemediği için kendini kente göç etmeye mecbur hissetmektedir. Kadınlar bu yolla hem erkekleri kentli olmaya zorlarken hem de kendileri kentli olmak için iyi bir fırsat oluşturmaktadırlar. Kendi olanaklarını kendileri oluşturarak modernleşmeye adım atmaktadırlar. Göç ve evlilik süreci sorunlarla dolu olsa da geleneksel yaşamda karşılaştıkları sorunlardan daha kolay görünmektedir. Bu da göç kararı vermede önemli bir etken olarak görülebilir.

Kızların köyde yaşayan erkekleri eş olarak tercih etmemelerinin önemli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, büyük aile kurumunun kısmen

devam etmesidir. Köyde yaşayanların haneleri her gün kalabalık olmasa da önemli günlerde veya hafta sonlarında yoğun olma ihtimalleri bulunmaktadır. Bu durumda gelinin görevi geleneğe göre hizmet etmektir ve bu durumu kızların büyük çoğunluğu kabul etmemektedir. İkincisi, gözetlenmenin bazı kişileri rahatsız etmesidir. Evler az katlıdır ve insanlar kolaylıkla diğerinin ne yaptığını görebilir veya tahmin edebilir. Görülen her farklı davranışı komşusu, köylüsü ve hatta ailesi yadırgamaktadır. Bu durum kişileri sürekli kontrol ediliyormuş hissi vermektedir. Üçüncüsü, tarlada, ahırda ve evde çalışmak zorunda kalma ihtimalidir. Belirtilen her üç konumda da ayrı ayrı işleri bulunmaktadır. Dördüncüsü, kentte yaşamak köyde yaşamaktan ve kentteki meslekler köydekilerden daha itibarlı olarak görülmektedir. Beşincisi ise kent hayatının çok daha cazip gelmesidir.

Köyden göç edenlerin kentte karşılaştıkları sorunlar azımsanmayacak kadar çoktur. Bunlar: sürekli aynı işin yapılması, iş planının başkası tarafından yapılması, birisinin emrinde çalışmanın zorunluluğu, çalışma yaşamında esnekliğin az olması, kira ödenmesi, gıda ürünlerine önemli oranda harcama yapma zorunluluğu, çocukların oyun sahalarının kısıtlı olması, kadınların üretime katılmalarındaki güçlükler ve komşuluk ilişkilerinin değişmesidir.

Köyde yaşayan 50 yaş ve üzeri kadınların kendilerini bahtsız olarak gördükleri tespit edilmiştir. Hem geleneksel yaşamın zorluğunu (büyük aile içerisinde gelinin diğer üyelerle göre fazla çalışması) çekmiştir hem de modern yaşamdaki yaşlı bireylerin itibarsızlığı ve yalnızlığını yaşamaktadırlar. Bu kişiler genç yaşlarında kaynanalarına gelinlik yapmış ve yaşlanınca da gelinlerinden fayda görememişlerdir.

Modernliğe direnenlerin sayısı köylerde birkaç aileyi geçmemektedir. Onların yaşı da bir hayli ilerlemiştir. Baba ocağını tütürebilmek, yani açık tutabilmek için çok çaba sarf etmektedirler. Bazen bu kişiler sırf evin kapanması için çocuklarından ayrı olarak yalnız yaşayıp kente göç etmemektedirler.

Göç eden genç erkeklerin neredeyse tümü evlenmişlerdir. Kentlerde yuvalarını çekirdek aile biçiminde kurmuşlardır. Geniş aile yapısı yok olmak üzeredir. Diğer yandan köyde yaşamını devam ettiren gençlerin sayısı oldukça düşmüştür. Onların da akranları gibi göç edeceği tahmin edilmektedir.

Kaynakça/References

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (2. Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 515–542.
- Castles, S., Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz Dönemi, 17.
- Çelik, F. (2005). İçgöçler: teorik bir analiz. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 167–184.
- Çelik, N. (2012). *Türkiye’de Göç Veren İllerde İç Göç Sorununun Yönetiminde Stratejik Planlama Modeli Yapılandırılması*, Doktora Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 590.
- Gezgin, M. F. (1991). İşgücü Göçü Teorileri, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 23, İstanbul Üniversitesi.
- Hocaoğlu, B. (2011). *Bulgaristan’dan Türkiye’ye Yönelik Göçler ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo – Ekonomik ve Mekânsal Özellikler*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, M. (2013). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özgür, E. M. ve Aydın, O. (2011). Türkiye’de evlilik göçünün mekânsal veri analizi teknikleriyle değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 29–40.
- Şencan, M. N. (2013). *Türkiye’ye Göç Eden Bulgaristan Türkü Kadınların Göç Hikâyeleri*, Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4b0efb5ee866.80914460, Erişim Tarihi: 05, 06, 2018.
- Tureng, İngilizce sözlük <http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/homeless>, Erişim Tarihi: 05,06,2018.
- TÜİK, ADNKS, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim Tarihi: 01.10.2018.
- Vergin, N. (2010). *Siyasetin Sosyolojisi; Kavramlar, Tanımlar ve Yaklaşımlar*, Doğan Kitap, 7. Baskı, İstanbul.
- Yılmaz, C. (2009). Türkiye’de kırdan kente göç sürecinde etkili olan faktörlerden biri; Evlilik yoluyla göç. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21, 221–232.

Antropojenik İklim Değişikliği Bağlamında Göç Tartışmaları*

Merve Suzan Ilık Bilben¹

Öz

İnsanlar her çağda çevresel değişimlere ya da iklim değişikliğine tepki olarak yer değiştirmişlerdir. Zira hareket etmek tehditten kaçmayı ve dayanıklılığı artırmayı sağlayan (özellikle planlandığında), değişime uyumun geleneksel ve olağan bir parçasıdır. Nitekim göç neredeyse insanın kendisiyle yaşıt ve dünyadaki insanlar tarafından yaygın olarak değişen çevresel koşullara uyum sağlamak adına kullanılan geleneksel bir mekanizma olarak iklim değişikliği ile başa çıkma noktasında çözüm yollarından biri olabilir. İklim değişikliğiyle tetiklenen yer değiştirmelerin “yeni” olan tarafı ise, onun altında yatan antropojenik temelleri, çok sayıda insanın iklim değişikliğine olan şüpheli yaklaşımı ve iklim değişikliğinin göreceli gerçekleşme hızıdır. Bu makalenin amacı, antropojenik iklim değişikliğinin göç hareketleri, türleri ve düzenleri üzerindeki etkisine ilişkin tartışmaları çok boyutlu bir şekilde ele almak ve bu sayede iklim değişikliği, çevre ve göç arasındaki karmaşık etkileşimi analiz etmenin önemini ortaya koymaktır. Bu amaçla literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu betimsel çalışma, iklim değişikliği kaynaklı göç konusunda genel bir çerçeve çizmektedir. İklim değişikliğinden etkilenecek toplumları da kapsayan geniş ve katılımcı süreçler oluşabilmesi adına küresel inisiyatif ve işbirlikler kadar yerel düzeyde danışma, bilgilendirme ve kapasite geliştirme çalışmalarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Küresel ısınma • İklim değişikliği • Çevresel göç • İklim mültecileri

* Bu makale 2017 yılının tamamlanan “Yeni Bir Küresel Problem, Eski Bir Başa Çıkma Mekanizması: Antropojenik İklim Değişikliği Kaynaklı Göç ve Türkiye” adlı Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

1 **Sorumlu Yazar:** Suzan Ilık Bilben (Arş. Gör.), Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya, Türkiye.
Eposta: mervesuzanilik@akdeniz.edu.tr

Atıf: Ilık Bilben, S. (2018). Antropojenik iklim değişikliği bağlamında göç tartışmaları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 237–268. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0015>

Migration Discussions in the Context of Anthropogenic Climate Change

Merve Suzan İlık Bilben¹

Abstract

People have always migrated in response to environmental change. Movement is a traditional part of human life that allows people to escape from threat and increase resilience (especially when planned). Migration is used almost exclusively by humans to adapt to changing environmental conditions around the world, may be one of the solutions for dealing with climate change. The “new” side of shifts triggered by climate change is the underlying anthropogenic causes, the susceptible approach of many people to climate change, and the relative rapidity of climate change. The aim of this article is to address the multidimensional debate of the impact of anthropogenic climate change on migration movements, patterns, and volumes and to emphasize the importance of analyzing the complex interaction between climate change, environment, and migration. For this purpose, this descriptive study based on a literature review draws a general framework about the issue of migration caused by climate change. In the final section, it is emphasized that consultation, information, and capacity-building activities at the local level should be strengthened as much as global initiatives and participations in order to create large and participatory processes that include the societies that will be affected by climate change.

Keywords

Global warming • Climate change • Environmental migration • Climate refugees

1 Corresponding author: Suzan İlık Bilben (Res. Asst.), Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Antalya, Turkey. Email: mervesuzanilik@akdeniz.edu.tr

To cite this article: İlık Bilben, S. (2018). Migration discussions in the context of anthropogenic climate change. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 237–268. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0015>

Extended Summary

The international scientific community believes that anthropogenic climate change will be experienced throughout the world during the 21st century. It is obvious that climate change will distort natural balances, such as sea level rise, deforestation, drought, and extreme weather events. All these effects are predicted to cause serious distress to people's settlement patterns, living conditions, food production, and health conditions. Consequently, it is obvious that these environmental events and the problems that result will cause a displacement that is both national and international in scale.

People have always migrated in response to environmental change. Movement is a traditional part of human life that allows people to escape from threat and increase resilience (especially when planned). The "new" side of shifts triggered by climate change is the underlying anthropogenic basis, the susceptible approach of many people to climate change, and the relative rapidity of climate change. These features of climate change are accompanied by the risk of clashing with people's conventional strategies of coping. Today's change is rapid because it is anthropogenic in origin; it is not natural and slow climatic change. It is outside of our perception of the rate of change of nature, so it is difficult to predict its effects. The fact that the number of displaced people is increasing as a result of climate change day by day makes it more difficult (as well as urgent) to create a definition with international validity.

Climate change migrants today are one of the most controversial issues in international law. Compulsory climate migrants are filtering through the cracks in international refugee and immigration policies, and there are intensive discussions whether the refugee definition should be expanded for climate refugees or whether other definitions should be found. The ability of countries and people to adapt to changing climate will also determine how environmental migration will take place in the future. Moreover, it would be misleading to think that the links between climate change, environmental degradation, and migration have a simple linear causality, because there is a very complex and intertwined relationship between migration and environment. In a globalizing world, the consequences and pathways of anthropogenic climate change make it important to analyze this complex and intertwined relationship in all its dimensions.

The aim of this article is to address the multidimensional debate on the impact of anthropogenic climate change on migration movements, patterns, and volumes and to emphasize the importance of analyzing the complex interaction between climate change, environment, and migration. For this purpose, this descriptive study based on a literature review draws a general framework on the issue of migration due to climate change. The study first deals with migration as a mechanism of adaptation to the changing climate

conditions and the impact of climate change on migratory mobility. Variables related to the migration process originating from climate change are addressed, and this approach is considered as a possible solution at the point of coping with climate change.

The causal relationship between climate change and migration is evaluated in terms of voluntary-compulsory, long-term–short-term, temporary-permanent, and regional-international migration types. It focuses on the difficulties of researching and conceptualizing climate change–induced migration. Further, this article focuses on the underlying anthropogenic basis of recent environmental displacements, the reasons why climate change induces people to migrate, and the problems of putting forward a definition. The scope of the definitions used in the literature is addressed as well as the empirical and conceptual difficulties in pointing out the establishment of a causal link.

In the last section, the effects of slow-onset and sudden climate events on migration movements, patterns, and densities are explained and climate change is discussed as a threat multiplier to socioeconomic and political distress. In this section, which refers to the obstacles facing quantitative predictions and the acquisition of statistics, it is emphasized that the groups most affected by climate change migration are disadvantaged groups located in vulnerable, mostly underdeveloped countries. Finally, the possibility of emerging new migration patterns is emphasized. Furthermore, it is emphasized that the consultation, information, and capacity building activities at the local level should be strengthened as much as global initiatives and participation in order to create large and participatory processes that include the societies that will be affected by climate change.

Antropojenik İklim Değişikliği Bağlamında G Tartışmaları

Gebeler dnya medeniyetlerinin oluşumunda byk rol oynamışlardır. Her uygarlık kendi i dinamiklerine göre farklı g hareketleri meydana getirir de tm bu hareketlerin ortak noktası göçlerin her uygarlığın kendi habitusunu genişletmesini sağlamış olmasıdır. Coğrafya ve iklim tarafından dayatılan tüm sınırlamalara rağmen, g her bir oluşumu alabildiğince uzaklara kadar genişletmiştir. Diğer yandan g, tarihsel değişimin anahtar enstrümanlarından biridir. G akımları imparatorluklar yaratmış ve yok etmiş, g dengelerini etkilemiş, geniş bölgelerin etnik ve kültürel kompozisyonlarını değişirmiş, bazı gelişmeleri mümkün kılmış bazılarını ise tarihinin çöplüğüne terk etmiştir. İklim ve insan göçü arasında bir bağlantı olduğuna dair tarihsel kanıtlar mevcuttur. Ancak bu ilişki diğer toplumsal süreçlerle de yakından bağlantılıdır. G iklimle ya da diğer herhangi bir faktörle ilgili mevcut bir riske verilen basit ve otomatik bir tepki olarak düşünülmemelidir. İnsanın mekânsal davranışının ortaya çıkmasında birçok faktör bir araya gelir ve g hassasiyetleri ile tercihleri sosyal gruplar ve bölgeler arasında büyük farklılıklar gösterir (McLeman ve Smit, 2006, s. 32).

Çevresel değişimler sonucu ortaya çıkan insan hareketliliği yeni bir olgu değildir. İnsanlar yüzyıllardır çevrelerindeki değişimlere bağlı olarak özellikle mevsimsel g etmektedirler. Ne var ki, uluslararası toplum 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra iklim değişikliğinin ve çevrenin insan hareketliliği üzerindeki etkisine dair geniş bağları ve etkileri tanımaya başlamıştır (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 13). İster bölgesel ister küresel olsun değişen iklim koşullarının ilgili yerlerde yaşayan popülasyonların hareketlilikleri üzerinde etkileri olduğu bilinmektedir. Nitekim literatürde tarih öncesi ve klasik dnemelerde iklim değişkenliği nedeniyle meydana gelen g hareketlerini ve 20. yüzyılda meydana gelen iklim olaylarının neden olduğu gleri inceleyen çalışmalar mevcuttur (McLeman, 2013, s. 600).² Zira hareket etmek tehditten kaçmayı ve dayanıklılığı artırmayı sağlayan (zellikle planlandığında), değişime uyumun geleneksel ve olağan bir parçasıdır. İklim değişikliğiyle tetiklenen yer değiştirmelerin “yeni” olan tarafı ise, onun altında yatan antropojenik temeller, çok sayıda insanın iklim değişikliğine olan şüpheli yaklaşımı ve iklim değişikliğinin göreceli gerçekleşme hızıdır (McAdam, 2011, s. 3). Karşı

2 Bu alışmalar için bakınız: McLeman, 2013, s. 600.

karşıya olunan iklim değişikliğinin bu özellikleri, insanların geleneksel başa çıkma stratejilerinin de bir yerde tıkanma riskini beraberinde getirmektedir. Çünkü doğal ve olağan bir iklimsel değişimden değil, antropojenik kaynaklı ve doğanın değişim hızı algısından oldukça uzak, etkileri kestirilemeyecek düzeyde hızlı bir değişim söz konusudur.

Bu makalenin amacı, antropojenik iklim değişikliğinin göç hareketleri, türleri ve düzenleri üzerindeki etkisine ilişkin tartışmaları çok boyutlu bir şekilde ele almak ve bu sayede iklim değişikliği, çevre ve göç arasındaki karmaşık etkileşimi analiz etmenin önemini ortaya koymaktır. Bu amaçla literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu betimsel çalışmada, iklim değişikliği kaynaklı göç konusunda genel bir çerçeve çizilmektedir. Çalışmada öncelikle iklim değişikliğinin göç hareketliliği üzerindeki etkisi ve değişen iklim koşullarına bir uyum mekanizması olarak göç ele alınmaktadır. İklim değişikliği kaynaklı göç sürecine ilişkin değişkenlere değinilmekte ve göçe iklim değişikliği ile başa çıkma noktasında muhtemel bir çözüm olarak yaklaşılmaktadır. Kavramsal tartışmalara ilişkin ikinci bölümde, uluslararası göç tartışmalarında çevresel faktörlere olan ilginin izlediği tarihsel sürece değinilmekte; iklim değişikliği ve göç arasındaki nedensel ilişki gönüllü-zorunlu, uzun vadedi-kısa vadedi, geçici-kalıcı, bölgesel-uluslararası gibi göç türleri açısından değerlendirilmektedir. Ayrıca iklim değişikliği kaynaklı göçü araştırmanın ve kavramlaştırmanın güçlükleri üzerinde durulmaktadır. İklim değişikliği kaynaklı yer değiştirmelerin yeni olan tarafının, onun altında yatan antropojenik temeller olduğu üzerinde duran üçüncü bölümde, iklim değişikliği nedeniyle göç eden insanların nasıl tanımlanabileceği, dahası bir tanım ortaya konulamamasının nedenleri tartışılmaktadır. Literatürde kullanılan tanımlamaların kapsamlarına değinilmekte, bir sebep sonuç bağının ortaya konamamasındaki ampirik ve kavramsal zorluklar işaret edilmektedir.

İklim değişikliğinin göçe neden olan sosyo-ekonomik ve politik sıkıntılar için bir tehdit çarpanı görevi gördüğü üzerinde durulan son bölümde ise yavaş başlangıçlı ve ani iklim olaylarının göç hareketleri, düzenleri ve yoğunlukları üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. Kantitatif öngörülerin ve istatistiklerin elde edilmesinin önündeki engellere değinilen bu bölümde iklim değişikliği kaynaklı göçlerden en çok etkilenen grupların savunmasız durumda bulunan, çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde konumlanan dezavantajlı gruplar olduğu

vurgulanmaktadır. Son olarak, iklim değişikliğinden etkilenecek toplumlardı da kapsayan geniş ve katılımcı süreçler oluşabilmesi adına küresel inisiyatif ve iştirakler kadar yerel düzeyde danışma, bilgilendirme ve kapasite geliştirme çalışmalarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Antropojenik İklim Değişikliği ve G³

Uluslararası bilim dünyasında 21. yüzyıl boyunca dünya üzerinde antropojenik iklim değişikliği yaşandığı ve yaşanmaya devam edeceği konusunda önemli bir konsens sağlanmıştır. Söz konusu iklim değişikliğinin doğal dengeleri bozarak, deniz seviyesi yükselmesi, ormansızlaşma, kuraklık ve uç hava olayları gibi etkileri olacağı oldukça açıktır. Tüm bu etkilerin insanların yerleşme Şekilleri, yaşam koşulları, gıda ve su güvenliği; sağlık koşulları üzerinde ciddi sıkıntılar yaratacağı da öngörülmektedir. Bunun sonucunda yaşanacak tüm bu vresel olaylar ve bunlara bağlı oluşacak problemlerin ulusal ve uluslararası ölçekte büyük oranda yer değiştirmelere neden olacağı aşıkrdır. İklim değişikliği kaynaklı g tartışmaları, Hkmetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) 1990 yılında yayınladığı etki değerlendirme raporunda "iklim değişikliğinin en büyük etkilerinin insan göçü üzerinde olabileceği" (IPCC, 1990) ngrsnde bulunduğu günden beri sürmektedir. Özellikle 2007 yılında yayınlanan IPCC'nin dördüncü rapor ile birlikte oldukça dikkat çekmiştir. IPCC'nin 2014 yılında yayınladığı raporunda ise iklim değişikliğinin yerinden edilen insan sayısını artıracaağı vurgulanmaktadır (IPCC, 2014a, s. 16). Uluslararası G rgt'nün (IOM) g, vre ve iklim değişikliğine yaklaşımını şu Şekilde özetlemek mümkündür (IOM, 2014a, s. 1):

- a) vresel faktörler her zaman gn bir nedeni olmuştur;
- b) İnsanlar doğal felaketlerden kurtulmak için ya da sert ve bozulan vresel koşullarla karşı karşıya kaldıkları zaman kaçarlar;

3 Bu noktada iklim değişikliği ile iklim değişkenliği arasındaki farkın altını çizmekte fayda vardır. İklim değişkenliği, insan etkisinden bağımsız, kendiliğinden gelişen bir süreci ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavramken; iklim değişikliği, bu doğal değişkenliğin yanı sıra karşılaştırılabilir bir zaman diliminde -ki bu genellikle 30 yıl olarak kabul edilir- insan faaliyetleri sonucu meydana gelen değişimi ifade etmek için kullanılır. Lakin bu iki kavram sıkça birbirine karıştırılmakta, iklim değişkenliği kastedilerek iklim değişikliği kavramı kullanılmaktadır. Tam da bu sebeple bu makalenin başlığında da bunu vurgulamak amacıyla antropojenik (insan kaynaklı) iklim değişikliği kavramı kullanılmıştır. Ek okuma için Bknz: Hulme, 2016.

- c) İklim değişikliğinin ani ve yavaş başlangıçlı felaketleri ve de aşamalı çevresel bozulmayı yoğunlaştırması beklenmektedir;
- d) Çevresel göç ister gönüllü olsun ister zorunlu, kolaylıkla ayırt edilemeyen vakaları içerir;
- e) Göç nüfusun çevresel faktörlerle baş etmesine izin veren bir adaptasyon stratejisi olarak giderek daha fazla kabul görmektedir.

İklim değişikliğinin sonuçlarının göçü nasıl etkilediği sorusunun cevabı, toplulukların var olduğu sosyo-kültürel-politik-ekonomik çevrelerini, iklim değişikliğinin etkisini yaşayan insanların bilişsel süreçlerini; bireyin ve toplumun göçe ve göçün sonuçlarına ilişkin tutumlarını ve göçün cevap verebileceği iklim uyarılarının türünü anlamaktan geçmektedir (Kniveton vd., 2008, s. 57). İklim değişikliğinin insan hareketliliğini en az dört şekilde etkilemesi beklenmektedir (IOM, 2014b, s. 34):

- a) Daha büyük, sık ve potansiyel olarak daha yoğun bir şekilde meydana gelen hava koşullarına bağlı doğal afetler- hem ani hem de yavaş başlangıçlı -insani acil durumlar ve artan nüfus hareketleri riskinin artmasına neden olabilir.
- b) İklim değişikliği etkilerinin geçim, sağlık, gıda ve su güvenliği üzerindeki olumsuz sonuçları muhtemelen önceden var olan savunmasızlıkları daha da arttıracaktır. Kırsal alanlardaki hane halkı geliri düştüğünde, iklim değişikliği ile bağlantılı geçim sıkıntısı, bazı yerlerde dışa göç düzeylerinin düşük olmasına neden olabilir. Göç kaynak gerektirdiğinden, gitmek isteyen ama kaynak yetersizliğinden dolayı gidemeyen insanlar sıkışmış nüfusları oluşturacaktır.
- c) Yükselen deniz seviyeleri, kıyı alanlarını ve alçakta bulunan adaları yaşanmaz hale getirebilir.
- d) İklim değişikliği azalan doğal kaynaklar üzerinde rekabeti ve gerilimi daha da arttırabilir ve potansiyel olarak çatışmaya, dolayısıyla yerinden olmaya yol açabilir.

İklim değişikliğinin sonuçları her bölgede farklı etkiler yaratabilecek karmaşık bir çevresel süreçtir. Toplumların da tarihsel süreçte en az iklim değişikliğinin kendisi kadar karmaşık ve çok boyutlu kurumsal, sosyo-ekonomik, kültürel ve teknolojik süreçlere uyum sağlamak zorunda kaldığı bilinmektedir. Bu bağlamda yeni,

bilinmez ve çeşitlilik gösteren iklim değişikliği sürecine uyumun da bu çerçevede düşünülmesi gerekmektedir. İşte bu noktada insanlık tarihi kadar eski uyum mekanizmalarından biri olan göç devreye girmektedir. İklim değişikliği uluslararası toplumda büyük bir endişe halini alırken, değişimin insani boyutlarından biri olan göç her geçen gün hem politika belirleyiciler hem de araştırmacıların artan bir biçimde ilgisini çekmektedir. Ancak bu alandaki bilgiler halen sınırlıdır ve etkilenen mekanizmalar, kişi sayısı ya da coğrafi bölgelere dair belirsizlikler mevcuttur. Diğer yandan çevrenin nüfus hareketleri üzerindeki doğrudan etkisini vurgulayanlar ile bu hareketlerin daha çok sosyal, ekonomik ve politik bağlamlarda ortaya çıktığı üzerinde duranlar arasındaki tartışmalar sürmekte, her disiplin kendi girdisini literatüre dahil etmektedir (Piguet vd., 2011, s. 1). Yükselen deniz seviyesi, değişen yağış düzeni ve daha sık ve şiddetli fırtınalar gibi iklim değişikliğinin meteorolojik etkilerini belirlemek için muazzam miktarda zaman ve enerji harcanırken, iklim değişikliğinin insan nüfusu üzerindeki etkilerinin ampirik analizi üzerinde çok daha az zaman, enerji ve kaynak harcanmaktadır (Brown, 2008, s. 12).

Antropojenik iklim değişikliğinin doğal afetlerin sıklaşması, gıda üretimini ve temiz suya ulaşımı etkileyen artan sıcaklık ve kuraklıklar, kaynaklar üzerinde artan rekabete bağlı çatışmalar, deniz seviyesi yükselmesine bağlı olarak batan adalar ve bozulan kıyıları gibi nedenlerle ciddi oranda insan hareketliliği yaratacağı öngörülmektedir. İklim değişikliği kaynaklı göç sürecine dair Piguet vd. (2011, s. 14-15) üç noktayı vurgulayarak ayırım yapmaktadır:

- Birinci ayrıma göre göç, kısa ya da uzun süreli olabilir. Göçün geçiciliği de çevresel süreçlerin doğası ile ilişkilidir: Çok sistematik bir tipoloji olmasa da genel anlamda çölleşme veya deniz seviyesi yükselmesi gibi yavaş başlayan olaylar uzun süreli göç ile ilişkili gibi görünürken, tropikal siklonlar gibi ani felaketler geçici yer değiştirmeler yaratacaktır.
- İkinci ayrıma göre göç, kısa mesafeli ve uzun mesafeli ya da iç ve dış hareketler şeklinde gerçekleşebilir. Her ne kadar iklim değişikliğine bağlı göç tartışmaları yoğunlukla «Güney»den «Kuzey»e uluslararası göç üzerine odaklanıyor olsa da kanıtlar çevresel faktörlerin tetiklediği göçlerin daha çok iç göç düzeyinde kaldığını göstermektedir.
- Üçüncü ayırım, zorunlu ve gönüllü göç arasındadır. Sıklıkla kullanılan «çevresel mülteci» kavramı, insanların doğal çevre yüzünden evlerini terk

etmek zorunda kaldıkları fikrini ifade eder. Ne var ki, potansiyel göçmenler arasında karar alma sürecini yakalamak ve neden, nasıl ve ne zaman ayrılmaya karar verdiklerini ortaya koymak son derece zordur.

İnsan hareketliliğinin değişen iklimin sonuçlarından biri olduğunu savunanlar, fırtınalar, seller ve kasırgalar gibi iklim değişikliğinin ani etkilerinin ve ormansızlaşma, çölleşme ve kuraklık gibi aşamalı etkilerinin her ikisinin de toprağı ve gıda üretimini olumsuz etkilediğı ve hatta çoğu durumda yok ettiğini iddia etmektedir (Okeowo, 2013, s. 276). Kuşukular ise yaşanan çevresel felaketlerin insan etkinliğine bağlanamayacağını veya en azından yaşanan her felaketten antropojenik iklim değişikliğinin sorumlu tutulamayacağını dolayısıyla bunların sonucunda meydana gelen göç hareketlerinin bu bağlamda değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar. Zira tarih doğal felaketler nedeniyle yerinden olan binlerce topluluğun örnekleriyle doludur. Ne var ki, sanayi devriminden bugüne yaşanan süreçte insan faaliyetleri sonucunda yaşanan iklim felaketlerinin sayısının oldukça arttığı bilinmektedir. Bu bağlamda iklim değişikliğinin yarattığı daha sıcak ve daha kuru bir iklim⁴, daha değişken bir yağış düzeni, artan ve uzayan kuraklıklar sonucu yayılan çölleşme ve azalan gıda üretimi gibi etkileri sonucunda insan hareketliliğinin artacağı tahmin edilmektedir (Okeowo, 2013, s. 277). IOM, çevresel ve iklimsel değişiklikler bağlamında insan hareketliliği konusunda etkin eylem için dört önemli noktaya değinmektedir (IOM, 2014b):

- a) Çevresel ve iklim değişikliği kaynaklı göç, çok kutuplu ve çok boyutlu bir olgudur. Çevresel ve iklimsel faktörler hem itici hem de çekici faktörlerdir ve bunlara ekonomik, sosyal, politik ve demografik yönlerden aracılık edilmektedir. Tüm bu farklı boyutlar birlikte bir topluluk ve bir kişinin dayanıklılığı ve savunmasızlığını tanımlar. Göç, çevre ve iklim değişikliği ilişkisi «çift duyarlılık sorunu» oluşturmaktadır. Şöyle ki, iklim müzakereleri siyasi açıdan hali hazırda hassas bir konu iken, çevresel kaynaklı göç ile ilgili sorular incelendiğinde daha da hassas bir hal almaktadır. Benzer şekilde, göç son derece karmaşık bir konudur ve devletlerarası göç konusundaki iş birliği hassasiyetleri devam etmektedir.

4 1983-2012 yılları arası Kuzey Yarım Küre’de son 1400 yılın en sıcak 30 yıllık dönemi olarak kayıtlara geçmiştir (IPCC, 2014a, s.2). Ayrıca 2017 yılı itibarıyla dünyanın ortalama sıcaklığı sanayi öncesi döneme göre tam 1°C artmıştır, daha detaylı veriler için bkz: IPCC, 2018.

- b) İklim değişikliği bağlamında göçten bahsetmek, iklim değişikliği tartışmalarının insani yüzüne bakmak demektir. Göçmenlerin kendileri, aileleri ve topluluklarına; stratejilerini ve hareket kabiliyetlerini anlamak için daha fazla önem verilmelidir. Politika yapıcılarının, göç, çevre ve iklimin karmaşık bağımlı ele alabilmek için, yerel veya bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyelerde yetkilendirilmeleri gerekmektedir.
- c) İnsan hareketliliği hem direnç hem de hassasiyet barometresi olarak okunabilir. Göçmenlerin hareket kabiliyet stratejileri doğası gereği sadece olumlu ya da olumsuz değildir. Hareketlilik, hayatları kurtarabilir, dayanıklılığı artırabilir ve riski azaltabilir- aynı zamanda insanları savunmasız duruma düşürebilir ve onları yeni risklere maruz bırakabilir. Ayrıca etkilenen alanlardan çıkarmak da güvenlik açığını ortaya çıkarabilir; çünkü sıkışmış nüfus genellikle çevresel tehditlerle başa çıkmak için daha az seçeneğe sahiptir.
- d) Göç, siyasi icraatlarla desteklenebilecek bir uyum seçeneğidir. Tarih, değişen çevre koşullarına uyum sağlamak için göçü kullanan bireylerin ve toplumların pek çok örneğini bize sunmaktadır. Bazı bağlamlarda, göç, siyasi icraatlarla desteklenebilen önemli ve olumlu bir uyum stratejisi oluşturabilir. Göçün hem mevcut hem de gelecekteki çevresel değişimlere uyum içerisinde ne şekilde cevap vereceğine ilişkin kanıt tabanının geliştirilmesi önemlidir.

Sosyal, politik, demografik ve ekonomik etkenlerle iç içe geçmiş, çok boyutlu ve çok nedenli bir olgu olarak göç, iklim değişikliği etkileri sonucu gerçekleşen göç sürecinin paydaşları açısından mutlak surette olumsuz bir anlam taşımamalıdır. Aksine belki de gelecekte etkileri kaçınılmaz bir biçimde öngörülen iklim değişikliğine bir cevap, bir tepki olarak geliştirilebilir. Zira göç neredeyse insanın kendisiyle yaşıt ve dünyadaki insanlar tarafından yaygın olarak değişen çevresel koşullara uyum sağlamak adına kullanılan geleneksel bir mekanizma olarak iklim değişikliği ile başa çıkma noktasında bir çözüm olabilir. Bu bağlamda zorunlu göçleri mümkün olduğunca azaltmak, engel olunamayan zorunlu göçlerden etkilenen insanlara gerekli yardımı ve korumayı sağlamak bu sürecin en önemli basamağıdır. İklim değişikliği ile çevresel bozulma ve iklim değişikliği ya da çevresel bozulma ile göç arasındaki bağlantıları araştırmak, iklim değişikliği etkilerinden dolayı yerinden edilmiş kişilerin korunması için oluşturulacak uygun platformun bir mülteci

paradigması olarak mı yoksa bir uyum stratejisi olarak mı değerlendirilmesi gerektiği noktasında önem taşımaktadır (Okeowo, 2013, s. 275).

Kavramsal Tartışmalar

Her ne kadar çevresel göçler popülerlik kazanarak yeni bir alanmış gibi görülsede aslında Ravenstein (1889) başta olmak üzere literatürde tarihi daha eskilere dayanan bir göç türünden bahsedilmektedir. 20. yüzyıl boyunca göç literatüründe gittikçe kaybolan ve 1980'lerden itibaren yoğunlaşan uluslararası göç çalışmalarında da değinilmeyen çevresel faktörlere bu azalan ilgiyi Piguet vd. (2011, s. 3-4) dört eğilimle açıklamaktadır: Birincisi, Batı merkezli düşünceye göre teknolojik ilerleme doğanın insan hayatındaki etkisini azaltacaktır. İkincisi, göçün çevre temelli açıklamaları, sosyo-kültürel yaklaşımların veya Marksist / ekonomik perspektiflerin yararına olan sözde deterministik doğaları nedeniyle gittikçe reddedilmiştir. Üçüncü sebep, göç teorisinde ekonomik paradigmanın yükselişi ile beraber ekonomik faktörlere en merkezi rolün verilmesidir. Son olarak, zorunlu göç çalışmaları çevresel nedenlerle yerinden edilmeleri içerebilirken daha çok devlet ekseninde güçlü bir politik öncül üzerine inşa edilmiştir.

1980'lerin sonu 1990'ların başında iklim değişikliğine olan ilginin artması, muhtemel iklim göçmenleri ile ilgili ortaya atılan sayılar ve IPCC'nin 1990'da yayınladığı rapor ile konuya dikkat çekmesi sonucunda "çevresel göçmenler" tekrar tartışmalarda yerini almıştır. Ancak bu dönemde çevresel göçmenlerin, iklim değişikliği kaynaklı sebeplerden ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalacak olan insanlar olarak resmedilmesi ve mevcut göç akımlarının ampirik analizlerinden ziyade geleceğe dönük öngörüler temelinde gerçekleşmesi, çoğu göç araştırmacısının görüşüyle açıkça çelişmiş; doğa ve sosyal bilimciler arasında uzun zamandır süregelen bir bölünmeye yol açmıştır. Doğa bilimcileri çevresel bozulma ve göç arasındaki karşılıklı ilişkiyi kabul edip, ilişkili çok sayıda insan olduğunu vurgularken sosyal bilimciler ise çevreyi diğer birçok göç sürücüsünden biri olarak görüp öne sürülen tahminler konusunda oldukça temkinli yaklaşmaktadırlar (Piguet vd., 2011, s. 5). Bu tarz tartışmalar devam ediyor olsa da belirgin bir disiplin ayırımının ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Göç uzmanları göç dinamiklerinde çevresel faktörlerin rolüne daha çok eğilmekteyken, çevre bilimciler de daha temkinli

ve çok boyutlu yaklaşımlara açık hale gelmekte, son yıllarda iklim değişikliğinin sonuçlarının her zaman olduğundan daha sık ve sert bir biçimde kendini göstermesi ise ampirik çalışmalar için umut vaat etmektedir.

İklim değişikliği kaynaklı güç diğer tüm g türleri gibi çok nedenli bir olgudur. Diğer bir deyişle, iklim değişikliği ve güç arasındaki ilişki basit bir nedensellik ilişkisi değildir. Her ne kadar halen daha ampirik kanıtlar zayıf kalsa da iklim değişikliği etkilerinin g olgusu üzerinde belirgin ve artan bir etkisi olduğu gerçektir. Birçok g türünde olduğu gibi iklim değişikliği kaynaklı göçler de gönüllü-zorunlu, uzun süreli-kısa süreli, geçici-kalıcı ya da bölgesel-uluslararası nitelikleri dolayısıyla çok yönlüdür. Bunun yanı sıra kır-kent göçü ve artan kentleşme tartışmaları iklim değişikliği bağlamında da oldukça önemlidir. İklim değişikliği kaynaklı gleri sınıflandırmaya yönelik Ottawa niversitesi'nden Robert McLeman'ın çalışması daha genel bir ayrıma işaret etmektedir. McLeman iklim değişikliği bağlamında zorunlu gleri iki sınıfa ayırmaktadır: İklim Olayları ve İklim Süreçleri (Brown, 2008, s. 17). İklim süreçleri, deniz seviyesi yükselmesi, tarım arazilerinin tuzlanması, lleşme, artan su kıtlığı ve gıda güvensizliği gibi görece yavaş gerçekleşen değişimlerdir. Carteret ve Tuvalu adalarından deniz seviyesi yükselmesi nedeniyle gerçekleşen göçler ve Afrika'dan kuraklık ve su kıtlığı nedeniyle gerçekleşen göçler bu gruba örnek olarak verilebilir. Diğer taraftan iklim olayları ise seller, kasırgalar, fırtınalar, tayfunlar gibi ani ve dramatik bir biçimde gerçekleşen değişimlerdir. Bu değişimlere bağlı olarak gerçekleşen zorunlu glere ise Amerika'da meydana gelen kasırgalar yahut Asya'da meydana gelen seller sonucu gerçekleşen gleri örnek olarak vermek mümkündür.

Diğer taraftan, iklim değişikliği kaynaklı gleri konunun muhatabı olan grubun kırılganlık derecesine göre sınıflandırmanın önemine değinen Piguet vd. alışmalarında birbiriyle bağlantılı iki ana argümanı tartışmaktadır. Birincisi, gteki çevresel ve iklimsel faktörlerin ağırlığını ve sosyal, siyasi veya ekonomik nitelik taşıyan diğer itme veya çekme faktörleri ile olan ilişkisini göz önüne almaktadır. Buna göre iklim değişikliğinin g dinamikleri üzerindeki rolünü anlayabilmek, insanların nasıl ve neden iklim değişikliğine karşı savunmasız olduklarının ve çevresel stresle baş etmek için geliştirdikleri farklı stratejilerin bir değerlendirmesini gerektirir. İkinci argüman, gerçekleşen g akımlarına yönelik siyasi yaklaşım ve çevresel faktörlerle bağlantılı olarak

hareket eden kişilere nasıl davranılması gerektiği ile ilgilidir. Bu, savunmasız durumda olanlara sağlanacak potansiyel koruma ve bu korumayı sağlayacak sorumlu olan hükümetler ve uluslararası toplum üzerine tartışmaları da beraberinde getirmektedir. İklim değişikliği etkilerinin göçü ne derece belirlediği konusu ve bu tür göçlerle ilişkilendirilecek insanların statüsüyle ilgili konu kuşkusuz iç içe geçmiş iki noktadır (Piguet vd., 2011, s. 2). Görüldüğü üzere içerdiği çok sayıda değişken nedeniyle iklim değişikliği kaynaklı göç hakkında tahminlerde bulunmak ve göç etme kararının ardındaki etkenler arasından iklim değişikliği etkilerini izole etmek oldukça zor bir uğraştır. Bu nedenle IOM, göçmenleri bir kategoride sınıflandırmaya çalışmak yerine, iklim değişikliği sonucu meydana gelen göçlerin azaltılmasında uyum ve esnekliğin sağlanması noktasında önemli bir araç olan “savunmasızlığı” kavramsal ve operasyonel çabaların merkezine koymaktadır (IOM, 2014b, s. 6).

Yasal Boşluklar: Mülteci mi? Göçmen mi?

Sadece 2017 yılında, 135 ülkede 18,8 milyon (seller nedeniyle 8,6 milyon, fırtınalar nedeniyle 7,5 milyon) insan kendi ülkelerindeki ani başlangıçlı felaketler sonucu yerinden olmuştur. Bu, daha önceki felaketlerden sonra halihazırda yerinden edilmiş milyonlarca insana eklenen rakamdır zira 2008 ile 2016 yılları arasında 227,6 milyon insanın felaketler nedeniyle yerinden edildiği tahmin edilmektedir (IOM ve GMDAC, 2018, s. 44). Kuraklıklar ya da deniz seviyesi artışı gibi yavaş başlangıçlı süreçler, insanların hareketliliğini dünya çapında giderek daha fazla etkilemekle birlikte, sistematik ve kaliteli veriler mevcut değildir (IOM ve GMDAC, 2018, s. 45). ABD’de, Irma Kasırgası’nın yaklaşması, Florida valisinin Miami’de milyonlarca insanın tahliye edilmesini istemesine yol açmış ve Harvey kasırgası, on binlerce insanın yerinden edildiği Houston, Teksas’da ağır su baskınlarına neden olmuştur. Maria Kasırgası, Porto Riko adasını sert bir biçimde vurmuş, şehir merkezlerini, yolları ve iletişim altyapısını tahrip etmiş ve de on binlerce kişiyi yerinden etmiştir (IOM, 2017, s. 38).

Uluslararası Göç Örgütü’nün 2018 yılı raporuna göre, 2008’den beri her yıl ortalama 25,3 milyon kişi felaketler nedeniyle yer değiştirmiştir. Bu, çatışma ve şiddet kaynaklı yer değiştirmelerin ortalamasından çok daha yüksektir ve tehlikelerin ayırım gözetmeyen, tahmin edilemez ve kontrol edilemez doğasını yansıtmaktadır. Bu boyutlar, yakın zamanda yerinden edilmiş insanlara ev sa-

hipliği yapan ülkelerin sayıları dikkate alındığında da çarpıcı bir Şekilde görülmektedir: afetler nedeniyle g edenlere 118 ülke ev sahipliği yaparken, bu rakam çatışma ve Şiddet kaynaklı g edenler noktasında 37'dir. 2016 yılında sel ve fırtınalar gibi felaketler nedeniyle g edenlerin oranı toplam g eden 24.2 milyonun 23,5 milyonunu yani %97'sini oluşturmaktadır (IOM, 2017, s. 38).

Görüldüğü üzere iklim değişikliğinin etkileri sonucunda yerlerinden olan insanların sayısı her geçen gün artmaktadır ve savunmasız durumda bulunan çok sayıda insanın karşılaşacağı tablonun artık daha net bir biçimde ngrly olması uluslararası geçerliliğe sahip bir tanım oluşturmayı bir taraftan zorlaştırırken bir taraftan da oldukça ivedi kılmaktadır. İklim değişikliğinin çevresel etkileri nedeniyle göç etmek zorunda kalan insanların nasıl tanımlanacağı, hangi haklardan yararlanabileceği, hangi kapsamda değerlendirileceği ve nasıl bir korumaya sahip olacakları bugün literatürde en çok tartışılan konulardan biridir. Zira bu konu sadece bilimsel açıdan değil, genel kabul gören tanımın uluslararası toplumun uluslararası hukuktaki yükümlülüklerinin belirlenmesi açısından da büyük önem taşımaktadır (Brown, 2008: 13). Ayrıca, net ve anlaşılır bir tanıma ulaşılmadığı takdirde, politika yapıcılar ve uygulayıcılar tarafından planların kolaylıkla ortaya koyulamayacağı ve hedeflenen ilerlemelerin kaydedilemeyeceği bir gerçektir (Dun ve Gemenne, 2008, s. 10).

Göçmen ve mülteci tanımlarındaki sıkıntılardan ötürü literatürde (ve bu çalışmada da) kişiden ziyade sürece odaklanan birçok farklı terimle karşılaşmak mümkündür. Bunlardan bazıları çevresel g (environmental migration), çevresel yerinden edilme (environmental displacement), iklim göçü (climate migration), iklimsel yerinden edilme (climate displacement), çevresel kaynaklı g (environmentally induced migration), iklim kaynaklı g (climate-induced migration), çevresel hareketlilik (environmental mobility), iklim hareketliliği (climate mobility), çevresel hareketler (environmental movement) vb. Őeklinindedir (Nicholson, 2014, s. 153)⁵. Daha nceki tartışmalardan da anlaşılacağı üzere uygun ve kabul edilebilir bir tanım ortaya konulamamasının temel sebebi iklim değişikliği ve güç arasında bağın karmaşık doğasından kaynaklanmakta-

5 İklim kelimesi, küresel ısınma ve iklim değişikliği söylemi ile olan bağlantıyı vurgulamak için kullanılabilirken; bunun yerine, "evre" terimi ise, küresel ısınmayla tetiklenen g ile doğal afetler (rn., döngüsel hava anormallikleri) ve çevresel bozulma (r., doğal kaynakların fazla kullanılması) gibi diğer kaynaklar tarafından tetiklenen göçü ampirik olarak ayırmanın mümkün olmadığını vurgulamak için kullanılabilir (Faist ve Schade, 2013, s. 6).

dır. Fırtına ve sel gibi ani ve aşırı hava olaylarını ele aldığımızda örneğin çevresel faktör barizdir ve göç hareketi açık bir biçimde zorunludur. Ancak iklim değişikliğinin bu tür hava olayları üzerindeki etkisinin ne kadar olduğunun net olarak ortaya konulması noktasında tartışmalar söz konusudur. Kuraklık ve su kıtlığı gibi iklim değişikliği kaynaklı çevresel bozulmaları ele aldığımız da ise sürece dâhil olan yapısal, sosyal ve ekonomik faktörler nedeniyle öncül sebebi (iklim değişikliğini) ayırt etmek zorlaşmaktadır. İklim değişikliği kaynaklı göçler noktasında en bariz ve tartışmasız vaka deniz seviyesi yükselmesi olarak görülse de bu durumda bile yerleşim yerlerinin sürdürülemez hale gelmesi ile birlikte ekonomik göç mevzu bahis olmaktadır.

Ne var ki, uygulanabilir koruma çözümleri geliştirmek, iklim değişikliği, çevresel koşullar ve göç arasındaki bağlantıların belirlenmesini gerektirmektedir. Ancak deterministik bir sebep-sonuç bağının ortaya konmasındaki ampirik ve kavramsal zorluklar oldukça derindir. Çünkü iklim değişikliğinin etkilerini diğer çevresel etkilerden ayırmak ne kadar zor ise, genel anlamda çevresel etkileri de sosyo-ekonomik ve politik süreçlerden ayırmak da bir o kadar zordur. Her ne kadar iklim değişikliği terimi belirli bir dönemde ortalama iklim koşullarındaki değişim olarak tanımlansa da çevresel değişimin zararlarından etkilenen bireylerin ya da grupların kurumsallaştırılmış bir koruma biçimine sahip olmaları adına iklim değişikliğinin, genel çevresel değişimin ve sosyo-bağlamsal etmenlerin birbirleriyle ilişkili olarak değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 393-394).

Uygun bir tanımlama yapılabilmesi noktasında zorunlu-gönüllü göç tartışması da önem taşımaktadır. Daha önce tartışılan çok nedenli ve çok boyutlu vakalar bir yana, bazı durumlarda iklim değişikliği ve göç arasındaki doğrudan bağlantı nedeniyle zorunlu göç kavramı öne çıkmaktadır. Örneğin uç hava olayları sonucu meydana gelen felaketler ya da azalan kaynaklar nedeniyle çıkan çatışmalar sonucu meydana gelen göçler buna bir örnektir. Ayrıca deniz seviyesi yükselmesine bağlı olarak adalarda meydana gelen uluslararası nitelik taşıyan göçler de kuşkusuz bu bağlamda değerlendirilebilir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 396). Diğer taraftan iklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşen yavaş başlangıçlı çevresel bozulmaları ya da aşamalı değişimleri ise zaman içerisinde diğer etmenlerle iç içe girmeleri dolayısıyla zorunlu göç bağlamında değerlendirmek zorlaşmaktadır.

Kamu sorunlarının oluşumunda ifte tanımsal bir süreç -yani problemlerin nedenlerini tanımlayan, problemin çözümünü sağlayacak olan sorumluyu açıklayan ve sorunun sonuçlarını tanımlayan ve kurbanların nasıl korunacağını belirleyen bir süreç- işlediğini ifade eden Vlassopoulos'a (2000, s. 118) atıf yapan Faist ve Schade (2013, s. 147), kamu sorunlarını şematik olarak 'neden-problem-sonuç-zm' ile birbirine bağlı dizilerin bir ardılığı olarak sunmakta ve bu süreci şu şekilde rneklemetedir: (1) Endüstriyel retim (neden), diğerlerinin yanı sıra, iklim değişikliği (sonuç) yaratan sera gazları (problem) retir; (2) sera gazı emisyonlarından kaynaklanan iklim değişikliği (problem) kuraklığa neden olur (iklim değişikliğinin etkilerinin bir kısmı) (sonuç); (3) iklim değişikliğinin (neden) neden olduğu kuraklık (problem), (diğer olumsuz etkilerin yanı sıra) ge yol açar (sonuç/zm) vb. Bu noktada küresel problemlere zm üretme kapasitesine sahip olan Birleşmiş Milletler (BM) ne çıkmaktadır. BM çerçevesinde iklim değişikliği ile ilgili kural ve programların geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumlu olan birim Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği ereve Sözleşmesi'dir (BMİDÇS). Devletleri kendi sınırları içerisinde harekete geçmeye ve küresel düzeyde diğer devletlerle görüşmeye ve hareket etmeye teşvik eden BMİDÇS, en savunmasız durumda olan ülkeler için bir ses olmakta, ayrıca hafifletme, kalkınma, insan hakları ve güvenlik konularını birbirine bağlama fırsatı sunması dolayısıyla, iklim göçmenlerini tanımaya ve nihai olarak gelecekteki g baskısını azaltmaya yardımcı olmaktadır (Gibb ve Ford, 2012, s. 3). BMİDÇS altında Cancun'daki 2010 Taraflar Konferansı'nda iklim değişikliğinin yol açtığı yerinden olma, g ve planlı yer değiştirme tanınırken, bu hareket kategorilerine kimlerin dâhil olduğu tanımlanmamıştır (Nishumura, 2015, s. 112).

İklim değişikliği nedeniyle yerinden edilenler için net bir tanım ortaya koymak uluslararası koruma sağlamanın ilk adımıdır. Bu noktada g türleri bağlamında bir sınıflandırma yapmak birçok sorunu beraberinde getirir. Çünkü tek bir etmen, olay ya da süreç genellikle tek başına g dğurmez. Çevresel değişimler gn en temel tetikleyicilerinden biri olsa da g kararı birçok sosyal, kişisel, ekonomik, kültürel ve politik etmenin etkileşimi ile oluşur. İklim değişikliğini bir neden olarak ayırmayı imknsız kılan bu karmaşıklık, uluslararası kabul görmüş yasal bir iklim <göçmeni>, <mltcecisi> ya da <yerinden edilmiş bireyi> tanımının yokluğunda, etkilenen kişi sayısının tahmininde geniş tutarsızlıklar yaratmaktadır (Gibb ve Ford, 2012, s. 2). Di-

ger bir ifadeyle, problemin resmi bir tanıma henüz ulaşmamış olması (1951 Cenevre Sözleşmesinde siyasi mülteciler için yapılan tanım gibi) ve uluslararası politika gündemindeki yerinin kalıcı ve net bir şekilde bir şekilde henüz ortaya konulmaması; tanımlama sürecini kendi inanç sistemleri, bilgileri ve/veya politik yaklaşımları çerçevesinde etkilemeye çalışan taraflara büyük bir esneklik kazandırmaktadır (Faist ve Schade, 2013, s. 146).

Fikir birliğinin olduğu neredeyse tek konu mevcut terminolojilerin hemen hiçbirinin tek başına geçerli olmadığı ve yaygın kullanımının sıkıntılara yol açabileceğidir. Bununla birlikte göçün çevresel sürücülerle olan bağı nedeniyle bu hareketlerin ağırlıklı olarak zorunlu göç bağlamında değerlendirilmesi gerektiği varsayılmaktadır. İklim mültecileri ya da çevresel mülteciler terimlerine medyada sıklıkla yer verilmesi bu algıyla ilintilidir. En basit anlamıyla insanların iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle sığınma talebinde bulunacaklarını öne sürerek çevresel mülteci ya da iklim mültecisi terimlerini kullananların, konuya dikkat çekme ve meselenin aciliyetini ifade etme amacı taşıdıklarını söylemek mümkündür. Diğer tüm terminolojilerin konunun ciddiyetini göz ardı edeceğinden endişe duyulmaktadır. Çünkü “mülteci” vurgulanan baskı nedeniyle sempati uyandırırken “göçmen” daha gönüllü bir hareketi ima ederek daha “olumsuz” bir çağrışım yapmaktadır (Brown, 2008, s. 13).

İklim değişikliği kaynaklı göç tartışmaları uzunca bir dönem “çevresel mülteciler” tartışmaları üzerine inşa edilmiştir. 1970’lerde ilk kez Worldwatch Enstitüsü’nden Lester Brown tarafından ortaya atılan (Saunders, 2000), on yıl sonra Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nda (UNEP) El-Hinnawi’nin çalışmalarıyla (1985) daha fazla bilinir hale gelen «çevresel mültecilere» ilişkin sayısal bilgilerin çoğu, Myers ve Kent (1995) tarafından yapılan tahminlere dayanmaktadır (Kniveton vd., 2008, s. 29). Myers’a göre genel olarak çevresel bozulma sonucu uluslararası göç etmek zorunda kalacak insanlar olarak tanımlanabilecek çevresel mülteciler, Jacobsen (1988) göre dünyada yerinden edilmiş insanlar arasında en büyük sınıfı oluşturabilecektir. Diğer yandan Cairns (2002) ise tüm insanların bir gün çevresel mülteci olabileceğini ifade ederek konuya dikkat çekmektedir (akt: Kniveton vd., 2008, s. 29). Çevresel göçmen terimi:

“...hayatlarını ya da yaşam koşullarını olumsuz bir biçimde etkileyen çevre koşullarında meydana gelen ani ya da aşamalı değişiklikler yüzünden mutlak yerleşim yerlerini gerek geçici gerek daimi olarak terk etme zorunluluğu altında olan ya da

terk etmek zorunda kalan ya da terk etmeyi tercih eden ve ülke içinde yer değiştiren ya da ülke dışına hareket eden kişiler ya da kişi gruplarını” (IOM, 2009, s. 8)

ifade etmektedir. Bu bağlamda,

“yerinden olma, hareketlilik ve göç gibi kavramlar, kasırga korkusuyla birkaç saati-ni geçici sığınma yerinde geçirenler ile deniz seviyesi yükselmesi nedeniyle toprak-ları tamamen yok olmuş bir toplumun hep beraber yer değiştirmesine kadar birçok durumu ima etmektedir” (Piguet vd., 2011, s. 14).

İklim göçmenleri tartışmasında en sık rastlanan tanımlardan biri El-Hinnawi'nin (1985, s. 4) «Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)» raporu için hazırladığı «varlığını tehlikeye atan ve / veya yaşam kalitesini ciddi şekilde etkileyen (doğal ve / veya insanlar tarafından tetiklenen) belirgin bir çevresel bozulma nedeniyle geleneksel yaşam ortamlarından geçici veya kalıcı olarak ayrılmak zorunda kalan insanlar» şeklindeki «çevresel mülteciler» tanımıdır. Castles ve Miller'a göre ise “Çevresel değişikliklerin (çölleşme, ormansızlaşma, erozyon, hava kirliliği, su kirliliği ve su baskını), doğal felaketlerin (seller, volkanlar, toprak kaymaları, depremler) ve insan kaynaklı felaketlerin (sanayi kazaları, radyoaktivite) yerinden ettiği insanlardan oluşan çevresel mülteciler” zorunlu göçmenlerin bir türüdür (Castles ve Miller, 2008, s. 146).

‘Toprak bozulması, sel ve kuraklık nedeniyle yerinden olan insanlar’ kastedilerek birinci IPCC (1990, s. 5-10) raporunda da çevresel mülteciler terimine yer verilmiş, ikinci IPCC (1995, s. 98 ve 207) raporunda ise hem çevresel mülteciler terimine hem de deniz seviyesi altında kalacak ada sakinleri kastedilerek iklim mültecileri kavramına değinilmiştir ki bu tanımlar Myers'ın (1993, s. 752) ‘kuraklık, toprak erozyonu, çölleşme ve diğer çevresel sorunlar nedeniyle kendi ülkelerinde artık geçimlerini sağlayamayan ve bazıları sınır ötesine kaçan bazıları ise ülke içinde yerinden edilmiş hale gelen insanlar’ olarak tanımladığı ‘çevresel mülteciler’ tanımıyla benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan Biermann ve Boas (2010, s. 67) iklim mültecilerini, iklim değişikliğinin üç etkisinden (deniz seviyesi yükselmesi, aşırı hava olayları, kuraklık ve su kıtlığı) en az biriyle ilintili olarak doğal çevrelerindeki ani ya da aşamalı değişimler nedeniyle yerleşim yerlerini acilen ya da yakın gelecekte terk etmek zorunda kalanlar şeklinde tanımlamaktadır.

1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve 1998 Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler zorunlu yerinden edilme ve mülteci konularındaki kilometre taşlarıdır (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 391). 1951 Cenevre Sözleşmesine göre, mülteciler:

“1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen herkes”tir (UNHCR, 1951: Madde 2).

Görüldüğü üzere bu tanım çevresel nedenlerden ötürü yerinden olan insanları kapsamamakta ve onlara sığınma hakkı tanımamaktadır. Çevresel değişimler ve mülteci akımları arasındaki bağlantılar çok farklı düzeylerde tartışılmış olsa da çevresel değişim nedeniyle ortaya çıkan mültecileri temsil eden yasal bir kavram ya da kurumsallaşmış bir mekanizma bulunmamaktadır (McNamara, 2007, s. 13). Çevresel sürücüler mülteci koruması talep etmek için geçerli nedenler olarak nitelendirilmediği için Birleşmiş Milletler içerisinde mültecilere yardım etmek ve korumakla sorumlu olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) istatistikleri, iklimdeki değişimler nedeniyle yerlerinden olan insan gruplarını kapsamamakta, BMMYK, çevresel mültecileri yetkileri dışında kalan, meşru olmayan hareket halindeki nüfus olarak görmektedir. Bundan dolayı da çevresel mültecilere otomatik bir yardım ya da koruma sağlamamaktadır (McNamara, 2007, s. 19). “Mülteci sözcüğü, bu tür insanların durumunun aciliyetini ve onlar için harekete geçme ve onlara yardımcı olma sorumluluğunu vurgulamak için hala sıklıkla kullanılmaktadır (Biermann ve Boas’ın yaptığı gibi)” (Faist ve Schade, 2013, s. 6) ancak, bu terimin kullanılmasının getirdiği birçok handikap mevcuttur.

Mülteci tanımının çevresel göçmenler için uygun olmamasını IOM şu şekilde açıklamaktadır: Mülteci tanımı uluslararası hukukta oldukça belirgin bir anlam ifade etmektedir ve “zulüm altında olma korkusu” üzerine inşa edilmiştir. Ancak iklim değişikliğinin etkilerinin bir tür “zulüm” oluşturduğuna dair uluslararası bir anlaşmaya varmak zor olacaktır. Zira zulmü gerçekleştirenin devletle ilişkili bir kurum olduğuna dair geleneksel algı her ne kadar devlet dışı kurumları da kapsayacak şekilde genişletilmiş olsa da her zaman

tanımlanabilir bir varlığı (entity) ifade eder. Ek olarak iklimsel ve çevresel etkiler mülteci sözleşmesinin dayandığı beş temel gerekçe (ırk, din, milliyet, sosyal bir gruba ya da siyasi görüşe üyelik) arasında yer almamaktadır. (IOM, 2014b, s. 22). Ayrıca 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre zulüm, kişinin ırkı, dini, uyruğu, siyasi görüşü veya belli bir sosyal grubun üyeliği nedeniyle gerçekleşirken, iklim değişikliği nedeniyle gerçekleşen/beklenen göç en azından sözleşmenin bu beş şartı bakımından bir ayırım ortaya koymazken sosyal sınıf gibi savunmasızlığı artırıcı özellikleri açısından tartışılabilir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 398).

Benzer şekilde, Brown (2008, s. 14) mülteci teriminin kullanılmasında ortaya çıkan üç sorun olduğunu ifade etmektedir. Birincisi, mülteci olarak sınıflandırılmak, uluslararası alanda tanınmış bir sınırı geçmeyi gerektirir lakin iklim değişikliği nedeniyle yerinden olan insanların büyük bir çoğunluğunun kendi ülke sınırları içerisinde kalacağını -IDP (internally displaced people) olarak- göz önüne alırsak, tanımı ulusal sınırları aşmış kişilerle sınırlandırmak sorunun boyutunun olduğundan daha küçük görülmesine neden olabilir. İkincisi, mülteci teriminin özelliği göçe neden olan baskının sona ermesinin ardından geri dönüş hakkını vurgulayan bir terim olmasıdır. Ne var ki deniz seviyesi yükselmesi gibi durumlardan ötürü terim bu noktada da sorunun doğasını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Sonuncusu ise mevcut mülteci tanımının çevresel baskıları da kapsayacak şekilde genişletmenin mevcut uluslararası mekanizmaları ve iyi niyetleri azaltacağı endişesidir. Öte yandan çevresel göçlerin ülkeler arasından çok ülke içerisinde gerçekleşme eğiliminde olması dolayısıyla “mülteciler” yerine “ülke içerisinde yerinden edilenler”den (IDPs) söz etmek daha doğrudur. Bu bağlamda 1998 Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler'i adapte etmek ya da genişletmek daha mantıklı görünmektedir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 18 ve 398). Ayrıca, mülteci tanımının kabul edilmesi durumunda gelişmiş ülkelerin siyasi mültecilere sundukları korumaların aynısını iklim mültecilerine de sunmak zorunda kalacakları ve BMMYK'nın mevcut mülteci sayısı ile dahi başa çıkmakta zorlanıyor olması uluslararası toplumda mülteci tanımının genişletilmesine karşı çıkışları da beraberinde getirmektedir (Brown, 2008, s. 14).

Diğer taraftan mülteci teriminin yabancı düşmanlığı ve ırkçı perspektifleri beslediği ve son zamanlarda Avrupa ve Kuzey Amerika'nın politik söylemine gi-

ren iklim değişikliği kaynaklı göç korkularını işaret etmesi dolayısıyla da siyasi açıdan sıkıntılı görülmektedir (Oliver-Smith, 2012, s. 1062). İlaveten sel ya da fırtına gibi ani gerçekleşen iklim değişikliği etkileri sonucunda göç eden insanların evlerine geri dönmeleri söz konusu olabilirken, kuraklık ya da deniz seviyesi yükselmesi gibi yavaş başlangıçlı ve aşamalı etkiler sonucu bir geri dönüş söz konusu olmadığı için yine “mülteci” terimi yanıltıcı olabilmektedir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 398). Dahası, Oliver-Smith’in (2012, s. 1062) aktardığı üzere, çevresel değişim ve çatışma literatürünü eleştiren Hartmann (2009) “çevresel mülteci” teriminin ekonomik ve politik nedenleri doğallaştırdığı ve apolitikleştirdiğini, kurumsal tepkilerin rolünü maskeleydiğini, tarihsizleştirici olduğunu ve belirli nüfusların neden daha savunmasız olduğunun sebeplerini ortadan kaldırarak suçu toplumsal nedenlerden çok doğaya bıraktığını iddia etmektedir.

İklim değişikliği kaynaklı göçmenler herhangi bir uluslararası koruma rejimine tam olarak uymamakla birlikte ne mülteci hukuku ne insan hakları hukuku ne de iklim değişikliği düzenlemeleri tam olarak iklim değişikliğinin neden olduğu göçe eğilmektedir. İklim değişikliği göçmenleri hem mülteci olarak kalabilmek için gerekli görülen zulümden muzdarip değillerdir ya da başka bir deyişle uğradıkları zulüm kabul edilen zulüm tanımına uymamaktadır, hem de uluslararası hukukun bireyden çok devlete odaklanan yapısı onları daha da görünmez kılmaktadır (Nishumura, 2015, s. 114).

Zaman içerisinde söylemin “iklim mültecileri”nden “iklim göçmenleri”ne kaydığını görmek mümkündür. Birçok çalışmada “iklim mültecileri” terimi antropojenik iklim değişikliğinin sosyal ve insani sonuçlarının altını çizmek için kullanılmıştır. Bu çerçevede iklim mültecileri pay sahibi olmadıkları iklim değişikliği gerçekliğinin kurbanları olarak görülen imgelerdir. Zira çoğunlukla masum güneyli insanlar kuzeylilerin neden olduğu sera gazı emisyonlarının sonuçlarına maruz kalmaktadır. Bu anlayışta, yükselen deniz seviyeleri ya da artan doğal afetler ve çölleşme gibi iklim değişikliğinin sonuçları hem iç hem de uluslararası göçü tetiklemektedir. Çevreci sivil toplum kuruluşları, bazı akademisyenler, uluslararası örgütler ve toplumsal hareketler tarafından kabul edilen bu görüş, iklim mültecilerinin ortaya çıkmasını, iklim değişikliğini azaltma politikalarının başarısızlığına bağlamaktadır. Süregelen eleştiriler sonucunda, bu söyleme paralel olarak, göçe iklim değişikliğine uyum stratejisi olarak vurgu yapan ve azaltma ve uyum politikalarının başarısızlığını kabul

etmeyen “iklim göçü” anlayışı gelişmiştir. İklim değişikliğine bir çözüm olarak sunulan iklim göçü bu bağlamda yönetilebilir olduğu sürece geçerli bir strateji olarak görülmektedir (Felli, 2013, s. 344).

‘Göçmen’ kelimesi kısmen mülteci teriminden kaçınmak için ve döngüsel ve mevsimlik göç, yavaş başlayan değişiklikler yüzünden uzun dönemli göç ya da ani olaylara bağlı olarak kısa vadeli yerinden olma gibi çeşitli çevresel nüfus hareketlerini de kapsamı nedeniyle daha geniş bir çağrışıma sahip olduğu için kullanılmaktadır. (Faist ve Schade, 2013, s. 6). Bununla birlikte Brown (2008, s. 14) göçmen ifadesinin kaynak ülkenin “itici” niteliğinden hedef ülkenin “çekici” niteliğini daha çok vurguladığı ve uluslararası toplumun refahı için sorumlulukların azaltmasını ima etmesi nedeniyle olumsuz çağrışımlar taşıdığını ifade etmektedir.

“2008 yılında Avrupa Parlamentosu’nda Yeşil Avrupa Serbest Birliği, iklim göçü konulu bir konferans düzenlemiş ve iklim göçmeni statüsünün tanınması için bir bildiri önermiştir” (Faist ve Schade, 2013, s. 153). Daha sonrasında IOM’un (2013, s. 22): “...yaşamlarını ya da yaşam koşullarını olumsuz olarak etkileyen ani ya da aşamalı değişimlerin zorlayıcı sebeplerinden ötürü geçici ya da kalıcı olarak, ülke içinde ya da ülke dışına hareket ederek evlerinden ayrılmak zorunda kalan ya da bunu seçen kişiler ya da gruplar” şeklindeki “çevresel göçmen” tanımı hukuki ya da normatif bir amaca hizmet etmese de sorunun karmaşıklığını gidermek amacıyla oluşturulmuş olup, literatürde de sık sık kullanılmaktadır. “Çevresel göçmen” kavramının uluslararası kabul görmüş hukuki bir tanımı bulunmamakla birlikte, göç hareketinin zorunlu doğası vurgulanmak istendiğinde “çevresel olarak yerinden olan kişi” terimi kullanılmaktadır (IOM, 2014b, s. 22). Bu tanımdan hareketle Kniveton vd. (2008, s.31), “iklim değişikliği göçmenleri”ni çevresel göçmenlerin bir alt kümesi olarak “yaşamlarını ya da yaşam koşullarını olumsuz yönde etkileyen iklim değişikliğinin bir sonucu olarak çevredeki ani ya da aşamalı değişimler nedeniyle meydana gelen zorlayıcı sebepler sonucu geçici ya da sürekli olarak bilindik evlerini terk etmek zorunda kalan ya da terk etmeyi seçen ve ülke sınırları içine ya da dışına hareket eden insanlar ya da insan grupları” şeklinde tanımlamaktadır. Buna ek olarak, “eko-göçmenler”, “ekolojik göç” terimleri ve doğrudan bir nedensel ilişkinin daha düşük bir derece olduğunu gösteren “iklim ile ilişkili göç” ya da “çevreye bağlı göç” gibi terimler tartışmaya dahil

edilmiştir” (Faist ve Schade, 2013, s. 6). Son olarak, etkin eylem için her ne kadar zaruri bir aşama olsa da tüm bu tartışmalar sebebiyle yakın zamanda ortak bir tanım üzerinde anlaşmaya varılacağına dair umutlar oldukça düşüktür.

Göç Etme Eyleminde Tehdit Çarpanı Olarak İklim Değişikliği

İklim değişikliğinin deniz seviyesi yükselmesine bağlı batan adalar ya da kasırga ve fırtınalar gibi uç hava olayları sonucu yaşanan tecrübeler sonucu doğrudan bazı göç şekillerine neden olabileceği, aynı zamanda halihazırda var olan birçok göç sürücüsü için katalizör görevi görebileceğine önceki bölümlerde değinilmiştir. İklim değişikliğinin tehdit çarpanı haline geldiği bu karmaşık etkileşim aşamalı bir biçimde çok daha büyük kitleleri ilgilendirmektedir.

Göç etme mecburiyetini bir taraftan arttırabilecekken bunu yapabilme kapasitesini de azaltabilecek olan iklim değişikliğine bağlı çevresel değişimlerin göç sürücülere (ekonomik, demografik, sosyal, politik, çevresel) üzerindeki etkileri, Black ve arkadaşları tarafından “Göç ve Küresel Çevresel Değişim: Gelecekteki Zorluklar ve Fırsatlar” raporunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır (Black vd., 2011, s. 51-52; Black vd., 2011a, s. 448). Bu raporun ardından yayınladıkları makalede de belirttikleri üzere, deniz seviyesi yükselmesi, tropik fırtınalar ve siklonlarda artış, yağış rejimlerindeki değişimler, sıcaklıklarda artış ve atmosferin kimyasındaki değişimler göçü doğrudan etkileyecek olan gelişmelerdir. Diğer yandan iklim değişikliğinin göçün ekonomik, demografik, politik, sosyal ve çevresel sürücülerini etkilemek suretiyle de göç düzenlerinin değişimine dolaylı katkıda bulunduğu dair kanıtlar gün geçtikçe artmaktadır (Black vd., 2011b, s. 8).

Her ne kadar fırtına, kasırga ve hortum gibi uç hava olayları ön planda görülse de iklimde yaşanan aşamalı değişimlerin insan hareketliliği üzerindeki etkisi çok daha büyük olacaktır. Çölleşme ve kıyı erozyonu gibi kademeli ve yavaş gerçekleşen çevresel değişimler daha az dramatik görünmeleri nedeniyle pek dikkat çekmeseler de büyük miktarda insanı etkilemektedir ve uzun vadede etkilemeye de devam edecektir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 15). Fırtına ya da hortum gibi ani ve habersiz gerçekleşen felaketler sonucunda çok hızlı bir biçimde göç etmek gerektiği için planlama yapmak görece zordur. Ancak kuraklık gibi yavaş ve etkileri zamana yayılmış bir şekilde gerçekleşen değişimler bağlamında göç, sahip olunan imkân ve kaynakları kullanmak

açısından bir araç olarak çok daha iyi hizmet edebilir. Yavaş başlangıçlı ve ani iklim olaylarına bağlı göçlerin ağırlıklı olarak ulusal düzeyde kırdan kıraya da kırdan kente şeklinde, uluslararası göç açısından genel olarak en yakın sınıra doğru gerçekleşmesi muhtemeldir. Küçük Pasifik adalarının gelişmekte olan devletleri “vatansızlık” durumu söz konusu olduğu özel bir durum teşkil etmektedirler. Uzun mesafeli uluslararası göçlerin finansal kaynaklar ve sosyal ağlar gerektirmesi nedeniyle bu şekilde gerçekleşen hareketler mevcut göç düzenleri üzerinden ilerleyecektir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 23).

İster ani gerçekleşen uç hava olayları şeklinde ister yavaş başlangıçlı ve uzun vadeli değişimler şeklinde gerçekleşsin, iklim değişikliğinin göç hareketleri, düzenleri ve yoğunlukları üzerinde farklı etkileri olduğu/olacağı bilinmektedir.⁶ Tahminler, önümüzdeki 40 yıl boyunca 25 milyon ile 1 milyar arasında insanın iklim değişikliği nedeniyle yer değiştirebileceğini söylemektedir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 9). Örneğin Jakobeit ve Methmann (2007) gelecek 30 yıl içerisinde yaklaşık 150-200 milyon civarında iklim değişikliği mültecisi öngörürken, Christian Aid (2007) 2050’ye kadar bir milyar iklim değişikliği mültecisi tahmininde bulunmaktadır (akt: Kniveton vd., 2008, s. 32). Örnek vaka çalışmaları içeriğe özgü olduğu için, kapsamlı sonuçlar çıkarmak ya da göç şekilleri ve eğilimleri ile ilgili genellemeler yapmak zordur. İklim değişikliğinin gelecekte mevcut çevresel ve sosyo-ekonomik sorunları daha da şiddetlendirip şiddetlendirmeyeceği ve potansiyel geçici göç düzenlerini daha kalıcı hale getirebilme veya varış noktalarını değiştirebilme ihtimali, özellikle uluslararası göçle sonuçlanma potansiyeline götürme derecesi tam olarak bilinmemektedir (Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 24). Bu sorunun çözümüne ilişkin Piguet vd. (2011, s. 16) iki ana yönetsel yönelim ortaya koymaktadır. Daha çok tanımlayıcı ve ileriye dönük olan birinci yöntem çevresel bozulma nedeniyle tehdit altında olan bölgelerin ve popülasyonlarının belirlenmesine ve gelecek potansiyel göçler hakkında bilgi veren bölge sakinlerinin savunmasızlık ve direnç boyutlarının bütünleşik bir değerlendirmesine odaklanır. Daha analitik olan ikinci yöntem ise diğer göç sürücülerindeki belirgin çevresel bileşeni ayıklamaya çalışmakta ve yaşanan göç hareketlerinde çevresel etmenlerin rolünü ve ağırlığını sorgulamaktadır. Ayrıca, ülkeler arası karşılaştırılabilir anketlerin yoksunluğundan doğan boşluğu, 6 ülkenin

6 İklim değişikliğinin göç hareketleri, düzenleri ve yoğunlukları üzerindeki çok çeşitli etkisine ilişkin ülkeler bazında detaylı çalışmalar için bkz: IPCC, 2014b, s. 770.

karşılaştırmalı analizini yaparak doldurma amacıyla olan bir diğer çalışma da Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Göç, Çevre ve İklim Değişikliği: Politikalar için Kanıtlar (The European Union-funded Migration, Environment and Climate Change: Evidence for Policy-MECLEP) projesidir (Laczko ve Singleton, 2016, s. 2).

Küresel ısınmaya neden olan sera gazı emisyonlarından ve dolayısıyla da antropojenik iklim değişikliğinden başlıca sorumlu olan gelişmiş ülkelerken, bu gelişmenin en güçlü etkileriyle karşı karşıya olan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdir. IOM (2014a, s. 2) göre en çok etkilenen gruplar: toplumun marjinalize olmuş kısımları, tarıma bağımlı gruplar, en az gelişmiş ülkelerdeki, düşük seviyeli adalardaki ve kıyı bölgelerindeki nüfus ile zarardan kaçabilme ihtimali en az olanlardır. İklim değişikliğinin her bölgede olumsuz etkileri görülmektedir. Ancak özellikle ekonomilerinin büyük bir bölümü iklime duyarlı sektörlerle bağımlı; beşerî, finansal ve doğal kaynakları yetersiz; kurumsal ve teknolojik kapasiteleri düşük az gelişmiş ülkeler daha savunmasız durumdadır. Bugün dahi çevre, nüfus ve göç baskısı altında bulunan bu bölgelerde durumun iklim değişikliğinin etkileri ile birlikte daha da kötüleşmesi beklenmektedir.

Diğer bir ifadeyle, iklim değişikliği kaynaklı göçlerin en çok en savunmasız ve yoksul bölgelerde yaşayanlar arasında gerçekleşeceği, ancak bunun daha çok iç göç şeklinde olacağı, yani belirli bir miktar kaynak gerektiren uluslararası göç düzeyinde gerçekleşmeyeceği öngörülmektedir. En az gelişmiş ülkelerdeki nüfuslar, daha düşük adaptasyon kapasitesi (düşük ekonomik ve sosyal sermaye) nedeniyle iklim değişikliğinden en çok etkilenenler olacaktır. Aynı durum, savunmasız coğrafi konumlarından dolayı alçakta bulunan adalar ve kıyı bölgelerindeki nüfuslar için de geçerlidir. İklim değişikliğinin en ciddi göç ve / veya yerinden olma sonuçlarını da görecek olanlar bu ülkelerdir. İklim değişikliğinin olumsuz etkileri sonucunda göç edecek olanların aslında, bunu gerçekleştirecek finansal ve enformel kaynaklara sahip olmamaları nedeniyle en yoksul kesimler olmayabileceğine de değinmek gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle göç edememek daha büyük bir savunmasızlığın göstergesi olabilir (IOM, 2014b, s. 39). Son raporunda IPCC'nin de belirttiği üzere planlı göç için kaynaklara sahip olmayan nüfuslar, özellikle düşük gelirli gelişmekte olan ülkelerde aşırı hava olaylarına daha fazla maruz kalmaktadır.

İklim değişikliği dolaylı olarak yoksulluk ve ekonomik şok gibi belirli sürücüler aracılığıyla şiddetli çatışmaların riskini artırabilir (IPCC, 2014a, s. 16).

Düşük gelirli gelişmekte olan ülkeler tarafından iklim değişikliği kaynaklı göçü yönetmek için benimsenen temel çerçeve olan Ulusal Uyum Eylem Programları'nın (National Adaptation Programmes of Action-NAPAs) yapmış olduğu değerlendirmeler birçok ülkede iklim değişikliğinin göç düzenlerini ciddi manada etkileyebileceğini göstermektedir. Ülkeler, yaşam alanlarının ve geçim kaynaklarının kaybedilmesi sonucu özellikle deniz seviyesi yükselmesi, artan kuraklık, sel ve diğer çevresel tehlikelerin etkilediği tarımsal alanlardan büyük ölçekli göçlerin hızlanacağını öne sürmektedir.⁷

Lilleør ve Broeck (2011, s. 79), az gelişmiş ülkelerdeki iklim değişikliğinin iki temel göç sürücüsü olan gelir seviyesi ve gelir değişkenliğini nasıl etkilediği ve bunların da göçü ne yönde tetiklediğini mevcut literatürdeki ampirik verilerden hareketle değerlendirdikleri çalışmalarında iki temel sonuca ulaşmışlardır: Birincisi, göç sürücülerinin her ikisi de daha fazla göçe neden olan/olacak iklim değişikliğinden etkilenmektedir. Ancak iklim değişikliğinin gelir seviyesi üzerindeki etkilerine dair bazı ampirik kanıtlar bulunsa da gelir değişkenliği üzerindeki etkilerine ilişkin oldukça az bulgu söz konusudur ve daha çok araştırmaya gereksinim duyulmaktadır. İkincisi, iklim değişikliğinin göçün ekonomik itici güçlerini nasıl etkilediği ve göç üzerindeki etkilerinin nasıl güçlendiği veya zayıfladığı konusunda şaşırtıcı bir biçimde araştırma eksikliği vardır. Bu sonuçlara dayanarak, en az gelişmiş ülkelerdeki (LDCs-Least Developed Countries) göçün iklim değişikliğinden nasıl etkileneceğini tahmin etmenin zor olduğunu ve mevcut projeksiyonların ampirik verilere dayanmaması nedeniyle politika yapımcıları olumsuz etkileyebileceğini ifade etmektedirler.

İklim değişikliğinin etkilerinin önüne geçebilecek bilgiye ve kaynaklara sahip olan gelişmiş ülkelerde iklim değişikliğinin göçü tetiklemesinin çok muhtemel olmadığı lakin küresel gündeydeki ülkelerde iklim değişikliğinin esas olarak sosyo-ekonomik ve politik sıkıntılar için bir tehdit çarpanı görevi gördüğü sonucuna varmak mümkündür (Okeowo, 2013, s. 281). Bu bağlamda Faist ve Schade (2013, s. 4)'e göre insan-çevre ilişkilerinin toplumsal inşası, doğal ve beşerî kaynakların sürdürülemez biçimde sömürülmesine destek veren toplumsal eşitsizlikler, bu eşitsizlikleri coğrafi hareketlilikle aşmaya çalışan kişilerin çabaları ve mev-

7 Bunlardan NAPA'nın hali hazırda sunduğu örnekler için bkzn: Laczko ve Aghazarm, 2009, s. 362-363.

cut savunmasızlıkların ve kaynak yoksunluğunun bazen üstesinden gelen bazense onları yeniden üreten kurumların rolü birlikte değerlendirilmelidir.

Sonuç

İnsanlığın değişen çevresel koşullara uyum sağlamak ve geçim kaynaklarının varlığını sürdürebilmek için başvurduğu en temel yöntemlerden biri göçtür. Bununla birlikte, son yirmi yılda, çevresel göçün doğası ve ölçeği değişmeye başlamıştır. Antropojenik iklim değişikliği, insani acil durumların riskini artırmakta; aşırı hava koşulları, deniz seviyesinin yükselmesi, çölleşme vb. süreçlerle çevresel bozulmanın hızlanması sonucunda nüfus hareketlerini tetiklemektedir. Ayrıca, iklim değişikliği göçmenleri bugün uluslararası hukukun da en tartışmalı konularından biridir. İklim değişikliği sonucu göç eden bireyler, uluslararası mülteci ve göç politikalarının çatlaklarından sızmakta ve iklim değişikliği sonucu göç edenler için mevcut mülteci tanımının genişletilmesi mi yoksa başka bir tanımlamanın bulunması mı gerektiği yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Ülkelerin ve nüfusların değişen iklime uyum sağlama yetenekleri, gelecekte çevresel göçün nasıl bir yol alacağını da büyük oranda belirleyecektir. Dahası, iklim değişikliği, çevresel bozulma ve göç arasındaki bağlantıların basit, doğrusal bir nedenselliğe sahip olduğunu düşünmek yanıltıcı olur çünkü göç ile çevre arasında oldukça karmaşık ve iç içe geçmiş bir ilişki mevcuttur. Küreselleşen dünyada, antropojenik iklim değişikliğinin sonuçları ve izlediği yol, bu karmaşık ve iç içe geçmiş ilişkiyi anlamayı ve tüm boyutlarıyla analiz etmeyi kaçınılmaz kılmaktadır.

İklim değişikliği ile ilişkili insan hareketliliğinin önemi Polonya'daki 14. İklim Zirvesi'nden bu yana giderek daha iyi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte «iklim değişikliği kaynaklı göç, yerinden olma ve planlı yer değiştirme» ile ilgili Cancun'da (2010) kabul edilen adaptasyon kararı ve Doha'da (2012) kabul edilen kayıp ve hasar (loss and damage) kararları göç konusunda atılan önemli adımlardır. İklim değişikliği ve göç arasındaki bağlantıyı tanımak adına atılmış bir diğer önemli adım Paris Anlaşması'nda (2015) atılmış ve tarafların, iklim değişikliği nedeniyle yerinden olmaları önlemek ve azaltmak için tavsiyeler sunması gerekliliği ortaya koyulmuştur. Antropojenik iklim değişikliği küresel çapta mevcut çevresel, ekonomik ve sosyal hassasiyetleri artırmaktadır. Öte yandan yerel ve vakaya özgü etkenlerden bağımsız bir biçimde iklim değişikliğinin etkilerine odaklanmanın, üretilen politikalarda saptamalara yol açabileceği göz ardı edilmemelidir.

İklim değişikliğinin fırtınalar ve seller gibi ani başlangıçlı felaketlerin sıklığı ile şiddetini ve kuraklık gibi yavaş ilerleyen felaketlerin etkilerini arttıracakları ayrıca çölleşme, okyanus asitlenmesi ve erozyon gibi aşamalı çevresel bozulma süreçlerini daha da kötüleştireceği bilinmektedir. Deniz seviyesi yükselmesi ve buzul erimesi gibi yükselen sıcaklıklarla bağlantılı bazı olaylar, yavaş ve aniden ortaya çıkan etkilerle birleşecektir. En çok kademeli çevresel bozulmanın uzun vadede çevresel göçlere neden olması beklenirken, bu olguların tümünün büyük ölçekli nüfus hareketlerine neden olacağı görülmektedir. İklim değişikliği sonucunda meydana gelecek yahut artacak olan yavaş başlangıçlı ve ani felaketlerin göç bağlamında farklı sonuçlara yol açabileceği ve bu gibi durumlarda göçün kimi zaman gerekli, kimi zaman engellenmesi gereken, kimi zaman ise meşru uyum stratejisi olarak ortaya çıkabileceği görülmektedir. Bu noktada müşterek yerel, ulusal ve uluslararası politikaların belirlenmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Yine birçok durumda olduğu gibi burada da göçün bir taraftan neden olduğu zarar ve acılar dolayısıyla bir zorluk mu yoksa üstlenebileceği adaptasyon işlevi nedeniyle bir çeşit çözüm mü olduğu tartışma konusudur. Bu bağlamda “adaptasyon” (adaptation), “savunmasızlık” (vulnerability), “dayanıklılık” (resilience), “iklim adaleti” (climate justice) ve “sürdürülebilir kalkınma” (sustainable development) önemli ve geliştirilmeye açık kavramlardır. “İklim mültecileri”, “çevresel mülteciler”, “iklim göçmenleri” vs. şeklinde giden bir dizi tasnif çabasına rağmen hala yasal mevzuattaki belirsizlikler nedeniyle, iklim değişikliğinden etkilenecek toplumları da kapsayan geniş ve katılımcı süreçler oluşabilmesi adına küresel inisiyatif ve iştirakler büyük önem taşımaktadır. En büyük riski az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin taşıdığını göz önünde bulundurarak, yerel düzeyde danışma, bilgilendirme, kapasite geliştirme vb. çalışmaların güçlendirilmesi kuşkusuz öncelikli eylemlerden olmalıdır.

Kaynakça/References

- Biermann, F. ve Boas, I. (2010). Preparing for a Warmer World: Towards A Global Governance System to Protect Climate Refugees. *Global Environmental Politics*, 10(1), 60–88.
- Black, R., Bennett, S. R., Thomas, S. M. ve Beddington, J. R. (2011). Climate Change: Migration As Adaptation. *Nature*, 478(7370), 447–449.
- Black, R., Adger, W.N., Arnell, N., Dercon, S., Geddes, A. ve Thomas, D. (2011a). Migration and Global Environmental Change: Future Challenges and Opportunities. Final Project Report. The Government Office for Science, London. <http://eprints.soas.ac.uk/22475/1/11-1116-migration-and-global-environmental-change.pdf> (erişim tarihi: 15.03.2016)
- Black, R., Adger, W. N., Arnell, N. W., Dercon, S., Geddes, A. ve Thomas, D. (2011b). The Effect of Environmental Change on Human Migration. *Global Environmental Change*, 21, 3–11.
- Brown, O. (2008). Migration and Climate Change. International Organization for Migration, IOM Migration Research Series, No: 31, Switzerland.
- Castles S. ve Miller M. J. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (Çev. B. Uğur Bal ve İ. Akbulut). Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dun, O. ve Gemenne, F. (2008). Defining ‘Environmental Migration’. *Forced Migration Review*, 31 (October), 10–11. <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2406&context=sspapers> (erişim tarihi: 07.02.2017).
- Faist, T. ve Schade, J. (ed.) (2013). Disentangling Migration and Climate Change. Methodologies, Political Discourses and Human Rights. Springer. DOI 10.1007/978-94-007-6208-4.
- Felli, R. (2013). Managing Climate Insecurity by Ensuring Continuous Capital Accumulation: ‘Climate Refugees’ and ‘Climate Migrants’. *New Political Economy*, 18:3, 337-363, DOI: 10.1080/13563467.2012.687716 Erişim: <http://dx.doi.org/10.1080/13563467.2012.687716>.
- Gibb, C. ve Ford, J. (2012). Should The United Nations Framework Convention on Climate Change Recognize Climate Migrants? *Environmental Research Letters*, 7(4), 045601.
- Hulme, M. (2016). İklim Değişikliği Konusunda Neden Anlaşmıyoruz? M. Özenç (Çev.). Alfa Bilim, İstanbul.
- IOM, (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Hukuku. Uluslararası Göç Örgütü, No:18, İsviçre. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf (erişim tarihi: 05.12.2016).
- IOM, (2013). Wide Survey on Migration, Enviroment and Climate Change, Switzerland.
- IOM, (2014a). Perspectives on Migration, Environment and Climate Change, Geneva, Switzerland. http://publications.iom.int/system/files/pdf/meccinfosheet_climatechange_activities.pdf (erişim tarihi: 19.07.2016).

- IOM, (2014b). IOM Outlook on Migration, Environment and Climate Change. IOM, İsviçre. DOI: <http://dx.doi.org/10.18356/9ba951ac-en>.
- IOM, (2017). World Migration Report 2018. Editors: Marie McAuliffe (IOM) and Martin Ruhs (University of Oxford). International Organization for Migration and The UN Migration Agency, Switzerland. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf (erişim tarihi: 20.10.2018).
- IOM ve GMDAC, (2018). Global Migration Indicators. Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC) International Organization for Migration, Elisa Mosler Vidal & Jasper Dag Tjaden under the supervision of Frank Laczko (IOM GMDAC) https://publications.iom.int/system/files/pdf/global_migration_indicators_2018.pdf (erişim tarihi: 20.10.2018).
- IPCC, (1990). First Assessment Report (FAR). Climate Change: The IPCC Impacts Assessment. W.J. McG. Tegart, G.W. Sheldon and D.C. Griffiths (eds.). Australian Government Publishing Service, Canberra, Australia. 294 pp. https://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_first_assessment_1990_wg2.shtml (erişim tarihi: 18.07.2016)
- IPCC, (1995). Climate Change 1995: Economic and Social Dimensions of Climate Change Contribution of Working Group III to the Second Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Editors J.J. Houghton, L.G. Meiro Filho, IS. A. Callander, N. Harris, A. Kattenberg and K. Maskell. (ISBN 0-521-56433-6 Hardback; 0-521-56436-0 Paperback) http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml (erişim tarihi: 19.10.2018).
- IPCC, (2014a). Summary for policymakers. In: Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V.R. Barros, D.J. Dokken, K.J. Mach, M.D. Mastrandrea, T.E. Bilir, M. Chatterjee, K.L. Ebi, Y.O. Estrada, R.C. Genova, B. Girma, E.S. Kissel, A.N. Levy, S. MacCracken, P.R. Mastrandrea, and L.L. White (eds.). Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, ss. 1-32.
- IPCC, (2014b). IPCC's Working Group II Contribution to the Fifth Assessment Report, released in March 2014: IPCC 5AR, WG2, Volume 1, Chapter 12. (2014) <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg2/> (erişim tarihi: 05.02.2017).
- IPCC, (2018). Special Report on Global Warming of 1,5 °C, released in October, 2018: Approval Session, Chapter 1, IPCC SR1.5. <http://www.ipcc.ch/report/sr15/> (erişim tarihi: 19.10.2018).
- Kniveton, D., Schmidt-Verkerk, K., Smith, C. ve Black, R. (2008). Climate Change and Migration: Improving Methodologies to Estimate Flows. International Organization for Migration, IOM Migration Research Series, No: 33, Switzerland.
- Laczko, F.ve Aghazarm, C. (Eds.). (2009). Migration, Environment and Climate Change: Assessing the Evidence (pp. 7–40). Geneva: International Organization for Migration.

- Laczko, F. ve Singleton, A. (2016). Data on Environmental Migration: How Much Do We Know? Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC) Data Briefing Series, Germany. https://publications.iom.int/system/files/pdf/gmdac_data_briefing_series_issue2.pdf (erişim tarihi: 10.03.2017).
- Lilleør, H. B. ve Van den Broeck, K. (2011). Economic Drivers Of Migration And Climate Change In LDCs. *Global Environmental Change*, 21, 70–81.
- McAdam, J. (2011). Climate Change Displacement and International Law: Complementary Protection Standards. Legal and Protection Policy Research Series. Division of International Protection United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).
- McLeman, R. (2013). Developments in Modelling of Climate Change-Related Migration. *Climatic Change*, 117(3), 599–611.
- McLeman, R. ve Smit, B. (2006). Migration as an Adaptation to Climate Change. *Climatic Change*, 76(1-2), 31–53.
- McNamara, K. E. (2007). Conceptualizing Discourses on Environmental Refugees at The United Nations. *Population and Environment*, 29(1), 12–24.
- Myers, N. (1993). Environmental Refugees in a Globally Warmed World. *BioScience*, 43(11), 752–761. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1312319.pdf> (erişim tarihi: 19.10.2018).
- Nicholson, C. (2014). Climate Change and the Politics of Causal Reasoning: The Case of Climate Change and Migration. *The Geographical Journal*, 180(2), 151–160, doi: 10.1111/geoj.12062.
- Nishimura, L. (2015). ‘Climate Change Migrants’: Impediments to a Protection Framework and the Need to Incorporate Migration into Climate Change Adaptation Strategies. *International Journal of Refugee Law*, 27(1), 107–134 doi: 10.1093/ijrl/eev002.
- Okeowo, D. (2013). Examining the Link: Climate Change, Environmental Degradation and Migration. *Environmental Law Review*; 2013, 15(4), 273–289.
- Oliver-Smith, A. (2012). Debating Environmental Migration: Society, Nature and Population Displacement in Climate Change. *Journal of International Development J. Int. Dev.* 24, 1058–1070 Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/jid.2887.
- Piguat, E., Pécoud, A. ve De Guchteneire, P. (2011). Migration and Climate Change: An Overview. *Refugee Survey Quarterly*, 30(3), 1–23.
- UNHCR. (1951). UN Refugee Agency. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees.

Siğincıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği

Emel Coşkun¹

Çetin Yılmaz²

Öz

Bu yazı Düzce uydu kentinde yaşayan Irak, İran, Suriye ve Afganistanlı siğincıların toplumsal yaşama uyumda ve sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunları ele almaktadır. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışma kapsamında, 21 siğincı ve siğincıların bu hizmetlere erişiminde kilit konumdaki iki kamu çalışanı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanında çeşitli kamu kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının siğincılara yönelik faaliyetleri incelenmiştir. Çalışma bulguları Türkiye’de de siğincılara eğitim, sağlık ve sosyal yardımlara erişim gibi bir takım sosyal haklar tanınmakta birlikte siğincıların bu haklara erişiminde sorunlar yaşadığını göstermektedir. Türkçe dil engeli, çalışma zorunluluğu, sağlık sorunları ve toplumsal cinsiyete dayalı sorumluluklar gibi engeller bu haklara erişimi kısıtlayabilmektedir. Düzce’deki siğincılar sağlıklı barınma olanaklarına erişememekte, düşük ücretli çalışma veya ücretini alamama sorunları ile karşılaşmakta, toplumsal dışlanma ve damgalanma gibi farklı sorunlarla baş başa kalmakta ve karşılaştıkları sorunlar savaşın yol açtığı psikolojik sorunlarını daha da derinleştirmektedir. Özellikle tek ya da çocuklarıyla yaşayan siğincı kadınların psiko-sosyal ve ekonomik destek mekanizmalarına kısıtlı erişimi, iş ve yardım arayışlarında onları cinsel taciz gibi toplumsal cinsiyete dayalı risklere maruz bırakmaktadır. Siğincıların ihtiyaçlarına yerel düzeyde sivil toplumun desteği ile ve sosyal çalışmacılarının dahil olmadığı bir “hayırseverlik” anlayışı ile çözüm üretilmesine çalışılmaktadır. Siğincılar çocuk, genç, yaşlı, engelli ve tek yaşayan kadınlar gibi farklı gruplardan oluşmaktadır ve bu grupların farklı sorunları ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Düzce’deki siğincıların erişebileceği insan hakları merkezli toplumsal cinsiyete duyarlı psiko-sosyal destek mekanizmalarının kurulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Siğincılar • Mülteciler • Uydu kent • Toplumsal cinsiyet • Mültecilerle sosyal hizmet

* Bu araştırma Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Müdürlüğü tarafından desteklenmiştir (Proje No: 2018.05.06.822).

1 **Sorumlu Yazar:** Emel Coşkun (Dr. Öğr. Üyesi), Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye. Eposta: emelcoskun@duzce.edu.tr

2 Çetin Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi), Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sakarya, Türkiye. Eposta: cetin.yilmaz@duzce.edu.tr

Atıf: Coşkun, E. ve Yılmaz, Ç. (2018). Siğincıların toplumsal uyum sorunları ve sosyal hizmetlere erişimi: Düzce uydu kent örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 269–305. <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0016>

Asylum Seekers' Social Integration Problems and Access to Social Services: A Case of Düzce Satellite City

Emel Coşkun¹

Çetin Yılmaz²

Abstract

This paper analyzes the problems that Iraqi, Iranian, Syrian, and Afghan asylum seekers face in social integration and in accessing social services in the satellite city of Düzce. Adopting a qualitative research approach, in-depth interviews with 21 asylum seekers and two key informants from public institutions were conducted. Additionally, several public institutions in education, health, and social services, as well as non-governmental organizations' activities for asylum seekers, were investigated. Our findings show that although asylum seekers are entitled to some social rights, including education, health services, and employment, they have difficulties accessing these rights due to language barriers, work obligations, health problems, and gendered responsibilities. Asylum seekers cannot access healthy accommodations and usually hold low-paying or irregular employment with uncertain pay, and face social exclusion and stigmatization in Düzce. These problems deepen their psychological problems caused by the war. Asylum seekers consist of different groups including children, youth, the elderly, disabled individuals, and single women, all with different problems and needs. In particular, female asylum seekers living alone or with children are exposed to gender-based risks, including sexual harassment, in their search for employment or aid, and they have limited access to psycho-social and economic support. At local level, the needs of asylum seekers are met through a "philanthropist" approach where social workers are not involved. There is a need to build human rights-centered, gender-sensitive, accessible psycho-social, and economic support mechanisms for asylum seekers in Düzce.

Keywords

Asylum seekers • Refugees • Satellite city • Gender and social work with refugees

1 Corresponding author: Emel Coşkun (Lecturer), Duzce University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Sakarya, Turkey. Email: emelcoskun@duzce.edu.tr

2 Çetin Yılmaz (Lecturer), Faculty of Health Sciences, Social Service Department, Sakarya, Turkey. Email: cetin.yilmaz@duzce.edu.tr

To cite this article: Coşkun, E. & Yılmaz, Ç. (2018). Asylum seekers' social integration problems and access to social services: A case of Düzce Satellite city. *Journal of Social Policy Conferences*, 75, 269-305, <http://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0016>

Extended Summary

Turkey has been caught unprepared for the influx of asylum seekers and migrants since the 1990s and the increasing number of refugees fleeing the Syrian war since 2011. Today, more than 3.5 million Syrians and over 300,000 non-Syrian asylum seekers are residing in Turkey. They are among the most disadvantaged groups in Turkish society. Turkey's migration and asylum system has been undergoing a transition process since the early 2000s. Recently, the Law on Foreigners and International Protection (LFIP) in 2013 and the Regulation on Temporary Protection (RTP) in 2016 have been adopted to categorize and manage different asylum-seeker groups. The main difference between them is that non-Syrian asylum seekers can apply for international protection to be resettled to a third country and must register in a satellite city. Today, there are more than 60 satellite cities as defined by the Ministry of Interior Directorate General of Migration Management (DGMM). According to the Article 82-1 of Law on Foreigners and International Protection (2014), refugees and asylum seekers are only allowed to live in satellite cities for reasons of security and public order, and to prevent accumulation in big cities. Düzce is one of the satellite cities as defined by DGMM. More than seven thousand asylum seekers, mostly from Iraq, Syria, Iran and Afghanistan, are currently living in Düzce. This paper explores the difficulties of accessing social services and the social integration problems of asylum seekers in Düzce from a gender- and human rights-based social-work perspective.

This paper is based on an empirical research using a qualitative approach and a snowball sampling method. In-depth interviews with 21 asylum seekers and two key informants from public institutions, Düzce Governorship and the City Branch of Migration Management, were conducted. In addition, several public institutions in education, health, and social services, as well as non-governmental organizations' activities for asylum seekers, were investigated. The socio-economic support options in Düzce include free education for children, Turkish-language courses for adults, free access to health care (including free medications) and 120 TRY given by Kızılay Card to meet some requirements such as food and shelter. Also, some NGOs provide irregular economic support based on humanitarian aid. Our findings show that although asylum seekers are entitled to access some social services, including education, health services or employment, they have difficulties accessing them due to language barriers, work obligations, health problems, and gendered responsibilities.

Asylum seekers cannot access healthy accommodations and usually face low-paying or irregular employment and/or non-payment problems, social exclusion and stigmatization in Düzce; and these problems deepen their psychological problems

3 This research was supported by Duzce University Scientific Research Projects Coordination Unit(Project No: 2018.05.06.822).

caused by the war. In particular, female asylum seekers have serious problems meeting their daily needs, such as food and shelter, accessing to health care, and public services. As a result of limited access to psycho-social and economic support mechanisms, female asylum seekers face unique gender-based risks, including sexual harassment in their search for employment or aid.

At the local level, the needs of asylum seekers are met through a “philanthropist” approach, where social workers are not involved. Asylum seekers consist of different groups, including children, youth, the elderly, disabled individuals, and single women, and they all have different problems and needs. Based on empirical research, some recommendations can be made to support asylum seekers more effectively. In general, these recommendations include the empowerment of asylum seekers via different support mechanisms, such as an easy access to multi-lingual information services, accommodation, and human rights-based socio-economic supports. Most importantly, in order to fight against gender-based violence, human rights based and gender-sensitive psycho-social and economic support mechanisms should be developed for female asylum seekers in Düzce and all over Turkey.

Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği

Türkiye 1990’lardan itibaren artan sığınmacı ve göçmen akımları ile 2011’de Suriye savaşının başlamasıyla sayıları hızla artan mülteciler karşısında hazırlıksız yakalanmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) 2017 yılı Aralık verilerine göre, bugün Türkiye’de ikamet eden uluslararası korumaya başvuran çeşitli milletlerden sığınmacıların sayısı 300 binden fazladır, Suriyeli sığınmacıların sayısı ise 3,5 milyonu aşmıştır. Daha geniş anlamda politik, ekonomik ve toplumsal etkileri bir yana, toplumdaki konumları açısından sığınmacılar ve mülteciler sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan gruplar arasında en dezavantajlı gruplardan birisidir. Ülkelerinde savaşın travmasını yaşayan, ailesi bölünen ya da akrabalarını kaybeden sığınmacı ve mültecilerin sığındıkları ülkelerde de barınma, beslenme, giyim, psiko-sosyal yardımlara erişim, yabancı dil engeli ve kendini ifade edememe, kimliksizlik, farklı bir kültüre alışma, depresyon ve stres bozukluğu gibi sorunlar yaşadıkları bilinmektedir (Buz, 2008).

Halen göç ve sığınma rejimi bir değişim sürecinden geçen Türkiye’de 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2016 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği mevcut sığınma rejiminin çerçevesini oluşturmaktadır. Temelde Suriyeli ve Suriyeli olmayanlar olarak tanımlanan iki farklı sığınmacı grup arasındaki asıl ayrım Suriyeli olmayan sığınmacıların BMMYK aracılığıyla uluslararası korumaya başvurma ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme hakkının olmasıdır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’yi (Cenevre Sözleşmesi, 1951) coğrafi çekince ile imzalayarak Avrupa Birliği dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermemektedir. Uluslararası mülteci rejimi, ‘mülteci’ olarak tanımlanan kişilere devletlerin kendi vatandaşlarına sağlanan çoğu hakkın sağlanmasını öngörmektedir (BMMYK, 1951). Bu haklar arasında korunma, insan onuruna yakışır muamele, eğitime erişim, işyeri açmak, istihdama erişim, mülk edinmek, evlenmek, ülke içinde serbest dolaşım hakkı ve adli yardıma başvuru gibi önemli haklar bulunmaktadır (A.g.e.). Türkiye’de Uluslararası Koruma Rejimi altında kalan Suriyeli olmayan sığınmacıların Türkiye’de BMMYK ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından “mülteci” olarak tanımlanarak üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar uydu kentlerde yaşamak zorunluluğu vardır. Eğitim, sağlık gibi bir takım sosyal haklara erişim için uluslararası koruma altındaki sığınmacıların uydu kentlerde ve İl Göç İdaresi

Müdürlükleri'ne kayıt yaptırarak yaşamak zorundadırlar. Uluslararası korumaya başvurma hakları olmayan Suriyeliler için ise bu süreç Geçici Koruma Rejimi olarak tanımlanmakta ve eğitim, sağlık, istihdama erişim gibi alanlarda nispeten daha geniş haklar tanımlanmaktadır. GİGM tarafından sığınmacıların ikameti için belirlenen uydu kent sayısı bugün 60'tan fazladır. YUKK (2013) Madde 82-1'e göre mülteciler güvenlik, toplum düzenini sağlamak ve büyük şehirlerde yığılmayı önlemek için sadece uydu şehirlerde ikamet edebilmektedir.

Özellikle savaştan kaçan Suriyelilerin sınırları geçmeye başlaması ile sığınmacı ve mülteciler üzerine Türkiye'de yapılan araştırmaların sayısı hızla artmaktadır. Bu alandaki araştırmalar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi kamu kurumları tarafından yapılan durum tespit raporları (AFAD, 2014) ya da sivil toplum örgütleri tarafından yapılan durum tespiti, ihtiyaç analizi ve raporlama (Erdoğan, 2015; Biner ve Soykan, 2016; Kaya ve Kıraç, 2016) faaliyetlerinde yoğunlaşmaktadır. Sayıları hızla artan akademik araştırmalar içerisinde sığınmacı ve mülteciler ile ilgili güvenlik, sağlık, istihdam, psikolojik sorunlara ve sosyal politikaya odaklı akademik araştırmaların sayısı hızla artmaktadır (Jessen, 2013; İçduygu, 2015; Erdoğan, 2015; Güney ve Konak, 2016). Sığınmacıların uydu kentlerdeki yaşamına dair sosyal hizmet perspektifinden bakan araştırma sayısı kısıtlıdır (Coşkun, 2017; Erder, 2017; Tekin ve Ertuş, 2017).

GİGM tarafından uluslararası koruma başvurusunda bulunan Suriye dışından sığınmacıların ve geçici koruma altında Suriyelilerin gönderildiği illerden birisi de Düzce'dir. Düzce Göç İdaresi İl Müdürlüğü ve Düzce Valiliği tarafından kentte büyük kısmı Irak, İran, Suriye ve Afganistan'dan olmak üzere yaklaşık yedi bin sığınmacı ikamet ettiği söylenmektedir. Ayrıca bin 500'den fazla ikamet izni alan göçmen olduğu ve yüzlerce kağıtsız göçmen ya da sığınmacının da yaşadığı bilinmektedir. Savaşın travmasından kaçan sığınmacıların gündelik yaşamlarında da barınma, ekonomik zorluklar, eğitim ve sağlık alanında hizmetlere erişimde zorluklarla karşılaştıkları bilinmektedir. Bu araştırma da Düzce'deki sığınmacıların toplumsal yaşama uyum sürecinde karşılaştıkları zorluklara ve erişilebilir sosyal hizmetler çerçevesinde uyum stratejilerine odaklanmaktadır.

Türkiye'de Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmetler

Türkiye'de 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanununa göre sosyal hizmetler "kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarının

dan doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 2017).

Mülteci ya da sığınmacı olarak yaşamak başlı başına birçok psiko-sosyal sorunu beraberinde getirmektedir. Birçok mülteci ülkesini terk etmeden önce işkence, baskı ve tecavüz gibi farklı zulüm biçimlerine maruz kalmaktadır. Göç sırasında gidilen tehlikeli yol, süre, zorlu yaşam koşulları, şiddet, kamp hayatı, aile ve akrabalık bağlarının çözülmesi gibi travmatik olaylar mültecileri etkilemektedir. Göç sonrasında ise; mültecilik statüsündeki belirsizlik, işsizlik, barınma, sağlık, eğitim gibi en temel insani hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar, dil öğrenme, sosyal ve kültürel uyum sorunları, sosyal destek ağlarının parçalanması, geleceğe dair belirsizlikler en sık rastlanan sorunlardır (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013). Türkiye’de de sığınmacılar bekleme sürelerinin uzamasıyla birlikte gündelik hayatlarını kendi başlarına sürdürme noktasında birçok sorunla karşılaşmaktadırlar.

Türkiye’de sığınmacılara yönelik sosyal hizmetlerin kapsamlı, sistemli ve programlı hizmetler bütünü olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bunun en önemli sebebinin Türkiye’nin bir ‘geçiş ülkesi’ olarak görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir (Buz, 2008). Nitekim BMMYK aracılığıyla uluslararası korumaya başvuran AB vatandaşı olmayan kişiler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de beklemek ve yaşamak zorunda kalmaktadır. Özellikle Suriye savaşı sonrası Suriyeli olmayanlar için bu bekleme süresi daha da uzamıştır. BM’nin Göç Ajansı olan Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) verilerine göre 2016 yılında Türkiye’den üçüncü ülkelere yerleştirilen çoğu kadın ve çocuk 21 bin mültecinin yarısından çoğu (yüzde 62) Suriyelidir; Suriyeli mültecileri sırasıyla Iraklı (yüzde 24) ve İranlılar (yüzde 9) takip etmektedir (UGÖ, 2017). Türkiye’den uluslararası korumaya başvurma hakları olmamakla birlikte aile birleşmesi ya da ‘acil’ olarak tanımlanan durumlar için Suriyeliler başta Avrupa olmak üzere üçüncü ülkelere yerleştirildiklerini burada not düşmek gerekmektedir. Tüm bu veriler bize Türkiye’de ikamet eden sığınmacıların uzun yıllar burada yaşamak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Türkiye’de bulunan sığınmacıların eğitim, sağlık, sosyal yardımlara erişme ve çalışma hakları -kimi kısıtlamalarla birlikte- YUKK’da (2013) düzenlenmiştir. Sığınmacıların zorunlu olan ilköğretim ve ortaöğretime erişim faydalanma hakları vardır. Ancak bu bir zorunluluk olarak görülmemekte aile isterse kullanılabilir bir hak olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, her hangi bir sosyal güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan sığınmacılar 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası hükümlerine tabi kılınarak sağlık hakları güvenceye alınmıştır. Ayrıca ihtiyacı olan sığınmacılardan sosyal hizmet ve yardımlara erişim hakları bulunmaktadır. Sığınmacılar için ulusal çapta maddi yardımlar Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ‘Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı’ (SUY) çerçevesinde düzenlenmektedir. Kasım 2016’da başlayan ve bütçesi ilk etapta 348 milyon Avro olan SUY’un amacı, Türkiye’deki uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında, kamp dışında yaşayan yardıma ihtiyacı olan sığınmacılara nakit yardım ile uyum sorunlarının çözümüne destek olmaktadır. Bu yardımlarla Türkiye’de yaşayan bir milyondan fazla ihtiyaç sahibinin yiyecek, yakacak, kira ve faturalarını karşılamalarına katkı sağlanması hedeflenmiştir. SUY programına başvurular, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı’na (ASPB) bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) İl Müdürlükleri’ne ve Türk Kızılayı’na yapılmaktadır. Başvuruları uygun bulunan kişilere Kızılay Kart verilmektedir. Kızılay Kart, SUY çerçevesinde AB tarafında finanse edilmekte ve Türk Kızılayı, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Dünya Gıda Programı (WFP) işbirliğiyle uygulanmaktadır. SUY’un genel koordinasyonu AFAD sağlamaktadır. SYDV’ye başvurular aracılığıyla ihtiyacı olan mültecilere dağıtılan Kızılay Kart’a her ay fert başına 120 lira yüklenmektedir. Bu kart ile ATM’lerden para çekilebilmekte ya da kredi kartı olarak alışveriş yapılabilmektedir. Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma rejimi altındaki sığınmacıların Kızılay Kart’a erişebilmeleri için bir takım kısıtları karşılamaları gerekmektedir. Yardımlarda tek ya da çocuklu yaşayan tek kadınlar, engelliler, dört ve daha fazla çocuklu aileler ile dezavantajlı gruplara öncelik verilmektedir. 2018 yılı sonuna kadar sürmesi beklenen bu programa SYDV ve 168 numaralı Kızılay Çağrı Merkezi’nden de başvurulabilmektedir.

Türkiye’de sığınmacılar için en önemli ihtiyaçlardan birisi barınmadır. Sığınmacıların barınma ihtiyacını kendilerinin karşılaması beklenmektedir. Sığınmacılar atandıkları uydu kentlerde kendi imkânlarıyla ikamet etmek zorundadırlar

ve kendilerinden istenilen sürelerde bildirimde (imza) bulunmak zorundadırlar. Uluslararası koruma başvurusunda bulunan sığınmacılar için GİGM tarafından işletilen biri Yozgat, diğer Tekirdağ'da olmak üzere toplam 150 kişi kapasiteli iki barınma ve kabul merkezi bulunmaktadır. Dolayısıyla bazı kentlerde sığınmacılar için barınma imkânları yerel yönetimlerin inisiyatifleriyle geliştirilmiş olmakla birlikte çoğu uydu kentte bu imkânlar bulunmamaktadır. Sadece Suriyeliler için sınır kentlerde sayıları yirmiye geçen kamplar bulunduğunu not düşmek gerekmektedir. Sınırlı ekonomik imkânlarla sahip sığınmacılar için barınma çoğu zaman büyük bir probleme dönüşmektedir.

İstihdamla ilgili düzenlemelere baktığımızda ise Türkiye'de sığınmacıların çalışma hakkının 2003 yılında çıkarılan 4817 Sayılı 'Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun' temel alınarak düzenlendiği görülmektedir. 2014 yılında yürürlüğe giren YUKK ve 2016'da kabul edilen 'Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik' ve "Uluslararası İşgücü Kanunu" (No: 6735) ile Suriyeli ve Suriyeli olmayanlar için çalışma izinlerine başvuru kolaylaştırılmıştır (ÇSGB, 2016). Türkiye'de hem geçici koruma hem de uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların çalışma iznine başvurusu ancak koruma başvuru tarihinden itibaren altı ay ikamet sonrasında ve ancak işveren tarafından yapılabilmektedir. İşverenlerin 'yabancı' çalıştırmak için 492 Sayılı Harçlar Kanunu hükümlerince 'çalışma izni harcı' ödemek zorunda olması, işverenleri yabancı işçi çalıştırma konusunda isteksiz davranmaya itmektedir. 2018 yılı için harçlar Uluslararası Koruma altındaki kişiler için 615,20 TL, Geçici Koruma altındaki Suriyeliler için 228,90 TL olarak hesaplanmıştır (ÇSGB, 2018).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) rakamlarına göre, Türkiye'de 2015 yılı itibarıyla 64 bin 547 yabancıya çalışma izni verilmiştir. Fakat bu rakamın gerçek durumu yansıtmaktan oldukça uzak olduğu görülmektedir. Çünkü Türkiye'de sadece 600 bin Suriyelinin kayıt dışı istihdam edildiği tahmin edilmektedir (Kaygısız, 2017). Her ne kadar YUKK düzenlemeleri ve 11 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe giren 'Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik' Suriyelilerin çalışma izni başvuru sürecini kolaylaştırmış olsa da hem sektörel hem de iş yeri bazlı kısıtlamalar doğrultusunda sığınmacıların çalışma iznine erişimleri hala zordur (Coşkun, 2017). Nitekim yönetmeliğin 8 (2). maddesi, çalışma iznine başvuru

ruhan iş yerinde ‘yabancı’ işçi sayısının o iş yerinde çalışan vatandaş sayısının yüzde onunu geçemeyeceğini vurgulamaktadır, bu oran Suriyeliler için “toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, geçici koruma sağlanan en fazla bir yabancıya çalışma izni verilebilir” şeklinde düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 2016). ÇSGB (2016) verileri 2015 yılında 280’i kadın, 3.739’u erkek olmak üzere toplamda 4.019 Suriyeli mültecinin çalışma izni aldığını göstermektedir. Rakamın bu derece az olması sığınmacıların emek piyasasına enformel bir şekilde eklenmelerini kanıtlar niteliktedir.

Mevcut yasal düzenlemeler ve kısıtlı sosyal hizmetler Türkiye’deki sığınmacıların içinde buldukları yaşam koşulları hakkında bize bilgi vermektedir. Barınma ve maddi ihtiyaçlarını temelde kendilerinin karşılaması beklenen sığınmacıların başta psiko-sosyal destek hizmetleri olmak üzere sosyal hizmetlere erişmede sorunlar yaşadıkları bilinmektedir (Buz, 2005; 2008). Nitekim Türkiye’de sosyal hizmetlere erişim bir ‘sosyal hak’ olarak görülmesinden öte ‘hayırseverlik’ temelinde yapılandırılmakta bu da sığınmacılara yönelik düzenli psiko-sosyal destek mekanizmalarının kurulmasını engellemektedir. Hak temelli yaklaşım, sosyal hizmetleri ‘hayır’ için değil, kişilerin ve toplumsal grupların ‘hakkı’ olduğu için gerçekleştirir. Hak temelli yaklaşım, görev sahiplerini sorumluluklarını yerine getirmeleri, hak sahiplerini de haklarını talep etmelerini konusunda güçlendirir (Tufan, vd., 2009). Bir hak, sahibine, onu isteme, sahip olduğunda onu koruma ve ondan yararlanma gücü vermektedir. Dolayısıyla hak kavramı ve yetki arasında yakın bir bağlılık vardır. Hak sahibi bu yetkiyi kullandığı zaman karşı taraf için bir yükümlülük, bir ödev ortaya çıkmaktadır (Emini’den akt. Zengin ve Altındağ, 2016, s.180). Türkiye’de de tüm dünyada 1980’li yıllarla birlikte meydana gelen neo-liberal dönüşüme paralel olarak devletlerin sosyal sorunları çözmek için yerine getirmesi gereken sorumluluklar, ‘refah karması’ (*welfare mix*) anlayışı çerçevesinde piyasaya, sivil topluma ve dini kurumlara havale edilmektedir (Taşgın ve Özel, 2011).

Bu çalışma da mevcut yasal düzenlemeler ışığında Düzce’deki sığınmacıların yararlanabileceği erişilebilir sosyal hizmet mekanizmalarını yerel uygulamalar çerçevesinde sığınmacıların perspektifinden ampirik bir araştırmaya dayanarak incelemektedir.

Yöntem

Düzce'deki uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki sığınmacıları ele alan bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler kullanılmıştır. Bu yöntem özellikle sığınmacılar gibi dezavantajlı grupların deneyimlerini kendi perspektiflerinden aktarmak için tercih edilen bir yöntemdir.

Araştırma kapsamında Düzce'de ikamet eden uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki Irak, İran ve Suriyeli yedi kadın ve on dört erkek sığınmacı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Valilik bünyesindeki Kardeşlik Akrabalık ve Dostluk İletişim Merkezi (KADİM) ve İl Göç İdaresi gibi sosyal hizmetlere yönlendirme yapılan kilit kamu kurumlarındaki iki çalışan ile de görüşülmüştür. Ayrıca sığınmacılara psiko-sosyal ya da ekonomik olarak destek sağlayan ya da bu destekleri vermekte yetkili olan kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri de araştırma kapsamında incelenmiştir. Bu incelemelerde Düzce Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf öğrencilerinin kentteki kamu kurumlarıyla yaptıkları görüşmelerden yararlanılmıştır. Bu kurumlardan bazıları eğitim alanında İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve Gençlik Merkezi Spor İl Müdürlüğü, AFAD, Kızılay, İŞKUR, Düzce Barosu ve İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarıdır. Çalışma kapsamında ayrıca İHH Düzce'den bir yetkili derse davet edilerek kentteki deneyimlerini paylaşması için sorular yöneltilmiştir.

Özellikle sığınmacılarla araştırmalar, toplumdaki dezavantajlı kişileri kapsadığından etik sorunları içeren bir alandır. Bundan dolayı, elde edilen bilgi kadar bilgiye nasıl erişildiği, bilginin nasıl anonimleştirileceği ve hangi amaçla kullanılacağı önemli etik konuları kapsamaktadır. Bu sorunların bilincinde olarak görüşülenlere kayıt yaptırdıkları kamu kurumları ya da yardım aldıkları sivil toplum kuruluşları değil; kendi sosyal ağları aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu ağlar içerisinde özellikle Düzce Üniversitesi'ndeki Arapça konuşan öğrenciler, öğretmen arkadaşlarımızın velileri, şehirde faaliyet gösteren tercümanlar ve kamusal alanlarda karşılaşmalar önemli rol oynamıştır. Bağımsız bir aracı ile ya da aracısız ulaşılan kişiler diğer kişilerle bizi tanıştırmış, böylelikle kartopu yöntemi şeklinde ilişki ağıımız açılmıştır.

Bu çalışmada Iraklı, Afgan, Suriyeli ve İranlı dört farklı tercüman ile çalışılmıştır. Yapılan görüşmelerin, görüşülenlere zarar vermeme ortak ilkesi

çerçevesinde anonimleştirerek kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu yüzden görüşülenlerin kimlik bilgilerini açık edecek isim, ikamet adresi ya da benzer bilgilere yer verilmemiş ve takma isimler kullanılmıştır. Ayrıca görüşülenler için hassas ya da onlara travma yaşatacak sorular sorulmamaya özen gösterilmiştir. Görüşülenlere araştırma konusunda gerekli açıklamalar yapılarak, katılımlarının tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu hatırlatılmış ve sözlü onayları alınmıştır. Görüşmecilerin kendilerini rahat hissedecekleri mekânlarda, genellikle evlerinde ya da dışarıdaki kafelerde tercüman aracılığıyla ortalama bir saat süren söyleşiler yapılmıştır. Çok az sayıda görüşülen ile örneğin Afgan gençlerle doğrudan Türkçe görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış bir soru rehberi temel veri toplama aracı olmakla birlikte, kısmen gözlemlerde de bulunulmuştur.

Bulgular

Uydu Kente İlk Geliş ve Kayıt Süreci

Sığınmacıların Düzce uydu kentine gelişi Ankara'da BMMYK'nın uygulama ortağı olan Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD, yaygın olarak İngilizce baş harflerinden oluşan ASAM olarak bilinir) Ankara ofisine yaptıkları başvuru sonrasında yapılmaktaydı. Suriyeli olmayan sığınmacılar ASAM'a başvurularını yaptıktan sonra uydu kent olarak Düzce'ye gönderilmektedir. Ancak yeni uygulama ile 10 Eylül 2018 tarihinden itibaren tüm başvuruların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından alınmaya ve BMMYK tarafından yapılan mülteci statüsü belirleme (Refugee Status Determination-RSD) görüşmelerinin GİGM personeli tarafından yapılması beklenmekteydi (UNHCR, 2018). Öte yandan BMMYK ve uygulama ortaklarının, Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerine danışmanlık ve koruma hizmetleri vermeye devam edeceği açıklanmıştır.

Sakarya ve Bolu gibi çevre illerde ASAM şubeleri bulunmakla birlikte Düzce'de ASAM gibi BMMYK ile çalışan sivil toplum kuruluşu bulunmamakta, dolayısıyla Düzce'ye geldiklerinde sığınmacılar için ilk adres İl Göç İdaresi Müdürlüğü (İGİM) olmaktadır. Burada geçici kimlik belgesi alabilmek için ayrıca kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Bu kimlik belgesi sığınmacıların resmi işlemlerini yapmaları ve eğitim, sağlık gibi sosyal haklara erişebilmeleri için hayati öneme sahiptir. Özellikle kimliği olmayan sığınmacıların

daha fazla sorun yaşadıklarını söyleyen İGİM Çalışanı C, “Kimliği olmayan şahıs biraz sıkıntı yaşıyor, doğalgaz kurumuyla biraz sıkıntı kimliği yok diye açmıyor işte hastanede sıkıntı yaşayabiliyorlar ameliyat olamıyorlar. Sadece tedavi olabiliyorlar” şeklinde yaşadıkları sorunları dile getirmiştir.

Uluslararası koruma başvuru sahipleri için kayıta herhangi bir fotoğraflı kimlik belgesi, Düzce’ye yaşadıklarını gösterir bir belge ve fotoğraf istenmektedir. Kimlik belgesi olmayan sığınmacılar da başvuru yapabilmekte, bu başvurularında beyan esas alınmaktadır. Başvurusunu yapan ve geçici kimlik kartını alan sığınmacılar, “uluslararası koruma başvuru sahibi” statüsünde kabul edilmektedir. Geçici kimlik belgeleri altı aylığına verilen başvuru sahipleri daha sonra mülteci statüsü belirlemek için İGİM tarafından mülakata çağrılmaktadır. Eğer mülakatları olumlu geçerse “şartlı mülteci” statüsüne hak kazanmakta ve üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Düzce’de yaşamaları beklenmektedir. Ancak Geçici Koruma sistemi altındaki Suriyeliler için başka bir süreç işlemektedir. Suriyeliler, eğer başka yerde bir ilde kayıt yaptırmadılarsa, Düzce İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube’ye kayıt yaptırarak geçici kimlik belgelerini yaklaşık bir ay içinde alabildikleri söylenmiştir.

Sığınmacıların başvurusu sırasında yapılan görüşmelerde tercümanın deneyimli olması, sığınmacıların karşılaştıkları ve toplumsal cinsiyete özgü risklerin farkında olması önem taşımaktadır. Bu yüzden uluslararası başvurularında sığınmacıların tercümanın cinsiyetini seçme hakkının tanınması tavsiye edilmektedir. Düzce’de de İGİM Çalışanı C, kadın ya da erkek tercüman tercihini sorduklarını ancak her zaman isteklerini yerine getirmenin mümkün olmadığını söylemiştir. Aynı görüşülen, tercüman bulamadıkları için “doğru olmamakla birlikte” uluslararası koruma başvuru sahipleri arasından tercüman çalıştırdıklarını söylemiştir.

Normalde çok olmaması gerekiyor ama mecburen, bulamadığımız için uluslararası koruma başvuru sahiplerinden bir tane tercümanımız var. ... Genelde bayan tercüman kullanıyoruz, biz devraldıktan sonra [Yabancı Şube’den] hep bayan tercümanla çalıştık. ... Tercümanlar bizim gibi bakamıyor, profesyonel olamıyorlar. Biz de bu konuda böyle bir şey görürsek ya mülakata ara veriyoruz ya da mülakat bitiminde kendisine söylüyoruz (İGİM Çalışanı C).

Tercümanın gerekli eğitimleri almaması özellikle sığınmacıların kişisel bilgilerinin üçüncü taraflarla paylaşılması ya da aleyhine kullanılması gibi

farklı riskler barındırabilmektedir. Nitekim sığınmacılarla görüşmelerimiz de bu çerçevede özellikle tek yaşayan kadınlar için bu bilgilerin çok önemli olduğunu göstermektedir.

Bazı sığınmacılar yerleştirilmeden önce Düzce'yi ziyaret ettiklerini ya da kentte bulunan akraba ve sosyal ağları aracılığıyla Düzce hakkında bilgi sahibi olduklarını söylemişlerdir. Düzce'yi tercih sebebinde kentin sosyal yapısının etkili olduğu görülmektedir. Örneğin Iraklı bir sığınmacı olan Mahsun (34) tercih sebeplerini şöyle açıklamaktadır:

Buradaki insanlar da bizim gibi. Açık değiller [İslami olarak kadınların örtünmesine dair bir gönderme] ve daha çok bizim gibi aileler var. Gençler daha başka illerde ama Düzce'de daha çok aileler var. Düzce iyi dediler. İnsanlar güzel ahlaklı dediler. (Mahsun, 34, Iraklı).

Sosyal ağlar göçmen ve sığınmacılar için yeni bir hayata başlamanın risklerini azaltıcı hayati öneme sahiptir. Örneğin Düzce'ye geldiğinde hiçbir tanıdığı olmayan Iraklı kadın sığınmacı Cemile ilk gece sokakta kaldığını, daha sonra bir hafta boyunca ona yardım eden Iraklı bir ailenin evinde kaldığını söylemiştir.

Bir tercüman var o bana çok yardım etti, iş buldu bana tek odalı küçük bir ev buldular, battaniye getirdiler. Çalıştım ama daha sonra çok hasta oldum. İki ay evin faturasını ödeyemedim elektrik eksildi. Kar var çok hasta oldum, insanlar bana yardım ettiler hem Türk hem Iraklılar. Onları aradım ziyarete geldiler, baktılar durum çok kötüydü beni acile aldılar, ilaç aldılar, elektrik faturasını ödediler, açtılar soba taktılar (Cemile, 46, Iraklı).

Sığınmacılar, İl Göç İdaresi'nde karşılaştıkları tercümanlardan, Düzce'de yaşayan tanıdıklarından ya da genel olarak kendi topluluk üyelerinden ilgili kamu kurumları hakkında bilgi almakta ve ev bulma konusunda destek görmektedirler. Örneğin eşi ve çocuklarıyla birlikte Irak'tan Düzce'ye gelen Lina (34) eşinin bir camide Iraklılarla tanıştığını ve onlar aracılığıyla ev ve iş bulunduğunu söylemiştir.

Barınma Koşulları ve Yüksek Kiralar

Hem uluslararası koruma hem de geçici koruma altındaki sığınmacıların kendi barınma olanaklarını yaratmaları beklenmektedir. Kısıtlı düzeyde ve bireysel inisiyatiflerle bazı yerel idare yöneticilerinin ve STK'ların yeni gelen ve çok çocuklu ailelere ücretsiz ya da düşük kiralarla barınma imkânı sağla-

diği söylenmiştir. Ancak çoğu sığınmacı kent merkezinde sağlıklı evlerde ve yüksek sayılabilecek kiralarla kendi başının çaresine bakmaya çalışmaktadır.

Görüşülenlerin barınma koşullarına bakıldığında büyük kısmının kent merkezinde, depremden etkilenmiş hasarlı binalarda ya da depremden etkilenenlerin kendileri için yaptıkları geçici barınma yerlerinde kaldıkları görülmektedir. Küçük çocuk ve bebeklerin de yaşadıkları bu yapıların genellikle bakımsız, karanlık, nemli ve soğuk, ısınma sistemi ve izolasyonu olmayan, sobalı, banyosuz ve genel olarak insan yaşamına uygun olmayan sağlıklı yapılar olduğu gözlemlenmiştir. KADİM Çalışanı A sığınmacıların kimsenin tercih etmediği yapılarda ve normal binalarla eşdeğer kiralar verdiklerini -ortalama 500-800 TL arasında- ve bazı mahallelerde yoğunluklu olarak yaşadıklarını belirtmiştir. Bu mahalleler özellikle İl Göç İdaresi'ne yakın yerlerde yoğunlaşmaktadır. Bunun en önemli sebebinin ise iki haftada bir İGİM'e giderek imza atma zorunluluğu ve yol parası vermektan kaçınmak olduğu anlaşılmaktadır.

Kötü ve sağlıklı koşullarda barınan sığınmacılar toplumsal ayrımcılıktan kaynaklı olarak ev bulamamak, yüksek kiralar, faturaları ödeyememe riski ve güvenlik sorunları ve komşularla ilişkiler konusunda da sorun yaşamaktadır. Örneğin rutubetli bir evde elektrik sobası ile ısınmaya çalışan Iraklı Zeynep (30) ile görüştüğümüz Ekim 2017'de her ay 500 TL kira verdiğini ve ısınmak için 100-150 TL elektrik faturası ödediğini söylemiştir. "Güneş olunca dışarı çıkıyorum" diyen Iraklı Zeynep düzenli tek gelirinin Kızılay Kart'tan alacağı 120 TL'lik aylık maddi destek olacağını ve bunun kirasına bile yetmediğini ifade etmiştir. Astım hastası olan Lina (34) ise dört çocuğu ile birlikte deprem sonrası yapılan derme çatma geçici bir barınakta kalmaktaydı. Özellikle yağmur yağdığında nem yapan evde kömür sobası ile ısınmaya çalıştıklarını söyleyen Lina, evin yıkılmak üzere olduğu için ev sahibinin çıkmalarını istediğini söylemiştir.

Ev sahiplerinin Iraklı ya da Suriyeli sığınmacılara evlerini kiralamak istememeleri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu isteksizliğin genellikle kalabalık aileler ya da farklı kültürler bahane edilerek meşrulaştırıldığı görülmektedir. Görüşülen Iraklı sığınmacı Mahsun (34) önce ev sahiplerinin evlerini vermek istemediklerini ancak tanıdıkları aracılığıyla ev bulduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Iraklı bir sığınmacı Raşid (24) ise tek kalan erkeklerin özellikle ev bulmakta zorlandıklarını şöyle ifade etmiştir:

Benim bir arkadaşım vardı. Ev arıyordu. Arap olduğu için vermeyen çok oldu. Dün Uzunmustafa'ya gittim. Ev sahibi tek başına kalacaksan ev vermem dedi. Ailenle birlikte burada kalacaksan bu evi veririm dedi. Mesela, kiralık ilanları olan evlerin üzerindeki numaraları ara, Arap olduğun için sana vermezler. Şimdiki oturduğumuz ev sahibi çok iyi. Bu evde bizden önce bir Suriyeli oturuyordu. Evden çıkacağını bize söyledi, biz de gittik ev sahibiyile konuştuk. Kabul etti. Hiçbir sorun yaşamıyoruz (Raşid, 24, Iraklı).

Suriyeli sığınmacı Asaf (65) ise ev sahiplerinin evde misafir dahi istemediğini ve ev bulmakta zorlandıklarını söylemiştir. Ev sahiplerinin isteksizliği ve ayrımcı tutumları çoğu sığınmacıyı aracılar, yani emlakçılara, başvurmaya itmektedir. Bu da emlakçıların fahiş kiralalarla sığınmacılara ev vermesi, yüksek depozito istemesi ya da keyfi olarak evden çıkarmaya çalışmasıyla sonuçlanmaktadır. Emlakçılarla sık yaşanan sorunlar Düzce Valisi'ni emlakçılarla görüşmeye kadar götürmüştür. İGİM Çalışanı C, bu durumu şöyle aktarmıştır:

... emlak fiyatlarında sıkıntı oluyordu. Geçen duyduğumda [Düzce Valisi] emlakçılarla görüşecekti, onlarla artık nasıl konuşma yapar onun takdiri. Biraz daha Düzce'de iyi durumlar, yani birçok şehre göre müdahale edilebiliyor. İnsanlar şikâyet merciiini kullanabiliyorlar, çok rahat Düzce'de. ... Valiliğe gidiyor, belediyeye gidiyor, emniyete gidiyor, savcılığa gidiyor, bize geliyor. (İGİM Çalışanı C).

Ancak görüşmeler sığınmacıların karşılaştıkları sorunları bile ev sahiplerine ya da komşularına söylemeye çekindiklerini göstermektedir. Örneğin Iraklı Muhammed mahallede karşılaştıkları sorunu şöyle aktarmıştır:

Bir süre önce bir kavga çıkmış mahallede birisi de silah çekip havaya sıkmış. Biz evdeyken çıkamadık, hem de kendi evimizin kapısını da kırdılar ama çıkıp sorduk neden kapıyı kırdınız diye. Komşularla konuşamadık, ilişkimiz yok, hatta bu kapıyı neden kırdınız diye sorarsam bize evden çıkın derler diye sorduk. Ev sahibi yakın oturmuyor. Yedi aydır yeni evde oturuyoruz ama çok iyi değil başka ev bakıyorum. Biraz daha merkezde bakıyorum ama burada vermezler bize. Suriyeli aile var, diyor ki Suriyelilere vermiyor (Muhammed, 23, Iraklı).

Görüşülen sığınmacıların yüksek kiralaları ödeyebilseler dahi ısınmak için kullandıkları doğalgaz, soba için yakıt ya da elektrik faturalarını ödemekte zorlandıkları anlaşılmaktadır. Nitekim kazançlarının büyük bir kısmını ev kirasına harcayan sığınmacılar ciddi bir geçim sorunu yaşamaktadır. Yüksek kiralalar ile baş edebilmek için sığınmacılar, kalabalık bekâr evlerinde yaşamak ya da birden fazla ailenin aynı evde kalması gibi stratejiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum da ev sahiplerinin kalabalıktan ya da gürültüden şikâyetçi olması ve sığınmacıların yeni bir ev arayışı ile sonuçlanabilmektedir.

İşgücüne Katılım ve İstihdam Olanakları

Barınmaya paralel olarak geçim sıkıntısı da Düzce’de çoğu sığınmacının önemli sorunlarından birisidir. Daha önce açıklandığı gibi, Türkiye’de sığınmacıların çalışma izni ancak koruma başvuru tarihinden altı ay sonra ve işveren tarafından yapılan başvuru ile olabilmektedir. Ancak işverenler hem ödemek zorunda oldukları harçlardan hem de daha ucuza işçi çalıştırmak isteklerinden dolayı sigorta yaptırmak konusunda isteksizdir. İGİM Çalışanı C, sığınmacıların izinlere erişiminin zor olduğunu ve müsamaha gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

İşverenin çok işine gelmiyor çalışma izni almak çünkü belli şartlar gerektiriyor, bu da bir maliyet. ... Çalışmazsa insan nasıl geçinecek, başka yönle başvuracak yani kötü yönle başvuracak yani bu yüzden biraz da müsamaha gösteriliyor. Benim görüşüm, devlet olarak da biraz müsamaha gösterilmesi, şimdi herkese çalışma izni vererseniz bu sefer bizim vatandaşımız mağdur oluyor ... biraz orta yol bulmak gerektiği için müsamaha gösteriliyor (İGİM Çalışanı C).

Hayatlarını idame ettirebilmek için sığınmacılar enformel emek piyasasında kayıt dışı çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Başka bir ifade ile bir yandan izinsiz çalışma ve sınır dışı korkusu yaşayan sığınmacıların diğer yandan çalışmaktan başka bir düzenli gelire erişim seçeneği bulunmamaktadır. Burada belirtmek gerekir ki izinsiz çalışma durumu özellikle uluslararası koruma rejimi altındaki sığınmacılar için sınır dışı edilme sebebi olabilmektedir.

Net bir rakama ulaşamasak da, yapılan görüşmeler sırasında çalışma iznine sahip hiçbir sığınmacıya rastlanmaması Düzce’de de göçmen ve sığınmacılar için alınan çalışma izinlerinin sayısının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Erkek sığınmacıların daha çok fiziksel güç gerektiren inşaat işlerinde, hayvan çiftliklerinde, nakliye sektöründe hamallık işlerinde, araba yıkama işinde yevmiyeli olarak çalıştıkları gözlenmektedir. Kentte sadece telefoncu, lokanta, berber ve kafe gibi birkaç küçük işletme, göçmen ve sığınmacılar tarafından işletilmektedir. Kadın sığınmacıların işgücüne katılım açısından erkeklere göre daha dezavantajlı olduğu görülmektedir. Bunun göstergelerinden birisi olarak görüşülen hiçbir kadın sığınmacının düzenli bir işe sahip olmadığını not düşmek gerekir. Kadın sığınmacılara Düzce’de nasıl geçindiklerini sorduğumuzda tercüman olarak çalışan bir kişi hariç hiçbiri düzenli çalıştıkları bir işe sahip olmadığını söylemiştir. Düzensiz yapılan işler arasında işyeri ve ev temizliği, tekstil ve tatlı imalat atölyelerinde işçilik ve evde kuaförlük öne çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen erkek sığınmacılar da iş bulma konusunda çok zorluk yaşamadıklarını söylemişlerdir. 1999 yılında depremle büyük kısmı yıkılan Düzce’de inşaat sektörünün güçlü olması erkek sığınmacılar için daha kolay işe erişim olanaklarını beraberinde getirmektedir. Ancak sığınmacı erkekler düşük ücret ve ücretini alamama sorunu ile sık karşılaştıklarını dile getirmişlerdir.

Çilimli’de bir tekstil atölyesinde iki ay çalıştım. Bir arkadaşım orada çalışıyordu. Onun yanına gittim. 1500 lira vereceklerini söylediler. Ama maalesef paramı alamadım. Paramı vermedikleri için ayrıldım oradan. Sekiz Iraklı çalışıyorduk. Hiçbirimizin parasını vermediler. Para istemeye gittiğimizde patron siz iyi çalışmıyorsunuz size para yok dedi. ... Patronun yanına gittim, polise şikâyet ederim dedim. Git şikâyet et. Bir şey olmaz sen Arapsın zaten sigortan da yok, şimdi s.ktir git dedi. ... Birçok arkadaşım, tanıdığım çalıştı parasını alamadı ya da geç aldı. Haftalık anlaşıyorsun Cuma günü paranı alırsın diyorlar. Ama hep geciktiriyorlar. (Kamran, 27, Iraklı).

Afgan sığınmacı Reza hem bulaşıkçı olarak hem de inşaatlarda çalıştığını ancak parasını alamadığını şöyle anlatmıştır:

XCafe’ye girmeden bir hafta yemekhanede çalıştım, aşçı sipariş olunca geliyordu. Bir hafta bulaşık yıkadım ama para vermediler. Bir hafta param kaldı. İnşaat da öyle. İznil günlerimde inşaatta çalışıyorum, vasıfsız işler çirak gibi çalışıyorum, bana 70 lira veriyorlardı ama paramı vermediler, 530 Lira param kaldı. Öğrencilerden yardım istedim ama bir şey olmadı (Reza, 18, Afganistanlı).

Sığınmacıların işyerlerinde uğradıkları haksızlıklardan dolayı hukuksal sürece başvuramamalarının en önemli nedeni sigortasız, “kaçak” çalışmalarındır. İGİM Çalışanı C şöyle açıklamıştır:

Erkeklerin çoğu iş bulamazsa inşaatta gidiyor. İnşaat zaten Düzce’de çok yüksek. ... Kişi beğenmeyebiliyor işi bazen de tabi ki yerli halk da parasını vermiyor. Parasını vermediği için zorlanıyor yani hiç bir yerden geliri olmayan insan çalıştığı yerden para alamayınca da hayat şartları zorlaşıyor. ...Bize başvuran yok çünkü biz başvuru mercii değiliz karakola gitmeleri gerekiyor ama bu durumda hiçbir şey iddia edemiyorlar, çalışma izni almaları gerekiyor (İGİM Çalışanı C).

İGİM Çalışanı, parasını alamama gibi durumlarda çok fazla müdahale edemediklerini söylerken KADİM Çalışanı A, bazı durumlarda STK’lar aracılığıyla işvereni arayarak arabuluculuk etmeye çalıştıklarını söylemiştir. Düzce Barosu’na da bu tür haksızlıklara karşı başvuru yapıldığı söylenmiştir. Özellikle sigortasız işçi çalıştırma ve iş kazaları konularında Baro’nun avukat desteği

sağladığı belirtilmiştir. Nitekim Düzce İGİM Çalışanı C de bazı başvuru sahipleri Baro'ya yönlendirdiklerini ifade etmiştir. YUKK'un 81. Maddesinde, avukatlık ücretini karşılama imkânı bulunmayan uluslararası koruma başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin, 1136 Sayılı Kanunun adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmetinden faydalanabileceği belirtilmiştir. Özellikle idari gözetim altında tutulan veya uluslararası koruma başvurusu reddedilen mülteci ve sığınmacıların yargı yoluna başvurabilmeleri için, yine 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'na atıf yapılarak, avukatlık hizmeti sağlanabileceği ifade edilmiştir. Bu hizmetlere geçici kimlik kartına sahip olan Suriyeli sığınmacıların daha rahat erişebildikleri ancak Suriyeli olmayan sığınmacılara ve göçmenlere Baro avukatlarının inisiyatif olarak danışmanlık yaptığı belirtilmiştir.

Haksızlıklarla baş edebilmek için sığınmacılar arkadaşları, akrabaları gibi güvenilir kanallar üzerinden iş aramakta, piyasadan daha düşük ücret bile olsa tanıdıklarının çalıştığı ve ücretini alma garantisini olan işyerlerinde çalışmaya özen göstermektedirler.

Iraklıların bir özelliği var. Biri iş arıyorsa birine söyler, o diğerine söyler. Bende bu işi böyle buldum. Bir arkadaşımın tanıdığı çalışıyordu bu fabrikada (pişmaniye üretim atölyesi), patronuna söylemiş beni. Gelsin başlasın demiş o da. Ertesi gün gittim, konuştuk, anlaştık hemen başladım işe (Raşid, 24, Iraklı).

Sığınmacıların çalışma deneyimleri geçimlerini sağlamak için her türlü ağır çalışma koşullarına razı geldiklerini göstermektedir. Güvencesizlik, sığınmacı emeğinin işverenler tarafından acımasızca sömürülmesine yol açmanın yanı sıra bir 'vasıf israfına' da sebep olmaktadır. Ekiz Gökmen (2011), Marmaris'te yaptığı araştırmasında eğitilmiş göçmen kadınların turizm sektöründe masöz, animatör, tercüman, tur operatörü ya da temizlikçi gibi düşük statülü ve düşük ücretlerle çalıştırılarak "niteliksizleştirildiklerini" ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Üstübiçi Önay (2009) da ev içi hizmetlerde ve ticari seks endüstrisinde çalışan göçmen kadınların kötü çalışma koşullarına ve vasıf kaybına dikkat çekmektedir. İkamet ve çalışma izinlerine erişimin zorluğu, sınırdışı edilme korkusu gibi faktörler göçmenlerin bu işlere razı geldiklerini göstermektedir. Lordoğlu ve Aslan da (2015) ülkelerinde iyi eğitim görmüş bazı Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de "beyin israfına" uğradıklarını göstermektedirler. Bu çalışmada da yüksek eğitimli sığınmacılar ile karşılaşmıştır. Örneğin yüksek lisans seviyesinde eğitim almış olan Baki (32) çalışma deneyimini şöyle anlatmaktadır:

X İngilizce kursunda yaklaşık iki yıldır çalışıyorum. ... Sigorta ödemek istemiyorlar. Bana daha az ücret vermek için yapıyorlar bunu. Bana saat başı ücret vermek istiyorlar. Örneğin bugün dört saat dersin var, o kadar ücret, dersin olmadığı zaman para vermeyecekler. Şunu biliyorlar, oradan başka bir yere gidemem. Herhangi bir yere şikâyetle bulunamam. Fabrikalara gittim. İşçi olarak çalışmak istediğimi belirttim. Tamam git Valilikten çalışma izni al dediler. Valiliğe gittim, hayır bu izni sen alamazsın, fabrika alacak dediler. Benimle bir top gibi oynadılar. O ona gönderdi, o ona gönderdi. Ben de vazgeçtim (Baki, 32, Iraklı).

Burada KADİM'in göçmen ve sığınmacıların mevsimlik işçi olarak çalışması için İŞKUR, Ensar-Muhacir Derneği ve Erdemler Derneği gibi STK'larla sığınmacıların fındık toplama gibi mevsimlik işlere yerleştirilmesini sağlayan "Kardeş Aile Projesi" adıyla ortak bir çalışma yürüttüklerini fakat yeterince başarılı olamadıklarını KADİM Çalışanı A, şu şeklide ifade etmektedir:

Ailelerle ilgili şöyle bir anlaşmamız var; dönemsel olarak işlerine çalışacaklar ama hem çalıştıktan sonrada -maneviyattan dolayı çalışmadığı dönemde ev kirasını ve gıdasını üstlenecek. Bu da 750 lira, dört-beş ay ona dokunmayacaksınız, yardımsever aile [sığınmacı ailenin yanında kaldığı işveren aile] karşılayacak ama siz de altı ay boyunca bu kişinin fındığının dalını keseceksiniz. O [sığınmacı] çalıştığı zaman sadece 60 lira günlüğünü alacak. ... Mevsimlik işçiler zaten her dönem çalışamaz. ... İşsiz kaldıkları dönemde de ev kirası ve gıda yardımı yapılsın dedik. Ama motosiklet almış, dediğim gibi insanların hep daha iyiyi istemesi bizleri de hayal kırıklığına uğrattıyor. ... Yani biz bir aileye denedik, iki-üç aile planlamamız vardı vazgeçtik. Olumsuz örnekler çevrede çabuk duyuluyor. ... biz zaten deneme amaçlı aldık o yüzden şöyle yaptık yevmiye sistemi çalıştırdık, gelen parasını alır, gelmeyen de en azından ortalıkta gözükmez ona da kimse bir şey demez. (KADİM Çalışanı A)

KADİM'in girişiminde ve Erdemler Derneği üyeleri aracılığıyla 2017 yılında 60 sığınmacı için mevsimlik işlerde İşkur ve Valilik'ten alınan muafiyet belgesi ile çalıştığı söylenmiştir. Ancak KADİM Çalışanı A, bu projenin de çok başarılı olmadığını, sebebinin ise "fındık toplamayı bilmedikleri için başarılı olmadık ama yüzde 50 devam eden ekibimiz oldu" şeklinde açıklamıştır. Dedeoğlu (2018) tarafından yapılan çalışma Türkiye'de mevsimlik gezici tarım işçiliğinin (MGTİ) toplumun en yoksul kesimleri tarafından yapıldığına ve Suriyeli sığınmacıların mevsimlik tarım işlerinde istihdamlarının artması yerli işgücü ile rekabetin artmasına yol açacağına işaret etmektedir.

Bu durumu “yoksulların rekabeti” olarak adlandıran Dedeoğlu’nun çalışmasına paralel olarak Düzce’de de sığınmacıların normal yevmiyelerden daha düşük ücret aldıkları görülmektedir. Burada belirtmek gerekir ki sığınmacıların işgücüne eşit katılımı farklı yasal statülerinden ve toplumsal cinsiyetten de etkilenmektedir. Örneğin Suriyeliler, tarım ve hayvancılık gibi mevsimlik işlerde çalışmak için Düzce’den verilmiş geçici koruma kimliği ile İŞKUR’a müracaat ederek çalışma izni muafiyet belgesini daha kolay alabilmektedirler.

İşgücüne katılımda kadın sığınmacılar ise hem iş bulmakta zorlanmakta hem işlerin niteliği açısından toplumsal cinsiyete dayalı işlere mahkûm olmakta hem de işyerinde cinsel taciz gibi toplumsal cinsiyete dayalı risklerle karşılaşmaktadırlar. Yaşları ortalama 30 olan görüştüğümüz kadın sığınmacıların hemen hepsi orta öğretim (ilk ve orta) mezunudur. Mesleki sertifikası olan iki kadın dışında çoğu daha önce çalışmadıklarını söylemişlerdir. Meslek anlamında görüşülen sığınmacı kadınların üçü düzensiz olarak kuaförlük ya da güzellik uzmanlığı yaptığını, birisi tercüman olarak çalıştığını, birisi de arada temizlik yaptığını söylemiştir.

Kadınlar da pek çok sığınmacı gibi kayıt dışı ve güvencesiz çalışmak durumunda kalmaktadır. Bu güvencesizlik ve sınır dışı edilme riski sadece düşük ücret ve ağır çalışma koşullarını değil aynı zamanda cinsel tacize uğrama riskini de artırmaktadır. Görüştüğümüz sığınmacı kadınlar buldukları işlerde kötü çalışma koşulları, sağlık sorunları ve cinsel taciz gibi sebeplerle uzun süre çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin daha önce bir şirkette çay ocağında çalıştığını söyleyen Zeynep (30) bu işinden Türkçe bilmediği için ayrıldığını, ancak daha sonra patronun cinsel tacizine uğradığını söylemiştir. Yalnız yaşadığı için özellikle Iraklı topluluktan erkekler tarafından da rahatsız edildiğini de söyleyen Zeynep iş ararken tacize uğradığını şöyle ifade etmiştir: “Bir adam var, iş istedim, bana iş bul dedim o da bana kız bul dedi. Ona bulamam dediğimde de sen varsın ya dedi.”

Tek kalan sığınmacı kadınlar ya yurtdışından ailelerinin gönderdiği parayla ya yardımlar ya da düzensiz işlerle yaşamlarını sürdürmektedirler. Haftada bir gün işyeri ve apartman temizliği yapan Cemile de iki kızı ve kendisi için Kızılay Kart’tan aldıkları aylık 120 Lira ve etraftakilerin yardımı ile geçindiklerini söylemiştir. Görüştüğümüzde bir şekerleme fabrikasında iş bulunduğunu söyleyen Zeynep (30) de hiçbir geliri olmadığını ve yeni Kızılay Kart aldığını ancak kira ve faturaları karşılamak için bu paranın yetmeyeceğini ifade etmiştir. Lina da

benzer şekilde yeni aldığı Kızılay Kart dışında hiçbir geliri bulunmadığını ve ailevi sebeplerle Irak'a giden eşinin Türkiye'ye giremediği için on aydır eşinin yurtdışından gönderdiği kısıtlı para ile geçimi sağlamaya çalıştığını belirtmiştir. Sağlık sorunlarından dolayı ağır bir işte çalışmadığını ve evde kuaförlükle geçindiğini söyleyen Dilan çalışma koşullarını şöyle ifade etmiştir:

Denedim, bir tatlı fabrikasında çalışmaya başladım. Üç hafta çalıştım dayanamadım çok hasta oldum ve aldığım para hep doktora gitti. Sabah 7 akşam 6 çalışıyorduk. Sabah saat 10'da bir de öğleden sonra 3'te 10 dakika mola ayrıca 15 dakika yemek molası veriyorduk. Hep ayakta duruyorduk sadece el hareketi yapıyorduk, şeker dolduruyorduk. Benim sırtımda rahatsızlık var dayanamıyordum. Şimdi ancak evde çalışabilirim. Çalıştığım zaman yaşayabilirim ama çalışmadığım zaman param yok ki, en büyük sıkıntı o. ... Burada sadece Kızılay Kart alıyorum, 500 TL kira ödüyorum. (Dilan, 32, Iraklı)

Kayıt dışı çalışmak, çoğu zaman emeklerinin karşılığını alamamasalar da sığınmacılar için kaçınılmazdır ve bu kaçınılmazlık sığınmacıları daha kırılgan bir konuma itmektedir. Bu gruplar bir "yabancı" olarak kayıt dışı çalışmanın yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ve deneyimsizlikten de etkilenmektedirler. Bu kırılganlıkları kadınların işyerlerinde sıklıkla cinsel tacize uğramaları ile kendini gösterirken, Afgan gençler ise sıklıkla paralarını alamaktan şikâyet etmektedirler. Çoğu lise mezunu olan ve iyi Türkçe konuşan bu gençlerin gelecek planları arasında üniversitede okumanın da bulunduğunu belirtmek gerekir. Geçici kimlik kartlarını kısa zamanda alamamaları ve uzun saatler çalıştıkları için akademik Türkçelerini geliştiremeyen Afgan gençler, inşaatlarda düşük ücretli vasıfsız işçi, kafelerde garson ya da bulaşıkçı olarak çalışmaktadır. Afgan gençler için yüksek öğrenime erişimlerini sağlayacak özel bir danışmanlık ve destek programı ihtiyacı hissedilmektedir.

Sağlığa Erişim ve Tercüman Engeli

Sağlık hizmetlerine erişim sığınmacılar için en önemli sosyal destek hizmetlerindedir. Savaşın travmasından ve zulümden kaçan sığınmacıların, içinde yaşadıkları kötü barınma, beslenme ve çalışma koşullarının da etkisiyle ortalama bir vatandaştan daha sık sağlık hizmetlerine erişim ihtiyacı duydukları söylenebilir. Sağlık konusunda sığınmacıların hepsinin sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmadıklarını ve olanların ise devlet hastanesine gitmeyi tercih ettiklerini belirtmek gerekir.

Düzce’de hem Geçici Koruma hem de Uluslararası Koruma sistemlerine başvuranlar ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Geçici Koruma kimlik belgesi sahiplerinin sağlık ve ilaç bedelleri AFAD tarafından karşılanmaktadır. Yapılan görüşmelerde sığınmacıların geçici kimlik numaraları ile ücretsiz muayene olabilseler de tercüman ve ilaç masrafından dolayı sağlık hizmetlerine erişemedikleri anlaşılmaktadır. Örneğin görüşülenler Arapça konuşan tercümanların hasta başına 20-30 TL ücret aldıklarını söylemişlerdir. Sığınmacılar bu ücreti verebilseler bile sınırlı sayıdaki tercümana uygun gün ve saati beklemek zorunda kalmaktadırlar. Nitekim Iraklı sığınmacı kadın görüşülenlerden olan Bibi (24) çok rahatsız olduğu zaman tercümanın işi olduğunu ve o gün doktora gidemediğini söylemiştir. Tercüman ücretini karşılayamayan görüşülenler ise ya doktora gitmemekte ya da başka yöntemlere başvurmaktadır.

Örneğin Zeynep (30) tercüman ücretini veremediği için Ankara’ya gittiğini, ASAM yol ücretini karşıladığı için ASAM’ın ücretsiz muayenehanesinde doktora görüldüğünü ayrıca psikologla görüştüğünü söylemiştir. Ancak Zeynep ile görüştüğümüzde yaklaşık bir aylık reçetesini henüz eczaneden alamamıştı. Benzer şekilde bir başka görüşülen ise haftada bir defa Bolu’daki ASAM’a giderek oradaki psikologla görüştüğünü söylemiştir. Hem kendisinin hem de çocukların psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu vurgulayan Cemile (46) bu desteğin önemini “Orada birisi beni dinliyor” sözleriyle ifade etmiştir. Dilan da sağlık ile ilgili sorununu şöyle aktarmıştır:

Devlet hastanesine gittim ücretsiz muayene oldum ama ilacı parayla alıyorum. Hastane genel olarak sorunlu. Tercüman parası ve ilaç parası vermem gerekiyor. Sürekli ilaç almam gerekiyor, bazen pahalı geliyor. Bazen çocuğum yardım ediyor ama doktor için tercüman gerekiyor. (Dilan, 32, Iraklı)

Sığınmacı çocukların da özellikle sığınma süreci öncesine yaşadıklarının etkisinden kurtulamadıkları anlaşılmaktadır. Düzce’de üç yıldır karısı ve iki çocuğu ile kalan Kasım çocukların durumunu şöyle anlatmaktadır:

Çocuklar hiçbir şekilde Irak’a dönmeyi düşünmüyorlar. Evimizin bir odasına bomba geldi. Çocuklar pencereden bombanın gelişini bile izlediler. Bu yaşadıklarını hiç unutamıyorlar. Hala uykularında kabus görüyorlar. Konuşurken Irak muhabbeti geçince direk bu manzarayı hatırlıyorlar. Artık onlar için Irak bu... Türkiye’de kalmak istiyoruz ama o da zor. Biz insan haklarını burada bulduk. Irak ‘ta can güvenliğimiz. Mal güvenliğimiz yoktu. Bizim umudumuz Türk pasaportu almak. Türk vatandaşı olmak (Kasım, 36).

Çocuklarının profesyonel bir psikolojik destek almadığını söyleyen Kasım (36) sadece öğretmenlerinin desteğiyle çocuklarının psikolojisinin yavaş yavaş düzeldiğinden bahsetmiştir. Keza, çocuklarından birisinin dışarıda oynarken düşen bir bombadan öldüğünü söyleyen Iraklı sığınmacı Mahsun (34) da diğer üç çocuğunun bundan etkilendiğini söylemiştir. Genel olarak sorun yaşayan sığınmacılar için Düzce’de psikolojik destek alabilecekleri bir yer bulunmamaktadır.

Sığınmacıların temel sağlık hizmetlerine erişimlerinde tercüman ve ilaç desteğinin yanı sıra sağlık kurumlarında istihdam edilen sosyal çalışmacı sayısının artırılması büyük önem arz etmektedir. Sığınmacıların hangi kurumlara nasıl erişebilecekleri ve nereden destek alabileceklerine dair doğru bilgiye erişimi hayati öneme sahiptir. Burada belirtmek gerekir ki, araştırmamızın raporu hazırlanırken KADİM öncülüğünde Arapça konuşan bir doktorun bulunduğu bir poliklinik hizmete başlamış ve Düzce Devlet Hastanesi’nde ücretsiz bir tercüman atandığı söylenmiştir.

Gündelik Hayat ve Sosyal Dışlanma

Sığınmacılar, yerli halk ile işyerlerinde, yaşadıkları mahallelerde, alışveriş mekanlarında ve kamusal alanlarda karşılaşmalarına rağmen ciddi bir iletişimi içinde değildirler. Özellikle komşular ve okuldaki veliler birbirleri ile daha fazla iletişim kurmakla birlikte komşuluk, arkadaşlık ilişkileri dil engeli ve ‘yabancı’/öteki algısı yüzünden sınırlı kalmakta, sığınmacılar ‘sosyal dışlanmaya’ maruz kalarak ‘ötekileştirilmekte’dirler. “Öteki”, bir ya da daha fazla kişi, kültür ya da toplum tarafından, geçmiş veya güncel ilişkiler referans alınarak, dikey (sınıfsal) ya da yatay (etnik vb.) olarak farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış olan, kişi, grup, sınıf, halk vb. şeklinde tanımlanabilir. “Ötekinin/ötekilerin” belirlenmesi toplumsal olarak işleyen bir süreçtir. Ötekileştirme sürecini, bir halkın veya bir grubun başka bir ya da daha fazla halk ya da grup hakkındaki soyut ve somut, tüm fikir hayal ve yargılarını içeren, gücünü toplumsal bellekten alan, içerisinde çoğu zaman damgalama süreçlerini de barındıran “imgeler” bütünü olarak tanımlayabiliriz (Nahya, 2011).

Düzce’deki göçmen ve sığınmacılar için “misafir”, “yabancı” ve “Suriyeli” gibi ötekileştirici bir dil kullanıldığı gözlenmiştir. İGİM Çalışanı C dahi sığınmacıların hak talep ettikleri durumlarda ötekileştirici bir dil kullanmaktadır:

Çok misafirperver olduğumuz için bir de dinimiz gereği çok yardımseveriz. İnsa-

nımız gerçekten onları mağdur olduğunu düşünerek yardım ediyor ... ama problem olmaya başladığı zaman, biraz da gerçekleri gördüğü zaman insanlar bazen soğuyabiliyor, bazen nefret edebiliyor, ülkemizi mahvettiler konumuna getirebiliyor. ... Ben de böyle misafirperverlik yönünden bakıyorum yani orda problemler yaşamışlar, gelmişler buraya ama buraya geldiklerinde -hepsi için konuşmuyorum ama - onların nankör olduğunu görünce af edersiniz yani bir antipati oluşuyor. Her şeyi beğenmeyebiliyorlar. ... Yani en basiti geçen hafta bize yazı geldi Suriyelilerle ilgili, şahsa durumu söylediğimizde en son Almanya'ya gideyim falan dedi yani. Düşünebiliyor musun yani çok farklı olaylar olabiliyor o zaman git, yani gelmeseydin. (İGİM Çalışanı C)

Görüştüğümüz kamu çalışanları da benzer şekilde sığınmacılara “hayır-severlik”, “misafirlik” ya da güvenlik açısından yaklaşmakta, insan hakları odaklı bir yaklaşım sergilememektedirler. Bu durum özellikle yerli halk ile ortaya çıkan çatışmalarda sığınmacılara olan tepkide kendini göstermektedir. Şahit olduğu bir olayı anlatan Suriyeli Hasibi (32), haksızlıklara karşı sığınmacıların kendilerini savunamadıklarını söylemiştir:

İki gün önce bir olay oldu burada. Suriyeli birisi bir iş yapmış. Adam parasını vermemiş. O da parasını istedi. Kavga çıktı. Adam para vermemek için Tayyip Erdoğan'a küfür etti diye iftira attı adama. Şimdi insanlar geri dönmeye başladı yavaş yavaş. Bizim memlekette hayat ucuz, kimse karnı aç yatmaz, ama burada yatar. Başka memleket çünkü. Orda aile var, akrabalar var. Burada kim sana veriyor yemek. (Hasibi, 32, Iraklı)

Türkiye'deki ikili sığınma sistemi, Suriyeliler, Suriyeli olmayanlar ve kağıtsızlar olarak farklı statülere bağlı kurumsal bir ayrımcılığa yol açmaktadır. Nitekim görüşmelerimiz ve gözlemlerimiz sağlık, eğitim ve emniyet gibi çoğu kamu kurumunda, mevzuattan da kaynaklı olarak Suriyeli olmayan sığınmacılara daha az tolerans ve daha fazla ayrımcılık yapıldığını göstermektedir. Ancak halkın gözünde Arapça konuşanlar genellikle Suriyeli olarak bilinmekte ve tepkisel yaklaşıldığı söylenmektedir. Hatta bazen Vali'nin bile dil sürçmesi ile kentteki sığınmacıları “Suriyeli” olarak adlandırdığı söylenmiştir.

Sığınmacılara karşı ayrımcı tutum alışverişlerde, ev kiralamada yüksek fiyatlar isteme, çalışma ilişkilerinde düşük ücret ödeme gibi yasal mevzuattan da kaynaklanan farklı düzeylerde ayrımcılık ve hak ihlalleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Raşid (24) bir dükkandan indirimli tişört almak istediğini ancak kendisine indirim yapılmadığını bunun sebebini sorduğunda da “Siz Arapsınız, sizin paranız var zaten” karşılığını aldığını söylemiştir.

İnsanların yüzde 20'si bize iyi davranıyor. Ama yüzde 80'ni kötü. Irak'ın durumunu bilmedikleri için böyle diyorlar. Irak'ın durumunu bilseler böyle demezler. Sadece karşılaştıklarımı anlatıyorum. Kimseyi kötülemek istemiyorum. Ama durum bu. Siz Türksünüz diye Türkleri övmek istemiyorum. Sadece yaşadıklarımı, gördüklerimi anlatıyorum. (Kamran, 27, Iraklı).

Araştırma bulguları Deniz ve arkadaşlarının (2016) ortaya koyduğu Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları sosyal dışlanma mekanizmalarına benzerlik göstermektedir. Düzce'deki sığınmacılar da mekânsal, ekonomik, kültürel, politik ve söylemsel olarak farklı dışlanma biçimleriyle karşılaşmaktadırlar. Sığınmacıların kötü barınma koşulları dışlanmanın mekânsal boyutunu bize göstermektedir. Gündelik pratiklerde çok çocukluluk, gürültü yapmak gibi sebeplerle ev sahipleri ve komşuları tarafından kültürel farklılıklar temelinde dışlanma ile karşılaşabilmektedirler. Sığınmacıların yaptıkları belirli işler ve güvencesiz çalışma biçimleri onların ekonomik dışlanmışlıklarının da bir göstergesidir. Politik ve söylemsel dışlanma biçimleri olarak “yurtlarını savunamayan”, “yurtlarından kaçan” damgası ile hem Iraklılar hem de Suriyeliler değersizleştirilmekte ve ötekileştirilmektedir.

Gelecek Planları: Düzce'de Beklemek ve Sabretmek

Üçüncü bir ülkeye yerleştirme sürecinin uzaması, sığınmacıların kendi hayatları üzerindeki belirleyiciliğini büyük ölçüde yok etmekte ve aynı zamanda psikolojileri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Geçimini resim yaparak kazanan Iraklı sığınmacı Mushap (48) yaşadığı durumu şöyle aktarmıştır:

Kendim için hiçbir şey istemiyorum. Her şeye çocuklarım için katlanıyorum. Doktor olsun, mühendis olsunlar. Ama bunların hiçbirisi burada olmayacak. Burada bekleme süreci psikolojik olarak bizi çok etkiliyor. Ben resim bile çizmek istemiyorum. Bazen kalem elimde öylece duruyorum yarım saat. (Mushap, 48, Iraklı)

Görüşülen sığınmacıların üçüncü ülkeye gitmelerine referansla “sabretmek” ve “beklemek” kelimeleri en fazla kullanılan kelimelerden birisidir. Baki (32) içinde bulunduğu durumu şu şekilde dile getirmektedir:

Benim yerimde olmak istemezsiniz inanın bana. Her şeyim bir telefona bağlı. Telefon her çaldığında koşuyorum. Her zaman telefonumu yanımda taşıyorum, tuvalete giderken bile. Telefonumu bırakamam. Sadece pazarları bırakabiliyorum. Çünkü BM o zaman çalışmıyor. (Baki, 32, Iraklı)

Sadece çocuklarına iyi bir hayat kurmak istediğini söyleyen Lina (34) “Sadece kararı bekliyoruz. Tam beş yıldır Düzce’deyiz, bizim gibi arkadaşlarımızın çoğu Avrupa’ya gitti. Eğer BMMYK başvuruları kabul edilmezse ne yapacağını bilmediğini burada yardımsız yaşamayız” demiştir. Görüşmelerimiz, özellikle uzun yıllardır Düzce’de ikamet eden ve belirli bir yaşam kuran sığınmacıların çalışma gibi yasal haklara erişim ya da vatandaşlık istediklerini göstermektedir. Dört yıldır Düzce’de yaşayan ve ikinci mülakatını yapan Iraklı sığınmacı Baki (32) bu ortak isteği “Ben şikayet etmiyorum ama yasal bir statü istiyorum. Basit ve güvenli bir hayat istiyorum sadece” şeklinde dile getirmiştir.

4.7. Mültecilik ve Toplumsal Cinsiyet

Kadın sığınmacılar için savaşın travmasına ek olarak, toplumsal cinsiyete dayalı zulüm ve şiddetin sığınma kararlarında önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekmektedir. Eşlerinden ve ailelerinden gördükleri toplumsal cinsiyete dayalı zulümden dolayı, kocaları öldürüldükten sonra dul birer kadın olarak ağır baskı ortamından kaçmak için ya da boşandığı eşinin çocuğunu almak istemesinden dolayı kadınlar ülkesini terk ettiklerini söylemişlerdir.

Çocuk için Türkiye’ye geldim çünkü eşimle boşandım. Çünkü İran’da bir kural var, bir kadın boşandığı zaman babası çocuğu alabilir. ... İran’da o kurallar insanları bağlıyor, adalet yok, o baskı yüzünden Türkiye’ye geldim. (Maral, 31, İranlı).

Zeynep (30) ve Cemile (46) ise ailesi ve kocasıyla sorunlar yaşadığını, şiddete uğradıklarını ve Irak’a geri dönerse öldürüleceğini ifade etmişlerdir. Dilan (32) ise boşandıktan sonra asker olan kocasının öldürülmesi üzerine, tehdit edildiklerini ve Irak’ta dul bir kadın olarak baskı altında yaşamının güçleştiğini anlatmıştır. Lina (34) ve Dilan (32) gibi çocuklu kadınlar özellikle Irak’ta devam eden çatışmalı ve istikrarsız ortamda çocuklarının geleceğinden endişe ettiklerini ve iyi bir hayat kurmak için Irak’ı terk ettiklerini söylemişlerdir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten ve rollerden kaçış, çocuk bakımı sorumluluğu, zorla evlendirme ya da kadın sünneti gibi toplumsal cinsiyetle ilişkili zulüm ve eziyet biçimlerinin kadınları göçe zorladığı bilinmektedir (Cawley, 1997; Freedman, 2015; Spijkerboer, 1994). Bazen de toplumsal cinsiyete dayalı zulüm genellikle diğer eziyet ve zulümlerin devamı olmakta ve özellikle savaş dönemlerinde kadınların tecavüz gibi araçlarla etnik temizliğin hedefi ya da doğrudan şiddetin hedefi olduğunu göstermektedir (Cockburn, 2004). Bizim araştırmamız da

mevcut çalışmalara benzer şekilde kadınların sığınma sebeplerinin toplumsal cinsiyete dayalı zulüm ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sığınmacı kadınlar uydu kentte bekleme dönemlerinde de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır. Görüşülen sığınmacı kadınlardan yarısı iş yerinde ya da özel yaşamlarında erkeklerin cinsel tacizine uğradıklarını söylemişlerdir. Genellikle işverenlerin ve kendi topluluklarından olan erkeklerin cinsel tacizine uğrayan sığınmacı kadınların özellikle ekonomik güçsüzlüklerinden ve tek başına yaşamlarından dolayı daha kolay taciz edilebilir görüldükleri anlaşılmaktadır. Nitekim bu tacizler genellikle iş bulma ya da maddi yardım karşılığında cinsel ilişkiye zorlanma şeklinde olmaktadır. Örneğin sık sık telefonla aranarak rahatsız edildiğini söyleyen Zeynep (30), “Burada yalnız olduğum için [erkekler] benimle olmak istiyorlar, buraya gelmek istiyorlar” demiştir. Cemile (46) de yalnız yaşadığı için insanların yardım ettiklerinde karşılık beklediklerini o yüzden artık kimseyle arkadaşlık yapmak istemediğini söylemiştir. Cemile bu ilişkilerden dolayı uğradığı tacizi anlatmıştır:

Çok sıkıntılar yaşadım. Daha önce hatta bir kere şikâyet ettim. O yüzden kalabalık istemiyorum. Iraklı bir adam vardı bana yardım ediyordu. Bize buzdolabı getirdi, yemek yoksa o getiriyordu. Çocuklara para veriyor hep yardım ediyordu. Ben ona şükrediyorum ama daha sonra ilerledi. Sana akşam geleceğim, ne zaman gelmek istiyorsam gelebilirim diyordu. Hayır, istemiyorum ben öyle bir kadın değilim dedim, sen zaten evli bir adamsın, sen beni yanlış anladın ben senin yardımı kabul ettim ama başka bir şeyi kabul edemem dedim O da beni tehdit etmeye başladı. ... Beni rahat bırakmayınca ben de tehdit etmeye başladım, seni şikâyet edeceğim dedim. ... Evet ettim. Emniyet'e [Göç İdaresine]. Adamı çağırdılar konuştular, araştırdılar sordular. Artık bu kadına yaklaşırsan kimliklerini alırsın yurt dışına yollarız dediler. (Cemile, 46, Iraklı)

İGİM çalışanları tarafından tacizci erkeğin sadece uyarılması daha sonra dedikodunun büyümesi ve erkeğin ailesinin de kadını suçlaması ile durum kadının aleyhine dönmüş ve onu toplumsal olarak dışlandığı bir konuma sokmuştur. İnsanlar dedikodu yaptığı için artık kimseyle görüşmek istemediğini söyleyen Cemile, korktuğunu ve gerek olmadıkça dışarı çıkmadığını söylemiştir.

Özellikle kocası ya da çocuğu olmayan kadınların ama genel olarak tüm sığınmacı kadınların muhafazakâr bir yapı gösteren Iraklı topluluk içinde katı toplumsal kurullarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Görüşülenler erkeklerle arkadaşlık etmeleri, sevgili olmaları gibi dedikodulara maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Hatta yeni evli olan Bibi (24) de kocası ile çarşıda el ele

yürüdüğünde bile eleştirildiğini ve sürekli dedikodu yapıldığını söylemiştir. Sığınmacı kadınlardan Irak'taki gibi muhafazakâr davranış kalıplarını sürdürmelerinin beklendiği, uymadıklarında ise eleştiri ve dedikodu ile dışlandıkları anlaşılmaktadır. Kadınlara uygulanan bu toplumsal baskı yüzünden yaşamları daha da kısıtlanmaktadır. Boşanmış çocuklu bir kadın olan Dilan (32) ise bu tür dedikodulara uğramamak için sosyal ilişkilerinde tedbirli olduğunu ve fazla kişiyle görüşmediği için sorun yaşamadığını söylemiştir.

Karışmıyorum kimseye ya da tanıdık insanlar onlar, iyiler, iyi arkadaşlar, ben kötü insanlara karışmıyorum o yüzden büyük bir sıkıntım olmuyor. Arkadaşlarım belli bu, bu, bu ...öyle çok kalabalık bir arkadaşım yok. (Dilan, 32, Iraklı)

Buldukları topluluk tarafından dışlanmaları sığınmacı kadınların mevcut psikolojik sorunlarının daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Örneğin, ciddi bir sosyal dışlanma yaşayan Zeynep, "Sürekli düşünüyorum, sürekli sabrediyorum. Çok düşünmekten saçım beyaz oldu" sözleriyle içinde bulunduğu psikolojik durumu tarif ederken sürekli uykusuzluk çektiğinden şikâyet etmiştir. Benzer sosyal dışlanmalar, tek yaşayan sığınmacı kadınların kendi toplulukları içerisinde kurulan dayanışma ve yardımlaşma sayesinde daha rahat olabilmelerine dair algıyı da düşündürmektedir. Keza, çoğu zaman aynı dili konuşan, aynı kültürü paylaşan, benzer topluluklar kadınların uğradığı şiddetin kaynağı da olabilmektedir. Nitekim tercümanların bütün hayat hikayelerini, tecavüz gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet geçmişlerini ve özel yaşamlarını bildiği sığınmacı kadınların kendi toplulukları içinde bu katı ilişkiler yüzünden yeniden toplumsal cinsiyete dayalı şiddete uğradıkları görülmektedir. Bu yüzden sığınmacı kadınların kişisel bilgilerinin gizliliğinin korunması özel önem taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacize karşı ulusal anlamda psiko-sosyal ve ekonomik destekler Aile ve Sosyal Politikalar (ASPB) İl Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Sosyal çalışmacıların istihdam edildiği ve psiko-sosyal destek anlamında tek kurum ise ASPB'dir. Ev içi şiddet ve kadına yönelik şiddetle ilgili Şiddet Önleme Merkezleri (ŞÖNİM), çocuklar için Sevgi Evleri ve yaşlılar için evde bakım ve yaşlı bakım evleri bu müdürlük altında faaliyet göstermektedir. Geçici kimlik numarasına sahip her sığınmacı ASPB hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin imzaladığı Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve İstanbul Sözleşmesi (2011) gibi uluslararası sözleşmeler, yasal statüsünden bağımsız olarak göçmen ve sığınmacı kadınların

da erkek şiddetine karşı kadınları koruma önlemlerinin alınmasını öngörmektedir. Ancak sığınmacıların bu hizmetlere erişimde de yetersiz tercümanlık, ulaşım ve bilgi yetersizliği gibi engeller bulunmaktadır. Nitekim KADİM Çalışanı A İranlı bir ailenin psikolojik destek için başvurduğunu ancak bir yere yönlendiremediklerini söylemiştir. Düzce’de tek yaşayan kadın ve çocuklu sığınmacı kadınların sayısının yüksek olduğunu ifade eden KADİM Çalışanı A, evlilik aracılığıyla ikamet izni alan kadınların oranının da yüksek olduğu vurgulanmıştır. İGİM Çalışanı C de özellikle evlilikle Düzce’ye gelen göçmen kadınların uğradığı ev içi şiddetle ilgili polise şikayet geldiğini şöyle ifade etmiştir:

Buraya gelip evlenmiş Türk vatandaşı olanlar da var, kocam beni dövüyor diye ama bunlar kapanmış şeyler, net olarak bir şey yok. ... Türk vatandaşıyla ayrıldıkları zaman sıkıntı oluyor. Ülkelerine geri dönüş olmak zorunda oluyor. (İGİM Çalışanı C)

Aynı görüşülen, kadına yönelik taciz ve ev içi şiddet ile ilgili şikayetlerde önce Emniyet’e sonra İGİM’e geldiklerini, kendilerinin de ASPB ile görüştiklerini ve Şiddet Önleme Merkezleri’ne (ŞÖNİM) iki ya da üç kadın ve bir çocuk yönlendirdiklerini söylemiştir. Ancak ASPB İl Müdürlüğü tarafından verilen bilgiye göre ŞÖNİM’lere dört göçmen ya da sığınmacı kadın müracaat etmiş ancak bu kadınlar İGİM’e yönlendirilmiştir. Görüşmelerimize ve gözlemlerimize dayanarak sığınmacı kadınların uğradığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (TCDS) ve aile içi şiddet vakaları bürokrasi ve tercüman sıkıntısından dolayı ASPB İl Müdürlüklerine yansımamakta ya da bu müdürlüklerde çalışanlar destek mekanizmasını işletmekte isteksiz davranmaktadırlar.

Mevcut çalışmalar sosyal ağlardan yoksun olan, ekonomik zorluklarla mücadele eden, sağlık hizmetlerine ve eğitime kısıtlı erişimi, bilgi ve iletişim eksikliği olan mülteci kadınların bir de sosyo-ekonomik destekten mahrum olmasının kadına yönelik şiddet riskini daha fazla artırdığını ortaya koymaktadırlar (Keygnaert vd. 2012). Bu çalışma da kadın sığınmacıların farklı düzeylerde uğradıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleri açısından, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve destek mekanizmalarının önemine işaret etmektedir. Özetle, kadınların düzenli psiko-sosyal ve ekonomik desteğe erişememeleri onların önünde ciddi bir sorun ve erkek şiddetine karşı savunmasızlıklarını artıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düzce’de Sosyo-Ekonomik Destekler ve KADİM

Düzce İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nün temel işlevi kente yeni gelen sığınmacıların kayıtlarını almak ve geçici kimliklerini çıkartmaktır. Daha sonra mülakat sürecini bekleyen sığınmacılardan Düzce uydu kentinde ikamet ederek, haftada bir ya da iki haftada bir imza atmak üzere İGİM’e gitmesi zorunludur. Yönlendirmeden ziyade kayıt odaklı bir faaliyet gösteren İGİM aynı zamanda sığınmacıların doğrudan iletişim kurabildikleri ilk merkezdir. Dolayısıyla sığınmacıların da sürekli ziyaret ettikleri ve tercümanların varlığından dolayı sorunlarını dile getirebildikleri bir yer olmaktadır. Sığınmacıların kentte yaşadıkları en büyük sorunların barınma, sağlık ve geçim konularında olduğunu söyleyen İGİM Çalışanı C, “kaparo verip alamayanlar oluyor evden çıkartılanlar oluyor ama bunlar bize çok yansımıyor, biliyoruz yani gelip bize söylüyorlar ama resmi boyutu bizle alakalı olmadığı için o tarafa çok düşülmüyoruz” demiştir. İl Göç İdaresi Müdürlüğü sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç duyan sığınmacıları Valilik çatısı altında kurulan Kardeşlik, Akrabalık, Dayanışma ve İletişim Merkezi kısa adıyla KADİM’e yönlendirmektedir.

Düzce’de Valilik bünyesinde 2017 yılında kurulan KADİM, sosyal destek mekanizmalarına erişim açısından yetkili ve diğer kurumlarla koordinasyonu sağlayan merkezi bir konumda bulunmaktadır. Bir web sitesi de bulunan KADİM (duzcekadim.org) Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak barınma, istihdam, sağlık ve eğitim gibi haklar ve sosyo-ekonomik yardımlar hakkında bilgi vermektedir. KADİM Çalışanı A faaliyetlerini şöyle özetlemiştir:

STK’lar ve hayırseverlerle ortak çalışmalar yapmak, aynı yardım desteği, iş bulmaya destek, dezavantajlı gruplarla çalışmalar, gönüllü tercümanlık için öğrencilerle işbirliği, bilgilendirme broşürleri, kağıtsız bireylerin BMMYK başvuru sürecine katılmasına destek, halk eğitim kurslarıyla uyuma destek, kamu kurumlarına erişimde rehberlik ve aracılık etmektedir. (KADİM Çalışanı A)

Bu destekler KADİM’in ilişkide olduğu diğer kamu ve özel kuruluşlara yönlendirme yapılarak sağlanmaktadır. Örneğin İGİM tarafından yönlendirilen sığınmacılara ihtiyaçları doğrultusunda ve STK’lar aracılığıyla ev eşyası, giyecek, gıda yardımı yapılmakta ya da iş ve kiralık ev bulmalarında destek olunabilmektedir. Üç personel ve bir tercümandan oluşan kadrosuyla KADİM, İGİM’den alınan bilgiler doğrultusunda mahalle ziyaretleri yaparak sığınmacı ve göçmenlerin kayıtlarını tutmakta ve bu bilgiler işbirliği yapılan diğer STKlar ile paylaşılabilir. Düzce’deki sığınmacılara tek merkez-

den sorunlarının çözümü ve diğer kurumlarla bir eş güdüm sağlamaya çalıştıklarını söyleyen KADİM Çalışanı A, “kısıtlı kaynakları adil dağıtabilmek için” STKlarla işbirliği yaptıklarını söylemiştir.

Görüşülen sığınmacılardan bazıları geçimlerini sağlayabilmek için kısıtlı sayıda da olsa Kızılay Kart’tan maddi destek, SYDV’den tek seferlik yardım ve bazı STK’lardan yardım aldıklarını söylemişlerdir. 2017 yaz aylarında görüşülen sığınmacılardan yalnız ya da çocuklu yaşayan üç kadın Kızılay Kart’tan faydalanmak üzere başvurmuş ve ilk yardımların yatırılmasını beklemekteydi. Ancak sığınmacı ailelerde çalışma yaşında erkeklerin olması durumunda bu yardıma erişimi güçleşmektedir. Bunun sebebi de çalışma yaşındaki erkeklerin çalışmasının beklenmesidir.

Ekonomik durumu kötü olan sığınmacılar bu alanda insani yardım yapan Düzce İHH, Beşir Derneği, Uluslararası Merhamet Cemiyeti Derneği, Biz Büyük Bir Aileyiz, MÜSİAD ve Erdemliler Derneği gibi sivil toplum örgütlerine yönlendirilmektedir. Örneğin insani yardım alanında aktif olan Düzce İHH eşya yardımı ve market alışveriş çeki desteği vermekte, sağlık sorunlarında yönlendirme, ilaç desteği ve hatta diş tedavisi yapabildiği söylenmiştir. İHH Hanım Komisyonu ise kadın sığınmacılara eğitim verdiği, Türkçe öğrenen öğrencilerin de derslerine destek olduğu söylenmiştir. Arapça bilen personel ve gönüllüler ile de çalışan Düzce İHH’nın 300 civarında sığınmacı ile irtibatla olduğu, Ramazan ve Kurban bayramlarında düzenli yardım yaptıkları ifade edilmiştir. STK’larla yardımların organizasyonu için nasıl çalıştıklarını KADİM Çalışanı A şöyle açıklamaktadır:

Yardım noktasında her derneğe on aile şeklinde dağıtıyoruz. Biz de yapacağız, onlar da yapacak. SYDV’nin gene maddi yardımı olacak ama yerel yardımların düzenli olması noktasında [STK’ları] itelim biraz istiyoruz, sürdürülebilir olsun istiyoruz, aç kalmasın aile istiyoruz. ... Amacımız, sistemi kuralım her STK’nın yardım ettiği aile profili olsun çünkü kapı kapı geziyor bunlar. Şöyle diyeyim giyim konusunda sıkıntı yok, yazın X firması SYD Vakfının temel destekçisi, giyim konusunda sürekli yardım yapıyorlar. Tabi giyiliyor sosyal market mağazalarımız var oradan alıyorlar. Yazlık ve kışlık çok talepler oluyor. İki ay sonra bir daha geliyor. Düzenli olarak veriyoruz. (KADİM Çalışanı A)

KADİM Düzce’de yardımların STK’lar aracılığıyla dağıtılmasını yönetme ve denetleme işlevini görmektedir; kısıtlı kaynaklarını ve yasal hak olarak tanımlanmayan bir takım sosyal destek mekanizmalarını STK’lar aracılığıyla

gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu örgütlenen desteklere rağmen, görüşmelerimiz sığınmacıların temel haklara ve ihtiyaçlara erişimde zorluklar yaşadıkları göstermektedir. Bu zorlukların en önemli sebeplerinden birisi de Türkçe bilmemektir.

Sığınmacı ve mültecilerin hem hastaneler gibi kamu kurumlarına erişimde hem de yerel sosyal yaşama uyumda Türkçe öğrenimi ve iletişimi önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Düzce İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü tarafından kentteki göçmen ve sığınmacılar için Türkçe okuma-yazma kursu, çeşitli mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir. Ayrıca, Düzce Gençlik Merkezi Spor İl Müdürlüğü'ne bağlı Gençlik Merkezi'nde genç sığınmacılara yönelik eğitim desteği ve boş zaman etkinlikleri düzenlenmektedir. KADİM de bazı mahallelerdeki ilkokullarda Halk Eğitim'in desteği ile Türkçe kurslarının açılmasını sağlamıştır. Ancak pek çok yetişkin sığınmacının çalışma, rahatsızlık ya da ev içi sorumluluklarından dolayı bu kurslara gidemediği anlaşılmaktadır. Örneğin görüşülen sığınmacı kadınlar ortalama olarak bir buçuk yıldır Türkiye'de bulunmalarına rağmen sadece içlerinden ikisi iyi derecede Türkçe konuşabilmekteydi. Beş yıldır Düzce'de yaşayan Lina (34), Türkçe öğrenmek istediğini ancak çocuklarını bırakacak yeri olmadığı için kursa gidemediğini söylemiştir. Zeynep (30) ise iş bulduğu için Türkçe kursunu bırakmak zorunda kaldığını çünkü kursların gündüz olduğunu söylemiştir. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kamusal alana daha az katılan ve dışarıda çalışma imkânları kısıtlı olan kadın sığınmacıların erkeklere göre daha az dil becerisi geliştirdiği söylenebilir. Türkçe bilmemenin bir sonucu olarak görüşülenlerin komşularıyla ya da genel olarak Düzce'deki yerli halkla çok az düzeyde iletişim kurdukları gözlenmektedir.

Sonuç ve Bazı Politika Önerileri

Türkiye'deki YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile oluşturulan yasal mevzuatlar, sosyal hizmete erişim anlamında savaşın travmasından ve zulümden kaçan sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bu eksiklik yerel düzeyde sivil toplumun desteği ile aşılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu destekler sosyal çalışmacılarının dahil olmadığı bir "hayırseverlik" anlayışından öte geçememektedir. Ayrıca bazı hakların tanımlanması sosyal hizmetlere erişimin sağlanması için yeterli bir koşul olmamakta, dil engeli, çalışma zo-

runluluğu ve toplumsal cinsiyete dayalı sorumluluklar gibi engeller bu haklara erişimi kısıtlayabilmektedir.

Bu çalışma düzenli bir psiko-sosyal destek mekanizmasının bulunmadığı Düzce’de sığınmacıların çoğunlukla ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarıyla baş başa kaldığını göstermektedir. Bir yandan ihtiyaçları için izinsiz çalışmak zorunda kalan diğer yandan sınır dışı edilme korkusu yaşayan sığınmacılar izinsiz çalıştıkları için işverenlerin hak ihlalleri ile çok sık karşılaşmaktadırlar. Barınma ve geçim sorunları sığınmacılar için hayati bir öneme sahip olmakta, bu sorunlar savaşın travmasının yol açtığı psikolojik sorunlarını da derinleştirmektedir. Destek mekanizmalarına kısıtlı erişim sığınmacı kadınları ise iş veya maddi destek arayışlarında cinsel taciz gibi toplumsal cinsiyete dayalı farklı zorluklar ve risklere maruz bırakmaktadır. Bu yüzden özellikle sığınmacı kadınlara yönelik olarak barınma, ekonomik ve psiko-sosyal desteklerin varlığı aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele için de elzemdir.

Düzce’deki sığınmacıların erişebileceği insan hakları merkezli bütünsel bir yaklaşım ile sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır. İçlerinde çocuk, genç, yaşlı, engelli ve tek yaşayan kadınların olduğu farklı sığınmacı grupların farklı sorunları ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların analizi ve uygun çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu çözümler üretilirken ise insan odaklı, toplumsal cinsiyete duyarlı, sosyo-psikolojik destek ve yönlendirme mekanizmalarının kurulması gerekmektedir.

Kaynakça/References

- AFAD (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) (2014). Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar. Erişim tarihi, 12 Kasım 2017: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2376/files/80-20140529154110-turkiye_deki-suriyeli-kadinlar_-2014.pdf
- Biner, O. ve Soykan, C. (2016). “Bize Misafir dediler. Söyleyiniz, kimdir misafir? Var mıdır kanunda karşılığı?”: Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye’de Yaşam. Erişim tarihi 21 Mart 2017: <http://www.multeci.org.tr/belgeler.aspx>
- Buz, S. (2005). Türkiye’de Sığınmacıların Psiko-Sosyal Sağlığı, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16(2), 93–105. Erişim tarihi 13 Mart 2016: <http://www.tsh.hacettepe.edu.tr/>
- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu, *TBB Dergisi*, 21(77), 120–130. Erişim tarihi 13 Mart 2016 : <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/>
- Coşkun, E. (2017). Sosyal Hizmetin Kapsamadıkları: Kağıtsız Göçmen Kadınlar. *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmetleri yeniden Düşünmek Konferansları* içinde, Neşe Şahin-Taşğın, Uğur Tekin ve Yasemin Ahi (ed). (217–233) Ankara: Nika Yayınevi.
- ÇSGB (2018). Çalışma İzin Harçları ve Değerli Kağıt Bedeli. Erişim tarihi 12 Ağustos 2018: <https://www.cs.gb.gov.tr/uigm/contents/calisma-iznine-dair-bilgiler/harcvebankabilgileri/>
- Cockburn, C. (2004). The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace. *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*, içinde Wenona Giles ve Jennifer Hyndman (Ed.) Los Angeles: University of California Press. Doi: doi:10.1525/california/9780520230729.003.0002
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 56, 37–68.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, A.B. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 14(27), 17–40.
- Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E. (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler, *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 11-24. Erişim 11 Ağustos 2018 : <http://dergiler.ankara.edu.tr>
- Ekiz Gökmen , Ç. (2011). Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 28, 201–232.
- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Freedman, J. (2015). *Gendering the international asylum and refugee debate*. London: Palgrave Macmillan.
- Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli Ve Iraklı Sığınmacılar: Milliyetçilik, Erillik Ve Vatandaşlık Temelinde Öteki Algısı. *Alternatif Politika*, 8(3), 505–535. Erişim adresi 03 Mart 2017: <http://alternatifpolitika.com>
- İçduygu, A. (ed). (2015). Syrian Refugees in Turkey: A Long Road Ahead. *Migration Policy Institute*. Erişim adresi: www.migrationpolicy.org

- İrfan, K. (2017). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye İş gücü Piyasalarına Etkileri*, İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung. Erişim tarihi 11 Ağustos 2018: <http://www.fes-tuerkei.org>
- Jessen, A. (2013). *The Government of Turkey and Syrian refugees: A gender assessment of humanitarian assistance programming*. Washington: Georgetown Institute for Women, Peace and Security. Erişim tarihi 15 Mayıs 2017: <https://giwps.georgetown.edu>
- Kaya, A. ve Kırarç, A. (2016). İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu. Nisan 2016. Hayada Destek Derneği, İstanbul.
- Keygnaert, I., Vettenburg, N. ve Temmerman, M. (2012). Hidden violence is silent rape: sexual and gender-based violence in refugees, asylum seekers and undocumented migrants in Belgium and the Netherlands, *Culture, Health & Sexuality*, 14(5), 505–520. doi: 10.1080/13691058.2012.671961
- Kıvılcım, Z. (2016). Legal Violence Against Syrian Female Refugees in Turkey. *Feminist Legal Studies*, 24(2), 193–214. doi: 10.1007/s10691-016-9323-y
- Kıvılcım, Z. ve Özgür- Baklacioğlu N. (2015). *Sürgünde Toplumsal Cinsiyet. İstanbul'da Suriyeli Kadın ve LGBTİ Mülteciler*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2015). Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014, *Göç Dergisi*, 2(2), 249–267.
- Nahya, N. Z. (2011) İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 27–38.
- Resmi Gazete (2016). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. Tarih: 15/1/2016 Sayı No: 29594. Erişim tarihi 13 Mayıs 2018: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>
- Sosyal Hizmetler Kanunu (2017, 24 Mayıs). *Resmi Gazete*, (Sayı: 18059). Erişim tarihi 13 Mayıs 2018: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
- Spijkerboer, T. (1994). *Women and Refugee Status; Beyond the Public/Private Distinction*, Lahey: Emancipation Council.
- Taşgın, N. Ş. ve Özel, H. (2011). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 175–190. Erişim tarihi 23 Mayıs 2017 : <http://www.tsh.hacettepe.edu.tr/>
- Tekin, U. ve Ertuş, G. (2017). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Kurumlarında Karşılaştıkları Sorunlar. *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar: Sosyal Hizmetleri yeniden Düşünmek Konferansları* içinde, Neşe Şahin-Taşgın, Uğur Tekin ve Yasemin Ahi (ed). (193-207) Ankara: Nika Yayınevi.
- Toksöz, G., Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2013). *Irregular Labour Migration in Turkey and Situation of Migrant Workers in the Labour Market*. Ankara: International Organisation for Migration. Erişim tarihi 26 Nisan 2017: <http://www.iom.int>
- Tufan, B. vd. (2009, Ekim). Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet, *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildirileri Kitabı*. Antalya. (76–86). Erişim tarihi 14 Mayıs 2017: <http://www.sosyalhaklar.net/2009/bildiri/2009sosyalhaklar.pdf>

- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2). 29–63. Erişim tarihi 26 Mayıs 2017: <http://tesamakademi.com/tr/>
- UGÖ (Uluslararası Göç Örgütü - IOM) (2017). IOM TurkeyHelpsResettleOver 21,000 Refugees in 2016. Erişim tarihi 14 Mayıs 2017: <https://www.iom.int/news/iom-turkey-helps-resettle-over-21000-refugees-2016>
- UNHCR (2018). UNHCR tarafından kayıt ve MSB. Erişim tarihi: 24 Eylül 2018. <http://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/reception-registration-and-rsd-with-unhcr/>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2017) 2017 UNHCR Monthly statistics. Erişim tarihi 17 Eylül 2017: [http://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/eng\(67\).pdf](http://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/eng(67).pdf)
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2016a) Syria regional refugee response. Erişim tarihi: 17 Eylül 2017. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>
- UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2016b). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. Erişim tarihi: 17 Eylül 2017. <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>
- YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu). (2013, 11 Nisan). *Resmi Gazete*. (Sayı: 28615). Erişim tarihi 14 Mayıs 2017: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179–190. Erişim tarihi 17 Eylül 2017: <http://www.tsh.hacettepe.edu.tr/>

Relationship Between Union Membership, Union Satisfaction and Job Insecurity: An Application On Research Assistants

Fatih Karcioğlu¹

Ensar Balkaya²

Abstract

Job insecurity is one of the most important and overarching issues facing employees in labour relations. It is important to know whether the unions aiming to protect the rights of employees and support them against the problems that arise in the working life have a functional role at the point of job insecurity. Main purpose of this study is to explore the impact of union membership and union satisfaction on job insecurity. In this context, questionnaire was applied to total of 222 research assistants working with 130;33/a and 92;50/d staff in Ataturk University. The data analysis includes descriptive statistic, t-test and a regression analysis through SPSS 22 program. In the study, it was observed that union membership did not have significant impact on job insecurity but union satisfaction had negative significant impact on job insecurity. In addition, it was determined that researchers with 33/a staff had lower job insecurity than researchers with 50/d staff.

Keywords

Job insecurity • Union membership • Union satisfaction

1 Corresponding Author: Fatih Karcioğlu (Prof.), Ataturk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labour Economics and Industrial Relations, Erzurum, Turkey. Email: fkarci@atauni.edu.tr

2 Ensar Balkaya (Res. Asst.), Ataturk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labour Economics and Industrial Relations, Erzurum, Turkey. Email: ensar.balkaya@atauni.edu.tr

To cite this article: Karcioğlu, F. & Balkaya, E. (2018). Relationship between union membership, union satisfaction and job insecurity: An application on research assistants. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 307-326.

<https://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0017>

Sendika Üyeliği, Sendikal Memnuniyet ve İş Güvencesizliği İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Uygulama

Fatih Karcioğlu¹

Ensar Balkaya²

Öz

İş güvencesizliği, iş ilişkileri ile ilgili olarak çalışanların karşı karşıya kaldığı en önemli ve üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Çalışanların haklarını korumayı ve çalışma hayatında ortaya çıkan sorunlara karşı onları desteklemeyi amaçlayan sendikaların iş güvencesizliği noktasında işlevsel bir role sahip olup olmadığının bilinmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı sendikaya üye olma durumu ve sendikal memnuniyetin iş güvencesizliği üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu kapsamda Atatürk Üniversitesi'nde 13033/a ve 9250/d kadrosuna sahip olmak üzere toplamda 222 araştırma görevlisi üzerinde uygulama yapılmıştır. Anket tekniği ile elde edilen veriler SPSS 22 programında tanımlayıcı temel istatistik analizleri, t testi ve basit regresyon analiziyle değerlendirilmiştir. Çalışmada sendikaya üye olma durumunun iş güvencesizliği için anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı fakat sendikal memnuniyetin iş güvencesizliği üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 33/a kadrosuna sahip olan araştırma görevlilerinin 50/d kadrosuna sahip olan araştırma görevlilerine göre daha düşük seviyede iş güvencesizliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

İş güvencesizliği • Sendika üyeliği • Sendikal memnuniyet

1 Sorumlu yazar: Fatih Karcioğlu (Prof. Dr.), Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Erzurum, Türkiye. Eposta: fkarci@atauni.edu.tr

2 Ensar Balkaya (Arş. Gör.), Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Erzurum, Türkiye. Eposta: ensar.balkaya@atauni.edu.tr

Atf: Karcioğlu, F. ve Balkaya, E. (2018). Relationship between union membership, union satisfaction and job insecurity: An application on research assistants. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 307-326.

<https://dx.doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0017>

Relationship Between Union Membership, Union Satisfaction and Job Insecurity: An Application On Research Assistants

Job insecurity, deriving from dangers which employees perceive of about the future of their jobs because of reasons effective such as flexible working practices, continuous change and innovation, high unemployment rates, is an important factor which negatively affects both employees' social and work lives. It was put forth by various researches that job insecurity in work life decreases job satisfaction and organizational commitment of employees and also causes an increase in turnover intention, worries about turnover and low performance.

In many situations, it is very difficult for employees to struggle against an employer or an institution effectively and individually in case they lose their jobs. At this point, it is a reasonable statement that unions, which employees gather and constitute in order to preserve their interests, may be an effective means of struggle against job insecurity, one of the most important problems of employees concerning their jobs. Considering the fact that unions exist with a claim that they protect the interests of the employees best, it is expected that being a member of a union and satisfaction of that union affect employees' perceived job insecurity positively.

In this study, relationship between union membership, union satisfaction and job insecurity is probed on two groups working at the same institution and under the same conditions in general but differs in terms of the continuity of the job. In the first part of the study, aforementioned concepts and relationships among those concepts are explained theoretically, studies conducted before are presented in an explanatory way and information on the extent of 33/a and 50/d statutes are provided. In the second part of the study, research method and sampling are stated and then results of statistical data analysis are discussed.

Union Satisfaction

Union is a type of organization that employees unite and constitute to realize their common purposes on issues such as wages, working conditions, complaint procedures, recruitment, promotion and incentive systems, workplace security and policies, by using tools such as collective labor bargaining primarily (Ratna and Kaur, 2012, p. 49). The main purpose of unions in developed and developing countries is to continuously improve working conditions of their members. In order to be able

to put that into practice, unions can contribute to employees' getting higher wages and realizing of income distribution in favour of employees among the society by using local, national and international sources in some situations (Benson and Brown, 2010, p. 81). Unions, continuously aiming to serve the interests of their members, use the methods of controlling workforce supply, getting support from government policies and regulations and collective bargaining in order to realize their aforementioned aims (Frenkel and Kuruvilla, 1999, p. 542).

Union satisfaction is explained by two theories. While the first one argues that relationship between union and its members is determinant of union satisfaction, the second theory claims that basic determinant of union satisfaction is performance of the union on protecting the rights and interest of employees (Himarios, 1988, p. 68). However, it is stated that especially the perceptions of unions' performances on actions which are for the benefit of employees is the basic determinant of union satisfaction (Chacko, 1985, p. 364).

Employees who are members of unions anticipate to get some benefit in parallel with the purposes of the unions. Reasons of the employees' being members of unions reflect what employees expect from unions at the same time. Ratna and Kaur (2012) state that employees become members of the unions by reasons such as a more efficient bargaining power, prevention of discrimination, job security and insecurity, participation in the decisions on labour relations, sense of being a member of a group, a platform in which one can express himself and building good relationships with management. The most important expectations of employees from unions are; struggling of unions for just and enough wages, providing support in case they are exposed to unjust practices and improving job security (Uysal and Köse, 2014, p. 105). Union satisfaction emerges depending on the performance of the union on basic issues such as wages and fringe benefits, quality of labor relations and union-member relations (Fiorito et al., 1988, p. 294). If an employee who is a member of a union believe that the union avails on wages, working conditions and job security, his expectations will be met and then he will be satisfied of union membership (Leicht, 1989, p. 333).

Job Insecurity

The concept of job insecurity is defined in various ways in the literature. After several studies conducted, job insecurity is defined as "the perceived

threat of job loss and the worries related to that threat” (Witte, 1999, p. 156). The concept of job insecurity is defined as “expectation about continuity of a job,” “perceived threat of an employee concerning continuity of his current job,” “emerged weakness in providing the continuity of a job that is under threat.” by various researchers (Sverke and Hellgren, 2002, p. 26). Job insecurity involves all conditions that emerges on account of all legal or illegal organizational changes that hinder the continuity of a current job and cause an employee to worry about losing his job depending on the consideration of uncertainty (Çakır, 2007, p. 120).

Researchers except for the ones studying behavioral sciences state that job insecurity is an objective phenomenon on account of the fact that possible threats about the current job emerges regardless of the employee. However, in many studies conducted, it is argued that job insecurity has an objective feature as it emerges depending on employee’s perception of existing real conditions (Sverke et al., 2002, p. 243). Perceived job insecurity is a consequence of employee’s evaluation process regarding both macro-level factors such as law, regulations, standards and economics environment and his individual sources such as education and income. Hence, perceived job insecurity comes out depending on employee’s subjective evaluation on the future of his job under different conditions (Erlinghagen, 2007, p. 184). Perceived job insecurity is generally affected by three factors as macro-level variables such as general situation of national or local unemployment, employee’s abilities and experiences that determine his position in the organization and personality characteristics (De Witte, 2005, p. 2). Perceived job insecurity refers to a subjective status that employee cannot find an answer to uncertainties about the continuity of his job apart from being a phenomenon such as job insecurity, work loss and unemployment (Burgard et al., 2009: 778).

Job insecurity, regarding a large mass of employees, is a state that part-time employees who are especially included in secondary workforce, employees who do not have permanent employment contracts such as temporary or seasonal workers (Hartley et al., 1991, p. 7), people who work in jobs that require technical skills and expertise for a given period, employees who are newly recruited and in trial period experience (Çakır, 2007, p. 118).

Relationship Between Union Membership, Union Satisfaction and Job Insecurity

Taking into consideration that main purpose of unions is to improve working conditions of their members, it is an acceptable situation that job insecurity is or should be a field of interest of unions because of job insecurity's some negative results on employees. Accordingly, it is stated that job insecurity has a powerful triggering role on employees to become union members (Sverke and Hellgren, 2002, p. 35).

Union membership is one of the most effective sources of social support for employees (Dekker and Schaufeli, 1995, p. 58). A state of union membership may evoke a sense of protection on employees against detrimental practices of top management. Because unions can affect the running in an institution or foundation, it can become impossible to attach meaning to behaviors or states of employees in the workplace without considering the role of the unions (Barling et al., 1992, p. 4-5). Hence, employees' feeling of weakness on job insecurity may diminish because of unions' power of collective bargaining and influence on administrative policies concerning employees (Hellgren and Chirumbolo, 2003, p. 274). Although some studies concluded that union member employees experience less job insecurity compared to non-union member employees, studies not supporting this conclusion also exist and it becomes impossible to put forth the impact of unions on job insecurity (Sverke et al., 2006, p. 11). This situation varies depending on unions' efforts on job insecurity in terms of especially collective bargaining and individual problems and positive or negative perceptions of members concerning these efforts.

Literature Review

In this part of the study, previous studies on the subject is given. It is aimed to develop the hypothesis of the study on the basis of these studies. In their studies Gordon et al. (1980) investigated the determinants of union commitment and union satisfaction. In a research conducted on 1377 white collar workers, factor analyses were done via SPSS program. As a consequence of analyses, it was concluded that the most affecting factors on the belief in unionism are socialization experience and effectiveness of union currently and in the past. In that research, researchers also reached the conclusion that

working conditions have an impact on union commitment. However, the effect of trade unions on members' working conditions is also influential on union satisfaction. Fiorito et al (1988) examined the reasons of employees' satisfaction of union memberships in their research. Data used in that study was obtained from Quality of Employment Survey which was administered to 1515 employees by Quinn and Staines (1979). Through descriptive statistics tests run in the study, it was concluded that union-member relationship and expected and perceived outcome on basic issues (wages, job security, etc.) are among the primary determinants of union satisfaction. Aryee and Chay (2001) investigated the impact of union support and union instrumentality on workplace justice. Data obtained by administering a survey to 187 union member public employees were analyzed via Structural Equation Modeling (SEM). After the analyses conducted, it was found out that union support and union instrumentality have the mediating role in workplace justice and organizational citizenship behavior.

The issue of job insecurity is also examined by considering the differences between temporary and permanent employees and those working in the public and private sectors. Mauno et al. (2005) explored the impact of job insecurity that exist in employees who work under fixed-term employment contracts on job attitudes. Survey data obtained from 736 employees in one Finnish health care district were analyzed through correlation and hierarchical regression tests. The results of the analyses indicated that employees who work under fixed-term contract have more perceived job insecurity compared to permanent employees and the employees who work under fixed-term contract and have perceived job insecurity exhibit more positive job attitudes compared to permanent employees. De Witte et al. (2008) conducted research on the consequences of job insecurity among the union members. In this context, the relationship between perceived union support, job insecurity and intention to resign from union membership was examined. Data collected by surveys which were administered in Belgium, Netherlands, Italy and Switzerland were analyzed through regression tests. It was concluded through the analyses that a negative correlation existed between union support and job insecurity, a positive correlation between job insecurity and intention to resign from union membership and perceived union support had a mediating role in the relationship between job insecurity and intention to resign from union membership for Belgium, Italy and Netherlands. For Switzerland,

any of the aforementioned results could not be reached. Cheng and Chan (2008) explored the tenure, age, and gender differences in the relationship between job insecurity and its job-related and health-related consequences in their studies. In the research conducted by meta analysis method, the relationship between 172 independent variables which were used in 133 studies and job insecurity. According to results it was concluded that there existed a negative correlation between job insecurity and job performance and also between job insecurity and job involvement. Additionally, it was observed that positive correlation between job insecurity and turnover intention is relatively stronger among employees with shorter tenure and younger employees. Also, research concluded that gender was a variable that caused difference for job insecurity. McGuinness and Wooden (2009) examined the relationship between work-related skills and abilities, job insecurity and career mobility. Data used in this longitudinal research were obtained from The Household, Income and Labour Dynamics in Australia (HILDA) Survey. Correlation tests and prediction models were used in the study. Through analyses, it was concluded that a statistically significant and strong correlation existed between level of education, ethnicity, working hours, workplace and job experience, union membership and job insecurity. De Cuyper et al. (2010) investigated the relationship between job insecurity, employability and wellbeing among temporary and permanent employees. Data used in the research were collected from Finnish Quality of Work Life Survey (n=4104) administered by Statistics Finland. ANOVA and correlation tests were used in the research. Analyses indicated that there existed a negative correlation between job insecurity, job satisfaction and wellbeing among permanent employees, however this correlation was not valid for temporary employees. It was also concluded in the research that there did not exist a statistically significant correlation between employability and type of employment contract. Artz and Kaya (2014) examined the relationship between perceived job insecurity and job satisfaction among union member public and private employees in the US. Data were collected from the National Study of Changing Workforce surveys (More than 2700 samples). Prediction models, correlation and regression tests were used within the framework of least square method in the research. Through analyses, it was concluded that a negative correlation existed between job insecurity and job satisfaction among both public and private employees, and job insecurity decreased job satisfaction about %25.4. The research also concluded that job insecurity among union

member public employees was lower compared to private employees. De Cuyper et al. (2014) studied if the relationship between perceived job insecurity and union membership showed dissimilarity among employees under fixed-term contract and permanent employees. Data used in the research were obtained from surveys administered to 567 people by various companies in Belgium. Correlation and hierarchical regression tests were used in the research. The research concluded that there did not exist statistically significant correlation between job insecurity and union membership concerning the whole sample. Also, there existed a positive and statistically significant correlation between aforementioned variables concerning the employees under fixed-term contract, but such a correlation did not exist concerning permanent employees. Smit et al. (2016) investigated the relationship between work stress, job security and union support in their work. The data used in the study were obtained from a survey of 260 workers working in the mining industry in South Africa. These data were analyzed via structural equation modeling. The results of the analysis showed that perceived trade union support had a positive effect on job satisfaction and motivational behavior. There is a limited number of studies in the literature on how trade unions have an impact on job insecurity which is one of the most important problems that employees face in their work life. In this study, the effectiveness of trade unions with respect to job insecurity is investigated along with trade union satisfaction and union membership. It is also one of the basic problems of researching whether the effectiveness differs between temporary and permanent status workers.

In this context, following hypotheses are developed:

H₁: Union satisfaction impacts job insecurity statistically significantly and negatively.

H₂: Level of job insecurity shows dissimilarity depending on if employees are union members or not.

H_{2a}: Level of job insecurity shows a significant dissimilarity for the research assistants who are assigned according to the status stated in Article 33/a depending on if they are union members or not.

H_{2b}: Level of job insecurity shows a significant dissimilarity for the research assistants who are assigned according to the status stated in Article 50/d depending on if they are union members or not.

H₃: Level of job insecurity shows a significant dissimilarity depending on demographic factors.

H₄: Level of job insecurity shows a significant dissimilarity depending on 50/d and 33/a statuses.

The Extent of “Research Assistant” Job

Research assistants who are employed at Turkish universities are stated as ancillary staff assigned for a specific period of time in higher education institutions in Turkish Law on Higher Education 2547 Article 3 Paragraph p. Research assistants can be assigned at aforementioned institutions in two ways. First, in Article 33 Paragraph a of the Law 2547 it is stated as “Research assistants are members of the ancillary staff who assist with research, studies, and experiments in higher education institutions, as well as carrying out other duties assigned by authorized bodies. Upon the proposal of the section head concerned and the approval of the Department Head, Dean, Graduate School, School of Higher Education or Conservatory Director, they are appointed by the Rector for a maximum period of three years, at the end of which their appointment automatically comes to an end. They can be assigned by the same way again.” The second way of assignment is stated in again the Law on Higher Education 2547 Article 50 Paragraph d as “Students in post-graduate education may receive scholarships, they may also be appointed for a period of one year at a time to an ancillary staff position.” Definitions concerning 33/a and 50/d statuses in the Law put forth two basic differences; (1) While the contracts of research assistants assigned according to the status stated in Article 33/a are renewed for every 3 years, this renewal period is 1 year for research assistants assigned according to the status stated in Article 50/d, (2) While assignment according to the status stated in Article 33/a can continue without basing upon any normal cause, assignment according to the status stated in Article 50/d will come to an end with the completion of post-graduate education. Aforementioned ending take place in the end of the doctoral education if both graduate and doctoral programs exist in department that research assistant is appointed. If doctoral programs do not exist, that appointment comes to an end in the end of graduate education. However, for 33/a statuses, in order to carry out their post-graduate educations, research assistants can be assigned at other higher education institutions at home or abroad even if post-graduate

education programs exist or not in their appointing universities in accordance with the Law 2547 Article 35. At this point, while the expression of “temporary job” can be suitable for the research assistants assigned according to the status stated in Article 50/d, “permanent job” can be suitable for the research assistants assigned according to the status stated in Article 33/a.

Research

Data Collection Method and Tools

Data used in the research were collected by a face to face administered survey which consisted of 4 parts – demographic features, multiple-choice question prepared for being union member, union satisfaction and job insecurity – and 27 questions total. Union satisfaction scale and job insecurity scale used in the research were prepared by using 5-point Likert scale ranging from (1) “Strongly disagree” to (5) “Strongly agree.” Data obtained by these surveys were analyzed with “t” and “regression” tests via SPSS 22 program.

In the question regarding the reasons for becoming a member of a union, there are 9 answers – 8 explanatory and 1 “other” choice answers – which are requested to reply and maximum 3 choices are requested to mark. The question was obtained from Hacıoğlu’s (2014) study. Union satisfaction scale; was prepared by Fiorito et al. and translated into Turkish and its validity and reliability was provided by Demirbilek and Çakır (2004). There are 10 questions total in this scale. Job Insecurity Scale; is a scale that was prepared by Ashford et al. (1989) and translated into Turkish by Şeker (2011). It consists of 9 questions.

Table 2
Reasons for becoming union members

Statement	N	Percentage
For supporting me in case I have a problem in the workplace	24	33,8
In order to improve my wage and working conditions	17	23,9
Because I believe in unionism	19	26,8
In order to benefit from legal services of the union	18	25,4
Because many employees in the workplace are union members	15	21,1
In order to take advantage of services such as training, social activities, recreation facilities that unions provide	8	11,3
In order to take advantage of financial services	0	0
Because it complies with my political preferences	8	11,3
Other	21	29,6

Participants

The main mass of the study consisted of total 510 people who were personnel of Atatürk University and worked as research assistants at Atatürk University during 2017-2018 Fall Semester. Consequently other research assistants who were personnel of Atatürk University but commissioned to work for other universities weren't included in the study. Sample size of the study was calculated as 219 by predicting an error magnitude of 5% within the 95% confidence limits of the mainstream (Saunders et al. 2003:156). After delivering the surveys to all faculties at the university, 236 out of 245 were collected and 14 surveys were not included in the research as they had been partially filled (Return rate, %96). The sample size of the study is 222.

Findings

106 of the participants were female and 116 were male. When their marital status was examined, it was found out that nearly half of them were married (%50.5), and half were single (%49.5). 60 of 112 married participants had a child. While 130 (%58.6) of research assistants participating in the research were assigned according to the status stated in Article 33/a, 92 (%41.4) were assigned according to the status stated in Article 50/d. Nearly half of them (%45.5) did this job for a period of 2-4 years. 156 of the participants were doctoral students, 40 were graduate students and 26 had doctoral degrees. While 151 of the participants were not union members, 71 of them were union members and majority of the ones who are union members had been members for 2-4 years. Reliability analysis of the scales used are shown on Table 1.

Table 1
Reliability analysis results

Scale Name	Number of Items	N	C.Alpha
Job Insecurity	9	222	,945
Union Satisfaction	10	71	,844

As shown in Table 1, the reliability coefficients of both scales are considerably higher than 0,600 and acceptable level for social sciences (Özdamar, 2002:513). Findings on the reasons of research assistants for becoming union members are presented on Table 1.

Table 2 shows that the most marked choice is “For supporting me in case I have a problem in the workplace.” In light of this result, the most important reason for union member research assistants who participated in the research is the anticipation that the union will provide support against the problems which they will encounter in their employing institutions. Indeed, similar to this result, Urhan (2012) stated in his study that the most important reason for employees to continue their union memberships and becoming new members is that unions are seen as an important tool in protecting economic and social interests of employees. The statement “In order to take advantage of financial services” were not marked at all. It is understood from this data that the participants did not have any anticipation in terms of financial issues when they become union members. On the other hand, the fact that “Other” choice was often ticked also attracts notice. It was requested to state their reason in written from the participants who marked the “Other” choice. When the reasons written under the “Other” choice were examined, it was seen that it was mostly stated that they became union members upon the persistence of a close friend or union representative.

The results of the regression analysis conducted to identify the relationship between union satisfaction and job insecurity are shown on Table 3.

Table 3
Regression Analysis Results

Independent Variable	Dependent Variable: <i>Job Insecurity</i>		
	Beta	t	Sig.
Union Satisfaction	-0.336	12.278	0.004
R ²		0.113	
F		8.756**	

$p < 0.01$ **

Table 3 shows that the regression that was set up is statistically significant at %1 significance level ($p < 0,01$). When R²-value is analyzed, nearly %11.3 of the variation at level of job insecurity among union member employees is explained by union satisfaction. It was concluded that union satisfaction has a negative statistically significant impact on job insecurity (Beta:-0.34). Therefore H₁ hypothesis was accepted. Accordingly, it was concluded that when employees' level of union satisfaction increase, their level of job insecurity decrease. Indeed, De Witte et al. (2008) similarly concluded in their study that there exists a negative correlation between perceived union support and job insecurity.

The results of the t test conducted to find out if union membership causes a statistically significant difference in the level of job insecurity are shown on Table 4.

Table 4
t test results

Dependent Variable: Job Insecurity	Union	N	Mean	Mean difference
All participants <i>F= 0,211; p= 0,613</i>	Member	71	2,7590	0,054
	Non-member	151	2,7049	
The research assistants who are assigned according to the status stated in Article 33/a <i>F= 0,258; p=0,201</i>	Member	46	2,5676	0,165
	Non-member	84	2,4021	
The research assistants who are assigned according to the status stated in Article 50/d <i>F= 0,19; p< 0,863</i>	Member	25	3,6827	0,026
	Non-member	67	3,8742	

It is understood from Table 4 that being a union member does not have a statistically significant difference on job insecurity. This situation is valid for all participants ($p=0,613$), the research assistants who are assigned according to the status stated in Article 33/a ($p=0,201$) and the research assistants who are assigned according to the status stated in Article 50/d ($p=0,863$). Therefore H_{2} , H_{2a} ve H_{2b} hypotheses are rejected. Similarly, De Cuyper et al. (2014) concluded that there exists no statistically significant correlation between union membership and job insecurity. According to this result, it may be considered that being a union member does not have any impact on job insecurity. On the other hand, when the mean values of job insecurity were analyzed, it was concluded that the highest mean value (3.87) belonged to the group of non-union member research assistants assigned according to the status stated in Article 50/d and this mean value was relatively high. Also, it was seen that the lowest mean value (2.40) belonged to non-union member research assistants assigned according to the status stated in Article 33/a. The results of the t tests conducted to find out if job insecurity shows a significant dissimilarity according to some demographic features are shown on Table 5.

Table 5
t Test Results

Dependent Variable: Job Insecurity		N	Mean	Mean difference
Gender <i>F= 0,18; p= 0,000**</i>	Female	106	2,9088	0,357
	Male	116	2,5517	
Marital Status <i>F= 0,11 ; p=0,088</i>	Married	112	2,6369	-0,172
	Single	110	2,8091	

Table 5 shows that job insecurity shows significant dissimilarity at %1 significance level according to gender. Indeed, when the mean values of job insecurity were analyzed, it was revealed that female research assistants experience job insecurity at a higher level compared to males (Female=2.90, male=2.55). Also, it was understood from Table 5 that job insecurity does not show significant dissimilarity according to the marital status variable ($p=0.88$). Therefore H_3 hypothesis were partially accepted. Similarly, Dursun and Bayram (2013) also concluded in their study that job insecurity shows significant dissimilarity according to gender variable but does not show significant dissimilarity according to marital status.

The results of the t tests conducted to find out if job insecurity that research assistants go through shows a significant dissimilarity according to 33/a and 50/d statuses are shown on Table 6.

Table 6
t test results

Dependent Variable: Job Insecurity		N	Mean	Mean difference
Status	33/a	130	2,4607	0,631
$F= 0,159; p= 0,000^{**}$	50/d	92	3,0918	

Table 6 shows that the level of perceived job insecurity of the research assistants shows significant dissimilarity at %1 significance level depending on their 33/a and 50/d statuses ($p=0.00$). Indeed, when the mean values were analyzed, it was seen that job insecurity exist at a higher level among the research assistants assigned according to the status stated in Article 50/d compared to the research assistants assigned according to the status stated in Article 33/a. Therefore, H_4 hypothesis were accepted. Mauno et al. (2001), De Cuyper et al. (2010) and De Cuyper et al. (2014) similarly concluded that temporary employees go through job insecurity at higher level compared to permanent workers.

Discussion and Conclusion

Job insecurity, which is caused by current market conditions in general and affects production negatively by causing a decrease in performance of employees besides affecting work and social lives of employees negatively, is quite important for work life. Being of job insecurity of employees at a minimum can bring about positive results for both employees and employers in terms of getting more efficiency. It is an acceptable situation that it is rather

difficult for employees to struggle against job insecurity individually. In view of the fact that employees become union members in order to struggle against the problems they encounter in work life and they expect support from unions, a question comes to mind. That question is whether being union members against becoming unemployed which is the biggest problem they can encounter in work life and satisfaction that they get from the union which they are members of have a positive impact on job insecurity or not. There is a limited number of studies in the literature on how trade unions have an impact on job insecurity which is one of the most important problems that employees face in their work life. In this study, the effectiveness of trade unions with respect to job insecurity is investigated along with trade union satisfaction and union membership. It is also one of the basic problems of researching whether the effectiveness differs between temporary and permanent status workers.

This study, in which the relationship between union membership, union satisfaction and job insecurity is investigated, were administered on a total of 222 research assistants. Concerning these 222 research assistants, 130 of them are assigned according to the status stated in Article 33/a and 92 of them are assigned according to the status stated in Article 50/d. If compared, these two statuses differ in terms of continuity of work. In the study, besides findings related to job insecurity which temporary and permanent employees go through, some other conclusions that are considered important in terms of unions have been reached.

According to findings, the conclusion has been reached that the most important reason for participants in becoming union members is “Anticipated support from the union against the problems they will go through in work life.” In spite of that, it was revealed that being a union member does not cause a statistically significant difference on job insecurity among research assistants assigned according to the status stated in both Article 33/a and 50/d. In consequence of effect analysis conducted, it was found out that union satisfaction has a negative and statistically significant impact on job insecurity. Accordingly, the higher the employees’ union satisfaction, the less their job insecurity. Considering these results, it can be admitted that being a union member does not have a positive impact on employees’ job insecurity alone, however union satisfaction, emerged when employees’ expectations from unions are met, decreases job insecurity.

According to the results of analyses conducted regarding demographic factors, it was concluded that job insecurity does not show a significant dissimilarity according to marital status, however it shows a significant dissimilarity according to gender. Accordingly, female research assistants go through job insecurity at a higher level compared to their counterparts. In the study it was also concluded that job insecurity shows a significant dissimilarity according to status (33/a or 50/d). Accordingly, research assistants assigned according to the status stated in Article 50/d experience job insecurity at a higher level compared to research assistants assigned according to the status stated in Article 33/a.

References

- Artz, B, Kaya, I. (2014). "Job insecurity and job satisfaction in the United States: the case of public sector union workers". *Industrial Relations Journal*, 45(2), 103-120.
- Aryee, S, Chay, Y W. (2001). "Workplace justice, citizenship behavior, and turnover intentions in a union context: Examining the mediating role of perceived union support and union instrumentality". *Journal of applied psychology*, 86(1), 154.
- Barling, J, Fullagar, C, Kelloway, K K. (1992). *The union and its members: A psychological approach*: Oxford University Press.
- Benson, J, Brown, M. (2010). "Employee voice: does union membership matter?". *Human Resource Management Journal*, 20(1), 80-99.
- Burgard, S A, Brand, J E, House, J S. (2009). "Perceived job insecurity and worker health in the United States". *Social science & medicine*, 69(5), 777-785.
- Chacko, T I. (1985). "Member participation in union activities: Perceptions of union priorities, performance, and satisfaction". *Journal of Labor research*, 6(4), 363-373.
- Cheng, G H L, Chan, D K S. (2008). "Who suffers more from job insecurity? A meta-analytic review". *Applied Psychology*, 57(2), 272-303.
- Çakır, Ö. (2007). «İşini Kaybetme Kaygısı: İş Güvencesizliği». *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(1), 117-140.
- De Cuyper, N, De Witte, H, Kinnunen, U, Nätti, J. (2010). "The relationship between job insecurity and employability and well-being among Finnish temporary and permanent employees". *International Studies of Management & Organization*, 40(1), 57-73.
- De Cuyper, N, De Witte, H, Sverke, M, Hellgren, J, Näswall, K. (2014). "Felt Job Insecurity and Union Membership: The Case of Temporary Workers". *Društvena istraživanja*, 23(4), 577-591.
- De Witte, H. (2005). "Job insecurity: Review of the international literature on definitions, prevalence, antecedents and consequences". *SA Journal of Industrial Psychology*, 31(4), 1-6.
- De Witte, H, Sverke, M, Van Ruysseveldt, J, Goslinga, S, Chirumbolo, A, Hellgren, J, Näswall, K. (2008). "Job insecurity, union support and intentions to resign membership: A psychological contract perspective". *European Journal of Industrial Relations*, 14(1), 85-103.
- Dekker, S W, Schaufeli, W B. (1995). "The effects of job insecurity on psychological health and withdrawal: A longitudinal study". *Australian psychologist*, 30(1), 57-63.
- Demirbilek, T, Çakır, Ö. (2004). *Sendikal bağlılık*: Petrol-İş.
- Dursun, S, Bayram, N. (2013). „İş Güvencesizliği Algısının Çalışanların Kaygı Düzeyleri Üzerine Etkisi: Bir Uygulama, „. İş-Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 20-27.
- Erlinghagen, M. (2007). "Self-perceived job insecurity and social context: A multi-level analysis of 17 European countries". *European Sociological Review*, 24(2), 183-197.
- Fiorito, J, Gallagher, D G, Fukami, C V. (1988). "Satisfaction with union representation". *ILR Review*, 41(2), 294-307.

- Frenkel, S J, Kuruvilla, S. (1999). "Union-member relations and satisfaction with unions in South Korea". *British Journal of Industrial Relations*, 37(4), 539-575.
- Gordon, M E, Philpot, J W, Burt, R E, Thompson, C A, Spiller, W E. (1980). "Commitment to the union: Development of a measure and an examination of its correlates". *Journal of Applied Psychology*, 65(4), 479.
- Hacıoğlu, S. (2014). "Bir Örgütsel Bağlılık Türü Olarak Sendikal Bağlılık ve Bir Sendika Örneği". *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa*.
- Hartley, J, Jacobson, D, Klandermans, B, Van Vuuren, T. (1991). *Job insecurity: Coping with jobs at risk*: Sage Publications Ltd.
- Hellgren, J, Chirumbolo, A. (2003). "Can union support reduce the negative effects of job insecurity on well-being?". *Economic and Industrial Democracy*, 24(2), 271-289.
- Himarios, J S. (1988). *Determinants of labor union members' satisfaction with their unions*. Virginia Polytechnic Institute and State University
- Leicht, K T. (1989). "Unions, plants, jobs, and workers: an analysis of union satisfaction and participation". *The Sociological Quarterly*, 30(2), 331-362.
- Mauno, S, Kinnunen, U, Mäkikangas, A, Nätti, J. (2005). "Psychological consequences of fixed-term employment and perceived job insecurity among health care staff". *European Journal of work and organizational psychology*, 14(3), 209-237.
- McGuinness, S, Wooden, M. (2009). "Overskilling, job insecurity, and career mobility". *Industrial relations: a journal of economy and society*, 48(2), 265-286.
- Özdamar, K. (2002). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, Kaan Kitabevi, 4. Baskı, Eskişehir.
- Quinn, R P, Staines, G L. (1979). "The 1977 quality of employment survey: Descriptive statistics, with comparison data from the 1969-70 and the 1972-73 surveys".
- Ratna, R, Kaur, T. (2012). "Measuring Impact of Trade Unions on Workmen Satisfaction in a Manufacturing unit". *International Journal of Management and Social Sciences Research* 1(1), 49-54.
- Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., (2003). *Research Methods for Business Students*, Third Edition, Prentice Hall, Harlow.
- Smit, N W, De Beer, L T, Pienaar, J. (2016). "Work stressors, job insecurity, union support, job satisfaction and safety outcomes within the iron ore mining environment". *SA Journal of Human Resource Management*, 14(1), 13.
- Sverke, M, Hellgren, J. (2002). "The nature of job insecurity: Understanding employment uncertainty on the brink of a new millennium". *Applied Psychology*, 51(1), 23-42.
- Sverke, M, Hellgren, J, Näswall, K. (2002). "No security: a meta-analysis and review of job insecurity and its consequences". *Journal of occupational health psychology*, 7(3), 242.
- Sverke, M, Hellgren, J, Näswall, K. (2006). *Job insecurity: A literature review*: Arbetslivsinstitutet.

- Şeker, S. (2011). Çalışanlarda İş Güvencesizliği ve *Tükenmişlik İlişkisi: Tıbbi Tanıtım Sorumlularına Yönelik Bir Alan Araştırması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Urhan, B. (2012). “İşçilerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri ve Sendikaların Yeni Üye Kazanmaya Yönelik Stratejileri”. *İŞ-GÜÇ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14(2), 33-56.
- Uysal, Ş, Köse, S. (2014). “Kamu Görevlilerinin Sendika Faaliyetlerine Bakışı Üzerine Manisa İlinde Bir Araştırma”. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2).
- Witte, H D. (1999). “Job insecurity and psychological well-being: Review of the literature and exploration of some unresolved issues”. *European Journal of work and Organizational psychology*, 8(2), 155-177.

YAZARLARA NOTLAR

Makale Yazım Kuralları

1. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü ve İnsan Kaynakları Araştırma Merkezi tarafından yılda iki kez yayımlanan hakemli ve bilimsel bir dergidir.
2. Makale çağrı tarihleri Haziran sayısı için Eylül; Aralık sayısı için ise Ocak ayıdır. Makale son kabul tarihleri ise Haziran sayısı için Mart; Aralık sayısı için ise Ağustos ayıdır.
3. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi'nde, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde makale ile kitap ve karar incelemeleri yayımlanmaktadır.
4. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi'ne gönderilen yazılar, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olmalıdır veya eş zamanlı olarak başka bir yayın organında değerlendirme sürecinde bulunmamalıdır.
5. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi'nde yayımlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluklar yazarlarına aittir.
6. Gönderilen eserlerin telif hakkı Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi'ne aittir. Yazarlar, makalelerini gönderdikleri zaman bu durumu kabul etmiş sayılırlar. Dergide yayımlanan yazılardan kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
7. Gönderilen eserler öncelikle konunun dergiye uyumu, yazıların objektiflik kriterine ve yayın etiği ilkelerine uygunluğu, yazar rehberinde yer alan şekil şartlarını sağlaması ve intihal içermemesi bakımından Yayın Kurulunca ön incelemeye tabi tutulmakta ve uygun bulunanlar hakemlere gönderilmektedir.
8. Dergiye gönderilen makaleler, “kör hakem sistemi” çerçevesinde iki hakeme iletilmekte; gerekli görülmesi durumunda ise üçüncü bir hakeme yönlendirilmektedir. Yayına kabul açısından çoğunluk kararı aranmaktadır.
9. Dergiye makale gönderimi Dergipark üzerinden veya sosyalsiyasetdergi@istanbul.edu.tr adresine yapılmaktadır.
10. Makale yazım kuralları anahatlarıyla aşağıda belirtilmiştir, daha detaylı bilgiye Dergi web sitesinden ulaşılabilir.

Hacim Şartı

- Makaleler kaynakça ile birlikte 10.000 kelimeyi aşmamalıdır.
- Makale özet ve metinleri, Microsoft Word formatında hazırlanmalıdır.
- Makaleler, sayfa kenarları üst, alt, sağ ve sol boşluk 2,5 cm bırakılarak 1,5 satır aralıklı, iki yana dayalı ve 12 punto Times New Roman yazı karakteri kullanılarak yazılmalıdır.
- Gönderilen tablo, şekil, resim, grafik vb.nin sayfa boyutları dışına taşmaması ve daha kolay kullanılmalrı amacıyla 10 x 17cm'lik alanı aşmaması gerekir. Bundan dolayı tablo, şekil, resim, grafik vb. unsurlarda daha küçük punto ve tek aralık kullanılmalıdır.

Kapak Sayfası

- Kapak sayfası, yazar(lar)ın tam adları, çalıştıkları kurumlar ve iletişim bilgileri (yazışma adresi, telefon ve e-posta) ile makale başlığını (Türkçe ve İngilizce) içerecek şekilde *ayrı bir sayfa olarak* düzenlenmelidir.

Özetler

- Makalenin 150-200 kelime arası Türkçe ve İngilizce kısa özeti ile **700-750 kelime arası genişletilmiş İngilizce özetleri (*extended abstract*)** olmalıdır. Özetler, Times New Roman 10 punto ile yazılmalıdır. Özette, araştırmanın kapsamı ve amacı belirtilmeli, kullanılan yöntem tanımlanmalı ve ulaşılan sonuçlar kısaca verilmelidir.
- Özetlerin altında, italik karakterlerle 3-5 kelime arası Türkçe ve İngilizce anahtar kelimelere yer verilmelidir.

Başlıklandırma

- Başlıklandırmada iki yöntemden biri tercih edilebilir:
- Birinci Tarz (tercih edilmesi beklenen): Tüm başlıklar kalın olacak şekilde numaralandırma sistemi (1. , 1.1. , 2. , 2.1.) biçiminde kullanılabilir.
- İkinci Tarz: Numaralandırmadan, sadece başlık olarak verilebilir. Ana başlıklar kalın, alt başlıklar italik olacak şekilde düzenlenmelidir.

Kaynak Gösterme

- Kaynak gösterme formatı metin içi atıf yöntemine dayalı APA 6. ölçütlerine uygun olmalıdır.

Örnekler:

Tek yazarlı için; (Kessler, 1940, s. 36)

İki yazarlı için; (Tuna ve Yalçıntaş, 2011, s. 153)

İkiden fazla ise; (Özdemir vd., 2010, s. 25)

- Metin içinde birden fazla yapılan atıflar önce basıma göre kronolojik olarak yapılmalıdır.

Örnek:

(Zaim, 1990, s. 25; Kutal, 2010, s. 120; Dereli, 2011, s. 49)

- İnternet kaynakları için, çevrimiçi anında kaynağın sayfadan indirildiği tarih esas alınmalıdır.

Örnek:

(Parlak, 12 Aralık 2015) veya sayfası belli ise (Parlak, 12 Aralık 2015, s. 25)

Kaynakça Yöntemi

- **Tek Yazarlı Kitap için Örnek;**

• Zaim, S. (1992). *Çalışma Ekonomisi* (9. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

- **Çok Yazarlı Kitap için Örnek;**

• Tuna, O., Yalçıntaş, N. (2011). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

- **Editörlü Kitap için Örnek;**

• Tokol, A., Alper, Y. (Ed.) (2012). *Sosyal Politika* (2. Baskı). Bursa: Dora Yayınları.

- **Editörlü Kitapta Bölüm için Örnek;**

Murat, S. (2003). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı. Aykaç, M., Parlak, Z. (Ed.), *Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri* (ss. 45-91). İstanbul: Elif Kitabevi.

- **Dergide yayınlanan makaleler için örnekler;**

Akgeyik, T. (2006). Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51, 47-99.

Yıldırım, K., Şahin, L. (2015). Osmanlı'dan Günümüze Mesleki Eğitimin Gelişimi. *Çalışma ve Toplum*, 44, 77-112.

- **Çeviriler için örnekler;**

Neumark, F. (2006). *Boğaziçi'ne Sığınanlar (Türkiye'ye İltica Eden Alman İlim Siyaset ve Sanat Adamları; 1933-1953)*. (Ş. A. Bahadır, Çev.) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- **İnternet kaynakları için örnekler;**

Lindquist, G. S. (01 Ocak 2011), *Unemployment Insurance, Social Assistance and Activation Policy in Sweden*, Erişim Tarihi: 22 Ocak 2011, http://pdf.mutual-learning-employment.net/pdf/DE%2007/Sweden_DE_07.pdf.

- **Tezler için örnek;**

Özgür, A. (2008). *Pension Reform: The Turkish Case in The European Context* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ SBE, Ankara.

- **Önemli Açıklama**

Bu kurallara uygun olmayan makaleler yazarlarına *iade edilerek düzeltilmesi rica edilir*.

Yazıların gönderileceği adres: sosyalsiyasetdergi@istanbul.edu.tr